

בעזהש"ת

ספר

שכר ועונש

חלק חמישי

סדר דברים

פרקים מ"ד - נ"ד

בו יבואר גודל ענין הלימוד של עניני שכר ועונש, והשכר הגדול אשר משלמים להאדם בעולם הזה ובעולם העליון על כל מצוה ומצוה, ואין אדם יכול לשער מה שנפש הצדיק תקבל בעולם הבא. שידע האדם שהפסיד תענוגי הגן עדן, ויתבונן אז בשכלו הזך כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמה שעות מימי חייו הלכו לבטלה.



יוצא לאור שנת תשס"א לפ"ק

הספר נדפס לזכות הרבים,
ומתחלק בחינם לכל דורש ומבקש

הספר נדפס לזכות את הרבים
 ומתחלק בחנם לכל דורש ומבקש



ענין השכר ועונש הוא אחד מהיסודות
 הגדולים בקדושת ישראל וטהרתן



הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפיס קטעים
 מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה
 ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם
 ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.



שם המחבר לא נזכר, כי לא הבאנו בו
 אומר הבא מן החדש רק דברים בשם
 אומרם, וקבל האמת ממי שאמר.

ספר שכר ועונש

בו יבואר גודל ענין הלימוד של עניני שכר ועונש, והעונשים הגדולים אשר מענישים את האדם בעולם הזה ובעולם העליון על כל עבירה ועבירה

גם יבואר בו עניני יראת שמים והתעוררות, וגודל הפגם המגיע לנפש וגוף האדם הנכשל באי ידיעת עניני יראת שמים ויראת העונש חס ושלום, ואופן ותיקוני התשובה, כמבואר בזוהר הקדוש שאילו היו יודעים בני העולם גודל השכר להחזיר חבירו למוטב, היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב (זוה"ק תרומה).

כל זה מלוקט מדברי חז"ל בשי"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר מגדולי האחרונים זלה"ה, ודבריהם הקדושים חוצבים מלהבות אש, מלהיבים נפש האדם לעבודת הבורא. דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ואפילו הלומדים והיראים מחמת חסרון ידיעה. ועל ידי ספר זה יהי יד הכל ממשמשין בהן ויזכרו לשמור ולקיים.

בו ימצאו רבנים, מגידי שיעור וראשי ישיבות, מלמדים ומחנכים את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. גם כל בני אדם ימצאו בו הדרכה נפלאה איך להדריך את ביתם לתורה ויראת שמים.

המעין בספר זה בלתי ספק יקבל תועלת גדולה ונפלאה בהתעוררות בלתי גבול להתאמץ ולהתחזק לקיים מצוות הבורא יתברך שמו על ידי שידע כל עניני שכר ועונש.

הספר שבר ועונש נחלק לפרקים לפי סדר פרשיות התורה לכל השנה, כדי שיוכלו ללמוד הספר הזה מדי שבוע בשבוע, לכל שבוע פרק אחד.



הדפסנו אותו כל סדר בחלק אחד כדי שכל אחד יוכל להחזיקו בנים הטלית או התפילין שלו, וכך יוכל להשלים חוקו מיד אחר התפלה מדי יום ביומו



לוח הפרקים לפי סדר הפרשיות של חלק המישי
= סדר דברים =

7. כי-תבא..... פרק נ'
8. נצבים..... פרק נ"א
9. וילך..... פרק נ"ב
10. האוינו..... פרק נ"ג
11. ברכה..... פרק נ"ד

1. דברים..... פרק מ"ד
2. ואתחנן..... פרק מ"ה
3. עקב..... פרק מ"ו
4. ראה..... פרק מ"ז
5. שופטים..... פרק מ"ח
6. כי-תצא..... פרק מ"ט

בעזרת השם יתברך

הקדמה

• פתח דבר •

בהקדמה הזאת יבואר בעזהשי"ת:

אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש - רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים - התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה - הקדושה מתגברת - כבוד הקב"ה מתעלה ומתרום - לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה - גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים - חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערבות - בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה - החובה להזהיר את אחרים - ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:): [ועיי"ע ב"מ פה: סנהדרין יט:] כל המלמד בן תבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" - ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטווינו על זה, ראה מש"כ החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בזריזות - מואהבת את ה' אלקיך - והודעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמננו (בזמן החי"ח) רק תועים כשה אובד - מצוה רבה לרחם עליהם להשיבם לבעליהם - בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו - ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה - להוכיח חבירו בעניני שכר ועונש - גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב.

תוכן הענינים של ההקדמה

- א. פתח דבר..... ט
- ב. אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש..... י
- ג. רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים..... י
- ד. התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה..... יא
- ה. הקדושה מתגברת..... יא
- ו. כבוד הקב"ה מתעלה ומתרומם..... יא
- ז. לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה..... יא
- ח. על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים..... יב
- ט. גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים..... יג
- י. כל שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם..... כו
- יא. ואין לומר שלום עלי נפשי מאחר ובכל עיר ועדה יש בי"ד שנתמנו על ידי הקהל, ולכן אין החיוב מוטל על כל ישראל, ובפרט במקומות שיש רבנים ראשי הקהל אל נאמר שעליהם מוטל הדבר, כי על כל אדם מישראל החיוב למחות ולפגוע בעוברי עבירה ואסור להעלים עין מעוברי עבירה, דבר זה מוטל על כל ישראל, ובית דין שליחותם דכל ישראל עבדי ועל ידי זה נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח, אבל כשאין בית דין עושה שליחותם דישאל, שוב חלה החובה בזה על כל אחד מישראל כמ"ש החת"ם בתשובותיו ח"ל:..... כז
- יב. הרי את נפשינו אנו תובעים ורוצים להציל וכן את נפשות בני ביתינו היקרים לנו שאנו חסים עליהם בנפשינו להצילן, האם במצב כזה שטובעים בספינה בלב ים בגלל שהזולת קודח בזה

- חור שייד בכלל לומר שמפאת פחיתת ערכינו אין אנו חייבים להתקומם נגדו רק נעמוד מנגד בלי מעש, הלא פתי הוא זה שאומר כן או אפילו חושב כן. כט
- יג. חייבים להכנס במחלוקת כרי למחות בידי עוברי עבירה. ל
- יד. האש בווער. לא
- טו. השומר לא הכריז בלב שלם. לב
- טז. החיוב עלינו בזה בכל מיני דרכים לסבב ולייך בכל העיירות להוכיח וללמד את העם דעת ה'. ראה מה שכתב בזה הגה"ק רבי הילל מקאלמייא זי"ע בהתנצלות (בתחילת הספר) משכיל אל דל וז"ל שם: לב
- יז. תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב. לג
- יח. להדפיס דברי התוכחה - בעניני שכר ועונש ועוד - לשחר פני נדיבים שיתרמו ההוצאות - שידפיסו וישלחו ויפיצו הספרים של שכר ועונש לאלפים ולרבבות. לד
- יט. מי שניחן מן השמים בכח הכתיבה, החובה עליו לכתוב ולערוך הכל בכתב, ואם אין בידו ואפשרותו להוציא הוצאות על זה החיוב עליו לחזור על פתחי נדיבים לבקש עזר שיוכל להדפיס ולשלוח על פני חוצות כמו שכתב הגה"ק רבי הלל מקאלמאייע זי"ע וז"ל"ק: לד
- כ. חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערכות. לה
- כא. בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה. לו
- כב. החובה להוהיר את אחרים. לו
- כג. ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:) [ועי"ע ב"מ פה: סנהדרין ימ:] כל המלמד בן תבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן". לו
- כד. ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטווינו על זה, ראה מש"כ החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בזריות - מואהבת את ה' אלקיך. לו
- כה. כמה עמל ויגיעה רבה חייבים להתייגע להשיב נפש ישראלית התועה מן הדרך. לח

- כו.** מאלה שה' נתן בלבם חכמה ותכונה והיה בכוחם להציל ההמון על ידי הדרשה ברבים יתבקשו הנפשות האוֹכְרוֹת. לח
- כז.** והודעת להם את הדרך - רוב החומאים בזמננו (בזמן הח"ח) רק תועים כשה אוֹכְר - מצוה רבה לרחם עליהם להשיבם לבעליהם. לט
- כח.** גודל החיוב בזה מטעם לא תעמוד. למ
- כט.** מדין ערבות כמה צריך להשתדל בזה. למ
- ל.** בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו. מ
- לא.** אסור לרחות הצלת הכלל מיום ליום - הדוחים נקראים בשם מרצחים. מז
- לב.** מה נמתקו מאד דברי החפץ חיים זי"ע בהקדמתו לספרו שמירת הלשון בענין שאם אין מקיים מצוה אחת ממצוות התורה הרי הוא מחוסר אבר זה שהוא כנגד מצוה זו. מא
- לג.** החפץ חיים מתאר הענין ביותר שאדם בלי איברים כאמת לא יהיה לו במה לקום בעת התחיה וז"ל: בהקדמתו למשנה ברורה הל' שבת: מב
- לד.** כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח איברים. מג
- לה.** ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה. מד
- לו.** העצה שמיכסנו בענין הדפסת ספרים. מד
- לז.** הכלי קרב הכי הטובים והמצויינים ביותר. מד
- לח.** להוכיח חברו בעניני שכר ועונש. מז
- לט.** מצוה גדולה זו של תוכחה אשר היא כה רבה שמביאה לאדם כל כך הרבה זכויות ומסירה ממנו כל העוונות של כל בית ישראל, אין לה דורשין וכמת מצוה חשובה, על כן החיוב לרדוף אחר' לקיימה כמו שכתב הספר חסידים סעיף כ"ה וז"ל: מז
- מ.** דעות בפוסקים במצות תוכחה. מח
- מא.** המשיב את חברו על ידי התוכחה - בענין שכר ועונש - יטול שכר מצוות חברו כמו העושה עצמו. מט
- מב.** גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב. נ



בעוהשי"ת

פתח דבר

א. הצדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום ובלילה עד שמוכיח הרשעים ומביאם שישבו בתשובה.

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

ב. אילו היו יודעים בני העולם גדול השכר להחזיר חבירו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב.

ג. מצוה שאתה רואה שבני אדם נוהגים בה קלות ראש ומעט המה שמקיימין אותה, הנה מצוה זו בודאי ממתנת ומצפה עדי כי יבחר בה איש כשר וישר להזהר בה, ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה באהבה לכבוד קב"ה וכו'.

(זוהר הקדוש פרשת תרומה, קב הישר פרק ס"ד)

ד. כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה, ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחרי' לעשותה, שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכו'.

(ספר חסידים אות ק"ה)

אודה ה' מאוד בפי, ובתוך רבים אהללנו, על כל החסד אשר עשה עמנו ששם חלקנו מיושבי ביהמ"ד, ועכשיו שזיכנו בעזרת השם יתברך לראות את הספרים הקודמים של שכר ועונש יוצאים לאור עולם, אשר הן בעודנו כמוס עמדי ראוהו חכמי לב - הן המה גדולי ישראל אשר שמו עליו עיניהם לטובה - ויהללוהו. וגם אצלו עלי ברכתם הטהורה דיהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, וספרים אלו יעלו על שלחנם של תלמידי חכמים באהבה וברצון, לזכותם במצוה הגדולה הלזו לקיים המצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך על ידי הודעה לכל ישראל המצוות של שכר ועונש, שהיא מצות עשה של תוכחה שמשא רבינו עליו השלום סידר על זה כל סדר דברים שבהם הוכיח לעם ישראל, וכמו שאנו רואים שבעל המחבר הקדוש בעל קב הישראל כתב בפרק ה'.

אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש

כתב בספר הקדוש קב הישר (פרק ה') וזה לשונו: ואהבת לרעך כמוך (דברים ו, ה), אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תורת כהנים, פרשת קדושים, ד') זה הוא הפסוק, שהוא כלל גדול שבתורה. ואין לך אהבה יותר, כשרואה האדם דבר מגונה באחיו ישראל, שעושה איזה חטא ועוון, שצריך להוכיחו¹ על זה, כי נשמתן של ישראל הן קשורין ודבוקין זה בזה. אבל הכלל הוא, שצריך האדם מי שהוא יודע ההרפתקאות והסיבות והעונשים² שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, צריך להודיע לחבירו³, אולי על ידו יזכה חבירו גם כן ויעזוב דרכו הרשעה "ושב ורפא לו" (ישעיה ו, ט).

רבינו הקדוש בעל המחבר ספר אור החיים הוכיח והחזיר בתשובה אנשים פשוטים

האור החיים הקדוש התעסק להחזיר אנשים פשוטים למוטב ולקרבת תחת כנפי השכינה כדמוכח מאוה"ח פ' בלק (כג, י) ראיתי אנשים וכו'. וגם דרשותיו סובבו על קוטב

(א) ואין לך אהבה יותר... שצריך להוכיחו על זה. ובזה מתבאר בטוב טעם דבריהם ז"ל, שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, כי האהבה הגדולה ביותר לחבירו הוא להוכיחו כשרואה בו איזה חטא, ולקרבו לעבודת ה' לקיים המצוות שבתורה. (ב) והסיבות והעונשים שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, אם לא השלימה ותיקנה בעולם כראוי וכנכון. (יסוד יוסף, מאורי האש).

(ג) אבל הכלל הוא... צריך להודיע לחבירו. כלומר, שלא יסתפק להוכיחו סתם, שאינו נוהג עצמו כשורה, אלא יודיע לו גם כן העונש על החטא שהוא נכשל בו, כי אולי על ידי זה יעזוב דרכו הרשעה ויזהר ביותר מלהכשל בהם עוד. (מאורי האש, לפי ביאור אשכנז).

זה כדמשמע מהסכמת רבני ירושלים על ספרו ראשון לציון: "נפלאים מעשיו מהדר אזכותא דרבים והן בפיו תוכחת מוסר משום אקרובי עם אלקי אברהם ליראה את ה' ורבים מעמי הארץ מתיידיים וכו'".

התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה

בזוהר, פרשת תרומה, הוא מפליג מגודל השכר של **המוכיחים ומזכים את הרבים**, שמונעין את הרבים מן החטא ופועלין ארבעה דברים:

ראשית - כי ידוע הוא, דהעולם נדון מחצה על מחצה, ועוון אחד מכריע בכף חובה לכל העולם, ומצוה אחת מכריעה לכף זכות; ועל ידי התוכחות, שהמוכיח מוכיח את הבריות, אם שב אחד מישראל בתשובה שלמה, נמצא, שעל ידו העולם נדון לכף זכות, ונמצא זכות הרבים תלוי בו.

הקדושה מתגברת

שנית - המוכיח מקיים מצות עשה: הוכח תוכיח וגוי, ועל ידי התוכחה מתגברת הקדושה, והסטרא אחרא מוכרחת להיות נכנעת תחת יד הקדושה.

כבוד הקב"ה מתעלה ומתרומם

השלישית - גורם שכבוד הקדוש ברוך הוא מתעלה ומתרומם; ושכרו יהיה, שיזכה לראות בנים ובני בנים יראים ושלמים.

לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה

הרביעי - כי לאחר מותו מוליכין את נשמתו בתליסר תרעי של עולמות העליונים, ולית מאן דימחה בידיה. ועליו נאמר: בריתי היתה אתו, החיים והשלום.

ועוד: שנוסף על שכרו שכר גדול מאד, והוא זה, כי מלאך אחד ושמו יהודעית, ממונה על נשמתן של המוכיחין לשמה, והוא מביא דיוקניה **דהוא מוכיח**, אשר הוא מזכה את הרבים בתוכחתו ומכריע את העולם מכף חובה לכף זכות.

ובשעה שמביא ההוא ממונה הדיוקנא ההוא, כדין מלכא קדישא מברך לההוא דיוקנא בכל ברכאן, דנתברך אברהם אבינו כד קריב עובדי עבודה זרה לעבודת הקדוש ברוך הוא, כמה דאת אמר: "ואת הנפש, אשר עשו בחרו". ומעלין לההוא דיוקנא בשבעין עלמין הגנוזים, דלא זכו בהו שום בר נש אחרא, **חוץ מאן דמזכה רבים על ידי התוכחה.**

על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים

עכשיו ראיתי מוכיחים חדשים, מקרוב באו, ועומדין ודורשים ברבים ומביישין את הבריות דרך פרט וכלל, ואינם יודעין את עונשן. והי נתן לי לשון למודים, שחברתי זה הספר, כדי שיקראו בו הבריות; ואין רוצה אני לבייש אותן ברבים, כי כל איש יודע מרת נפשו במה שעוות, ויוכיח לעצמו לתקן את הפשעים והחטאים. וכדי שלא יאמרו הבריות: אין הלומדים יודעים את מעשינו, ואין חשים לראות אותנו - דע, כי בכל קהלה וקהלה יש בני אדם, שיודעים בקלקולן של הבריות, אך מפני החנופה שגוברת אומרים: אוי לנו אם כך נאמר, ואוי לנו אם לא נאמר. לכן את אשר עם לבבי עשיתי וכתבתי קצת בדברי הגדה, שמושכין לבם של הבריות, ובדברי משל ומליצה; ואקוה לאל, שעל ידי הספר

הזה מזכה אני את הרבים, וזכות הרבים יהיה תלוי בי. ואני מבקש מכל היודע לקרות בזה הספר, שישים דברי כחותם על לבו ועל זרועותיו, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי. (קב הישר פרק ק"א).

גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים

כתיב (דברים ד, י) אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון, ופירש רש"י ילמדון - ילפון לעצמם, ילמדון, יאלפון לאחרים. הוכח תוכית, ומצות מחאה, וערבות, אשר כל קיום הכלל ישראל תלוי בזה, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, יהי שמו הגדול מבורך מעתה ועד עולם, עד כאן לשונו.

וראה מה שכתב בספר שו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ס"ה) וז"ל: ע"ד שנהגתי לברך שהחיינו בעת גמר חיבורי בעה"י והביאום מביה"ד כלול בהדרו. הנה כבר אורו עיניך המובא בשע"ת (סי' רכ"ג ס"ק י') ואת אשר ציינת שם במכתבך. אמנם תמהתי מ"ש כי בשע"ת לא נזכר מספרים רק מכל דבר שיש לו שמחה. הלא מפורש שם בשע"ת מגמר ספר ח"ת בכתבתו ומכ"ש בהדפסתו עכ"ד, ומ"ש שם בשם מחזיק ברכה שטוב לברך בלא שם ומלכות, הנה מה יפה דברי הב"ח (או"ח סי' כ"ט) והחזיק אחריו בסברתו בישועת יעקב (או"ח סי' רכ"ה ס"ק ג') דדוקא בשארי ברכות ספק להקל ואין לברך בשם ומלכות, משא"כ ברכת שהחיינו דהוא רשות כמ"ש הטור (או"ח סי' תל"ב), ע"כ בהנאת האדם תלוי שאם הוא נהנה ומרגיש הנאה ושמחה יוכל לברך, דכיון דהוא רשות ע"כ אינו מברך לבטלה גם אם ספק הוא שאינו מחוייב, ע"כ צריך לברך גם בספק אם רק נתרגש בשמחה, כו'. ולפענ"ד מכ"ש בגמר חיבור ח"ת בדפוס אשר לאו כל אדם זוכה, והוא דבר חשיבות ביותר, וגם שוה סך רב, שנגמר בהדרו ולאדפוס אדרא בעה"י, ע"כ נהגתי לברך שהחיינו גם בהוצאת חיבורי מנח"א ח"א וח"ב בפני

אאמו"ר רבן של ישראל זי"ע בחיים חיותו נהגתי כן. ומחי חיים יזכנו לזכות את הרבים תמיד ויעמדנו בקרן אורה. בכח התורה. ונזכה לגאולת עולם בב"א, עכלה"ק.

ואם בארזי התורה נפלה שלהבת השמחה בלבם בעת הדפיסו ספריהם, על אחת כמה וכמה לאזובי קיר כמוני היום ובפרט בדור שפל כזה שנתקיים במלוא מובן המלה "ואין תוכחה" (סוטה מט עמוד ב'), חובה מוטלת עלינו להודות ולהלל ולשבח את בוראי על חלקי.

ידועים דבריהם ז"ל בתפלת ר' נחוניא בן הקנה (ברכות כ"ח ע"ב) בכניסתו מהו אומר יהר"מ שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ולא אומר לא על טמא טהור ולא על טהור טמא כו', וביציאתו הוא נותן הודאה על חלקו עי"ש, ולכן גם אני עני כמוני היום עם צאת הספרים האלו בסייעתא דשמיא לרשות הרבים, אשר יחד עם ההודאה על חלקי הנני בזה בתפלה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ח"ו.

ומה נעמו לי בזה דברי הג"מ אהרן וואלקין זצ"ל האב"ד פינסק בהקדמת ספרו "בית אהרן" על מס' בי"מ, אשר נפשו עליו תשתוחח בדברים נמלצים הלוא המה באמת הגיגי לבו של כל מחבר ספר ומו"ל עולם וז"ל:

"והנה מחברתי החביבה, בתי היקרה לי מכל יקר, עד כה היית תחת ידי, ועיני השופטים והמבקרים לא ראוך למרבה, ואשר ראוך הלא שבחוך וקלסוך לעיני, לא ידעת עוד רע, החצים המרים והשנונים עוד לא פגעו בך. אמנם עתה הגיע השעה לשלחך מעל פני ולעזבך לנפשך, לשוטט בתבל בקרב אלפי המבקרים. ידעתי כי בשעה שתזכה לצאת בשלום מן עולם הדפוס, כמה כתוב של מבקרים ושופטים יצאון לקראתך, כת אחת אומרת, יבוא שלום וכל חבורים כאלו,

יבואו לתוך אוצר ספרות הרבנות, בזרועות פתוחות יקבלוך, באהבה ומלא חפנים כבוד ותהלה יפזרון לך, יקבעו לך מקום הגון ומכובד, וכסא כבוד תנחיל גם לאביך מחוללך ומולידך, אכן אל תתיאש גם מן הפורעניות, כי באין ספק יצאון לקראתך גם כמה כתות של מלאכי... שישפילוך עד לעפר, וינחילוך קלון תחת כבוד, ותהלה תחת תהלה. הנני מרגיש מאוד בצרת נפשך, איך תהי נדהמה למראה עיניך ולמשמע אזניך בשמעך משפטים כאלו, כמו חי יתיצב לנגד עיני מכאוביך העצומים, גם על גורלך עצמך, גם על גורל אביך אשר טפחך וריביתך, והלא מי כמורך יודע יותר כמה יגיעות יגע וכמה נדודים נדד על כל קוץ וקוץ, חדוש וחדוש, יגיעת המוח והנפש להבין ולהשכיל ולברוא את החדוש, ואח"כ יגיעת הגוף לסדרו ולכותבו, ואחרי כל אלה יבוא איש אשר לא עמל בו ולא גידלו, ולא ירצה גם להשים עין עיונו עליו, ורק במאמר פיו בלבד יחריב את כל הבנין, זו תורה וזו שכרה, נפשך תהי משועמם על זה, ומרה תזעק על חברת האדם בכלל, כי כולו מלא שקרים, ואין איש שם אל לב להוקיר ערך הפעולה, ובמתכוון יתנו דופי ושמצה בכל פעולה נשגבה ויקרה. רבות תסבול ועלי תגול האשמה, למה הרעותי לך לשלחך מעל פני ולהעבירך תחת שבט המבקרים. אכן דעי נא מחברתי, הוי מתונה בדינך מלהוציא דבה על חברת בני האדם המעולים, נושאי דגל התורה, כי יודעים את האמת ומכוונים למרוד בה חלילה לך מראות נכוחה, לבבו יצווהו לחפש את החסרון ולדלג את המעלה, ומה יעשה אותו המבקר הקשה, אחרי שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא משנאתו וקנאתו לא יראה בהוד יפיד, תיקר נא בעיניך אחד ממאה אשר יביטו עליך בחן ובחסד ויאמרו לך יישר, מהמאה אשר יתנו בך קלטה, סבלי נא מהמבקרים ויקראוך גם האוהבים אותך, ומהם תנחל תהלה וכבוד, ואז תתן תודה גם אלי אשר טפחתיך וריביתך", עכ"ל "בית אהרן", ודפח"ח.

ומענין לענין הננו להעתיק בזה אימרה יאה למרן הגאון מטשעבין זצ"ל שנדפסה בהקדמת ספר "הלכות הגר"א ומנהגיו" לידידי הגר"מ שטערנבוך שליט"א, וז"ל:

"ובזכרוני שכשקבלתי הסכמת מרן פאר הדור הגאון רד"ב וויידענפלד זצ"ל (הגאב"ד דטשעבין) לספרי מועדים וזמנים, הוסיף ואמר לי שרצונו למסור לי עצה טובה מתוך נסיון, שבדרך כלל לכל ספר יש בקורת, וסיפר דכשהוציא לאור עוד בפולין ספרו דובב מישרים ח"א קיבל מכתבים הרבה, זה טוען ואומר שעליו להביא עוד אחרונים שדנו בענינים שמביא והשמיטם, זה טוען ואומר שעליו בספר שו"ת לצמצם לעניני הלכה לבד, וזה מייעץ שיכתוב בעמקות טפי שדבריו הם בדרך פלפול, והוא מחליט לא להשיב כלל, ולבסוף גדול אחד זצ"ל שאל אותו למה אינו עונה תשובה, והשיב ואמר שמעולם לא חיבר ספר שוה לכל נפש לכל הלומדים, שא"כ היה מדפיסו לאלפים רק חיבר לאלו שמרוצים ונהנין מספר כזה, ולכן אם אחד מבקר, תשובתו בצידו שהספר לא חיבר בשבילו, שמעולם לא נתכוון לחבר ספר שכל אחד ואחד יהלל וישבח אותו, ואם יש נהנין ממנו, כדאי לו הספר עבורם, ובזה הוסיף ואמר, עליך לידע מעיקרא שעלולים לבטל ולבקר הספר בכל מיני טענות ומענות, אבל לא חיברת הספר לכל אחד, ולמבקרים תציין שלהם לא נתכוונת לחבר הספר, שהם דורשים ומחפשים סוג ספר אחר, עם בקיאות והוכחות, או עם עמקות והבנה דוקא, רק יש כאלו שנהנין מספר זה, ולהם לבד נתכוונת, ובזה תוכל לעמוד ולא יפול לבבך בבקורת, שתצייר לעצמך מעיקרא, שהספר לא יתקבל ולא חובר לכל אחד, רק לחוג מסוים שכן נהנין מספר כזה, ולהם לבד ג"כ כדאי לך הספר אף שאינו שוה לכל נפש ע"כ דבריו הנחמדים", עכ"ל הגר"מ שטרנבוך שליט"א שם.

ובזה יצאתי ידי חובת תשובה למבקרי מומים שונים שאין מטרת האמת נגד פניהם.

והנה כאן מקום אתי להתייצב לפני מלכים ולהציג לפניהם את סדר עבודתי בספרי ולבאר סבת חלוקת הספר לכמה חלקים.

בראשית עבודתינו היה מחשבתינו להדפיס הספרים הכמות אשר בו יבואר רק עניני שכר ועונש ויראת שמים, אבל כשלקטנו את רוב הענינים מזוהר הקדוש ועוד, נתלהבנו וראינו שכל ההזנחה של הדור שלנו הוא אך ורק בגלל שאין לוקחים בחשבון גודל החיוב המוטל עלינו על כל אחד ואחד האחריות בעניני תוכחה וללמד את חברי ענינים הנוראים של עיקרי האמונה בהשארת הנפש של שכר ועונש, אשר כל הספר קב הישר וראשית חכמה וחובת הלבבות מנורת המאור שבט מוסר אורחות צדיקים רבינו יונה מסילת ישרים כותבים שזהו היסוד הגדול ללמד את חברי דברים אלו כדי שכך יוכלו לקיים כל מצות התורה ובפרט עניני יסודי הדת כמו שמירת שבת טהרת המשפחה חינוך צניעות כשרות תפילין מזוזות וציצית תורה ותפלה וכו'. וגודל שכר מי שמזכה את חברי להוכיחו ולקרבו לתשובה שלימה ועל ידי זה יזכה לזכות לכל מצוות התורה שחברו עושה, שגדול המעשה יותר מן העושה כמבואר בפנים מהגר"א ז"ל. וכך עוד רבנים ויחידים ישימו לב על הענין הנורא והנשגב הזה אשר כל קיום היהדות תלוי בזה כמבואר באוהחה"ק פ' נצבים, ובחינוך ועוד, וליתר שאת להוסיף עוד כמה דברים המסתעפים מנד"ז.

ולהקל על הלומדים, חלקנו את הדיבורים הארוכים, לקטעים קטנים וקצרים, ועשינו כמה תיקונים, בסימני פיסוק ונקודות ותוכן הענינים, ובאיזה מקומן של שבח"ם, הוספנו גם כמה ביאורים, הערות ועיונים, וקצת מראה מקומות, ותיקוני טעיות, אשר בדפוס מצויות, ובעיון

קל ניכרות, על מנת לעזור להמעייין. ואמנם בגוף הדברים, לא עשינו ח"ו שום שינויים, אפילו כחוט השערה, כדי שלא לחרוג מכוונת האמת, והצגנו הכל על מקומו, בצביונו ובצורתו, ובציון המראה מקום ממקורו, ונקוה להשם יתברך שרבים ילכו לאורו, ויקיימו המצוות האלו כהלכתה.

וראיתי בספר פלא יועץ (ערך אסיפה) כמה טובה עשו לנו רבותינו בעלי אסופות הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזיכו רבים זכות רבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט אגן דור יתום טרדות הזמן רבו עלינו ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו, וכן יעשו בכל דור ודור כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים ויעשה אסופות כיד ה' עליו, מקצורי דינים, מכללות, מהקדמות לדרושים, מתוכחות מוסר וכדומה, ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים מה הועיל החכמים לשנות לנו הידוע אין זה כי אם ללקט כסף וליטול השם שהוציאו ספרים, אלו הם ממזכי רבים וזכות רבים תלוי בהם ע"ש.

וראה מה שכתב בספר סגולות ישראל בהקדמתו וז"ל: ומצאתי בהקדמה לספר מנחת שבת שהביא בשם הקדמה לספר תוי"ג להגאון בעל חוות דעת ז"ל שכתב בשם מאמר החכם דאם יש דבר טוב אחד בספר הוא מגין על כל הספר עכ"ל, ועיין בספר בכורי אביב ממה שכתב על פי קהלת ויותר מהמה בני הזהר שכי' בשם הגאון בעל חוות דעת ז"ל שכדאי להדפיס ספר שלם על ספק חידוש אחד אמתי, ובא וראה כמה כרכורים יכרכרו ההמוני על ספק ריוח מטבע אחת מזהב ומכסף אשר במחירה ימלא בטנו והי' לקיא צואה, וזה חלק הנפש ממעל לחדש בתורת ה' ולהודיע לרבים כמו שכתוב בספר חסידים בסי' (תק"ל) ע"ש עכ"ל, וזכר לדבר זה נראה לי מכתובות (דף כ"ז) דאם יש מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות

ע"ש, ועוד יש ראי' מאב"י דכתיב ב"י יען נמצא בו דבר טוב והבן, וכמו כן אני אומר שאף אם ספרי הנוכחי לא יהי' לתועלת רק לאחד בעיר בדבר אחד די לי גם כן ובפרט שאקוה להשם יתברך שלא לאחד בלבד יהי' ספרי הנוכחי לתועלת אלא אפילו לרבים.

צאו וראו שכמה גדולים וחכמים חברו כמה ספרים בכללים ושיטות אשר אין שום חידוש נמצא בדבריהם, רק מה שסדרו הכללים והשיטות, בסדר שיוכל כל מלומדי למד למצוא מה שצריך בלי שום יגיעה וחיפוש כנודע, הגם שאין שום צורך בדבריהם, רק אפשר לאחד בעיר, ואם כן מכ"ש שספרי הנוכחי אקוה להשם יתברך שיהי' נצרך, ולתועלת הן להלומדים, והן להחסידיים, והן להבעה"ב, כל איש ישראל עם סגולה ימצא איזה דבר אשר יהי' לו לצורך הן בגשמיות והן ברוחניות, **והשם יתברך יזכנו שכל ימי חי' אהי' ממזכי את הרבים [כידוע מארז"ל יומא (דף פ"ו) המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ועי' לרבינו הב"י ז"ל בסוף חיבורו לחו"מ שהתפלל שיתפשט ספרו הב"י בכל ישראל למען יהי' בכלל מצדיקי הרבים ע"ש, ואם רבינו הב"י ז"ל התפלל על זה מה יענה איש כמוני], ואזכה עוד לעבוד את השם יתברך במנוחות הנפש ובשלות הגוף בלי שום יסורים ח"ו אכ"ר, עכ"ל בספר סגולות ישראל.**

יתן ה' שימצא ספר זה הן ושכל טוב בעיני ציבור היראים את דבר ה' שאליו הספר מופנה בעיקר, וששבשילו כל מאמץ כדאי ומשתלם, ויאירו דברי הספר את עיניהם של ישראל בכל מקום שהם לדבוק ולילך בדרכי הצדיקים המובאים בהספר לזכות וליאור באור פני מלך חיים, וזכותם של הצדיקים הנ"ל יגינו עלינו ועל כל בני ביתנו, להשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עם ישראל לטב ולחיין ולשלם אמן כן יהי רצון.

חיבור הנוכחי מטרתה להקל מעול הציבור לדפדף בספרי הפוסקים לידע דינים היותר נחוצים ורגילים בנושאי שכר ועונש, ועניני יראת שמים, אשר בלעדן אי אפשר לקיים מצות אפילו כיהודי פשוט, כאשר עיני כל תחזנה משרים.

יהי רצון שיערה ה' עלינו רוח טהרה ונזכה לטהר לבבנו לעבוד ליוצרנו בכל כוחנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו עד שישלח לנו משיחנו ויקבץ נדחנו במהרה בימינו אמן. וזאת למודעי שהספר הזה מותר ומצוה לכל אחד להדפיס כמה שרוצה באיזה לשון שרוצה, וכל המזכה את הרבים זכותו עומדת לעד וזוכה לבנים צדיקים.

ובסיומא דמלתא תפלתי להשם יתברך שאל יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ויהי נא אמרינו לרצון לפני אדון כל. זכות כל הצדיקים, גאונים וקדושים, שהבאנו דבריהם הטהורים, ועל פסקיהם בנינו מגדלים מרווחים, זכות צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים, ויהיו עבורינו מליצי יושר, והי' אלוקי ישראל אהבת תמים, יעזור שנושע תשועת עולמים.

ובעמדינו בחתימת ה"פתח דבר", עדיין אני עומד בתפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' אשפוך שיחי. אנא ה' הושיעה נא שזכות גאוני ארץ מצוקי תבל שהבאנו דבריהם, יעמוד לנו להתברך שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי זרעי זרעי עד עולם אמן סלה.

וטרם אכלה לדבר הנני קובע ברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג, האברך כמדדרשו מו"מ בתורה ויראת שמים ומוכתר במדות טובות וישרות וכו' מוהר"ר... נ"י אשר נתן יד מסייעת עידוד ואימוץ להוצאת הספר הזה, יהי שכרו כפול ומבורך בכל מילי דמיטב ומן שמיא ישפע לו ולכל משפחתו שפע ברכה והצלחה וכן לבניהם, יפרחו ויגדלו בנחת ובשלחה, ועוד יזכו לעוד, דשנים ורעננים יהיו, אמן. זו תורה

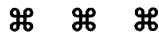
שכר פתח דבר ועונש כא

וזו שכרה, אלקי אברהם בעזרו, כי מתוך שמחת הלב זכה להוציא לאור הספר הקדוש הזה שרבים מחכים לו, צדקת תמים תיישר דרכו, זכותם של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי והאר"י הקדוש וכל בעלי המחברים הקדושים המובאים בספר הזה זי"ע, וזכות כל הלומדים שיעיינו בספר הזה (ובשאר הכרכים על הסדרים בראשית שמות ויקרא במדבר) ושיבו בתשובה שלימה, יגונו עליו ועל כל משפחתו להמשיך פעליו בקודש, ובשבתו בבית ה' כל הימים, מתוך ברכת בכל מכל כל, ולשבוע נחת עולמים מיוצאי חלציו, ואך טוב וחסד ישכון באהלו, עד כי יבוא שילה בבי"א.

וכן הנני לקבוע ברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג נדיב ושוע מוכתב בנימוסין מוהר"ר ... נ"י שתרגם הספר מלשון ענגלי"ש ללשון פרענטי"ש ולכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג וכו', שעזר לסדרו בהקאמפיוטער ולהכינו לדפוס.

ויחי נועם ה' עליהם להתברך בכל מילי דמיטב, ובשיבה טובה, אתה ה' לעולם תשמרם, ברכם שמרם טהרם, שיזכו לראות מיוצאי חלציהם רב תענוג ונחת דקדושה, עד אשר נזכה בקרוב לשמוע קול מבשר ואומר בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

הכ"ד המתאבק בעפר רגלי חכמים ושותה בצמא דבריהם הקדושים



הקדמה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, אשר גבר חסדו עלי להנחותי דרך מישור והחיינו קימנו והגיענו עד הלום, וזיכנו להוציא לאור עולם את הספרים החשובים של שכר ועונש, שעל ידיהם נזכה להיות ממזכי הרבים המון בית ישראל, להסיר מכשולות מתוך עמי לבל יתפסו וילכדו בעוונות הזולת. ולבל יכשלו בעוונות הדור ההולכים בחושך בלי תורה אור.

ידוע הוא ומפורסם הוא כי התורה היא אור וכמ"ש [משלי ו'] ותורה אור, ואומר [מגילת אסתר ה'] ליהודים היתה אורה וגוי ודרשו חז"ל אורה זו תורה, דהנה התורה תאיר לאדם את דרך החיים האמיתי הן החיים של עולם הזה הן החיים של עולם הבא.

והנה אם ילך אדם במקום חשך יוכל לינוק ע"י המכשולים שהיו לפניו כגון קוצים וברקנים וליסטים וחיות רעות וכל כיו"ב ואף ע"י נגיעה כל שהו יכול למות, כגון שהי נחש בדרך ונגע בו ונשכו, וכל זה על ידי שהלך בחשך. אבל אם הי אור בידו הי ניצול מן המות, והיי הולך לבטה דרכו.

וכן הוא אור התורה שהיא מאירה לאדם שבל ילך בחשך ולא יכשל מהחיות והליסטים והנחשים וכל כיו"ב, ואף אם יראה האדם עולם מלא ההולכים בחשך אל ילך בדרכם, ואף שאומרים על החשך שהוא אור, הא למה זה דומה, כמו שהיו מתקבצים כל העולם והיו אומרים על אור היום שהוא חשך, ועל חשך הלילה שהוא אור, והיי שם פקח אחד ולא שת לבו לדבריהם כלל, כן הדבר הזה.

כן הוא הסומא המגשש באפילה כשאין אור ביד מי שהוא מבין ההולכים מתנקש במכשול ורגליו מועדות, ואין מוצא לדרכו להגיע לדרך הישר והסלול להגיע למחוז חפצו, נופל בבור תחתיות, שם ישאר בל ידעו ממנו, בחושך הלך ובחושך שמו יבולע ולא יודע ממנו, אבל באם יש בין ההולכים אדם הנושא בידו פנס להאיר הדרך גם הסומא ניצול על ידי כך מפני שמזהירו לבל ילך בדרך המכשול. וניצול ממות בטוח.

דוגמא לזה אמרו חז"ל שהסומא מברך יוצר המאורות הגם שלא נהנה בעצמו מן האור וז"ל רבותינו ז"ל במסכת מגילה דתניא במסכת: (מגילה כ"ד:) אמר רבי יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה (דברים כ"ח) והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה. וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה. וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו בני, אבוקה זו למה לך, אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי, ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין. עכ"ל.

הדבר הוא כמו כן לענינינו אנשי העולם בחושך הולכים בלי תורה אור וכסומים בארובה הם מגששים, לא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו. האם יעלה על הדעת שבאם לא נטה את הסומא לדרך סלולה רק ניתן לו ליפול בבור וליהרג ששייך לומר שאנו נקיים, שלא ידינו שפכו את הדם הזה, לא ולא, בוודאי מפני שלא הצלנו אותו ידינו שפכו את הדם הזה, בטוח שאנו שהאור בידינו התורה אור, מחוייבים להציל הסומין מכל הפחתין והברקנין ולהאיר דרכם ובכך אנו ניצל מליפול בבור שחת.

לזאת עלינו החובה להזהיר את העיוורים לבל ילכו בדרכם הכסילי שחושך תכסהו פן יפלו בשחיתותם באין מוצא לנפשם, עלינו להסיר מכשול מדרך עמינו, ובאם לא נטה

אותם לדרך שבה ישכון האור הרי ידינו במעל הזה וידינו שפכו את הדם הזה. כי הרי אמרה תורה "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" ואמרו ז"ל בתנחומא פרשת משפטים סימן ז' וז"ל:

מנין לרואה דבר מגונה בחברו שחייב להוכיחו ת"ל הוכח תוכיח. הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחו ת"ל תוכיח. יכול אפילו פניו משתנות ת"ל לא תשא עליו חטא. ותניא הוכח תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ומאן דלא מוכח מתפיס בההוא עון דאמר מר כל מי שאפשר לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כלו. דא"ר חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו (ישעיה ג) אם שרים חטאו זקנים מה חטאו. אלא זקנים שלא מיחו בשרים.

ואמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ויאמר ה' אלי עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה (יחזקאל ט) א"ל הקב"ה לגבריא לך רשום על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו כדי שלא ישלטו בהן מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה.

אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבשי"ע מה נשתנו אלו מאלו. אמר לה הללו צדיקים גמורים הם והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו רבשי"ע היה בידם למחות ולא מיחו. אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא קבלו מהן. אמרה לפניו רבשי"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי.

חזר ואמר זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו.

ומאי ממקדשי תחלו. תני רב יוסף אל תקרא ממקדשי אלא

ממקודשי אלו בני אדם שקבלו ושקיימו את התורה כלה מאלייך ועד תייו. הא למדת שאפילו צדיקים גמורים נתפסים על הדור. וכן הוא אומר והכרתי ממך צדיק ורשע. צדיק על שלא מיחה ברשע. וכן אתה מוצא ביאשיה המלך שנתפס על דורו. וכתוב בו וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' (מלכים ב' כג). ועד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה. ושמואל אמר עד קללה. ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. ושלשתן מקרא אחד דרשו. שנאמר ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות וכתוב ויטל שאול את החנית עליו להכותו (שמואל א' כ).

תני רבי אומר איזה הוא דרך ישרה שיבור לו האדם. אהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם, טובה באה לעולם. ברכה באה לעולם. רעה מסתלקת מן העולם שנאמר (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. על המוכיח ועל המקבל התוכחה. וי"א יחזיק באמונה יתירה שנאמר (תהלים קא) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המוכיח את חברו לשם שמים זוכה לפלג של הקב"ה שנאמר (משלי כח) מוכיח אדם אחרי חן ימצא. ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד שנאמר חן ימצא עכ"ל.

הנה מי האיש החפץ חיים אשר יסור מדרך התורה הקדושה אף זיז כל שהוא, כי אם יסור אף זיז כל שהוא הרי סר מדרך החיים אל דרך המות ר"ל, והנה כל אדם בידו ידליק אורו, ובעצמו יחפור בורו כמ"ש הרמב"ן ז"ל, אמנם מי שלא הכו עיניו בסנורים מציל את נפשו ממות, וכן כל אחד ישראל המזהיר לחבירו שילמוד את התורה בקדושה ובטהרה ויקיים את כל מצותי באהבה, ואף אם ישאר אחד בעולם כמו אברהם אבינו ע"ה, הרי את נפשו הציל וכמ"ש [יחזקאל ג'] "בן אדם צפה נתתיך לבית ישראל" וגו' באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה

להחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש, ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת, ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות כי לא הזהרתו בחטאתו ימות ולא תזכרן צדקתו אשר עשה ודמו מידך אבקש, ואתה כי הזהרתו צדיק לבלתי חטא צדיק והוא לא חטא חיו יחיה כי נזהר, ואתה את נפשך הצלת, ואומר [שם י"ח] השליכו מעליכם את כל פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו בית ישראל, כי לא אחפץ במות המת נאם ה' אלקים והשיבו וחיו.

כל שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם

החפץ חיים במכתבים (מכתב כ"ה) כותב וז"ל: כי כל תלמיד חכם בגדר צופה, במקום נביא להוכיח לעם דרך ד' וחיו אם מתרשל בזה עונו גדול למאד, ובימינו אלה מי שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם לענין זה.

ועל הרבנים שבכל עיר ועיר שלא להתעצל בזה ולדחות הענין כלאחר יד כי עליו לדעת כי בנפשו הוא ויתבע חס ושלוש על זה, וכל הרוצה להנצל ממדת הדין הקשה עליו להוכיח ולזרז להמון ישראל ואז את נפשו הציל, כי בודאי יטענו המון ישראל בעת שיובאו לדין על מעשיהם הרעים, שאינם אשמים בזה, מפני שהתלמידי חכמים והרבנים לא הוכיחו אותם על מעשיהם, ועל כן על הרבנים להוכיחם ולהורותם את הדרך הנכונה הטובה והישרה ואז את נפשם הצילו ממדת הדין הקשה וגם את המון ישראל יחזרו למוטב במדה מרובה, ויהי טוב לנו עי"ז בזה ובבא ונזכה לגאולה ולישועה במהרה. עכ"ל.

ואין לומר שלום עלי נפשי מאחר ובכל עיר ועדה יש בי"ד שנתמנו על ידי הקהל, ולכן אין החיוב מוטל על כל ישראל, ובפרט במקומות שיש רבנים ראשי הקהל אל נאמר שעליהם מוטל הדבר, כי על כל אדם מישראל החיוב למחות ולפגוע בעוברי עבירה ואסור להעלים עין מעוברי עבירה, דדבר זה מוטל על כל ישראל, ובית דין שליחותם דכל ישראל עבדי ועל ידי זה נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח, אבל כשאין בית דין עושה שליחותם דישראל, שוב חלה החובה בזה על כל אחד מישראל כמו"ש החת"ס בתשובותיו וז"ל:

וקיום חוקים ומצות כל ישראל ערבים זה בזה, ונכנס מי שאינו מוחה ויש בידו למחות בכלל אשר לא יקים את דברי תורה הזאת כפי רמב"ן פרשת תבוא עפ"י ספרי, ומ"ש אשר לא יקים זה בי"ד שלמטה לאו דוקא בי"ד אלא כל אדם מישראל קטן וגדול שם הוא, אם יש בידו לעשות, וכת"י ואם העלם יעלימו עם הארץ בתתו מזרעו למולך משמע שה"י על עי"ה שלא יעלימו ועי"ה איננו בי"ד, כדמוכח בפ' חטאות דעי"ה בעשותה היינו הדיוט ובי"ד היינו עיני העדה, וא"כ על כל עי"ה הטיל הכתוב שלא יעלימו, ומדכתב אח"כ והכרתי אותו למעט כל עולם, ש"מ שה"י להם ג"כ בכרת כמותו אלא שמיעט הכתוב והיקל עונשם מכרת חוץ מעונש שבועות שוא דחמיר טפי ויש עיון בדבר קצת מש"ס פ' שבועות הדיינין, מ"מ אמת נכון שאין בין בי"ד ובין כל שום איש מישראל שיכול למחות ולפגוע בעוברי עבירה ולא כלום, ואפילו תלמיד לפני רבו לא מיקרי אפקרותא לפגוע בהם ולהכות באגרוף רשע עד שתצא נפשו כנחמ"י בן חכל"י ואכס ואמרטם ואמר יד אשלח בכס ובי"ד שהזכירו בכל מקום לישנא בעלמא הוא ואורחא דמלתא שיש כח בידם כמו קטן אוכל נבילות בי"ד מצויין להפרישו, וכמו במילה בי"ד מצווי' למולו, ורמב"ם ס"ל בס' המצות אפי'

דרבנן מה"ת ניהו מלא תסור, ע"כ פסק אפי' באיסור דרבנן ככה, כמ"ש פ"ו מהל' חמץ ומצה באוכל מצה בע"פ (ועי' ת"ט נזיר פ"ד משנה ג') ודברי חי' ר"ן חולין קל"ב תמוהים שכתב שיעור ההכאה ל"ט כמלקות דאורי' והוא תימא נחזור להנ"ל דדבר זה מוטל על כל ישראל, וב"ד שליחותיהו דכל ישראל עבדי שנתמנו שלוחא דישראל, ועי"ז נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח כי העמידו גברי רבבי בחריקוהו והיינו רישך בקריא ורישא דרישך בחמימי ומ"מ קרירי איכא, וכל זה בחלק חוקים ומצות, עכ"ל.

(שו"ת חת"ס חו"מ סימן קע"ז)

ואם תאמר מה לפחותי ערך כמונו לעסוק בתוכחות הלא ישיבו נגדינו טול קורה מבין עיניך, אך אין זו תשובה מספקת מפני שבספינה אחת יחדיו אנו נוסעים, מאחר שאם לא נמחה ניתפס בעוונות הדור, ולהציל נפשינו אנו צריכים וחייבים וכמו שכתב החפץ חיים בספר גדר עולם וז"ל:

והנה ידוע כי יש על כל איש מישראל מ"ע מה"ת להוכיח בעמיתו כשנכשלין באיזה איסור כמו שנאמר הוכח תוכיח וגו' ועי"ז שמוכיחו הוא מציל את עצמו שלא יתפס באותו חטא דכשם שנפרע הקב"ה מעושי העון כך נפרע מאלה שהיה בידו למחות ולא מיחו (שבת נ"ה) מי שיש בידו למחות באנשי עירו ולא מיחה נתפס עבורם ומי שהיה בידו למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס בעון אנשי ביתו וגם ידוע דכל איסור שנעשה בפרהסיא הוא חמור הרבה יותר מבצנעא שנקרא מחלל ש"ש בפרהסיא ואז גם חיוב ההוכחה גדול ביותר שלא יאמרו הותר מצותיו של הקב"ה ועל כן גם במנהג הרע הזה שעוברים בפרהסיא על עוונות חמורות כחילול שבת, טהרת המשפחה וכדומה כל איש שיראת השם נגע בלבבו חלילה לו לשתוק ושלא למחות בזה, ומי שיכולת בידו למנוע ולא מנע הלא יתפס גם הוא בחומר העון וכנ"ל, וכדאיתא כעין

זה ג"כ בויקרא רבה (על הפסוק שה פזורה ישראל). ישראל נמשלו לשה מה דרכו של שה לוקה באחד מאיבריו וכולם מרגישים [היינו כל הצאן דדרכן להמשך זה אחר זה וכשאחת לוקה באבריה ופסקה מליך עוד, כולם יעמדו באותו מקום] אף ישראל אחד חטא וכולם נענשים.

וכן תני רשב"י משל לבני אדם שהיו יושבים בספינה נטל אחד מהם קודח והתחיל וקדח תחתיו, אמרו לו חבריו למה אתה עושה כן, אמר להם מה איכפת לכם לא תחתי אני קודח, אמרו לו מפני שאתה מציף את הספינה וכי. ע"כ.

הרי את נפשינו אנו תובעים ורוצים להציל וכן את נפשות בני ביתנו היקרים לנו שאנו חסים עליהם בנפשינו להצילן, האם במצב כזה שטובעים בספינה בלב ים בגלל שהזולת קודח בזה חור שייך בכלל לומר שמפאת פחיתת ערכינו אין אנו חייבים להתקומם נגדו רק נעמוד מנגד בלי מעש, הלא פתי הוא זה שאומר כן או אפילו חושב כן.

ועוד י"ל דשמעתי בשם הרה"ק מוה"ר צבי מרידניק זצ"ל בעת שכמה מכת המתחדשים רצו לייסד ברודניק בית ספר לפי רוח הזמן ונודע לו הדבר ברגע האחרון קודם שנסע אז לדרכו, ועלה על הבימה וישא משלו ויאמר, איש עני ונבזה עבר פעם במסע נדודיו דרך עיירה אחת וראה כי פרצה אש ואחזה בבית אחד, וירא כי אנשים עומדים שם בשלוות נפש ואינם מתעוררים להזעיק את אנשי העיר להציל את עצמם, ויחשוב בלבו אם יפתח פיו ויצעק להודיע לאנשי העיר על דבר שריפה הלא ילעגו לי, מה לך שפל ונבזה בעסק השריפה, היש לך חלק ונחלה בעיר הזאת, ושוב החליט בדעתו יעבור עלי מה, אש בוער והאנשים בחזקת סכנה לא אוכל לעבור על כך בשקט, והתחיל לקרא בקול לעורר אנשי העיר מתרדמתם, וסיים כ"ק אאמו"ר בלבת קדשו, יהודים יקרים אש בוער

הצילו את נפשותיכם - ואכן חפץ ה' בידו הצליח לבטל מזימות אנשי רשע.

חייבים להכנס במחלוקת כדי למחות בידי עוברי עבירה

מהר"ם חגי"ז בספרו אלה המצות מצוה תקמ"ז וז"ל: מצוה על כל יחיד ויחיד להוכיח את חברו, אפילו קטן לגדול שרואה בו דבר שאינו הגון, חובה עלינו להסיר המכשול מלפניו, כי הוא ג"כ תחת סוג לאו שבכללות דלפני עור לא תתן מכשול וכו', **דכל מחלוקת ופירוד שהוא לש"ש ולמחות בידי עוברי עבירה, אין זהו נקרא בעל מחלוקת, כאשר דמו ההמוניים הבהמיים אשר דרך ה' לא ידעו. ואת הישרה יעקשו, ובכל עת וזמן שרוצים ללכת בשרירות לבם הרע תפסו להם הדרך שדרכו בו אנשי הענתות, להכות בלשונם את הבא להועיל להם ולהסיר המכשול מפניהם ואומרים עליו שהוא בעל מחלוקת, ושהוא עובר ומתעבר על ריב לא לו וכו', וידעתי גם ידעתי מהיכן נשתרבב ונסתבך טעות זה בין שהם מחשבין שהם מבינים בכונת דבריו וכו', ולכן לכל פרט היוצא מכללן ורובן של ישראל אין לחוש אליו, דאפשר אם נחקור נמצא מי אביהם אפשר עדיין המה משארית הפליטה מהערב רב אשר תמיד היו לאבן נגף לבני ישראל וכו', וענין מכשול החטאים בנפשותם כתיב ובערת הרע מקרבך, ודע לך כי נפשי הצלתי, והוא ברחמיו יעביר גילולים מן הארץ וכו'. ויתמו חטאים מן הארץ ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, עכ"ל.**

וכן הוא הדבר בנידון דידן דברחובות העיר נושבים כל הרוחות הרעות והכל מקולקל ומושחת, אש בוער לעינינו הפרוץ מרובה על העומד רח"ל, כל חלקה טובה נשחתת לאור היום, אוי לנו שכך נפלה בחלקינו, ולעינינו שכך רואות, האם כעת הוא הזמן לערוך חשבונות כגון אלו האם אנו פחותי ערך או ראויים אנו להוכיח בשער, אדרבא בזמן שהאש יוקד הקטן יאמר גדול אני, והחלש יאמר גבור אני, העיקר הוא בשעה זו

להרבות כבוד שמים ולהרחיב גבולי הקדושה, כדי לעשות נחת רוח לבוראינו, שזה תכלית ומטרת יצירת האדם בעולם הזה.

והנה ידעתי גם ידעתי מך ערכי כי אין אני ראוי לעמוד במקום גדולים להוכיח במוסר תוכחת, ורבים יאמרו לנפשי אין כוונתו לשייש אלא לכבוד עצמו הוא דורש לקנות לו שם, עייכ אציג לפניך משל נכבד שראיתי בספח"ק "אור לישרים" בשם הרב מו"ה יואל מוכיח זצ"ל, דהנה מנהג ישראל תורה הוא, שנוסעים מוכיחים מעיר לעיר להוכיח את ישראל, ורבים מהמון עם טועים ואין שומעין לדבריהם, מפני שהם לוקחים ממון בשביל הדרשה, ואומרים שתוכחתם אינו אלא קרדום לחפור בה ואין כוונתם לשייש, ונשא עליהם משלו ויאמר, כי בעיר אחת קטנה, שלא הי' להם בתי אבני גזית כי אם בתי עצי היער, והגגות מכוסים בתבן, והי' שם איש ואשתו שהיו דרים בעלי' תחת הגג.

האש בוער

פעם אחת בלילה הלכה האשה לישן ועדיין הי' בעלה ניעור והי' לו נר דלוק וטרם יכבה הנר גם הוא הלך לישון והניח הנר דלוק, צעקה אליו אשתו אולי חס ושלום יפול ניצוץ אחד מהנר ותשרוף כל הבית כולו, עודה מדברת עמו בא שומר העיר והכריז להזהיר העם להשגיח על האש והנרות שלא תגרום לידי שריפה חס ושלום, אמרה האשה לבעלה, שמע נא וראה מה שהשומר מכריז להשגיח על הנר שלא יגרום לידי סכנה, והוא השיב לה, שוטה שבעולם, וכי סבורה את שבלב שלם הכריז השומר כן, הלא אני יודע שאינו מכריז אלא בשביל שהקהל נותנים לו ממון שיכריז כן, ואילו היו נותנים לו ממון שיכריז שיציתו העיר גם כן הי' מכריז, על כן אין אני פונה לדברו כלל, והלך לישון והניח הנר דלוק, וכאשר פתרה כן הי' ונפל הנר על השולחן ונדלק כל הבית ונעשה שריפה גדולה,

וכמעט נשרפה כל העיר ובקושי גדול הציל את נפשו ונפש אשתו ולא נשאר להם כי אם גווייתיהם.

השומר לא הכריז בלב שלם

ראו נא השוטה הזו, שבשביל שהשומר לא הכריז בלב שלם, לא רצה לשמוע לדבריו והניח לשרוף את ביתו באש, כך הדבר הזה שהמוכיח מזהיר את העם, שיעזבו מעשיהם הרעים דאלי"כ יפלו בגיהנם אשר שם ישרפו את גווייתיהם כמ"ש "הנה יום בא בווער כתנור" וגוי, והשוטים ידמו בשביל שהמוכיח אינו מוכיח לשם שמים אין נותנים לב לדבריו עד שבאה השריפה עליהם, הלא אין לך שטות גדול מזה עכת"ד ודפח"ת.

החיוב עלינו בזה בכל מיני דרכים לסבב ולילך בכל העיירות להוכיח וללמד את העם דעת ה'. ראה מה שכתב בזה הגה"ק רבי הילל מקאלאמייא זי"ע בהתנצלות (בתחילת הספר) **משכיל אל דל וז"ל שם:**

... הנה אחז"ל (שבת דף ג"ה ע"א) אמרה המידת הדין לפני הקב"ה רבשי"ע מה נשתנו אלו מאלו. אמר לו הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו רבשי"ע היה בידם למחות ולא מיחו. אמר לו גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם. אמרה לפניו רבשי"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי, וכתוב ויחלו באנשים הזקנים, תני ר' יוסף אלו בני אדם שמקימין את התורה כולה מאי ועד תי"ו.

(עיינן) ילקוט שופטים רמז ס"ח) וז"ל: ויכל מי שסיפק בידו למחות ואינו מוחה להחזיר ישראל למוטב, כל דמים שנשפכים בישראל נשפכים על ידיו, א"ת אותם ע"ב אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו היו להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אליעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עירותיהם של ישראל:

יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך הארץ. הם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם כל אחד רץ לכרמו ולזיתו, וכשעשו בגבעת בנימין דברים מכווערים ודברים שאינם ראויים יצא הקב"ה להחריב את כל העולם כולה, ונפלו מהם ע"ב אלף. ומי הרג אותם סנהדרי גדולה ופנחס עמהם. (ויד"ל מדרש רבה איכה דף נ"ב ע"א) וממקדשי תחלו באותו שעה קפצה קטיגוריה לפני כסא כבוד אמרה לפניו רבון העולמים, איזה מהן נהרג על שמך, איזה מהן נפצע מוחו על שמך, איזה מהן נתן נפשו על שמך.

והנה הב"ח (חלק ח"מ סי' ט') הקשה מדוע מימות שמואל הנביא עד עתה לא מצינו אחד מגדולי ישראל שקינא לעשות כמעשיו ולילך בדרכיו לסבב בכל שנה, גלגל, ומצפה, וכל ערי ישראל להדריכם. ובאמת יש לומר תירוצים על קושיי זו אבל קשה מאד לסמוך לעשות הלכה למעשה על תירוץ זה.

תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב

והיוצא לנו עכ"פ מזה הוא שאם יש דרך לסבב גלגל, ומצפה, וכל ערי ישראל, להדריכם ולנהלם ועל דרך זה לא יהיה שייך תירוץ הנ"ל [שהרי לא מנהיג ולא נביא אתה, ומי שמך לאיש ומי שלח עבורך, ומי קראך לבוא לכאן, אטו ראשי שבטי ישראל אתה, הלא גם לנו יש רב ומנהיג, ואין אנו צריכים לך] בודאי בלי שום ספק שרמ"י עליו לסבב ולילך כדרך שעשה שמואל, כמו שאמר יחזקאל "צופה" נתתיך, [נראה להלן מה שהבאנו מהחפץ חיים זצ"ל, דכל רב בישראל נקרא צופה, (המעתיק)] וכל ישראל ערבים זה בזה, מכש"כ בדור היתום הזה לעת עתה בעוה"ר אשר נתקיים בכמה מקומות אזלת יד, ואמרו חכמינו ז"ל נתמעטו התלמידים ופירש"י (בפרק חלק במס' סנהדרין דף צ"ו תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב) ואם לא יעשה כן בודאי הוא עתיד ליתן את

הדין עבור שהוא בכלל עצומים כל הרוגיה הגיע להוראה ואינו מורה, כי עיני ראו ולא זר, לא פעם אחת ושתיים ושלוש אלא פעמים אין מספר, שדברתי עם בני אדם כאלו עד שכמעט לא היה ניכר בהם שום צורת צלם ישראלי ולבסוף כשנכנסתי עמהם בדברים דברי רכים וכבושים ורכים [כמו שצותה תורה (כפ' ורא) "ויצום" אל "בני ישראל פירש"י להנהיגם בנחת]. זלגו עיניהם דמעות ואמרו אוי לנו שמימינו לא עוררו אותנו על דברים כאלו. ומעתה נעשה ונשמע ומקבלים עלינו לעשות כל מה שתאמר אלינו, ואנו נותנים לך אלף תודות על שטרחת את עצמך להאיר עינינו ולהורות אותנו הדרך אשר נלך בה. עכ"ל.

**להדפיס דברי התוכחה - בעניני שכר ועונש ועוד -
לשחר פני נדיבים שיתרמו הוצאות - שידפיסו וישלחו
ויפיצו הספרים של שכר ועונש לאלפים ולרבבות.**

מי שניחן מן השמים בכח הכתיבה, החובה עליו לכתוב ולערוך הכל בכתב, ואם אין בידו ואפשרותו להוציא הוצאות על זה החיוב עליו לחזור על פתחי נדיבים לבקש עזר שיוכל להדפיס ולשלוח על פני חוצות כמו שכתב הגה"ק רבי הלל מקאלאמאייע זי"ע וזל"ק:

והדרך הזה הוא אם חננו ה' בשמץ דעה והשכל ובקצת לשון למודים, מחוייב הוא לשמוע להתנא שהזהיר ואמר אל תחזיק טובה לעצמך, אלא לעשות כמו שאמר (ספר חסידים) קנה לך חבר, וקנה תהי' לך חבר שיהי' כל דבריו מה שחוננו השם כתוב בעט ברזל ועופרת. ואז רמי' עליו לעשות כל מה שביכולתו אם אי אפשר בענין אחר אפילו לחזור על פתחי נדיבים לשאול עזר שיהי' יכול להדפיסו ולשלחו על פני חוצות כדי שיהי' נקי מקללות "ארור" אשר "לא ייקים" את "דברי" "התורה" הזאת. ומאזהרות יחזקאל "צופה" נתתיך "ואתה

"לא יזהרת וכו', ומקושיות הב"ח, שהרי לסבב עיירות באופן זה ולהדריך ולהוכיח, כבר כלה ואבד תירוץ הנ"ל.

חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערבות

חיוב הערבות והתוכחה הוא על כל איש ישראל, בין עניים ובין עשירים ומפני האונס רחמנא פטריה רק עד כמה שאפשר ובידו לעשות. מי בדיבור מי במעשה, וגם מה שאין סיפק בידו להגיע לכל ישראל עכ"פ במה שבאפשרות לכל אחד הוא מחוייב לפעול ולעשות כפי יכלתו, ובאם אינו משתדל בזה לתרום חלקו אינו נקי לביתו מן הערבות, וכעת בזמנינו שקיימת אפשרות להגיע לכל יהודי בספרים ערוכים הרי הוי בידו ורק הבעיה היא ההוצאות של ממון על זה בוודאי מי שממון בידו עליו רמיא החיוב להשתדל שיצא הדבר לפועל והוא לא נפטר מחיוב זה עד שיוציא ההוצאות על הדפסת הספרים ושליחתם על פני תבל, ואדרבא אנו מזכים את העשירים בזה שאנו מכינים להם הספרים כשולחן ערוך והם יכולים לילך לכל בית דפוס ולשלם ההוצאות, ואנו עושים מלאכתם להכין הספרים, כדי לפוטרם מהעונשים החמורים החלים על מי שבידו...

ובעצם הדבר של עריכת ספרים והפצתם בעולם כבר

הקדימנו בזה אבי אומתינו אברהם ע"ה בקרבו את הבריות תחת כנפי השכינה וכלשון הרמב"ם (פ"א מה' עכו"ם הלכה ג') וז"ל: ... והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד והי מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ד' אל עולם וכיון שהי' העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו הי' מודיע לכל א' ואי' כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפי' ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו,

וישב יצחק בגרר מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב, ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בנו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם עכ"ל. **הרי שאברהם אבינו ע"ה כבר חיבר ספרים בעניני היהדות ושלתם כדי להפיץ ולהודיע על ידי כך שה' אל עולם.**

בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה

איתא בזוהר חדש פרשת לך וז"ל: ואמר ר' אבהו בא וראה כמה שכרו של אדם העושה לאחר לתזור בתשובה מנ"ל ממה דכתיב "ומלכי צדק מלך שלם". תני ר' חייא רבה בשעה שנשמת הצדיק המחזיר בתשובה לאחרים, יוצא מן הגוף מיכאל השר הגדול המקריב נפשות הצדיקים לפני בוראו (אינו ר"ל קרבן ממש אלא שהוא מקרב אותם ומביאם בהיכל ה' ומספר שם גודל זכותם) הוא יוצא ומקדים שלום לנשמתו של אותו צדיק, שנאמר "ומלכי צדק" זה מיכאל ראש שומרי שערי צדק "מלך שלם" זה ירושלים של מעלה הוציא לחם ויין שהקדים ויצא לקראתו ואמר לו שלום בואך עכ"ל. וגם בעוה"ז יזכה שימשך עליו חוט של חסד עבור זה וממילא ימצא חן בעיני הכל כדאמרינן בתמיד דף כ"ח:

החובה להזהיר את אחרים

פוק חזי מה שכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ז' פ"ד) וז"ל: ואין די להפקיע את עצמו בלבד בזהירות ההשגחה על עצמו, אלא על הכלל כולו יצא להזהיר אחרים גם כן, ואשרי חלקו למי שמשתדל לזכות הרבים בזה. עד כאן לשונו.

ובספר חובת הלבבות שער אהבת השם פרק ו' וזהו לשון קדשו: וכן מי שאינו מתקן אלא נפשו בלבד תהי'

זכותו מעוטה ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות תכפל זכותו כפי זכות מי שמתקן לאלקים, עד כאן לשונו.

ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:) [ועיי'ע ב"מ פה: סנהדרין יט:] **כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן"**

איתא בזוהר חדש דף ס"ב כרוזא כריז בכל יומא זכאין אינון דמשתדלין באורייתא ואינון דמזכין להון לאחרנין ואינון דמעבירין על מדותיהן. ובוה יקיים ג"כ הפסוק דואהבת את ה' אלקיך שפירושו ג"כ שתאהב אותו על בריותיו כמדת אברהם אבינו שקירב את הבריות תחת כנפי השכינה ולמדס דרך ה' כדאיתא בספרי וברמב"ם.

ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטווינו על זה, ראה מה שכתב החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בזריזות - מואהבת את ה' אלקיך

כתוב בתורה ואהבת את ד' אלקיך וכתוב הרמב"ם שמצוה זו כוללת שנהי' קוראים לבני אדם כולם ולעבודתו יתעלה ולהאמין בו כמו שאם תאהב איש אחד תספר בשבחיו ותרבה בהם ותקרא בני אדם לאהוב אותו, כן כשתאהב אותו יתעלה באמת אתה קורא בלי ספק הסכלים והפתאים לידיעת האמת אשר ידעתו.

בספרי וז"ל: ואהבת את ד' אלקיך אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר את הנפש אשר עשו בחרן.

הנך רואה בעליל שהזריזות איש את חבירו לקיום דת ד' הוא עצם המצוה של אהבת ד' שאנו קורין בכל יום בבוקר ובערב.

והנה כהיום שנתרבה בעוונותינו הרבים מצד היצר הרע

פירצות גדולות בכל עבר והוא ממש כאש בוער ורוצה לכלות כל חלקה טובה מצוה רבה שימצא בכל עיר כנגדה חבורה של יראי ה' להחזיק הדת בכל נפשם. (חזו"ד להח"ח זצ"ל).

כמה עמל ויגיעה רבה חייבים להתייגע להשיב נפש ישראלי התועה מן הדרך

כתוב בתורה "כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו" וכתוב בפרשת תצא "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים וההתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך". וכתב הרמב"ן שנדחים מורה שהרחיקו לברוח ומזה נוכל להתבונן, אם חסה התורה כל כך על ממונו של ישראל אפילו על חמורו או שיו שתעה והרחיק מן הדרך והוצרך עמל רב להטותו הדרך וכ"ש כמה צריך לרחם על נפש הישראלי שתועה מן הדרך אפילו אם יצטרך עמל רב ולראות להשיבו אל דרך האמת.

"השב תשיבם" דרשו רז"ל אפילו מאה פעמים, וכמו כן בענינו אפילו צריך מאה יגיעות עלינו לעסוק בהם להטות צאן אובדות לידיעה הבורא ועבודתו. (שם).

מאלה שה' נתן בלבם חכמה ותבונה והיה בכוחם להציל ההמון על ידי הדרשה ברבים יתבקשו הנפשות האובדות

והנה נמצאים מבעלי תורה ויראי השם שדי' נתן בלבם חכמה ותבונה והי' בכחם לרפאות שבר עמנו והחיוב עליהם לקרא בגרון וכשופר להרים קולם לדרוש ברבים להציל ההמון ממים הזדונים מאנשי רשע ממתעים וממדיחים שלוחי דסט"א ולהשריש בלבם אמונת השם יתברך ולחזק לבם בצוק העתים לחזקם ללימוד תורה הקדושה ולקיום המצוות ואם לא יעשו ככה יתבקשו מהם נפשות האובדות ועל זה רמז הנביא [יחזקאל ל"ד] בן אדם הנבא וכו' את הנחלות לא חזקתם וכו'. (שם).

הודעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמננו (בזמן הח"ח) רק תועים כשה אובד - מצוה רבה לרחם עליהם להשיבם לבעליהם

ובאמת אפילו החוטאים בזמננו מצוי ברובן שאינם להכעיס ח"ו רק תועים על ידי פושעים שמתעים אותם והרי הם כשה אובד שאינו יודע הדרך לשוב לבית בעליו ומצוה רבה לרחם על נפשות התועות להורותם הדרך הנכונה וכמו שכתוב והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה. (שם).

גודל החיוב בזה מטעם לא תעמוד

והדבר דומה למי שרואה את חבירו טובע בנהר או שאר סכנה שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו "לא תעמוד על דם רעך", ואם אין בכחו להצילו בעצמו מחויב לשכור אנשים להציל ואם נתעצל בזה עובר בלאו דלא תעמוד וכו' [כמו"ש בחו"מ תכ"ו] או אם רואה לחבירו שנחלה במחלה עצומה ומרוב חלישת דעתו רוצה לאכול דברים הגורמים מיתתו בוודאי מחויב בכל כחו למנעו מזה וכמו כן כשאנו רואים אנשים שמרוב חלישת דעתם וגודל טרדותם בהבלי הזמן נשתכח מהם תורת ה' וגודל חיוב קיום מצותיו ועיי"ז באים לעבור על דברים שיגמרו לכרות נפשם מארץ החיים בודאי אסור לנו להתעצל מלזרום לקיים את דברי ד' כדי שלא יחול עליהם חרון אף ד' כי הקב"ה מאריך אפיו אבל לבסוף גבי דילי. (שם).

מדין ערבות כמה צריך להשתדל בזה

הנה ידוע שבעת שקבלנו התורה מאת ד' לא על עצמנו בלבד קבלנו כי אם שנקיים כל מה שיהיי ביכלתנו לחזק קיום התורה אצל שאר בני ישראל וכלנו ערבים זה לזה, כמו"ש הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וכו' וכפירש"י, לכן

הדין שכל אחד מישראל יכול להוציא את חבירו אפילו הוא בעצמו יצא כגון קידוש ותקיעת שופר.

ועתה נתבונן אם ראובן נעשה ערב לשמעון אחיו, על כמה אלפים כתרים, ורואה ששמעון רוצה ליקח איזה עסק והוא מכיר מכבר את העסק ההוא כי הוא רע ומר ויפסיד בזה כל מעותיו, כמה מההשתדלות היי ראובן עושה למנוע את שמעון אחיו מהעסק הרע שעייז יחזור החוב אליו, וכן בעניינינו צריך האדם לידע דאם יכול למנוע את חבירו מאיזה עון על ידי תוכחה וכדומה או את אנשי עירו והוא מתעצל בזה יתפש באותו עון.

בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו

ואל יחשוב האדם שיפטור עצמו במה שלא החזיק בקיום התורה מפני שלא היו דבריו עושין רושם, כי חפצי שמים צריך לחשוב עכ"פ כחפצי עצמו ובחפצי עצמו ידוע אפילו עסקו הולך בענין רע אינו מתיאש ממנו אלא הולך ליודעים ומבינים ושואל בעצתם ועושה תחבולות לתקן עסקו, והקב"ה עוזר לו, ומצוי הדבר שלבסוף ירויח מהעסק, ואף בזה אלו היי חפצי שמים שקולים וחשובים אצלו כרצונו, היי מחפש עצות ותחבולות איך להקים הדת שלא יתמוטט, ובודאי היי הקב"ה ממציא לו עצה ועזר, וזה שאמר בכל דרכיך דעהו וכו', ר"ל באותן הדרכים שאתה מתנהג בענייני עצמך, תתנהג בחפצי שמים לחפש עצות ותחבולות, ואז הקב"ה יאיר עיניך ויעמוד לימינך שיתרומם קרן התורה וקרן ישראל על ידך. (ע"כ תוכן דברי

החפץ חיים בספר תוה"ד)

אסור לדחות הצלת הכלל מיום ליום - הדוחים נקראים בשם מרצחים

"איכה" היתה לזונה קריי נאמנה" הכוונה אפשר לומר כי ישעי הנביא תמה ואמר, איך ועל ידי מה הגיע עיר

קדשנו ירושלים עיר הנאמנה להיות כזונה, על זה אמר "צדיק ילין בה" שבעת שהגיע לעשות דבר טוב וצדק ולתקן מכשולים, אז דחו הדבר מיום אל יום וזה שאמר "ילין בה" אבל במעשה המצוה שבאה אליהם המצוה על דבר רע זרזו עצמם לעשות אותה תיכף ומיד וזה שאמר "ועתה מרצחים" על כן הגיעו עד מדריגה התחתונה, כי מצוה הבאה ליד האדם צריך לזרז בה ולקיימה תיכף כמ"ש מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה [רפואת הנפש בשם ר"י לאנדא].

מה נמתקו מאד דברי החפץ חיים זי"ע בהקדמתו לספרו שמירת הלשון בענין שאם אין מקיים מצוה אחת ממצוות התורה הרי הוא מחוסר אבר זה שהוא כנגד מצוה זו

... **כי** ידוע הוא דכל אדם יש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים, ועליהם מלובש הרמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים, כמ"ש "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשכבני" (איוב י), הרי שהזכיר הכי עור ובשר וגידים ועצמות, ולא קראו רק בשם לבוש וסכך כמ"ש תלבישני תסוככני ואת מי תלביש אם לא להנפש אשר בקרבו שהוא הוא עצם האדם, ועל כל אבר ואבר של הנפש מלובש מלמעלה אבר הגוף המכונה כנגד אבר ההוא כמו הבגד על הגוף, וכנגד זה נתן לנו הקב"ה רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת, והם מחולקים ג"כ על האברים, דיש מצוה שתלוי ביד, ויש מצוה שתלוי ברגל, וכן שאר כל אברים, כמ"ש בספר חרדים.

וכשאדם מקיים בעוה"ז איזה מצוה באיזה אבר שורה לע"ל אור ה' על אותו אבר ואותו אור הוא המחיה את האבר ההוא וכן כל מצוה ומצוה. נמצא דכשהאדם מקיים הרמ"ח עשין אז הוא האדם השלם המקודש לה' בכל אבריו וזהו מש"כ בפרשה ציצית "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם" אבל אם חס ושלום יחסר לו מצוה אחת מרמ"ח עשין שהשליכה אחר גוו ולא עשה תשובה על זה יחסר

לו לעייל בנפשו האבר המכונה נגד המצוה ההיא וזהו מ"ש בברכות (כ"ו א') מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל קריאת שמע של ערבית או ק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית, וכשהאדם זהיר מלעבור על הלאוין שבתורה הוא ממשיך אור הקדושה על גידי נפשו וכשלא יזהר יהיו ח"ו מקולקלין כמו שמבואר באורך בסי' שעה"ק (פ"א) ע"ש.

ומזה יוכל להתבונן כל אדם איך שצריך להיות זהיר בכל התרי"ג מצות בכל כחו בימי חייו. כי הם הם הממשיכין חיותו לנצח באברי גידי נפשו [וזהו שכתוב בפרשת אחרי"ו ושמתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" וגוי' ולא כתיב וחי עבורם, להורות לנו שאור המצוה גופא היא חיותו לעי"ל] כמו שכל אחד רוצה להיות שלם בכל אבריו בעוה"ז שלא יהיה בעל מום אף באבר קטן שבקטנים. עכ"ל.

ובפרט בענין מצות התוכחה שהיא מכח הערבות מלבד זה כשאינן מקיימה תחסר לו מצוה זו והוי מחוסר אבר אחד מרמ"ח איבריו שהיא נגד מצות התוכחה, הרי גם באין מוכיח נתפס על עון השני והזולת שעוברין על כל עבירות שבתורה רח"ל ונכשל בהם וכאילו הוא בעצמו עבר על כל התורה כולה מחמת שכל ישראל ערבין זה לזה ונמצא על ידי כך שאין אפילו אבר אחד מכל רמ"ח איבריו שלם והוי מחוסר כל האיברים ובעל מום נורא. והוא כולו בלי חיות ואור. ואיך יראה לעי"ל אדם בלי איברים, האם בכלל שייך יצור כזה או בריה כזו.

החפץ חיים מתאר הענין ביותר שאדם בלי איברים באמת לא יהיה לו במה לקום בעת התחיה וזהו לשונו בהקדמתו למשנה ברורה הלכות שבת:

וגם צריך לדעת הרמ"ח מצות שבתורה שהטיל השם יתברך

על האדם לזכרם ולשמרם הוא נגד הרמ"ח איברים שבאדם, וכי היכי דבאברים נמצא אברים שונים, יש שאין הנשמה תלויה בהם כמו היד והרגל וכדומה דאף אם יחסרו אף שההפסד הוא רב מאוד מאוד אעפ"כ נקרא רק בשם בעל מום, ויש שעל ידי חסרונותיו אינו יכול לחיות על פני תבל כגון שניתז ראשו או שנקרע סגור לבו ששם הוא מקור החיים, כן הוא גם כן בעניני מצות השם יתברך שעליהן גם כן כתיב "אשר יעשה האדם וחי בהם" ונאמר "כי היא חייד ואורד מייד" ועוד פסוקים הרבה כהנה המורים לנו כי עיקר חיי הנפש לעולם הבא תלוי בקיום התורה.

כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח איברים

יש מצוות שאפילו אם פשע האדם ועבר עליהם הוא נקרא לעולם הבא רק בשם בעל מום [וגם זה גנאי גדול הוא לנצח זידוע מה שכתב הרח"ו בשער הקדושה, וכן הגר"א במשלי דהחבלה ימצא לנצח בנפשו באותו האבר שפשע בו על רצון השי"י, ונמצא דאם לא הניח תפילין אף אם יקיים כל המצוות יהיה בעל מום בידו ונמצא כשיקום לעת התחיה כל ישראל יעמדו חיים וקיימים בכל אבריהם והוא יהיה בעל מום ביד השמאלי הזה לנצח דבזכות מצות התורה שאדם מקיים באבריו הם זוכים לחיות לעתיד חיי עולם - כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח השייך לו - וכמו שאנו אומרים וחי עולם נטע בתוכנו וכיון שעבר בשאט נפש על המצוה ההיא אין לו מי שיחיה את האבר ההוא וכמה יתמרמר אח"כ האדם ההוא על זה שהכל ידעו את גודל המרותו בד' במצות תפילין וכן כה"ג אם יהיה בעל מום בשאר איברים על ידי שארי דברים שקלקל וכמו דאיתא בתרגום קהלת על הפסוק "סוף דבר הכל נשמע" דהיינו שלבסוף הכל יתפרסם לעיני כל ועל כן את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם ור"ל שהרמ"ח מייע ושס"ה לאוין שנשמר

האדם בימי חייו יבנה לעתיד כל האדם ונמצא כשיקום ויהיה בעל מום באיזה אבר או שיתקלקל לו איזה גיד מגידו [המכונים נגד שסי"ה לאוין שבתורה] יתבוננו הכל איזה מייע או לאו עבר בשאט נפש וכמה קלון וכלימה יסבול עיי"ז לנצח].

ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה

יש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדושה כמו אמונה בדי' ובתורתו וענין שמירת שבת דהוא גי"כ יסוד האמונה דאם יחסר לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה וכשהוא חי בעוה"ז הוא חי רק בנפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה לקום בעת התחיה. עכ"ל.

העצה שטיכסנו בענין הדפסת ספרים

על ידי שנדפיס ספרים ונשלח לכל יהודי ונפיצם על פני תבל היא הכי טובה והכי מועילה דוגמת המשל שכתב המנחת שבת בהקדמתו שהוא כמו כלי קרב כזה שגם החלש יכול להחזיקו ביד אחת ולירות בו בקלות בלי שום עמל ויגיעה, וגם החץ אשר בתוכו הגם שהוא קטן נתחלק לאלף חיצים קטנים, שכל חץ קטן יוכל להרוג איש חיל אחד. בכלי קרב זה אפשר לנצח את כל האויבים הקמים, בהדפסת ספרים ושילוחם הוא כמו יריה מכלי קרב כזה חץ כזה שבבת אחת יכול להגיע למיליוני אנשים ובמקומות הכי רחוקים בעולם ולעשות פעולה רצויה ולהשיג מטרה נכונה בשוב ה' שבות עמו וישא משלו ויאמר:

הכלי קרב הכי הטובים והמצויינים ביותר

"משל" למלך אחד קטן אשר הוכרח לצאת למלחמה נגד אויביו שאר מלכים אשר המה גדולים וגיבורי כח ואנשי חיל עד מאוד וירא לנפשו בזוכרו נגד מי שצריך להלחם.

מה עשה שלח אחר בעלי מלאכה עושים כלי קרב ושכרם להכין לו כלי קרב הרבה וטובים ללחום בהם יען שצריך לצאת למלחמה כבידה, והנה הבעלי מלאכות הנ"ל השתדלו והתחכמו במלאכתם ועשו עבורו הרבה כלי קרב טובים, היינו למשל, מין הנקרא רימאטיס אשר בכל אחת מהם יוכל להרוג בה למשל מאה אנשים בירייה אחת, והוטב הדבר מאד בעיני המלך, ואח"כ שמע המלך הנ"ל אשר במדינת ענגלאנד יש בנמצא בעלי מלאכות היותר חכמים והיותר גדולים מבעלי מלאכות הראשונים בענין עשיית כלי קרב, ושלח גם אחריהם והבטיח להם הון רב כמה שירצו לעשות לו כלי קרב הטובים ביותר. והנה כאשר הבעלי מלאכות מהענגיל לאנד ראו את הכלי קרב של הבעלי מלאכות הקודמים להם אמרו להמלך הנה אמת הוא שהכלי קרב הם טובים וחזקים מאוד, אך שיש בהם חסרון אחד והוא, שכל כלי קרב מהם היא כבידה מאוד וירייתה היא בכבדות וצריכים הרבה אנשים לעבוד עמה בעת ירייתה ובכח הרבה האופן שעל ידי ירייתה פעם אחת נעשו כל האנשים היורים בה עייפים ויגיעי כח עד שצריכים לחפש אנשים אחרים ליירות בה בפעם השנית, כי האנשים אשר ירו בה בפעם ראשונה צריכים לנוח זמן הרבה עד שינוחו מעייפותם ויגיעתם אשר הגיעם מירייה ראשונה, ואתה מלך קטן ואנשי חיל שבמדינתך מעט ומה תעשה כשתתמהמה המלחמה וכל אנשים ייעפו וייגעו ולא יהיו לך במה ללחום, כי אין לך לדמות להמלכים הנלחמים נגדך יען שהמה יש להם אנשי חיל הרבה וכשאלו ייעפו ויגעו יש להם תיכף הרבה אחרים להעמיד במקומם ולכן די להם להלחם עם כלי קרב כאלו מה שאין כן אתה.

אך עצתינו אמונה ונכונה לטובתך הנה כפי שזה מקרוב אשר אנחנו חידשנו בחכמתינו מין כלי קרב חדש והוא בכמותו ואיכותו קטן וקל אשר כל אדם אפילו חלש כח יכול להחזיקו

ביד אחת ולירות בו בקלות בלי שום עמל ויגיעה, ועוד זאת שנמצא בתוכו מין חץ כזה אשר לאחר יציאתו מהכלי קרב הוא נתחלק לאלף חצים קטנים אשר כל חץ קטן יוכל להרוג ולאבד איש חיל אחד ואם תעשה כלי קרב כזה יוכל להיות שתוכל את אויביך הקמים נגדך, וישמע המלך לעצתם ושכרם לעשות לו כלי קרב כנ"ל, וכאשר אמרו לו כן היה שכבש בהם כל המלחמה בנקל ובלי שום עמל ויגיעה ונעשה אח"כ מלך גדולי, עכ"ל.

מדברי החפץ חיים הנזכר לעיל נלמד מה עלינו לעשות, למען לא נתעייף ולא נתיגע ונצטרך לחיל רב אנשים מרובים שאין בכוחינו וביכולתינו להעמיד כל כך הרבה אנשים על זה כדי להגיע לכל השבע מיליאן אנשים שבארצות הברית לבד, הגם שכלי היריה באופן זה מועיל אבל אין האפשרות בביצועה, אכן לפי דרכינו שהוא דומה לכלי קרב חדש ומועיל בפעם אחת ובירייה אחת - פעולה אחת - שאין צורך בזה לחיל רב.

וכן הוא גם ברוחניות שכדי להגיע עם הספרים של שכר ועונש לכל יהודי ויהודי על ידי שידפיס אלפים ורבבות ספרים יוכל להגיע לכל יהודי ויהודי.

וכמו כן הוא הדבר בכל ענין ונושא שהוא יסוד ביהדות, כגון טהרת המשפחה, תפילין, מזוזות, כשרות, וכו'.

להוכיח חבירו בעניני שכר וענש

מצוה גדולה זו של תוכחה אשר היא כה רבה שמביאה לאדם כל כך הרבה זכויות ומסירה ממנו כל העוונות של כל בית ישראל, אין לה דורשין וכמת מצוה חשובה, על כן החיוב לרדוף אחרי' לקיימה כמו שכתב הספר חסידים סעיף כ"ה וז"ל:

כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה^א ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחרי' לעשותה^ב שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכו'.^ג

אצל מר אבא ז"ל היו כל מצות התורה שוות, לא היה אדוק באחת יותר מחברתה, אמנם במצוות שהעם מזלזלים בהם, התחזק בהן ביותר אומץ, והיה משנן כמה פעמים דברי ספר חסידים שמצוה שאין לה עוסקים היא בדמיון מת מצוה שהיא דוחה הכל ולפיכך הרחיב והעמיק כ"כ במצות שבין אדם לחבירו, שבני אדם מקילין בהם ביותר, ועוד יותר בחלק סור מרע שבהם. [כי בחלק עשה טוב שבבין אדם לחבירו, עומדים אנו תמיד במעלה יתר מכל משפחות האדמה כידוע]. (שיחות החפץ חיים אות ס"ז).

ובספר

א) בעבה"ג משוחר טוב ס"פ י"ב כשירים הקב"ה ויפרסם מצוות הבזויות בתורה, ובוזהר תרומה קנ"ה ב', עת לעשות לה' הפרו תורתך כו' אית לון לחגרא חרצן כו'.

ב) עיין תנחומא שמות על הפסוק "וילך משה וישב אל יתר חותנו" מכאן אתה למד כל מי שמקבל על עצמו לעשות מצוה ואין עושה אותה [ר"ל אין אחר בלעדו עושה המצוה הזאת] אין אותה מצוה פוסקת מזרעו כו'.

ג) כדמצינו בויק"ר פ"ט ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה א"ל רבש"ע כו'.

קב הישר (פרק ס"ד) וז"ל: וכן איזה מצוה שאתה רואה שבני אדם נוהגים בה קלות ראש ומעט המה שמקיימין אותה, הנה מצוה זו בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר בה איש כשר וישר להזהר בה, ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה באהבה לכבוד קוב"ה וכו', וד"ז נלמד מזוה"ק (פ' תרימה) וז"ל:

ר"י ור"ח אזלי באורחא והוה סייעו מעין אבתרייהו, אמר ר"י אית לן לעסקא באורייתא ולאשתדלא במילי דאורייתא דהא קוב"ה אזיל ואיתלוי בהדי דעסקין באורייתא, פתח ר"ח ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי פירושו כשאתה רואה בני"א עוזבים תורה או איזה מצוה שנוהגין בה קלנא לבלתי לקיים אותה, אזי הירא והחרד לדבר ה' יאזור כגבור חלציו לזרו בזריזות רבה ולעורר אנשים ויאמר קומו ונתחזקה בתוה"ק או במצוה שאין לה דורשין ונרוממה אותה מירידתה אשר עזבהו בני אדם זמן רב, ועכשיו נכוון לקיימה לקוב"ה, אז אשרי אדם אשר יעשה זאת, ואשרי נשמתו, וזהו עת לעשות לה' וכו' וכל הזריז והזהיר נקרא זריז ונשכר עכלה"ק.

דעות בפוסקים במצות תוכחה

- א.** "אנו מחויבים להוכיח עוברי עבירות ולהלבין פניהם מן העבירות עד שיכו אותנו ויבזו אותנו ויקללו אותנו" (ספר חסידים סי' ה') ומשמע או זה או זה.
- ב.** אבל הרמב"ם לא מסתפק בקללה או נזיפה, ואינו פוטר עד שיכהו החוטא (הל' דעות, פ"ו ה"ז).
- ג.** וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו" (רמב"ם שם).
- ד.** ובהגהות מיימוני שם ס"ק י"ג בשם ר"א ממיץ, כתב, דמעונש נפטר אבל מעשה של הוכח תוכיח אינו פטור ורק אם ודאי שלא יקבל אז פטור גם ממצות עשה.

ה. ולדעת רבינו יונה אי אפשר לומר ונקח עד שנסה להוכיח אותם, אבל לדונם מראש בלי נסיון שודאי לא ישמעו, אינו פטור (שערי תשובה שער ג', קצ"ו) אלא אם כן כבר ניסו רבים אחרים להוכיח לחוטאים ולא הועילו, אזי פטור, ולא רק זה, אלא אסור כי "אל תוכח לץ" (משלי ט') וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (רבינו יונה שם).

ו. ובספר החינוך רל"ט פירש לא שיכהו ממש, אלא יהא קרוב להכותו.

**המשיב את חבריו על ידי התוכחה - בענין שכר ועונש -
 יטול שכר מצוות חבריו כמו העושה עצמו.**

בגר"א, משלי פרק י"ב (פסוק י"ד) וז"ל: שלעולם יראה אדם להוכיח את חברו על דבר שעושה לא טוב (פירוש לשונו: לא רק בעבירה ממש אלא גם על דבר לא הגון, כבחוספות ד"ה דבר בברכות ל"א:): כי אם ישמע לו ויטיב את מעשיו אז כל המצוות שיעשה הם על ידו (וגדול המעשה יותר מן העושה, קל וחומר כשנכפיל ריבוי פעולות מעשה התיקון במעשי המוכח מהיום והלאה) יטול שכר כמו העושה עצמו ואם לא ישמע לו אזי יטול את הטוב ממנו כמו שכתב האר"י ז"ל והוא בסוד זכה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן והרשע נוטל חלקו בגיהנם, עכ"ל.

בדורינו אנו דור יתום ועני ועוד יתמי דיתמי און ששומרי התורה נתמעטו כל כך וכל התוכחות רח"ל מתקיים בנו בצורה מבהילה, וכל זה נוצר מחמת גודל הפירצות הרבות שנפרצו בחומת הזת בדור יתום זה דור של עיקבתא דמשיחא, והכל הוא מפני שאין תוכחה בעולם, כי בהיות התוכחה ומוכיחין את העם נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באה לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר "ולמוכיחים יונעם ועליהם תבוא ברכת טוב", (כמבואר בפנים הספר מדברי חז"ל).

אם ברצונינו להקל מעל הדור סבלותיו יסוריו הנוראים מחלותיו הגזירות הקשות העוברות עליו, עלינו לקיים מצוות תוכחה בשכר ועונש, ואז יושפע מן השמים שפע טובה וברכה.

גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב

א. בדיבור לפעמים אינו רוצה לשמוע או אינו יכול לשמוע במעמד ההוא, אבל המוכיח בכתב והכתב מונח לפניו תמיד ורואה אותו תדיר, ויקחהו בינו לבין עצמו לעבור עליו בניחותא בזמן שנוח לו ובאופן שנוח לו יכול להשפיע שיתעורר ויקבל דברי התוכחה.

ב. על ידי הכתב אפשר להגיע לכל אחד ואחד שבעולם.

ג. על ידי הכתב אין חשש של לא תשנא את אחיך בלבבך.

ד. על ידי הכתב אין לחוש על לא תשא עליו חטא כי אינו רואהו שיתבייש מפניו.

ה. על ידי הכתב המונח לפניו אפשר דהוי מוכיח מאה פעמים כי הרי כל פעם שיקרא בו הרי הכותב מקיים מצות תוכחה.

ו. על ידי הכתב יכולים להגיע למליוני יהודים ביום אחד על ידי הדואר וזה אי אפשר באופן אחר.

ז. על ידי תוכחה בכתב נפטרנו מהעונש של ערבות ותוכחה.

(חיד"א)

ח. על ידי תוכחה בכתב יוכל כל אחד לקחת הספר הזה ולהפיצו בכל העולם בלי שום עיכוב, ועל ידי התוכחה בעניני שכר ועונש לשם שמים, נזכה בסייעתא דשמיא תיכף ומיד ממש להגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ובסיום ההקדמה נפרש מאמר חז"ל (שבת נד:) "כל שיש בידו למחות ולא מיחה" וכו' נתפס על החטא וכו' פי הגה"ק ר' חיים פלאגיי בסי' שו"ת חקקי לב (יר"ד סי' מג) וזל"ק:

"כל זה כתבתי להציל את עצמי והגם שכתבתי איזה דברים כמה פעמים כפולים ומכופלים הוכרחתי במעשי הן מצד שהכרח לא יגונה כי צריך אני להשיב על כל דיבור ודיבור וכו' והן מצד כי חיובא רמיא משום מצות עשה של הוכח תוכיח אפילו ק' פעמים. ומצאתי לי את בתש"ו נוב"י (סי' ל"ז) שכתב וכו' [ואח"כ כותב להלן]: "ולכן זאת היתה לי חיים ביד לשום לכתוב בספר ויוחקו לבי לחוקקי ישראל גדולים חקרי לב, והיינו מ"ש רז"ל בשבת (נד:) "בידו" למחות וכו', דוקא "בידו" והיינו לכתוב בידם. [הנה הגי' בגמ' דשבת, כל מי "שאפשר" למחות (ולא כתב "בידו" למחות). אבל כבר דייק בזה בספר תוכחת חיים פרשת מקץ וכותב, שבירושלמי איתא "בידו"]. וכן מה שכתבו רז"ל שם ובכמה דוכתי, כל מי שיש בידו למחות דנקטי כי האי לישנא שיש "בידו" למחות, להורות לנו כי הגם אם לא בפיהם להוכיח מאיזה צד וסיבה שתהיי מכל מקום "ביד" מחוייבים למחות על ידי מעשה וכתב. והרי זה יכתוב "ידו" לה' לשם שמים להזהיר את העם וכו' עכ"ל"ק.

אם נקיים מצות תוכחה כראוי אז נפטור עצמינו מעונש ועוונות הזולת ולא נשא עלינו את חטאתם כמ"ש לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט, יז).



והעיקר שילמוד כל אדם, הן תלמיד חכם הן עם הארץ, איש ואשה דף אחד בכל יום מספרי המוסר כל אדם לפי ענינו.
וזה יהיה לאדם לחומה בצורה שלא בקל ילכדהו וקן וכסיל, כי תחבולות רב. (יערות דבש, דרוש ה')

כל הנותן דברי תורה על לבו, מבטלין ממנו:
הרהורי שטות - הרהורי יצר הרע - הרהורי אשת איש - הרהורי דברים בטלים - הרהורי עול בשר ודם
(אבות דרבי נתן כ')

כך הקדוש ברוך הוא אמר לישראל:
בראתי לכם יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין.
ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו!
(קידושין ל. א)

ידענו כי ספא"ל שרו של עשוי, הוא שטן הוא יצר הרע הוא צלאך הצות. על כן בהעותינו [בעשייתנו חטאים] אנו צוסימים בו כח ובחיילותיו, ואם כן אימא מי יורידהו [את שרו של עזלקן] ארץ ובידינו רצפת עונות וחטאים הצקייצים אותו
(אלשיך הקי בראשת כ"ז א')

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ד

• דברים •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

גודל הענין של לימוד עניני יראת שמים כמו שאמרו חז"ל (שבת לב:) אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, וכן אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו - כל העולם נברא רק בשביל יראת שמים - מי שיש בו יראת שמים זוכה לאריכות ימים - גודל מצות התוכחה בעניני שכר ועונש - החיוב מוטל על כל אחד ואחד מישראל - החומר שבדבר - גודל שכר המוכיח ביד עוברי עבירה בזה ובבא.

תוכן הענינים

של פרק מ"ד

- א. שער יראת שמים - בו יבואר גודל הענין של לימוד עניני יראת שמים כמו שאמרו חז"ל (שבת לב:): אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר (קהלת ג) והאלוקים עשה שייראו מלפניו, וכן אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גניזו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו (ברכות לג:). סא
- ב. למה נבראו רעמים..... סא
- ג. גודל הענין של חלום רע..... סא
- ד. סגולה לנצח היצר הרע - יזכור לו יום המיתה..... סב
- ה. כסי ראשך כדי שתהיה עליך יראת שמים..... סב
- ו. החילוק בין העובד מאהבה לעובד מיראה..... סג
- ז. לימוד יראת חטא מכתולה..... סד
- ח. כל העולם נברא רק בשביל יראת שמים..... סד
- ט. מי שיש בו יראת שמים זוכה לאריכות ימים..... סה
- י. שער מצוות התוכחה בעניני שכר ועונש ויראת שמים..... סז
- יא. בו יבואר מחז"ל על גודל מצות התוכחה בשכר ועונש ושהוא חיוב על כל אחד ואחד מישראל והחומר שבדבר, התועלת הרבה להגהר למחות ולהוכיח ביד עוברי עבירה בזה ובבא..... סז

שכר תוכן ועונש נה

- יב. לקטנו מש"ס בבלי ירושלמי מדרשים זוה"ק ספרי הראשונים וגדולי אחרונים. סז
- יג. מנין שהרואה כתבירו דבר שאינו הגון - גם כשאין בזה שום איסור תורה - שחייב להוכיחו. סז
- יד. חורבן ירושלים על שלא הוכיחו זה את זה. סז
- טו. העונש להעניש ולהתפס בעון הזולת תלוי במדת האפשרות למחות. סז
- טז. ראש הגולה נתפס על כל העולם. סח
- יז. רב ומורה החביב על עדתו - אינו סימן יפה. סח
- יח. מנין שגם התלמיד לרב חייב להוכיח מה משמע מתיבת הוכח? אפילו מאה פעמים. סח
- יט. זכה למלכות. סח
- כ. נענש בכפליים. סט
- כא. מי שיש בידו למחות ולהוכיח נתפס על עון הזולת. סט
- כב. עונשים ופגעים קשים ומרים למי שאינו מוכיח. סט
- כג. על מניעת תוכחה באים נגעים. סט
- כד. אחד מהמ"ח דברים שהתורה ניקנית בהן הוא: ובשכר זה מגלין לו רזי תורה. סט
- כה. בלאהוב את התוכחות כלל התנא שני הדברים השייכים בזה והם: ע
- כו. חיוב התוכחה מן התורה - ואיך. ע
- כז. עד כמה הוא חיוב התוכחה. ע
- כח. רבי עקיבא שמח בקבלת תוכחה ומוסיף אהבה על אהבה למי שגרם לו שזיכוחו. עא
- כט. אופן אמירת התוכחה שלא להלכין פניו. עא

- ל. מעלות הטובות והנוראות שעצם התוכחה גורמת לעולם.
ובהעדר כשאין תוכחה בעולם אתה שומע מכלל הן לאו. עג
- לא. שכר המוכיח לשם שמים שזוכה להיות בתוך מחיצתו של
מקום, ומושכין עליו חוט של חסד. עג
- לב. נח הצדיק הוכיח את בני דורו. עג
- לג. המוכיחין באמת, מקבלין את השבים ומלמדין אותן שלא
ישובו לסרחונן, עליהם נאמר אז יבקע כשחר אורך. עד
- לד. לאהוב את המוכיח. עד
- לה. מי שסיפק בידו להחזיק על ידי תוכחה ולא החזיק הרי הוא
בכלל ארור. עד
- לו. מי שיש בידו למחות ולא מוחה הרי הוא בכלל ארור. עד
- לז. תוכחה מביאה לידי אהבה, תוכחה מביאה לידי שלום. עה
- לח. זוכים להתייחס אם מקבלים תוכחות. עה
- לט. צדיקים מקבלים תוכחה ושותקים. עה
- מ. מצות עשה: של ומלתם את ערלת לבבכם, לא תעשה:
וערפכם לא תקשו עוד. עו
- מא. המקבל תוכחה ראוי לברכה, וזוכה לברכה. עו
- מב. מי שמוכיח את בנו נקרא אהבו. עו
- מג. מי שאינו מוכיח את בנו נמצא כמחטיאו ואין מספיקין בידו
לעשות תשובה כמבואר ברמב"ם ה' תשובה (פ"ד ה"א)
ו"ל: עז
- מד. מי שאינו מוכיח נתפס באותו עון. עז
- מה. המוכיח חבירו שיחזור בו למוטב מקבל ברכות, וחבירו אם
קיבל תוכחתו וחזר למוטב גם כן מקבל ברכות. עח
- מו. מי ששמע לתוכחת משה הלך בשלום ובא בשלום, אותן
שלא שמעו נכשלו לבסוף. עח

- מז. העונש שבא לישראל לגלות מעל ארצם מפני שאין מוכיחין לישראל..... עט
- מח. היודע להוכיח ומוכיח מה גורם לקונו? היודע להוכיח ומוכיח מהו גורם להמוכיח? למקבל התוכחה?..... עט
- מט. הוכח את עמיתך, אפילו כשאין אתה יודע שאינו שונאך - בדברים שבינו ובינו יאמר לו..... עט
- נ. אם אין אמירת תוכחה יש תוכחה (קללות שבתורה) בעולם..... פ
- נא. ידיו של הקב"ה פרושות לקבל שבים ואומר מתי יעשו תשובה ואקבל אותם בתשובה שלימה..... פ
- נב. גם הצדיק אם אין מוכיח את העם יש מקום למדה"ד להפך על ראשו..... פ
- נג. החיוב להוכיח גם אם יש ספק שיקבלו דבריו..... פא
- נד. אהרן הוא אשם בעון עשיית העגל מפני שהיה צריך להוכיחם..... פא
- נה. השונא את התוכחות אין מספיקין בידו לעשות תשובה - צריך להעמיד מוכיח בכל קהל וקהל מישראל שיהא מוכיח לרבים..... פא
- נו. מי שאינו מוכיח ויש בידו להוכיח - אין מספיקין בידו לעשות תשובה..... פב
- נז. דיני והלכות תוכחה ברמב"ם הלכות דעות פרק ו'..... פב
- נח. יש לסבול בזיונות ולהוכיח..... פד
- נט. האומר די לי אם אשמור את עצמי מלחטוא ומה איכפת לי ממה שזולתי חוטא, זה הפך התורה..... פד
- ס. הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים - יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא..... פה

- פא. מצות תוכחה כפי שביאר החינוך ו"ל:..... פה
- פב. הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים..... פו
- פג. התוכחה גורמת לחזור בתשובה..... פו
- פד. אילו הנחנו השגגות בלי להוכיח עליהם היו מוסיפין שגגות על שגגות ותפול התורה מעט מעט - מוטב שיהיו שוגגין רק כשכולם שוגגין..... פו
- פה. ההבדל בין תיבת הוכחה לבין תיבת תוכחה..... פז
- פו. חייב להוכיח על עוברי עבירה בשוגג או במזיד - אפילו אם ברור לו שלא יקבלו - ואם לא הוכיח עבר על מצות עשה של הוכיח תוכיח ויקבל עונשו..... פז
- פז. דברים נוראים ומפחידים מבעל שו"ת בנימין זאב תשובה (סימן רפב) בענין תוכחה ומחאה..... פח
- פח. רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים..... צב
- פט. המונע מהוכחה מבטל עשה ול"ת של ולא תשא עליו חטא, שלא ישאר בו החטא (ויקר' יט, יז. ראשון לציון, משלי ד"ה גם)..... צד
- ע. האוה"ח הק' כתב דמי שאינו מוכיח המון העם עובר בעשה ולא תעשה..... צד
- עא. בין אדם לחברו..... צה
- עב. הוכח תוכיח... ולא תישא עליו חטא פי': לא תחליט בדעתך שמה שנסבב מאחך ברשע עשאו ועודנו עומד בחטאו עמום על שכמו, אלא תהיה דן אותו לכף זכות ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים. או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לכל עשות כדבר הזה והרי הוא כריע כאח לך..... צה

- עג.** לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השארת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך אחוה ושיעור זה כל שירחיקהו מלכו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אחת והרי הוא עובר משום לא תשנא. צה
- עד.** ע"י התוכחה יזכה הצדיק שלא יתפס בעון הדור, אפי' אי לא ישמעו ח"ו בקולו. צו
- עה.** אילו היו יודעים בני העולם גדול השכר להתזרזר חבירו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב. צז
- עו.** חיוב תוכחה - גם לעיר אחרת. צז
- עז.** בעל תשובה צריך שישב רבים מעון. צז
- עח.** סגולה לרפאות חולי הנפש. צח
- עט.** חיוב תוכחה: באיסור המפורש בתורה אפילו ק' פעמים גם אם ברור שלא יקבל וכו', באיסור שאינו מפורש בתורה ובאיסור דרבנן: אם ברור לו שלא יקבל אז אל תוכח לך. צח
- פ.** כשמוכיח - לא יזכיר העבירה בפירוש ודווקא בפעם הראשונה. צח
- פא.** אל תיסר חברך בפני אשתו. צח
- פב.** אהבת התוכחה הוא אות ומופת על טוב המדות וכו', החיים דבקים עם התוכחה, והמיתה עם מי ששונא התוכחה, המוכיח ראוי שיגלה אליו כל מצפוני אמת, ואינו ראוי להחניף לו - השפל מקבל תוכחה מכל. צט
- פג.** גדול כח המקבל תוכחה יותר מן המוכיח. ק
- פד.** תוכחה מביאה את האדם לדרך חיים. ק
- פה.** מדות תוכחה אין לה שיעור. מצו"ע לאהוב התוכחה. ל"ת שלא לשנוא התוכחה. ק

- פ. הימים שעברו שלא כראוי מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות (א, טו)..... קא
- פז. למרות שהוא מעוות לא יוכל לתקן החיוב עליו להוכיח אחרים..... קא
- פח. אפילו שהעולם מעות לא יוכל לתקן, בכל זאת אוכיחם כיון שאני גדלתי בין החכמים..... קא
- פט. מצוה להוכיח לאלו ההולכים אחרי ההבל מתמת דוחק פרנסתם דמועים הם, גורם רעה לכל העולם - מביאים עניות על עצמם ועל כל העולם..... קב
- צ. תוכחה מגולה לעשירים - שצריכים לפתוח אוצרותיהם בימי רעבון - בדברי הזוה"ק הנוראים שאוי ואבוי להם מקול המסכנים העניים המבקשים מהם שיתן להם לחם, שהשי"ת יפרע מהם..... קב
- צא. מי שחטא באיזה חטא הנוגע לממון לא יהיה לו הצלחה באותו ממון..... קג
- צב. תוכחת אב לבנים החיוב ביותר גם בעבירות שבין אדם לחבירו..... קד



פרק מ"ד

שער יראת שמים

בו יבואר גודל הענין של לימוד עניני יראת שמים כמו שאמרו חז"ל (שבת לב:): אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר (קהלת ג) והאלוקים עשה שייראו מלפניו, וכן אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גזיו אלא אוצר של יראת שמים^א שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו (ברכות לג:).

למה נבראו רעמים

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב שנאמר (קהלת ג) "והאלהים עשה שייראו מלפניו"^ב.

גודל הענין של חלום רע

אמר

(א) יראה עילאה באמת

פעם בעת שאמר הרב הקדוש רבי יצחק מראדיוויל בן הרב הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זכר צדיק לחיי העולם הבא ברוך שאמר בתפילת שחרית, בתיבות "ברוך משלם שכר טוב ליריאי", נשתנה צורתו הקדושה כל כך, עד שנעשה שחור על פניו כתנור עשן. ואחר התפילה, פתח פיו הקדוש ואמר בזה הלשון, יראה עילאה באמת, היה לו להרבי רבי בער, (הוא המגיד ממעזריטש) לאבי הקדוש קצת, והנה אני רק נוכרתי איך שמגיעים ליראה עילאה, נהייתי כל כך שחור על פני.

(ב) ברכות נט.

רב חסדא חלמא בישא קשה מנגדא [חלום רע קשה ממלקות] לפי שדואג ממנו שנאמר (קהלת ג) והאלוקים עשה שייראו מלפניו ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זה חלום רע מיראתו ישוב ויכנע¹.

סגולה לנצח היצר הרע - יזכיר לו יום המיתה

ג. רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע [שיעשה מלחמה עם יצר הרע] שנאמר (תהלים ד) "רגזו ואל תחטאו" אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר "אמרו בלבבכם" אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר "על משכבכם" אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנאמר "ודומו סלה" [יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית⁷].

כסי ראשך כדי שתהיה עליך יראת שמים

ד. אימיה דרב נחמן בר יצחק אמרה לה כלדאי ברך גנבא הוה לא שבקתיה גלויי רישיה אמר ליה כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא ובעי רחמי [בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע] לא הוה ידע אמאי קאמרה ליה, יומא חד יתיב קא גריס תותי דיקלא נפל גלימא מעילוי רישיה דלי עיניה חזאה לדיקלא אלמיה יצריה סליק פסקיה לקיבורא בשיניה [אשכול תמרים והדקל לא שלו היה⁸].

[גם] מרב נחמן בר יצחק לומדים שאין מזל לישראל. תוזים בכוכבים אמרו לאמו שבנה יהיה גנב. השגיחה אמו שראשו יהיה מכוסה, וכן צותה לו תמיד: כסה ראשך כדי

ג) ברכות נח.

ד) ברכות ה.

ה) שבת קנו:

שתהיה עליך יראת שמים, ובקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע. והוא לא ידע מפני מה מקפידה אמו על זה כל - כד.

יום אחד ישב ולמד מתחת לעץ דקל, נפל כובעו מראשו, הרים עיניו וראה התמרים, התגבר יצרו, טיפס על העץ וקצץ בשיניו אשכול תמרים מהעץ שהיה שייך לבעלים [אחרים].

רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי.

החילוק בין העובד מאהבה לעובד מיראה

תניא רבי מאיר אומר נאמר (איוב א) "ירא אלוקים" באיוב ונאמר (בראשית כב) "ירא אלוקים" באברהם מה ירא אלוקים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה. ואברהם גופיה מנא לן, דכתיב (ישעיה מא) "זרע אברהם אוהבי", מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה, איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה לעושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור, וזה תלוי

(ו) קידושין לא.

(ז) יראת שמים של מלאכים

הרב הקדוש רבי זושא מהאניפולי זכר צדיק לחיי העולם הבא, התפלל וביקש מהשם יתברך, שיהא לו מורא שמים באותה מדריגה שהמלאכים יראים ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ונענה בתפילתו, וכשקיבל מדריגה זו, נפל עליו פחד נורא כל כך, עד אשר החביא עצמו תחת המיטות, ואחורי הארונות, ורץ ממקום למקום מגודל פחד השם יתברך שעליו, עד שראה שאי אפשר לו לעמוד בזה בשום אופן, הפיל תחינתו להשם יתברך שיקחו ממנו מדריגה זו, כי אי אפשר לו לעמוד בה.

לאלפים דור, הכא כתיב (שמות כ) "ועושה חסד לאלפים לאוהבי" והתם כתיב (דברים ז) "ולשומרי מצותיו לאלף דור"^ה.

לימוד יראת חטא מבתולה

אמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה, וקיבול שכר מאלמנה, שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל, למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר, יראת חטא מבתולה דרבי יוחנן שמעה לההיא בתולה דנפלה על אפה ואמרה: רבונו של עולם בראת גן עדן, בראת גיהנם, בראת רשעים [לירש גיהנם] בראת צדיקים, לירש גן עדן] יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם [להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולירש גיהנם] קיבול שכר מאלמנה דההיא ארמלתא דהואי בי כנישתא בשיבבותה וכל יומא הוה אתיא ומצלא בי מדרשא דרבי יוחנן, אמר לה: בתי לא בית הכנסת יש בשיבבותיך אמרה לו רבי, ולא שכר פסיעות יש לי^ו.

[היתה] אלמנה שהיתה גרה בשכנות לבית הכנסת, ובכל זאת הלכה להתפלל לבית הכנסת של רבי יוחנן שהיה בריחוק מקום. אמר לה רבי יוחנן: והרי יש לך בית הכנסת בשכנותיך, אמרה לו: רבי והרי בכך אני מרויחה שכר [פסיעות].

כל העולם נברא רק בשביל יראת שמים

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים^ז שנאמר (קהלת יב) "סוף דבר הכל

(ח) סוטה לא.

(ט) סוטה כב.

(ז) יהודי שכל שיניו נפלו לו מפחד ה'

נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה [שיברא זה] רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כלו, רבי שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר, כל העולם כלו לא נברא אלא לצוות לזה [להתחבר לצדיק].

מי שיש בו יראת שמים זוכה לאריכות ימים

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (משלי י') "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה", יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשרה כהנים גדולים, ושנות רשעים תקצורנה, זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים, צא מהם ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק ושמונים שנה ששמש יוחנן

פעם היה הרב הקדוש רבי אהרן ארי' הגדול מפרימישלאן זכר צדיק לחיי העולם הבא, בעיר לעמבערג ובעת עברו בשוק עמדו שם כמה ליצים, ונתנו קולם בשחוק על מראהו ולבושו, התרעם הרב הקדוש מורנו הרב רבי אהרן ארי' ואמר בזה הלשון, הי, הי, על יהודי שכל שיניו נפלו לו מפחד ה', אתם צוחקים? (י ברכות ו')

(יא) גודל הפחד והאימה בעת שבירך ברכת מזונות פעם נכנס אדם אחד לחדרו של הרב הקדוש רבי אברהם דוד מבוטשאטש בעל מחבר ספר דעת קדושים ואשל אברהם, ולא מצא את הרב הקדוש בחדרו, אולם לפתע הגיע הרב הקדוש מאחורי ארון בחדרו, ובידו עוגה, (קיכל) ונשמע מפיו "מזונות", ואחר כך נודע שמגודל הפחד והאימה שנפל עליו בעת שבירך ברכת מזונות, קפץ מזוית לזוית, עד שמצא עצמו תחת ארון שבחדרו, כעין שמצינו בחכמינו זכרונם לברכה, ברבי עקיבא הניחו בזוית זה וכו'.

כהן גדול, ועשר שמש ישמעאל בן פאבי, ואמרי לה אחד
ועשרה שמש רבי אליעזר בן חרסום, מכאן ואילך צא וחשוב
כל אחד ואחד לא הוציא שנתו וכו'".²

אמר רבי חמא כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים,
שנאמר (תהלים קג) "וחסד ה' מעולם ועד עולם על
יראיו".³

יב) יומא ט.

יג) סוכה מט:



שַׁעַר מִצּוֹת הַתּוֹכַחָה בְּעִנְיַי שֶׁכֶּר זְעוֹנֵשׁ וִירָאֵת שָׁמַיִם

בו יבואר מחז"ל על גודל מצות התוכחה בשכר ועונש ושהוא חיוב על כל אחד ואחד מישראל והחומר שבדבר, התועלת הרבה להנזהר למחות ולהוכיח ביד עוברי עבירה בזה ובבא. [לקטנו מש"ס בבלי ירושלמי מדרשים זוהר הקדוש ספרי הראשונים וגדולי אחרונים]

**מנין שהרואה בחבירו דבר שאינו הגון -
גם כשאין בזה שום איסור תורה - שחייב להוכיחו**

"ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין", מכאן לרואה דבר שאינו הגון בחברו שחייב להוכיחו.

שאינו הגון. פ"י בתוס' אע"ג דליכא איסורא דאורייתא, דאי איכא איסורא פשיטא הוכח תוכיח כתיב.

(ברכות לא).

חורבן ירושלים על שלא הוכיחו זה את זה

א"ר עמרם א"ר חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר היו שריה כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו דור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה. (שבת קיט).

**העונש להענש ולהתפס בעון הזולת
תלוי במדת האפשרות למחות**

רב ור' חנינא ר' יוחנן ורב חביבא מתניי בכוליה סדר מועד כל

סח שכר דברים - פרק מ"ד ועונש

כי האי זוגא חלופי ר' יוחנן ומעיילי ר' יונתן: "כל שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם נתפס על כל העולם כולו". (שבת נד).

רש"י: כל כי האי זוגא. ארבעתן יחד: חלופי ר' יוחנן. יש שמחלפין ר"י ומעיילי רבי יונתן: נתפס. נענש על עבירות שבידן: בכל העולם. אכל ישראל כגון במלך ונשיא שאפשר לו למחות שיראין מפניו ומקיימין דבריו.

ראש הגולה נתפס על כל העולם

אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסים על כולי עלמא. א"ר חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא אימא על זקנים [סנהדרין] שלא מיחו בשרים. (שבת נד:)

רב ומורה החביב על עדתו - אינו סימן יפה

צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלו טפי, אלא משום דלא מוכח להו במלי דשמיא. (כתובות קה:).

מנין שגם התלמיד לרב חייב להוכיח מה משמע

מתיבת הוכח? אפילו מאה פעמים

אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא ואימא (ויקרא י"ט) הוכח חדא זימנא. תוכיח תרי זמני, אמר ליה הוכח אפילו מאה פעמים משמע. תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד. תלמיד לרב מנין תלמוד לומר הוכח תוכיח. (בבא מציעא ל:).

זכה למלכות

מבואר בש"ס (סנהדרין קא:) שירבעם בן נבט זכה למלכות על שהוכיח את שלמה המלך עליו השלום.

שכר דברים - פרק מ"ד **ועונש** **סט**

נענש בכפליים

מי שאינו מוכיח לכבוד שמים וכאשר הדבר נוגע לכבוד עצמו או כבוד קרובו, ידידו ורעו, מוכיח, נענש בכפליים. (סנהדרין קג:)

מי שיש בידו למחות ולהוכיח נתפס על עון הזולת

וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו, מלמד שכולם ערבים זה לזה, והוא שהיה בידם למחות ולא מיחו. (סנהדרין כח:)

איש באחיו. איש בשביל אחיו.

הצדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום ובלילה עד שמוכיח הרשעים ומביאם שישבו בתשובה. (זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

עונשים ופגעים קשים ומרים למי שאינו מוכיח

מי שבידו להוכיח ואינו מוכיח נלקה בצרעת. (זוהר הקדוש, חלק ג, דף מו:)

על מניעת תוכחה באים נגעים

בספר "שבט מישראל" מובא, שנגעים באים על מניעת התוכחה ומעלים עין מהם, וזה שנאמר "נאלמתי דומיה החשיתי מטוב": על כן "וכאבי נעכר".

אחד מהמ"ח דברים שהתורה ניקנית בהן הוא:
ובשכר זה מגלין לו רזי תורה

אוהב את התוכחות (אבות פ"ו-ו).

**בלאהוב את התוכחות כלל התנא שני הדברים
השייכים בזה והם:**

(א) לאהוב את קבלת התוכחה כשמוכיחים אותו.

(ב) לאהוב להוכיח את האחרים.

אוהב את התוכחות. כאשר רבו יוכיחו לא יהיה בועט בו כמאמרם אף חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי, וכן כאשר יוכיחו אחרים ישמח בזה. וגם אוהב את התוכחות להוכיח לאחרים, ולא יאמר שלום עליך נפשי.

שיהיה הוא מהמוכיחים לעם ויהיה אוהב את התוכחה להוכיח לאחרים, ולא יאמר שלום עליך נפשי כי למוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב, ואין טוב אלא תורה שבשכר זה מתגלין לו רזי תורה. (מדרש שמואל)

חיוב התוכחה מן התורה - ואיך

מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו שנאמר (ויקרא י"ט) הוכח תוכיח. הוכיח ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחנו, תלמוד לומר תוכיח. מכל מקום, יכול אפי' משתנים פניו ת"ל לא תשא עליו חטא.

יכול אפילו פניו משתנים. יכול שיוכיחנו ברבים להלבין פניו? (ערכין טז)

עד כמה הוא חיוב התוכחה

עד היכן תוכחה? רב אמר. **עד הכאה**. ושמואל אמר **עד קללה**. ורבי יוחנן אמר **עד נזיפה**.

כתנאי. רבי אליעזר אומר עד הכאה. רבי יהושע אומר על קללה. בן עזאי אומר עד נזיפה. אמר רב נחמן בר יצחק, ושלשתן מקרא אחד דרשו (שמואל א, כ') ויחר אף

שכר דברים - פרק מ"ד **ועונש** **עא**

שאל ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדוּת, וכתִּיב (שמואל א' כ') ויטל שאול את החנית עליו להכותו. למאן דאמר עד הכאה, דכתִּיב להכותו. ולמאן דאמר עד קללה, דכתִּיב (שמואל א' כ') לבשתך ולבושת ערות אמך. ולמאן דאמר עד נזיפה, דכתִּיב ויחר אף שאול. ולמ"ד נזיפה, הכתיב הכאה וקללה שאני התם, דאגב חביבותא יתירא דהוה ביה ליהונתן בדוד, מסר נפשיה טפי. (ערכין טז).

עד היכן תוכחה. עד כמה אדם חייב להוכיח לחברו.

עד הכאה. שיכה השומע להמוכית.

עד קללה. שיקלל את המוכית.

עד נזיפה. שיגער בו על שמוכיתו.

שאני התם דאגב חביבותא וכו'. ולמ"ד נמי עד קללה איכא לתרצי הכי.

**רבי עקיבא שמח בקבלת תוכחה ומוסיף אהבה על אהבה
למי שגרם לו שיוכיחוהו**

ואמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן (שמעון ברבי) [גמליאל] וכל שכן שהוסיף בי אהבה. לקיים מה שנאמר (משלי ט') אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך. (ערכין טז)

קובל עליו. כשהייתי רואה בו דבר גנאי.

אופן אמירת התוכחה שלא להלבין פניו

תניא, א"ר טרפון (תמיהני) [תמה] אני אם יש בדור הזה

עב שכר דברים - פרק מ"ד ועונש

שמקבל תוכחה. אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול קורה מבין עיניך. אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח. בעא מיניה רבי יהודה בריה דר' שמעון תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה. הי מינייהו עדיפא אמר ליה ולא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ענוה גדולה מכולם. שלא לשמה נמי עדיפא, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה כי הא דרב הונא וחייא בר רב הוו יתבי קמיה דשמאול. אמר ליה חייא בר רב חזי מר דקא מצער לי, קביל עליה דתו לא מצער ליה. בתר דנפיק, אמר ליה הכי והכי קא עביד. אמר ליה אמאי לא אמרת ליה באנפיה אמר ליה חס לי דליכסוף זרעיה דרב על ידאי.

קיסם. כלומר עון קטן שבידך זה יכול לומר לו טול אתה עון גדול שבידך הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים.

שיודע להוכיח. דרך כבוד שלא יהו פניו משתנין.

תוכחה לשמה. לשם שמים.

וענוה שלא לשמה. שעושה עצמו עניו שאינו רוצה להוכיחו ואותה ענוה שלא לשם שמים היא אלא שלא ישנאנו.

אמר לי. ר' חייא לשמואל חזי מר דקא מצער לי רב הונא שמכה וחובט אותי.

בתר דנפק. חייא.

א"ל רב הונא לשמואל הכי עביד והכי עביד. על שמעשיו שאינם מהוגנים הייתי מצערו, והיינו ענוה שלא לשמה שלא רצה לקטרגו בפניו ונראה משום ענוה והוא לא היה מניח

שכר - דברים - פרק מ"ד **ועונש** **עג**

משום ענוה אלא שלא רצה להלבין פניו וזו היא תוכחה לשמה שהוכיחו שלא בפני שמואל שלא להלבין פניו. (ערכין טז)

מעלות הטובות והנוראות שעצם התוכחה גורמת לעולם.
ובהעדר כשאין תוכחה בעולם אתה שומע מכלל הן לאו.

אוהב את התוכחות. תניא רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם טובה וברכה באין לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. (תמיד כח)

שכר המוכיח לשם שמים שזוכה להיות בתוך מחיצתו של מקום, ומושכין עליו חוט של חסד

אמר ר' שמואל בר נחמני כל המוכיח את חברו לשם שמים זוכה לפלגו של מקום שנאמר מוכיח אדם אחרי, ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד שנאמר חן ימצא. (תמיד כ"ח)

פלגו של מקום: להיות בחלקו של מקום כלומר בתוך מחיצתו.

אדם אחרי: המוכיח יהיה אחרי כלומר עמי.

נח הצדיק הוכיח את בני דורו

דרש רבי יוסי דמן קסרי מאי דכתיב (איוב כ"ד) קל הוא על פני מים תקלל חלקתם בארץ. מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה, ואם לאו הקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול. ומקפה נבלתכם על המים כזיקין, שנאמר קל הוא על פני מים. ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם, שנאמר (איוב כ"ד) תקלל חלקתם

בארץ. לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים.
אמר לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם.
(סנהדרין קח)

**המוכיחין באמת, מקבלין את השבים ומלמדין אותן שלא
ישבו לסרחונן, עליהם נאמר אז יבקע כשחר אורך**

הדנין בצדק, והמוכיחין באמת, ועושי טהרה וברי לבב,
עליהם הכתוב אומר אך טוב לישראל אלוקים לברי
לבב. המנדין בצדק, והשבין בצדק, והמקבלין את השבים
ומלמדין אותן שלא ישבו לסרחונן עליו הכתוב אומר אז יבקע
כשחר אורך.

(מסכת ד"א פ"ב)

לאהוב את המוכיח

אוהב את התוכחות. שלך חברים מקצתן מוכיחין אותך
ומקצתן משבחין אותך אהוב את מוכיחך ושנא את
המשבחך. מפני שהמוכיחך מביאך לחיי העולם הבא
והמשבחך מוציאך מן העולם. (אדרי"ן פכ"ט)

**מי שסיפק בידו להחזיק על ידי תוכחה
ולא החזיק הרי הוא בכלל ארור**

בירושלמי סוטה (פ"ז) וז"ל:

רבי אחא בש"ר תנחום בר' חייא, למד ולימד ושמר ועשה
והיתה סיפוקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל
ארור אשר לא יקים את התורה הזאת עכ"ל (ועיי בבלי דף מ"ז
ובתוס' שם).

מי שיש בידו למחות ולא מוחה הרי הוא בכלל ארור

ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת וכתב בירושלמי
סוטה אי"ר בשם ר' תנחום בר חייא למד ולימד ושמר

ועשה והיי סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור
אשר לא יקים ודרשו בהקמה הזאת בית המלך והנשיאות
שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה, ואפילו הי'
הוא צדיק גמור במעשיו והיי יכול להחזיק התורה ביד
המבטלים אותה, ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. (רמב"ן פ' כ'
תבא).

תוכחה מביאה לידי אהבה, תוכחה מביאה לידי שלום

והוכיח אברהם את אבימלך. אריב"ח התוכחה מביאה לידי
אהבה שנאמר הוכח לחכם ויאהבך הוא דעתיה
דריב"ח דאמר כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה.

אמר ריש לקיש תוכחה מביאה לידי שלום והוכיח אברהם
את אבימלך הוא דעתיה דאמר כל שלום שאין עמו
תוכחה אינו שלום. (ב"ר פנ"ד)

כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה.

כל שלום שאין עמו תוכחה אינו שלום.

זוכים להתייחס אם מקבלים תוכחות

ר' יודא בר סימן בשם רבי שמואל בר נחמני "לפי שקבלו
ראובן ושמעון ולוי תוכחות אביהם, זכו להתייחס אצל
משה ואהרן בספר ואלה שמות, לקיים מה שנאמר אזן שומעת
תוכחות מוסר בקרב חכמים תלין".

(מ"ד נשא פ"ג)

צדיקים מקבלים תוכחה ושותקים

"יוסף הי' עליכם ככם", א"ר אחא "יכולין היו ישראל לומר
לו רבינו משה אנו יש בנו אחד מכל הדברים שאתה
מוכיחנו, וקבלנו תוכחותיך אלא שתקו, לפיכך הוא אומר
ככם, צדיקים כיוצא בכם מקבלים תוכחות ושותקים".

(מ"ד דברים)

**מצות עשה: של ומלתם את ערלת לבבכם,
לא תעשה: וערפכם לא תקשו עוד.**

בסמ"ק (מצוה ט) וז"ל: למול ערלת הלב שנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם", פי' לאהוב את התוכחות, ולאהוב מי שיוכיחנו, וגם שלמה המלך ע"ה כתב בספרו (משלי ט') לחכם הוכח ויאהבך, ובמצוה זו יש לאו שנאמר "וערפכם לא תקשו עוד", עכ"ל.

בספר חרדים מצות עשה מן התורה התלויות בלב (פי"א ל"ב), וז"ל: "ומלתם את ערלת לבבכם" פי' שיהא לבו של אדם רך לקבל דברי המוכיח ולא ישנאהו אדרבה יוסיף לו אהבה על דרך הוכח לחכם ויאהבך ממנין תרי"ג לסמ"ק, עכ"ל.

בסוף הספר מצות התשובה (פי"ז סגולה ו') כותב בזה"ל: וחייבין אנחנו לשמוע קול מוכיח דהכי קבלנו בסיני וכו' אם תשמע למוכיח באוזן בשר תזכה לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם עכ"ל. (ועיי"ש בארוכה).

המקבל תוכחה ראוי לברכה, וזוכה לברכה

ד"א אלה הדברים רבנין אמרין אמר לו הקב"ה למשה הואיל וקיבלו עליהן תוכחותיך צריך אתה לברכן. מיד חזר וברכן מנין שנאמר ה' אלקיכם הרבה וגו'. ומנין שכל המקבל תוכחה זוכה לברכה שכן שלמה מפרש (משלי כד) "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב" אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה הייתם מתברכין ע"י אחרים, לעי"ל אני אברך אתכם שנאמר (תהלים סז) "אלקים יחננו ויברכנו" וגו'.
(דב"ר פ"א ט)

מי שמוכיח את בנו נקרא אוהבו

חושך שבטו שונא בנו. וכי יש לך אדם שהוא שונא בנו, אלא

מתוך שאינו מוכיחו על דברי חכמה ועל דרך ארץ נקרא שונא. אבל מי שמוכיח את בנו על החכמה ועל דרך ארץ, הוא נקרא אוהבו, שנאמר ואוהבו שחרו מוסר. ר' אליעזר אומר מתוך שהקב"ה אוהב את ישראל הוא מיסרן בעולם הזה בשעבוד מלכיות, כדי שתהא להם כפרה לעתיד לבא. הה"ד ואוהבו שחרו מוסר.

(מדרש משלי פ' י"ג)

מי שאינו מוכיח את בנו נמצא כמחטיאו ואין מספיקין בידו לעשות תשובה כמבואר ברמב"ם ה' תשובה (פ"ד ה"א) וז"ל:

ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה: ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו. ואלו הן:

א) המחטיא את הרבים ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה.

ב) והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה כגון מסית ומדיח.

ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו. הואיל ובנו ברשותו אילו מיחה בו היה פורש ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא יניחם בכשלונם.

ד) והאומר אחטא ואשוב ובכלל זה האומר אחטא ויום הכפורים מכפר. עכ"ל.

מי שאינו מוכיח נתפס באותו עון

בתנחומא פרשת משפטים מביא ברייתא וז"ל: תניא הוכח תוכיח, אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין, ת"ל הוכח תוכיח מ"מ, ומאן דלא מוכח מתפיס בהווא עון, דאמר מר כל שאפשר לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו ולא מחה נתפס על אנשי

עח שבר דברים - פרק מ"ד ועונש

עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו. דאמר ר' חנינא מאי דכתיב ד' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא זקנים שלא מיחו בשרים עכ"ל.

המוכיח חבירו שיחזור בו למוטב מקבל ברכות, וחבירו אם קיבל תוכחתו וחזר למוטב גם כן מקבל ברכות

זה שאמר הכתוב אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים, וכתוב אחד אומר ולמוכיחים ינעם, אלא כל מי שיודע שחברו רשע ומלא עונות ואומר לו צדיק אתה ראוי שיבוא עליו כל הקללות שבתורה, יקבוהו לשון קללה כדכתיב מה אקוב וגוי, אבל מי שהוא מוכיח חברו שיחזור בו נוטל ברכות שנאמר ולמוכיחים ינעם, ואותו המתווכח אם קבל עליו וחזר בו אף הוא מקבל ברכות, שנאמר ועליהם תבא ברכת טוב.

(תנחומא דברים)

מי ששמע לתוכחת משה הלך בשלום ובא בשלום, אותן שלא שמעו נכשלו לבסוף

משל לזקן שהי' יושב על הדרך והיו לפניו שני דרכים, אחת תחלתה קוצים וסופה מישור, ואחת תחלתה מישור וסופה קוצים, והיה יושב בראש שתיהן ומזהיר העוברים, א"ל אע"פ שאתם רואים תחלתה של זה קוצים לכו בה שסופה מישור, וכל מי שהי' חכם שומע לו והי' מהלך בה ומתייגע קמעה, הלך בשלום ובא בשלום, אבל אותן שלא היו שומעין לו, היו הולכים ונכשלין בסוף, כך היה משה פי' לפני ישראל וא"ל הרי דרך החיים ודרך המות, ברכה וקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך.

(מד"ת ראה)

העונש שבא לישראל לגלות מעל ארצם מפני שאין מוכיחין לישראל

כל ... המרבה בשחוק שיחה ותפלות מביא חרון אף לעולם והפירות מתמעטין, ואם היה בתוך המשפחה ובני המשפחה שמחין בו מגלה כל בני המשפחה, וכן בני חצר בני מבוי בני השכונה בני העיר מגלה כל בני העיר, שנאמר אלה וכחש וגוי על כן תאבל הארץ, מפני מה, מפני שאין מוכיחין לישראל, שנאמר אך איש אל ירב ואל יוכח איש, מצאו כהן ושחק עמו חולק עמו בפורעניות, וכן נביא ונשיא שנאמר "וכשלת ביום ההוא וכשל גם נביא" וכו' נדמו עמי מבלי הדעת עכ"ל.

(ילקוט כי תשא עה"פ וישב העם לאכל ושחו ויקמו לצחק)

היודע להוכיח ומוכיח מה גורם לקונו? היודע להוכיח ומוכיח מהו גורם להמוכיח? למקבל התוכחה?

כל היודע להוכיח ומוכיח את הרבים הרי הוא עושה קורת רוח לקונו שנאמר ולמוכיחים יונעם ועליהם תבא ברכת טוב, עליו לא נאמר אלא עליהם להמוכיח ולהמקבל תוכחה.

(תנ"א ספ"ג)

הוכח את עמיתך, אפילו כשאין אתה יודע שאינו שונאך - בדברים שבינו ובינו יאמר לו

הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא שם). יכול אם יודע אתה שאין שונאך הוכיחהו, ואם לאו אל תוכיחהו. ת"ל הוכח תוכיח את עמיתך. ד"א את עמיתך שעמד במצוות אתה מוכיח. ואי אתה מוכיח לרשע ששונאך, שנאמר יוסר לץ לוקח לו קלון (משלי ט' ד). אמר ר' אלעזר בן מתניא אם יש דבר בינו לבינך אמור לו ולא תהא חוטא בו. לכך נאמר לא תשנא את אחיך בלבבך [וגוי] ולא תשא עליו חטא.

(תנא דא"ר פרי יח)

אם אין אמירת תוכחה יש תוכחה (קללות שבתורה) בעולם

מפני מה זכה יחזקאל שיחיו המתים על ידו מפני שהסתפק על ישראל בכל שעה ושעה, שנאמר בן אדם התשפוט התשפוט את עיר הדמים מה תלמוד לומר התשפוט התשפוט שני פעמים, אלא כך אמר הקב"ה ליחזקאל בן אדם לי ולך נאה להוכיח את ישראל, ד"א מת"ל בן אדם, כך אמר הקב"ה ליחזקאל אם אתה מוכיח תוכיח, אם אין אתה מוכיח אתה מוכיח בתוכחה (פ"י בקללות שבתורה), אבל אי אתה דומה להן אלא כשיר הזה מה שיר הזה עתים בני אדם שמחים בו עתים משמחים את בעליו, ע"ש.

(תד"א פ"ה)

**ידיו של הקב"ה פרושות לקבל שבים ואומר:
מתי יעשו תשובה ואקבל אותם בתשובה שלימה.**

אמר להם ר"א לתלמידי בני יכולים אתם לעמוד בתוכחות אמרו לו יה"ר שתודיענו, מיד פתח ר"א ואמר כתיב "קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם", זהו שנאמר ברוה"ק על ידי ישעיה הנביא לכו נא ונוכחה יאמר ה', אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו, כנגד מי אמר ישע"י מקרא זה, לא אמרו אלא כנגד בעלי תשובה, שהקב"ה ידיו פרושות לקבל שבים ואומר, מתי יעשו תשובה ואקבל אותם בתשובה שלימה לפני, שנאמר וידי אדם מתחת כנפיהם, מלמד שהקב"ה יושב על כסא כבודו וידיו פרושות מתחת כנפיו החיות ואומר מתי יעשו ישראל תשובה, ע"ש.

(תב"א זוטא פכ"ב)

**גם הצדיק אם אין מוכיח את העם
יש מקום למדת הדין להפך על ראשו**

בשעת גזר דין אף על גב ששורת הדין שצדיקים ימלטו מן

שכר דברים - פרק מ"ד ועונש פא

הדין מכל מקום יש מקום למדת הדין להפך הגזרה רעה גם על ראש הצדיק על ידי שלא הוכיח העם.

(שבת נד. אותיות דרבי עקיבא א)

החויב להוכיח גם אם יש ספק שיקבלו דבריו

באותה שעה עמדה מדת הדין ואמרה לפניו אף הצדיקים שבתוכה כתב על מצחם תייו של דם, תייו - תמות.

השיב הקדוש ברוך הוא ואמר לה למה, אמרה לו מפני שלא הוכיחו את בניך בדברי תוכחות ולא אמרו להם לבל יחטאו. השיב הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפני שאם היו מוכיחים אותם לא היו שומעין להם. השיבה מדת הדין אף על פי שלא היו מקבלים מהם היה להם להוכיחם.

מיד שתק הקדוש ברוך הוא וחשב את כל הצדיקים שהיו באותו הדור בירושלים כרשעים, ונשתלחו על ירושלים ששה מלאכי חבלה וחבלו.

(אותיות דרבי עקיבא א)

אהרן הוא אשם בעון עשיית העגל מפני שהיה צריך להוכיחם

ויתכן שגם משה נכון לבו בטוח בצדקת אחיו (אהרן, בעגל) שכונתו לא היתה לרעה, אבל על אשמת העם האשים אותו, כי היה ראוי להוכיחם והם נכשלו על ידו.

(רמב"ן תשא על הכתוב מה עשה לך העם הזה)

השונא את התוכחות אין מספיקין בידו לעשות תשובה -
צריך להעמיד מוכיח בכל קהל וקהל מישראל
שיהא מוכיח לרבים

הרמב"ם (פ"ד מה' תשובה ה' ב') מונה חמשה דברים הנועלים דרכי התשובה בפני עושיהן וא' מהם השונא תוכחה וז"ל: (ה) והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה שהתוכחה גורמת לתשובה שבזמן שמודיעין לו לאדם

חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה כמו שכתוב בתורה זכור ואל תשכח ממרים הייתם, ולא נתן ד' לכם לב, עם נבל ולא חכם, וכן ישע"י הוכיח את ישראל ואמר הוי גוי חוטא, ידע שור קונהו, ידעתי כי קשה אתה, וכן צוהו הא-ל להוכיח לחטאים שנאמר קרא בגרון אל תחשוך, וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה, לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם וגדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאותיו שהם בעיניו טובים עכ"ל.

**מי שאינו מוכיח ויש בידו להוכיח -
אין מספיקין בידו לעשות תשובה**

כל מי שיש בידו להוכיח ומונע עצמו מלהוכיח את הזולת הוא חטא גדול ואין מספיקין בידו לעשות תשובה בתור עונש על גודל חטאו.

(רמב"ם הלכות תשובה פרק ד, הלכה א)

דיני והלכות תוכחה ברמב"ם הלכות דעות פרק ו'

בהלכה ו' וז"ל: כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנה אבשלום את אמנון. אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני. שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול, ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים.

(שם הלכה ז)

הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. המוכיח את

חבירו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו. וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא. אם קיבל ממנו מוטב ואם לאו יוכיחנו פעם שניה ושלישית. וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע. וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם.

(שם הלכה ח)

הערת המחבר: [מדוע לא פסק אפילו מאה פעמים כלשון הגמרא, משום דכתב ב"ספר המצוות" (מצוה ר"ה) אפילו אלף פעמים. והיינו דאין לזה שיעור רק דמחוייב להוכיחו עד שיכהו].

המוכיח את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שנאמר ולא תשא עליו חטא. כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא. מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים, אע"פ שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא. כך אמרו חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו ברבים בין קטן בין גדול. ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו. ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו, במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומתרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל.

מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר, או שהיתה דעתו משובשת, ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו הרי זו מדת חסידות לא הקפידה תורה אלא על המשטמה.

(שם הלכה ט)

יש לסבול בזיונות ולהוכיח

כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה (ח"ג פ' כ"ט) בדבר מה שהי
לאברהם אבינו ע"ה עם בני דורו, וז"ל שם באמצע
הדברים:

אין ספק אצלי שהוא עליו השלום כאשר חלק על דעת בני
אדם כולם, שהיו מקללים ומגנים ומבזים אותו התועים
ההם, וכאשר סבל הכל בעבור השם, וכן הדין לעשות לכבודו,
עכ"ל"ק.

הרי שדייק הרמב"ם בלשונו הקדוש "וכן הדין לעשות
לכבודו" כדי להורות לכל שאין זה מכח חומרא או מצד
מדת חסידות רק מצד הדין יש לעשות כן לסבול ולהתבזות
בעבור כבוד שמו יתברך.

**האומר די לי אם אשמור את עצמי מלחטוא ומה איכפת לי
ממה שזולתי חוטא, זה היפוך התורה.**

כך כתב הרמב"ם: מצות תוכחה היא שצונו להוכיח החוטא
או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר התוכחה
ואין ראוי שיאמר אחר שאני לא אחטא, אם יחטא אחר זולתי
מה לי עם אלקיו, זה הפך התורה, אבל אנחנו מצווין שלא
נחטא ושלא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל
להמרות חייבין אנו להוכיחו ולהשיבו ואע"פ שלא יצא עליו
עדות וחייב עליו דין. והוא אמרו יתעלה הוכיח תוכיח את
עמיתך, ונכנס בצווי הזה שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש
ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא נחשוב לו עון אבל נצטוינו
להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש. ולשון ספרא מנין
שאפילו הוכיחו שתיים או שלש פעמים שחוזר ומוכיח אותו
תלמוד לומר:

**הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים - יכול אתה מוכיחו
ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.**

וכבר ביארו חכמים שחייב מצוה זו על כל אדם ואפילו הפחות לנכבד הוא חייב להוכיחו ואפילו קלל אותו ובזה לא יסור מלהוכיחו עד שיפריז כמו שבארו מקבלי התורה ואמרו (ערכין ט"ז): עד הכאה. ויש למצוה זו תנאים ומשפטים התבארו במקומות מפוזרים מהתלמוד. נועיין קב הישר פרק ה' ופרק קי' (שמבאר כל זה באריכות),

(קדושים תהיו, מדע הלכות דעות פ"ו, ספר המצות, מצוה ר"ה)

מצות תוכחה כפי שביאר החינוך ז"ל:

מדיני המצוה מה שאמרו רז"ל שחייב מצוה זו עד הכאה כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החוטא עד כדי שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח. ומי"מ אמרו רז"ל גם כן שאם יראה המוכיח שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא מתוך גודל רשעת החוטא איש אלם ורשע ביותר ומתיירא ממנו שמא יעמוד עליו ויהרגנו שאינו חייב במצוה זו באיש כזה, וזה אמרם ז"ל יבמות (ס"ה ע"ב) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה לשתוק במקום שאין הדבר נשמע לפי שיהי בענין קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכיח, וגם יש להתישב לכל בעל נפש ולהשגיח הרבה בענינים אלה ולחשוב ולראות אם יהי תועלת בדבריו אל החוטא שיוכיחנו ויבטח בשי"ת כי הוא יעזרנו בהלחמו עם שונאיו ואל ירך לבבו ואל יירא כי השי"ת שומר את כל אוהביו וכל הרשעים ישמיד. ואם ישוב החוטא מחטאו יהי לו בזה שכר גדול. ומי שבידו להשיב ולמחות בו ולא מיחה נתפס על חטאו. וזה דבר ברור מדברי רבותינו גם מן הכתוב ועוד אמרו רז"ל שאפילו הקטן חייב להוכיח את הגדול אם יראה הגדול הולך בדרך לא טוב ויתר פרטי מצוה זו נתבארו במקומות מפוזרים בגמ'.
פ

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה ולא הוכיח כענין שאמרנו בטל עשה, ועוד שהוא מכת הרשעים שעושים כן עכ"ל.

(חינוך מצוה רל"ט)

הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים

מצות עשה להוכיח לחבירו, יכלול הן אם חטא איש לאיש לא ישנא אותו בלב, אלא יוכיח אותו למה עשית לי כך וכך, והן אם הוא חוטא למרום או ירצה לחטוא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך - אפילו אלף פעמים - אם לא שהוא לץ ומתלוצץ עליו ומצוה לקבל תוכחה ולאהוב את המוכיח.

(נתיב מצוותיך אוצר החיים אות צ"ח, [ועיין לעיל מספר המצוות, מצוה ר"ה])

התוכחה גורמת לחזור בתשובה

... והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה זכור ואל תשכח.

(רמב"ם ה' תשובה פ"ד הלכה ב')

וז"ל הרמב"ם: "עד סוף השירה". ולמה פוסקין בה בענינות אלו מפני שהן תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה.

(רמב"ם הלכות תפלה פי"ג הלכה ב')

אילו הנחנו השגגות בלי להוכיח עליהם

היו מוסיפין שגגות על שגגות ותפול התורה מעט מעט - מוטב שיהיו שוגגין היא רק כשכולם שוגגין

בתשב"ץ (ח"ב תשובה מ"ז) וז"ל: וכתבו בתוספות דדוקא במלתא דידעינן דלא מקבלי מינן, אבל אי לא ידעינן אי מקבלי אי לא מקבלי חייב למחות כדמשמע בפרק במה בהמה, ואלו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום, היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט, וני"ל ג"כ שזה לא

נאמר (מוטב שיהיו שוגגין וכד') אלא בדבר שכולם שוגגין כההיא (דפ' חזקת ס' ע"ב) בענין רבו פרושים בישראל, אבל בדבר שמיעוטן שוגגין מצוה למחות בידם ואף אם יבואו להיות מזידין כדי להזהיר לאחרים שלא יבאו לידי מכשול דילפי ממקלקלתא ולא ילפי מתקנתא כדאיתא (בירושלמי דמשקין פ"ב ה"ב), והמורה הוראות אם הזהיר את העם, והם לא הוזהרו עליו נאמר ואתה את נפשך הצלת, (ובפ' הספינה פ"ט ע"ב) אריב"ז אוי לי אם אומר וכו' ואסיקנא דודאי אמרה, ומהאי קרא אמרה כי ישרים דרכי ד' צדיקים ילכו בס וכו' עכ"ל. [ועיין באור החיים הק' פרשת נצבים בביאור מצות התוכחה כנ"ל].

ההבדל בין תיבת הוכחה לבין תיבת תוכחה

בשו"ת הריב"ש (תשובה תל"א) וז"ל: מה ששאלתי מאי איכא בין לשון הוכחה ולשון תוכחה, הוכחה הוא כשיש מחלוקת בין שנים, ובא הג' והכריע ביניהם, כמו שאמר יעקב ללבן ויוכיחו בין שנינו. ואמר איוב לו יש בינינו מוכיח ישית ידו. ותוכחה הוא מי שמוכיח לחבירו על מעשיו, כמו הוכח תוכיח את עמיתך. ומוכיח לרשע מומו, ורבים. ויוכח אמש, אינו מענין תוכחה. שהרי השם יתברך לא הוכיח ללבן על מעשיו, אלא שצוהו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע. ויש בזה הוכחה שהדין עם יעקב ולא עם לבן, עכ"ל.

חייב להוכיח על עוברי עבירה בשוגג או במזיד - אפילו אם ברור לו שלא יקבלו - ואם לא הוכיח עבר על מצות עשה של הוכיח תוכיח ויקבל עונשו

בשו"ת בנימין זאב (תשובה ש"ג) וז"ל: ... אבל אם הם שוגגין או מזידין חייב להוכיחם אפי' שברור לו שלא יקבלו ואפילו שפטור מעונש מיתה אם לא יוכיחם מכל מקום מעונש הוכיח תוכיח אינו פטור ואפילו שמוסיף על עונשן אם לא יקבלו הלעיטהו לרשע וימות.

... ועד היכן היא התוכחה, בערכין (פרק יש בערכין) רב אמר עד שיכנו החוטא, ושמואל אמר עד שיקללנו, ורבי יוחנן אומר עד שיעשה לו נזיפה, והלכה כרבי יוחנן לגבי כולהו, כדאיתא פ"ק דמסכת ביצה, ואיך אעבירה כזאת דהוא עונש כרת נדה דאורייתא לא יוכיח המוכיח ואומר אני כדאמר רשב"ג בב"ב פ' גט פשוט המעון הזה אם אלן הלילה כלומר אם לא אוכיח המורה הזה המורה שלא כדין ואתעכב הלילה ורחמנא ליצלן מדעתיה דאומר דלאו מיגדר מילתא היא, וקשה לי מאד מההוא בר בי רב איך לא חש אעבירה כזאת, והורה להם ברעועה הוראה והתיר להם העבירה אשר היא חולה רעה והוא לא הגיע להוראה ולא נאזר בגבורה והיה ראוי שלא אכניס עצמי בזה דידיעתי חסרוני ואניח זה לרבנן קשישי מינאי אבל שלא יצא חורבה לעוברים על דברי השלשה החכמים השלמים כתבתי מה שנראה לע"ד, ובשביל הדין והאמת והשלום נמי שלא יהיו אגודות אגודות, גם להוציא מלבם של מסייעתם שלא ראו אור דמורי' להם דיוכלו לסלק עצמן מהאי תקנה דאיכא מיגדר מלתא ולכן ראוי לנו להחזיק האמת ושלא לשמוע על ההוא בר בי רב אלא להחזיק הדת לעשות משמרת למשמרת לקיום תורתינו הקדושה ועל רבותינו בקושטדינא ובשלוניקי היהב לכתוב ולגזור על ההוא מורה להם מאן דהוא שלא יקל בדברי החכמים השלמים, ורבותינו יכריעו הדבר לאמתו, ואשר יצא מפיהם כל עדת ישראל יעשו אותו, ואני צעיר שבצעירים תלמיד תלמידיהם פתחתי בדבר ויסייתים ע"פ רבותינו הגדולים, ואמינא הלואי הוא כל שמועותי ברירן לי כהדא דינא דהוכחתי לעיל. יהי רעוא מן שמיא דחפץ עליון יצליח על רבותינו ועלינו על פי התורה אשר יורונו.

אנא זעירא דמן חבריא העני בנימין בכה"ר מתתיה ז"ל ה"ה.

דברים נוראים ומפחידים משו"ת בנימין זאב תשובה (רפ"ב)
 בענין אהבת ישראל, ומי שמוכיח ומייסר לעם ה' עושה
 קידוש ה', ומחוייבים למסור הנפש לקיום הדת, ואם חס
 ושלו' לא נוכיח אותם במה שביטלו דיני התורה אנן נענשין
 דמי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש חס ושלו'.

... ונחזור לנדון דידן דלאו האנשי החוטאי' דהוכיחום
 ולא קבלו, מותר לשנאותם, כדאמרין בפסחים
 פרק ערבי פסחים "כי תראה חמור שונאך" וגו' והא כתיב "לא
 תשנא את אחיך בלבבך" אלא מיירי הכא כגון שרואה בו דבר
 עבירה והוכיחו, ולא קבל ממנו, שמותר לשנאותו וראוי לנטור
 להם איבה כיון דחילול השם נעשה על ידם, ואמרין ביומא
 ריש פרק בראשונה, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן
 יהוצדק כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ת,
 ופריך והא כתיב "לא תקום ולא תטור", ומשני ההוא בממון
 הוא דכתיב, ודייקין בממון הוא דלא תטור הא בחילול השם
 נקמינן ונטרינן, ומסיפיה דקרא נוכיח דכן הוא דכתיב את בני
 עמך ודרשינן בעושה מעשה עמך וכדומה...

... ראוי לשרידי ה' למחות ויוכיחם אפי' מאה פעמים
 דממצות הוכח תוכיח אינו ניצל, ואלו האנשים
 החטאים מזידין הן, ואף על פי שאתה מוסיף על עונשן ולא
 יקבלוהו הלעיטהו לרשע וימות, ואף על גב דביבמות שילהי
 (פרק הבא על יבמתו) אמר רבי אלעזר בן שמוע כשם שמצוה על
 אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר
 שאינו נשמע, וגם סמ"ג כתב שם דאף במזידין צריך לשתוק
 והביא ראיה (מפרק הבא על יבמתו) היינו בדבר עבירה קלה, אבל
 בנדון כזה דאיכא ביה ביטול דיני התורה צריך האדם להוכיח
 כמה וכמה פעמים עד שיכנו החוטא, ועד שיקללנו, ועד שיעשה
 לו נזיפה, כדאיתא בערכין (פרק יש בערכין) משם רב ושמואל ורי'

יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו מויתר אף שאול ביהונתן וגוי פירש"י יהונתן הוכיח אביו שאול עד שקצף עליו שאול.

ואף על גב דהרמב"ם פסק בהלכות דעות (פ"ו) כרב דאמר עד שיכנו אין הלכה כן, אלא כר' יוחנן דאמר עד כדי נזיפה, וכן דעת סמ"ג בעשין (סימן י"א) והלכה כרבי יוחנן לגבי כולו כדאיתא פ"ק דביצה והשתא נדין ק"ו מיהונתן עם אביו, דאם הבן דחייב בכבוד אביו הוכיחו לא כ"ש איש לחבירו שאינו חייב בכבודו דצריך להוכיחו, ואי איתא דבמוזדין ישתוק כדכתב סמ"ג מאי האי דחזר הקב"ה ממדה טובה לרעה הא לא היו מוזהרין להוכיחם ולמחות בידן אלא מדהודה הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת על כן צריך לומר דחייב האדם למחות ולהוכיח, וכ"ש אהאי עבירה כי הכא ולא דוקא אעבירה גדולה כי האי אלא אפילו על לאו אי חייב למחות ולמסור נפשו כדי להחזיק את הדת ומשום קדושת ה' דהכי אשכחן בברכות פרק מי שמתו דמסר נפשו רב אדא בר אהבה על לאו דכלאים ומשום פריצותא דחזייתא לההיא גויה דהות לבישא כרבלתא בשוקא פירוש בגד אדום דאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לידי עבירה וכמו שכתב הערוך ערך כרבל ראשון, ותדע דקפדינן אלבוש אדום דהאלפסי ז"ל (בסנהדרין פ"ב בן סורר ומורה) כתב אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו ערקתא דמסאני פירוש הגויים באותו זמן היו עושין רצועות של מנעליהן אדומות, וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי ואם יאמר הגוי לישראל עשה וכו' רצועות מנעלך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה, ואף על פי שהוא מצוה קלה, וכמה פרהסיא, אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן אין פרהסיא פתוחה מעשרה בני אדם הא קמן דלבישת אדום שנוהגים הגוי' פריצות הוא לישראל מדהביא האלפסי האדום בגוים והשחור לישראל דאין דרך ישראל להיות אדום לבושם אלא שחור שהוא מורה

שכר דברים - פרק מ"ד ועונש צא

הכנעה ומשום הכי נקט לגוים אדום ולישראל שחור ודוקא נקט להשמיענו דאין דרך בני ישראל ללבוש אדום שהוא לבוש חשוב כדפירש"י פרק מי שמתו גבי ההיא גויה דהות לבישא כרבלתא שהוא לבוש חשוב וקם רב אדא קרעה מינה דחשב ישראלית היתה איגלאי מלתא למפרע דגויה היתה שמיוה בארבע מאות זוזי והתם היה לו לרבי אדא לירא אפילו שהיתה ישראלית שמא אחד מקרוביה יכנו או יקללנו או יזיפנו ולא חש כלל אלא מסר נפשו משום להחזיק הדת ומשום קידוש ה' דחשב דישראלית היתה ומשום פריצות ומשום כלאים מסר נפשו כל שכן הכא דאיכא ביטול מצות הרבה דראוי לו לאדם למסור נפשו להחזיק הדת ואפי' ראה אד' רבו לובש כלאים של תור' חייב לקורעו מעליו כדכתב הרמב"ם הלכו' כלאים סוף פ"י וסמ"ג בלאוין סימן רפ"ז וז"ל הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק כופין לו וקורעין מעליו מיד ואפילו היה רבו שלמדו תורה וחכמה שאין כבוד הבריות דוחה איסור ל"ת המפורש בתורה כו' עד לפיכך אם היה עליו שעטנו של דבריהם אינו קורעו מעליו בשוק עד שמגיע לביתו ואם היה של תורה פושטו מיד עד כאן לשונו ורב אדא כיון דראה שהיתה לבושה אדום דאיכא ביה פריצות חשב נמי דהיה נמי כלאים של תורה ולכך קרעה מינה ואפילו שהיתה אשה חשובה דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ובכלאים של תורה אפילו הוא בעצמו חייב לפושטו מעליו אפילו בשוק אפילו שיזלזל עצמו בכך דאין חכמה ותבונה ועצה חשובה נגד מצות השם יתברך.

ונחזור לעניינינו דהכא דאיכא בידיהו חילול השם, מי שיוכיחם ומייסרם קידוש השם עושה, ואפילו למסור נפשו לקיום הדת יש להוכיח דהא התם לגבי רב אדא משום קדוש ה' מסרי נפשיהו קמאי דאמרינן התם אן קא מצערנא נפשיה ומצווה קא צווחינן ולית דמשגח בן א"ל קמאי הו

מסרי נפשיהו אקדושת השם און לא מסרינן נפשין אקדושת ה' כי הא דרבי אדא בר אהבה כו' ואם ח"ו לא נוכיח אותם במה שביטלו דיני התורה און נענשין דמי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש דבעבירה גדולה כי הכא צריך להוכיח מיד, עכ"ל. (ועיי"ש באריכות גדול).

רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים

האור החיים הקדוש התעסק להחזיר אנשים פשוטים למוטב ולקרבת תחת כנפי השכינה כדמוכח מאוה"ח פ' בלק (כג, י) ראיתי אנשים וכו'. וגם דרשותיו סובבו על קוטב זה כדמשמע מהסכמת רבני ירושלים על ספרו ראשון לציון: "נפלאים מעשיו מהדר אזכותא דרבים והן בפיו תוכחת מוסר משום אקרובי עם אלקי אברהם ליראה את ה' ורבים מעמי הארץ מתייהדים וכו'.

ובהסכמת הגר"מ בעל יד מלאכי על פרי תואר: "שתו העם ולקטו פרי נימוקו וטעמו ודרך חיים תוכחת מוסר עשויות באמת וישר וכו' אוון שומעת תוכחת חיים".

ובהסכמת הגאב"ד מנטובה: במתק לשונו ובעומק חכמתו הרביץ תורה והרבה יראת שמים בעיר וכו'

תלמידו של רבינו הר"מ פראנקו ז"ל מליוורנו מעיד: אחר הלימוד (השיעור בכל ליל) פתח פיו לדרוש וכולם היו מוסר עם משלים מתוקים אשר ע"כ כל העם הי"ו יתאוו תאוה לשמוע מפיו וכו' עד שכמעט לא הי' מקום ליכנס מרוב העם, ולא די שיבואו אנשים וקטנים אלא אף הנשים של הגבירים באות לחדר נשי הרב לשמוע מפיו ד"ת וכו' וכדי להמשיך לב השומעים כל הלילות היה מברך את הקהל עם נוסח חדש מלא ברכות וכו'.

(הקדמת ס' מאור החיים)

הרה"ק מוהר"י מנעשכ"ז צוק"ל סיפר ששאל הרה"ק ר' גרשון קיטיווער צוק"ל את רבינו על תלמיד אחד משיבתו שראהו שלא הי' הגון אז. והשיבו רבינו, כן דרכנו לקרב הרחוקים.

(ס' זכרון טוב, ע' 41)

פעם בנסוע רבינו עלי דרך איקלע ליער אחד וחברת לסטים רצו לרצחו. אבל הגדול שבהם מנעם מזה והתייחד עם רבינו וסיפר לו שהוא הי' תלמידו מזמן רב ושמו כך וכך, תמה רבינו, אם כן היאך הגעת לידי מזה זו להתחבר עם פועלי און. ויען, שהתקוטט עם הוריו וכיון שבא לכלל כעס הרגם, ואז אמר בלבו דכיון שאין לו תקוה ותוחלת ואין לו חלק לעולם הבא המיר דתו לגמרי. רבינו דיבר על לבו וסידר לו דרכי תשובה ונעשה לו ערב שיזכה לחיי עולם הבא. הדברים נכנסו ללב הרוצח וברח עם רבינו בתחבולה מן חבריו ושב מקירות לבו ואמר לרבינו, כי ודאי הוליכו הקב"ה ביער זה כדי לתקן אותו ולהחזירו בתשובה, דכיון שהוא מורו ורבו שלמדו תורה, עליו מוטל להוציאו מחושך וצלמות והביאו לידי עוה"ב.

(ס' ליקוטי מעשיות [ירוש' תרס"ט] ע' ח-יא, אוצר המעשיות, ע' נ. עיי"ש באריכות)

הגה"ק משינאווא זי"ע שח כי בהיותו בארה"ק בט"ו תמוז שהוא יומא דהלולא של רבינו, הלך להר הזיתים להשתטח על ציונו. והי' פלא בעיניו על שמהספרדים לא באו על ציון קדשו בהלולא דילי'. וחקר לדעת מה זה. והשיבו לו כי האור החיים הקדוש הי' לו מלחמות עמהם כי הכיר במצחם את מעשיהם וכהנה והם לא הכירו גדולת קדושתו וממילא גם אחרי הסתלקותו לא יבינו לרומם קדושתו, מה שאין כן האשכנזים והחסידים שרבים הבעש"ט, ראה וידע והגיד גדולתו, מורשה היא לנו ממנו כי קדוש ונורא שמו.

(מסעות ירושלים ע' צ"ה)

המונע מהוכחה מבטל עשה ולא תעשה
של ולא תשא עליו חטא, שלא ישאר בו החטא
(ויקרא יט, יז. ראשון לציון, משלי ד"ה גם).

אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (תיקונים ה' תדבא"ר פי"ג) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה כי ודאי עשה תשובה גם מצינו שאמרו ז"ל (פסחים קי"ג:) בפרשת כי תראה חמור שונאך וגוי שהכתוב מדבר במי שראה בחברו דבר מגונה שמצוה לשנאותו. וכאן צוה הכתוב שאם ראה דבר מגונה בתלמיד חכם אינו נכלל בגדר אותם שצוה ה' לשנאותם אלא צריך להחזיקו כי ודאי עשה תשובה, והוא אומר לא תשנא את אחיך שהוא תלמיד חכם המתכנה בשם אח דכתיב (תהלים קנג:) למען אחי ורעי.

או על דרך אומרים "את ה' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים, כמו כן כאן את אחיך פירוש המתרבה מאת אחיך, ותיבת אחיך חוזרת על הבורא ב"ה שנקרא אח לישראל (מי שוחר טוב כ"ג) כביכול. ואמרו הוכח תוכיח מדבר בנושא אחר שהם המון העם, ולזה אמר את עמיתך ולא אמר הוכח תוכיחנו וחוזר לאחיך שאמר בתחילה אלא לומר שאינו מדבר במה שהתחיל לדבר בו שהוא תלמיד חכם אלא בהמון העם שמצוה לשנאותו, מצוה ה' שיוכיחנו על פניו למה תעשה כה, בנעימות לשון בחיבה וברכות לשון.

(אור החיים ויקרא)

האזה"ח הק' כתב דמי שאינו מוכיח המון העם
עובר בעשה ולא תעשה

ואמרו ולא תשא עליו חטא, פירוש **שלא ימנע ממנו התוכחות שבזה ישאר במשא חטאו** ולא ישוב אל ה', **הא למדת שאם לא הוכיחו בטל עשה דהוכח ולא תעשה של ולא תשא.**

(אור החיים ויקרא יט, יז. ר"ל משלי ד"ה גם)

בין אדם לחבירו

הוכח תוכיח... ולא תשא עליו חטא פי': לא תחליט בדעתך שמה שנסבב מאחיד ברשע עשאן ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו, אלא תהיה דן אותו לכף זכות ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים. או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לבל עשות כדבר הזה והרי הוא כריע כאח לך.

לא תשנא את אחיך וגו'. פירוש אם נסבב מאחיד דבר הגורם לשנאתו לא תשנאהו בלבד אלא בפיד דבר אליו תוכחות על אשר ככה סבב, והוא אומרו הוכח וגו'. ואומרו ולא תשא עליו חטא, פירוש לא תחליט בדעתך שמה שנסבב מאחיד ברשע עשאן ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו אלא תהיה דן אותו לכף זכות, ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים, או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לבל עשות כדבר הזה, והרי הוא כריע כאח לך.

(שם)

לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השארת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך אחוה ושיעור זה כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אח והרי הוא עובר משום לא תשנא.

עוד נראה לפרש בהעיר עוד בשיעור הנדבר שהיה צריך לומר לא תשנא בלבד את אחיך, שיגמור מקום השנאה שהתחיל לדבר בה ואחר כך יזכור את מי ישנא. אכן יכוין להודיע שיעור השנאה אשר ה' מצוה עליה, שלא יאמר אדם שאינו קרוי שנאה אלא שנאה גמורה לבקש רעתו ולחפוף בכליונו, אבל הרחקה בלב אינה קרויה שנאה, לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השארת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך את, ושיעור זה

כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אח, והרי הוא עובר משום לא תשנא.

עו"ז ירצה בהעיר למה באזהרת לא תשנא דקדק לומר את אחיך ובאזהרת הוכח תוכיח אמר את עמיתך שנראה שמדבר בבי נושאים.

(אור החיים הקדוש פרשת ויקרא י"ט י"ז)

על ידי התוכחה יזכה הצדיק שלא יענש ויתפס בעון הדור, אפילו אי לא ישמעו חס ושלו' בקולו.

עו"ז ירצה על דרך אומרם ז"ל (שבת לג:) בעון הדור נתפסים גדולי עולם, וכן הוא אומר (שיר השירים א') אשכול הכופר וגו', ולצד זה חש הכתוב שתכנס בלב קרובי ה' הרחקת הלב על מעשה ה' זה, כי יאמרו שאינם מובטחים בחייהם ובשלוותם הגם כי יפליאו להטיב מעשיהם, לזה בא דבר ה' כאן ואמר לצדיקיו לא תשנא את אחיך בלבבך, פירוש אחיך זה הקדוש ברוך הוא, ויש לך לדעת שלא לכל ישראל בהשוואה יקרא הקדוש ברוך הוא אח אלא להקרובים והדבקים בהשם כרבי עקיבא וחביריו, וצוה להם שלא יתרחק לבם מהשם, שהרחקה היא ענף השנאה. ואם תאמר מה אשיב אל לבי לבטחון בחיי ובשלוותי, לזה אמר הוכח תוכיח את עמיתך ובזה לא תשא אתה עליו פירוש בשבילו חטא, כי כלום טעם תפיסת הצדיק הוא בשביל עון הדור אם יוכיחנו הרי הוא ניצול ממה נפשך, אם חזרו בתשובה הרי אין כאן עונות שיתפס עליהם, ואם לא חזרו הרי נפטרת מתפיסה, כמו שיגלה סודו ביד עבדיו הנביאים דכתיב (יהזקאל לג) ואתה כי הזהרת רשע וגו' הוא רשע בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת. ולדרך זה נתיישבו כל הדקדוקים שדקדקנו בפסוק.

(אור החיים יט, יז.)

אילו היו יודעים בני העולם גודל השכר להחזיר חבירו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב יהא אדם זהיר לראות תמיד לרדף אחר חבירו להחזירו למוטב, כמו שכתב בזוהר (תרומה קכח, ב - קכט, א), דאלמלי הוּו ידעי עלמא כמה שכרו גדול, היו רודפים אחריו תמיד כמי שרודף אחר כסף וזהב. ובפרט בעבירה המפורסמת בין המון העם, בעונותינו הרבים, בעבירות המפורסמות בתורה, הירא והחרד לדבר ה' לקנאות קנאת ה' צבאות, לפקח על אותם אנשים להדריכם בדרך ישרה, וגם להודיעם עונש העבירה כמה ענשו גדול מאוד - אולי ואולי יתנו מקום לדבר להרהר תשובה בלבם ולסור מדרכם הרעה. "והחי יתן אל לבו" (קהלת ד, ב): הלוא סוף האדם למות (ברכות יז, א), ומי יודע מה ילד יום (ע"פ משלי כז, א), והכל לפי החשבון (אבות ד, כב). גם רוב המוני העם מניחים תפלין על המצח ולא על המוח, וצריך אזהרה גדולה על זה, ולא יזידון עוד.

(שכט מוסר פרק כ')

חיוב תוכחה - גם לעיר אחרת

איכא חיוב הוכחה לחכמי הדור גם לעיר אחרת כמו שכתב בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן צח), וכן כתב הרשב"א (חלק ג, תיא) ובשו"ת מהרא"ם (חלק א, מה) בשם התשובה שבספר כלבו (סימן קמב), ובשו"ת בשמים ראש (פא). (תוכחת החיים - בחוקתי).
[ועיין בהקדמה אות י"ב מהצה"ק ר' הלל מקאלמייא זי"ע].

בעל תשובה צריך ששייב רבים מעון

צריך בעל תשובה ששייב רבים מעון, וילמד וידריך בני אדם בדרך ישרה ויזהירם בתשובה, ויוכיחם ויודיעם ענשן ומתן שכרן איך הקדוש ברוך הוא מקבל תשובה, כמו שאמר דוד המלך, עליו השלום, בתפילתו (תהלים קיט, יח): "גל עיניי" וכו', אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו" (שם נא, טו).
(שכט מוסר פרק יט)

סגולה לרפאות חולי הנפש

להשיב רבים מעון כאשר תשיג ידו, שנאמר (יחזקאל יח, ל):
"והשיבו מכל פשעיכם" - למדנו כי זה מעיקרי
התשובה, עד כאן. (שבט מוסר פרק יט).

**חיוב תוכחה: באיסור המפורש בתורה אפילו ק' פעמים גם
אם ברור שלא יקבל וכו', באיסור שאינו מפורש בתורה
ובאיסור דרבנן: אם ברור לו שלא יקבל אז אל תוכח לך**

ענין חיוב התוכחה הוא, שמה שהוא דרבנן או אינו כתוב
בהדיא בתורה, וגלוי וידוע לנו בברור שלא יקבל
השומע, אז - "אל תוכח לך" (משלי ט, ח), ואמרינן (ביצה ל, א):
מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. אבל דבר שהוא מפורש
בתורה בהדיא, צריך להוכיחם על פניהם אפילו מאה פעמים
(ב"מ לא, א). ולביישם ולהלבינם עד שישבו מדרכם הרעה או עד
הכאה (יש נוחלין שם אות ג, בא"ד וענין). (שבט מוסר פרק מ').

כשמוכיח - לא יזכיר העבירה בפירוש ודוקא בפעם הראשונה

יהא אדם זהיר, כשמוכיח איזה אדם על מעשיו הרעים, שלא
להזכירו העבירה בפירוש, כי אם דרך רמז, כמו שכתב
הזוהר פרשת קדושים (פ"א), ובתוספתא (ע' תו"כ קדושים פ"ב ב פ"ד),
וכן הוא בדברי רבותינו ז"ל (ב"מ לא, א) על הפסוק (ויקרא יט, יז):
"הוכח תוכיח" - אפילו מאה פעמים; (ערכין טז, ב) יכול אפילו
מתבייש על ידו, תלמוד לומר: "ולא תשא עליו חטא".
ומשמעות הזוהר שם - דוקא בפעם ראשון יזכור רק דרך רמז.
(שבט מוסר פ"כ).

אל תייסר חברך בפני אשתו

בני, כשתכנס לבית חברך ואתה רואה בו דבר מגונה, אל
תיסרהו בפני אשתו. (שבט מוסר פרק ט"ז).

אהבת התוכחה הוא אות ומופת על טוב המדות וכו', החיים דבקים עם התוכחה, והמיתה עם מי ששונא התוכחה, המוכיח ראוי שיגלה אליו כל מצפוני אמת, ואינו ראוי להחניף לו - השפל מקבל תוכחה מכל.

עוד ראה איך החיים קשורים עם השפלות, לפי שמי שהוא שפל מקבל תוכחת, כי הגאה אינו מקבל עליו עול המוסר, דגאותו גורם לו להשריש בטבעו כי אין כמוהו, ואיך יתכן שטועה הוא בשום דבר, ובזה מואס כל המוכיח לו, וכיון שכן, מואס בחיים, לפי שהחיים דבקים עם התוכחה, כמו שכתב רבינו בחיי (ריש פרשת נצבים) וזה לשונו:

החיים דבקים עם התוכחה, והמיתה דבקה עם מי ששונא התוכחה. החיים דבקים עם התוכחה - הוא שכתוב (משלי ו, כג): "ודרך חיים תוכחות מוסר", וכתוב (שם י, יז): "אורח לחיים שומר מוסר", וכתוב (שם טו, ד): "מרפא לשון עץ חיים; יאמר כי רפואת הלשון והיא התוכחה, הוא עץ החיים. והמיתה דבקה במי ששונא את התוכחה, הוא שכתוב (שם טו, י): "מוסר רע לעוזב אורח, שונא תוכחת ימות", יאמר כי עוזב אורח הוא שעובר על דברי תורה לשעה, אבל אינו שונא התוכחת, יהיה נשפט במוסר רע, ייסרנו השם יתעלה למען ישוב מדרכו הרעה, אבל מי שהוא שונא התוכחת, לא יספיק לו שיהיה נשפט ביסורין, כי אין לו תקנה, ועל כן יהיה נשפט במיתה. אהבת התוכחת היא אות ומופת על טוב המדות, ושנאת התוכחה - עדות גדולה על רוע הטבע ועל פחיתות המדות. ועל זה אמר הכתוב (שם טו, ח): "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך". המוכיח לחברו, ראוי לו שיגלה אליו מצפוני האמת, ואינו ראוי להחניף לו, רק שיצדיק אותו במה שראוי וירשיענו במה שראוי, שהרי צדיק ורשע שני הפכים, ומי שנמלט מדרך הרשע אינו נקרא צדיק, עד שיתקרב למעלות הצדיק, לפי שמדת הרשע בקצה הראשון ומדת

הצדיק בקצה האחרון, וזה הנמלט ממדת הרשע הוא באמצע. ומפני זה ראוי המוכיח לגלות אל הנוכח כל האמת בעניניו ובמעשיו, כי היא התוכחה העקרית. עד כאן. באופן כי החיים דבקים עם התוכחה, והתוכחה אינו מקבלה כי אם מי שהוא שפל, כמדובר. הרי שהחיים שוכנים עם השפל, שעל ידי כך הוא מקבל ושומע מוסר מכל המיסרו, יהיה מי שיהיה.

(שבת מוסר פרק נ"ב)

גדול כח המקבל תוכחה יותר מן המוכיח

אמר הרה"ק שגדול כח המוכח המקבל תוכחה מן כח המוכיח כי אחר שירד המוכח למדרג' זו אשר מקבל תוכחה הרי בודאי הוא שפל רוח וכת"י אשכון את דכא וכו' והשכינה עם המוכח ודפח"ח. (מגורה הטהורה מהרה"ק ר' פנחס מקארין).

תוכחה מביאה את האדם לדרך חיים

ונמשלה תוכחה לחרישה, שהתוכחה מרככת את הלב, וקבלת התוכחה נמשלה לזריעה, והתוכחה מביאה את האדם לדרך חיים, ואמרו חז"ל (צו) איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, הוי אומר זה התוכחה. (כד הקמח, מע"ל קהלת).

מצות תוכחה אין לה שיעור. מצות עשה לאהוב התוכחה. לא תעשה שלא לשנא התוכחה.

ויש מהראשונים שאמרו (סמ"ק, שערי יצחק) מצות עשה לאהוב את התוכחה, שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. ומצות לא תעשה שלא לשנא את התוכחה, שנאמר וערפכם לא תקשו עוד. והוא מן המצות שאין להם שיעור. (ע"י חר"ה בהקדמה, מע"ל קהלת).

**הימים שעברו שלא כראוי מעוות לא יוכל לתקן
וחסרון לא יוכל להמנות (א, ט)**

ועוד (סדה"י) מעות לא יוכל לתקון, אם אדם יעוות דרכיו ויאבד זמנו, לא יוכל עוד לתקון. וחסרון, אם יחסיר רגעיו וימיו ויתעסק בדברים טפלים, לא יוכל להמנות להשלים ימיו החסרים, כי ימים ושנים שכלים בהבל וריק אי אפשר להחזירם לאחור. (מעם לועז).

**למרות שהוא מעוות לא יוכל לתקן
החיוב עליו להוכיח אחרים**

ועוד ביקש שלמה ברוב ענותנותו להתנצל על שהוא עומד להשמיע לעם דברי תוכחה, באומריו, (ר"מ אלשיך) וכי ראוי אני לכך. והרי מעוות, מי שהוא עצמו מעוות לא יוכל לתקון אחרים. וחסרון, מי שהוא עצמו בגדר חסרון, לא יוכל להימנות ע"י הקב"ה להוכיח אחרים, **אבל בכל זאת חייב אדם להדריך אחרים בדרך ישרה** כפי שמצא אותה אחרי נסיונות רבים. (שם).

**אפילו שהעולם מעוות לא יוכל לתקון,
בכל זאת אוכיחם כיון שאני גדלתי בין החכמים**

ועוד (פרי חיים) מעוות לא יוכל לתקון, אע"פ שהעולם אוהז בהבלים אחיזה חזקה, ולא יוכל לתקון. וחסרון לא יוכל להימנות, אין למלא החסרון שחיסרו, ואם כן אני צריך לכאורה להימנע מלהוכיח את הבריות, **בכל זאת אינני מונע עצמי, כיון שאני הנה הגדלתי והוספתי חכמה, ואם אני לא אוכיחם מי יוכיחם, ובודאי יועיל דברי.** (מעם לועז קהלת פ"א).

**מצוה להוכיח לאלו ההולכים אחרי ההבל מחמת
דוחק פרנסתם דטועים הם, גורם רעה לכל העולם -
מביאים עניות על עצמם ועל כל העולם**

ואני אומר כי אלו ההולכים אחרי ההבל מחמת פיתוי רצי הכסף והעניות ודוחק פרנסתם גרמא להם מצוה להודיע להם דטועים הרבה בדעתם אפילו שאינם מאמינים באמונה כוזבת, כי אם דוקא ליהנות מהם לצורך פרנסתם, דהרי אדרבא, ונהפוך הוא, דהיא לא תצלה, **וכל ימיהם אינן רואין סימן ברכה**, ויהיו עניים, נעים ונדים ובסובלי חולאים, ולא די דגורם רעה לעצמו כמ"ש בקדושין, שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, אלא, דגם לכל העולם זוהי סיבה דיתמעט השפע והברכה היורדת לישראל, דגורם בחטאו לקפח פרנסת אחרים, אם יהיה העולם חציו זכאי וחציו חייב, וזה בעונו הכריע את כל העולם לכף חובה, ונידונו ברעבון, כל היסורין הבאים לבני אדם מחמת הרעבון והמתים ברעב הכל יבוקש מידו, כמ"ש רז"ל והמפרשים ז"ל.

תוכחה מגולה לעשירים -

שצריכים לפתוח אוצרותיהם בימי רעבון -

**בדברי הזוהר הקדוש הנוראים שאוי ואבוי להם
מקול המסכנים העניים המבקשים מהם שיתן להם לחם,
שהשם יתברך יפרע מהם**

וצריכים עשירי עם, בהיות רעב בעיר לפתוח אוצרותיהם וכמו שמצינו בגמרא בבא בתרא ברבי שפתח אוצרות בזמן בצורת, וצא ולמד ממ"ש ביבמות (דף ע"ח ע"ב) על פסוק אל שאול ואל בית הדמים, שהמית את הגבעונים. דכמה צריך להזהר לבל יקפח פרנסתו של חברו, כ"ש פרנסת רובא דעלמא. ועיין בסה"ק חקקי לב (ח"א סימן מ"ז וח"ב סי' ט"ז יע"ש).

ז"ל הזוה"ק (סדר ויקרא דף ט ע"א) "וכד אשתכח בצורת בעלמא וכפנא ודינא אתקף על מסכני, כדין בכאן וגעאן קמיה מלכא, הקב"ה קריב לון יתיר מכולא, הה"ד כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, כדין קב"ה פקיד על מה אתיא כפנא בעלמא, ווי לאינן חייביא דגרמי האי, דכד אתער מלכא לאשגחא בעלמא על קלא דמסכני, רחמנא לישזכן מינייהו ומעולבנייהו, כדין כתיב שמוע אשמע צעקותו, שמוע אשמע תרי זמני, חד לאשגחא בקליהון, וחד לאתפרעא דגרמין לון האי, הה"ד ושמעתי כי חנון אני וחרה אפי, ועל דא בשעתא דכפנא אשתכח בעלמא, ווי לאינן עתירי חייביא בקליהון דמסכני לגבי קב"ה", עכ"ל.

**מי שחטא באיזה חטא הנוגע לממון
לא יהיה לו הצלחה באותו ממון**

ויחרד האיש בהיותו קורא מאמר הזוה"ק הלזה עד היכן הגיע הנזק שעושה חוטא, ומזה יש לקחת מוסר השכל שיזהר האדם שהוא לא יחטא בשום חטא הנוגע לממון, כגון גזל ורבית ואונאה וגילוח מעות וכדומה, וגם שלא יהיה לו עסק עם החוטאים בחטאים אלו, כי לא יהיה הצלחה באותו ממון.

וזה לשון ספר החסידים, (סימן אלף ע"ג), **כסף של בעלי רבית וצרי עין, ומגלחי מעות וכיוצא בהם מי שיגעו, ירד מנכסיו, ולכן יזהר אדם, עד כאן לשונו.** וכבר יש חרם רבינו גרשום מאור הגולה ז"ל, על מי שהוא מגלח מעות, עיין בספר הכלבו.

נקיטינן מכל האמור דהאדם הוא הגורם להביא עצמו לידי עניות והוא כמו צינים פחים בדרך עיקש. והאמת, דאלו ההולכים אחרי ההבל ויהבלו, יודעים בעצמם, כי אין באמונה זו ממשות כלל, והנאת הממון מסמא את עיניהם.

ולפעמים, בהפקרא ניחא להו לפרוק עול תורה ועול מצות, נצמדים לבעל פעור לעשות מה שלבם חפץ. (תוכחת חיים בחוקתי).

**תוכחת אב לבנים החיוב ביותר
גם בעבירות שבין אדם לחבירו**

וביותר יש חיוב לאב להוכיח לבניו. ומצינו בעלי שכתוב בשמואל א' סימן ג' ולא כהה בס. וגם אם יוכיח לבניו ומבקש עליהם רחמים על מה שחטאו ומבקש להם כפרה לאו דווקא בעבירות הנוגע בין אדם למקום, אלא גם אם חוטאים בניו בעבירות שבין אדם לחבירו, יש להם [לו] להוכיחם ולבקש מהם מחילה ופיוס שימחלו להם ונראה דזהו היה מה שנענשו בני איוב, דכתיב והשכים בבקר והעלה עולות מספר כולם, כי אמר איוב אולי חטאו בני, וברכו אלקים בלבם, ככה יעשה איוב כל הימים. ואמרו בזוה"ק דהטעם שנענש איוב, כי היה הכל קרבן עולה, כולה כליל, ולא היה חלק לסט"א כמ"ש בזוה"ק (סדר בא דף ל"ד ע"א יע"ש) ולפי דרכינו יאמר נא דהטעם שנענש, שלא ביקש עליהם כפרה, כי אם דוקא במה שנוגע לכבוד המקום, והיה לו לחוש על חטאם עם בני אדם, שצריך לבקש גם מהם מחילה וסליחה וכפרה וק"ל. (תוכחת חיים בחוקתי)



בעזרת השם יתברך

פרק מ"ה

• ואתחנן •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

חכמה בלי יראה אינה כלום - יראת שמים זו
הבושה - גודל העונש של המפסיק ומדבר
באמצע אמירת דברי שירות ותשבחות כמו
אמירת תהלים או באמצע התפלה, ומעשה
נורא באיש שהיה לומד תהלים בשבת - מי
שמחזיר את הרבים בתשובה תוכחתו מה
גורם לעולם - ולנפשו בוא וראה כמה גדול
שכרו של אדם הפועל בתוכחה לחזרה
בתשובה - מה מכריזין על האדם המזכה את
הרבים בתוכחה בשמים - המוכיח את הרבים
ומשיבם בתשובה הוא היחסן הכי גדול
בשמים.

תוכן הענינים של פרק מ"ה

- א. חכמה בלי יראה אינה כלום..... קט
- ב. יראת שמים זו הכושה..... קי
- ג. יראת שמים - וקידוש שם שמים..... קיא
- ד. הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, - יראת שמים תלוי
בבחירה..... קיב
- ה. ראשית חכמה היא יראת שמים..... קיב
- ו. תורה בלי יראת שמים אינה שוה כלום..... קיג
- ז. אל תירשו פעמיים גיהנום..... קיג
- ח. יראת ה' היא אוצרו של הקדוש ברוך הוא..... קיד
- ט. מה שוה ליום הדין הגדול והנורא..... קיד
- י. העיקר הוא תורה עם מעשים טובים..... קטו
- יא. ה' יראה ללבב - ה' רוצה את כונת הלב..... קמז
- יב. סוד ה' ליראיו..... קיז
- יג. חכם וירא חמא..... קיז
- יד. גבור ומזויין..... קיח
- טו. גדול העונש של המפסיק ומדבר באמצע אמירת דברי
שירות ותשבחות כמו אמירת תהלים או באמצע התפלה,
ומעשה נורא באיש שהיה לומד תהלים בשבת..... קיט
- טז. שני בני אדם לבושם שחור, צורתם משונה, באים אליו..... קכ
- יז. מקבל על עצמו לעשות תשובה שלימה, - אופן התשובה..... קכא

- יח. ליקוט מספר הזוהר הקדוש, זוהר חדש, יסוד ושורש העבודה, ועוד, בגודל השכר המקיים מצות תוכחה, וחיובה, וגודל מעלת שכר המוכיחים בזה ובבא..... קכג
- יט. מי שמחזיר את הרבים בתשובה בתוכחתו מה גורם לעולם ולנפשו..... קכד
- כ. בוא וראה כמה גדול שכרו של אדם הפועל בתוכחה לחזרה בתשובה..... קכה
- כא. מה מכריזין על האדם המזכה את הרבים בתוכחה בשמים?..... קכז
- כב. המוכיח את הרבים ומשיבם בתשובה הוא היחסן הכי גדול בשמים..... קכו
- כג. ההנהגה הראויה בתוכחה כיצד..... קכז
- כד. "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך":..... קכז
- כה. מצות התוכחה היא חובה ביותר על רועי ישראל, המנתינים, דייני העיר..... קכט



פרק מ"ה

שער יראת שמים

הלך ב'

חכמה בלי יראה אינה כלום

רבי סימון ורבי אליעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא אמר ליה חד לחבריה: ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא, אמר ליה אידך ניקום מקמיה דגבר בר אוריין הוא, אמר ליה אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא, [כלומר אתה מיעטת בשבחן]. תסתיים דרבי אליעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא, דאמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר **אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד** שנאמר (דברים י) **"ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם "ליראה" וגו' וכתוב (איוב כח) "ויאמר לאדם הן יראת ה' [יחידה היא היראה בעולם] היא חכמה "וגו' שכן בלשון יוני קורין לאחת הן תסתיים"**.

[רבי סימון ורבי אליעזר ישבו, עבר לידם רבי יעקב בר אחא. אמר אחד לחבירו: נקום לפני ירא חטא. אמר לו חבירו: נקום לפני תלמיד חכם. אמר לו חבירו: אני אמרתי שהוא ירא חטא, ואתה ממעט בשבחן לומר שהוא רק תלמיד חכם, ראיה שרבי אליעזר הוא שאמר לקום מפני ירא חטא וכו'. שכן ביונית המלה הן פירושה אחת, מכאן שאחת החכמה והיא יראת ה'.

קִי שָׁכַר וְאֶתְחַנֵּן - פֶּרֶק מִ"ה וְעוֹנֵשׁ

אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר יראת שמים² שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו³.

יראת שמים זו הבושה

אמר דוד שלשה סימנים יש באומה זו [ישראל], רחמנין וביישנין וגומלי חסדים, רחמנין דכתיב (דברים יג) ונתן לך רחמים והרבך, ביישנין דכתיב (שמות כ) "ובעבור תהיה יראתו על פניכם", גומלי חסדים דכתיב (בראשית יח) "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו" וגו' כל שיש בו שלשה סימנין הללו ראוי להדבק בו אין בו שלשה סימנין הללו אין ראוי להתדבק בו⁷.

ותניא (שמות כ) "ובעבור תהיה יראתו" על פניכם" זו בושה

(ב) הפחד הגדול באומרו שמע ישראל: סיפר איש זקן מופלג אחד, שחי עוד עד לפני מלחמת העולם השני, שהכיר איש אחד גם כן זקן מופלג, שהיה מבין המשוררים אצל הרב הקדוש רבי צבי הירש מרימאנוב וזכר צדיק לחיי העולם הבא, בימי נעורו, ופעם אחת היה בחדרו, והרב הקדוש מורנו הרב צבי אמר שמע ישראל, ובפחד רב התחיל לרוץ סביבת שולחנו, ואחר כך רץ וברח מחדרו, והנער הזה הלך אחריו לחפשו, ומצא את הרב הקדוש בעלית ביתו, כשהוא תלוי באויר לגמרי, ובהתפשטות הגשמיות.

(ג) ברכות לג:

(ד) יבמות עט.

(ה) כמה שזה נקודה של יראת שמים: אל הרב הקדוש מרוזין זכר צדיק לחיי העולם הבא בא פעם איש אחד בלבוש אשכנזי (דייטש) והרב הקדוש מרוזין הכניסו להיכלו, וטייל עמו בכל חדרי ארמנותיו ומטמנותיו, והראה לאיש ההוא את רוב עשרו כלי כסף וזהב ואוצרות יקרות ואבנים טובות ומרגליות, ואחר כך נענה הרב הקדוש מרוזין לאיש ההוא בזה הלשון, בכל אלה הייתי שבע רצון אלמלי היתה בי נקודה של יראת שמים, (ובלשון קדשו, דאס

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קיא

(שמות כ) "לבלתי תחטאו" מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא. מכאן אמרו סימן יפה לאדם שיהא ביישן.

אחרים אומרים כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכל שאין לו בשת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני¹.

יראת שמים - וקידוש שם שמים

רבי שמואל בר סוסרטיי סלק לרומי אובדת מלכתא דילניה דידה ואשכחיה אפקת כרוז במדינתא מאן דמחזר לה בגו לי יומין יסב אכן ואכן בתר לי יומין איתרים רישיה, לא חזריה גו לי יומין, בתר לי יומין חזריה אמרה ליה לא היית במדינה אמר לה אין אמרה לי ולא שמעת קלא דכרוזא אמר לה אין אמרה לי ומה מר אמר לה מאן דמחזיר לה גו לי יומין יסב אכן ואכן בתר לי יומין יתרים רישיה אמרה לי ולמה לא חזרתיני גו לי יומין אמר ייה דלא תימרון בגין דחלתוך עבדית אלא בגין דחלתיה דרחמנא אמרנ לי בריך אלהון דיהודאי¹.

רבי שמואל בר סוסרטיי עלה לרומי, נאבד אז תכשיט יקר של המלכה והוא מצאו. יצא כרוז במדינה שמי שיחזיר את התכשיט תוך שלשים יום יקבל פרס מהמלכה, ומי שיחזירו אחרי שלשים יום יכרתו לו את ראשו. חכה רבי שמואל שיעברו שלשים יום והחזירו. שאלה המלכה לרבי שמואל: האם היית במדינה, ענה לה: הן - והאם שמעת את הכרוז, ענה לה: הן, - ומה היה הכרוז, ענה לה: מי שיחזיר עד שלשים יום יקבל פרס, ומי שיחזיר אחר שלשים יום יכרתו לו

אלעס וואלט אונז באקומען, ווען מיר וואלטין גיהאט א פינטעלע יראת שמים) ומובן שבוודאי נפל על איש ההוא פחד גדול, בשמעו מאיש קדוש כהרב הקדוש מרוזין, ענוה גדולה כזאת.

(ו) נדרים ב.

(ז) ירושלמי בבא מציעא פרק ב הלכה ה.

קִיב שָׁכַר וְאַתְחִנֶּן - פֶּרֶק מ"ה וְעוֹנֵשׁ

ראשו. - ולמה לא החזרת קודם, ענה לה: שלא יאמרו שהחזרתיו בגלל פחד המלכה, אלא החזרתיו בגלל שהשייטת צוה, אמרה המלכה: ברוך אלוקי היהודים.

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, יראת שמים תלוי' בבחירה.

אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים [כל הבא על האדם ביד הקדוש ברוך הוא, כגון ארוך קצר עני עשיר שוטה לבן שחור הכל בידי שמים הוא אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים שנאמר (דברים י) **"ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה"**^ה.

ראשית חכמה היא יראת שמים

מרגלא בפומיה (דבר זה רגיל הי' בפיו) דרבא תכלית חכמה, [עיקרה של תורה שיהא עמה] תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ובוועט באביו ובאמו או ברבו או במי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהלים קי"א) **"ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד"**^ו.

תורה בלי יראת שמים אינה שוה כלום

אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה, לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות, ומפתחות החיצונות לא מסרו לו [לפתחים חיצונים שדרך להם נכנסים לפנימיים כך אם ירא שמים הוא, נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חש לתורתו], בהי עייל [באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים].

מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא

(ח) ברכות לג:

(ט) ברכות יז.

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קיג

עביד [חבל למי שאין לו דירה ושער לדירה עושה].⁷

אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (משלי י"ז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין, אוי להם לשונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהם יראת שמים. מכריז רבי ינאי, חבל על מאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד [שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת שמים].⁸

אל תירשו פעמיים גיהנום

אמר ליה רבא לרבנן, במטותא מינייכו, לא תירתו תרתי גיהנם [בבקשה מכס אל תירשו פעמים⁹ גיהנום, להיות יגעים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה, ותירשו גיהנם במותכם, ובחייכם לא נהניתם בעולמכם], אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב (דברים ד') "וזאת התורה אשר שם משה", זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה, והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחיי דלא אומן לה סמא דמותא [למי שנאמן לה התורה היא סם חיים, ולמי שלא נאמן לה הרי היא סם מות], אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן רמי, כתיב (תהלים יט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב", וכתוב (שם יח) "אמרת ה' צרופה", זכה משמחתו, לא זכה צורפתו למיתה. רבי שמעון בן לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא

י' שבת לא.

יא) יומא עב:

יב) דין וחשבון על כל פרוטה על מה שעשינו, ועל מה שהוצאנו אותה.

הרב הקדוש מרוחין זכר צדיק לחיי העולם הבא אמר פעם, לא מיבעי שלעתיד לבוא נצטרך ליתן דין וחשבון על כל פרוטה ופרוטה מדיכין קיבלנו אותה, ואם היה בכשרות, אלא מוכרחים עוד ליתן דין וחשבון מה שעשינו עם כל פרוטה, ועל מה שהוצאנו אותה.

קיד שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש

זכה צורפתו לחיים, לא זכה צורפתו למיתה [מהפסוק עצמו למדים, זכה מביאתו לחיים, לא זכה מביאתו למיתה] ביסורין ובגיהנם. "יראת ה' טהורה עומדת לעד" (שם יט) אמר רבי חנינא זה הלומד תורה בטהרה מאי היא, נושא אשה ואחר כך לומד תורה (שם יט) "עדות ה' נאמנה מחכימת פתי", אמר רבי חייה בר אבא נאמנה היא להעיד בלומדיה [מי קיים ומי לא קיים]³.

יראת ה' היא אוצרו של הקדוש ברוך הוא

אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ישעיה לג) "והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת" וגו', אמונת, זה סדר זרעים [שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי] עתך, זה סדר מועד, חוסן, זה סדר נשים [לשון יורשין, ועל ידי אשה נולדו יורשין] ישועות, זה סדר נזיקין, [מושיעו מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון] חכמת, זה סדר קדשים, ודעת [דעת עדיף מחכמה] זה סדר טהרות, ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו [הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון]⁷.

מה שוה ליום הדין הגדול והנורא

אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, [לקבוע עתים לתורה דבר קצוב שלא ימשך כל היום לדרך ארץ] עסקת בפריה ורביה, [היינו חוסן] צפית לישועה, [לדברי הנביאים], פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר [היינו דעת], ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא, משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטין לעליה הלך והעלה לו, אמר ליה, עירבת לי בו קב חומטין [ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע] אמר ליה לאו, אמר ליה מוטב אם לא העלית.

[ג] יומא ע"ב.

[ד] שבת לא.

שכר ואתחנן - פרק מ"ה **ועונש** קטו

תנא דבי רבי ישמעאל, מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה ואינו חושש^{טו}.

העיקר הוא תורה עם מעשים טובים

אלישע בן אבויה אומר **אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה**, לאדם שבונה אבנים מלמטה ואחר כך לבנים, אפילו באים מים הרבה ועומדין בצידן אין מחין אותם ממקומן, ואדם שאין בו מעשים טובים ולמד תורה למה הוא דומה לאדם שבונה לבנים תחילה, ואחר כך אבנים, אפילו באים מים קימעא מיד הופכין אותן.

(אבות דרבי נתן כד, א-ב).

הוא היה אומר **אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה** לסיד שטוח על גבי אבנים אפילו יורדין עליו גשמים אין מזיזין אותו ממקומו אדם שאין בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה דומה לסיד שניטוח על גבי לבנים אפילו יורד עליו מיעוט גשמים מיד נימוק ונופל^{טז}.

הוא היה אומר אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה דומה לכוס שיש לו פיספס (מושב טוב) שכיון שמניח אותו מידו אף על פי שנהפך על צידו אין נשפך כל מה שיש בו, ואדם שאין בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה דומה לכוס שאין לו פיספס שכיון שהניח אותו מידו נהפך על צידו ונשפך כל מה שיש בו^{טז}.

הוא היה אומר אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה דומה לסוס שיש לו רסן לבלום, ואדם שאין בו

טו) שבת לא.

טז) אבות דרבי נתן ג.

יז) אבות דרבי נתן ד.

קטז **שכר** ואתחנן - פרק מ"ה **ועונש**

מעשים טובים ולמד תורה הרבה דומה לסוס שאין לו רסן לבלום, כיון שאדם רוצה לרוכבו, זורקו בבת אחת^מ.

ה' יראה ללבב - ה' רוצה את כונת הלב

אמר רבי אמי ארבע מאות בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ולא אפשרט להו חד, אמר רבא: רבותא למיבעי בעיי [וללמוד תורה רחמנא ליבא בעין] בשני דרב יהודה כולי תנווי בנוזיקין, נכל הגמרא שלהן לא הוה אלא בסדר נזיקין שלא היו מרבין כל כך [לירוש] ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין וכי הוה מטי רב יהודה האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויות דרב ושמואל קא תזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא נייג ישיבות שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין ויודעין אותה יפה ואפילו הכי בהם היו חסידים יותר ממנו], ורב יהודה שליף מסאניה ואתא מיטרא, ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן, **אלא הקדוש ברוך הוא לבא בעי** דכתיב (שמואל א טז) וה' יראה ללבב^ט.

[אמר רבי אמי: ארבע מאות קושיות הקשו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ולא תירצו להם אפילו קושיא אחת, אמר רבא: **וכי הגדלות היא רק ללמוד תורה, צריכים גם יראת שמים**, בימיו של רבי יהודה לא הספיקו ללמוד הרבה, עיקר לימודם היה בסדר נזיקין, ואנו לומדים אפילו בעוקצין, ובכל זאת כשרבי יהודה שלף נעלו להצטער ולהתפלל על הגשמים, מיד ירדו גשמים, והיום מתפללים ואין נענים, אלא משום שה' רוצה את כונת הלב וכוי.]

סוד ה' ליראיו

אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתא נלא

יח) אבות דרבי נתן.

יט) סנהדרין קו.

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קיז

היו יודעין הלכה לפרשה כתיקנה בטעמא] מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה (ישעיה לג) איה סופר איה שוקל, איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא, אלא דלא הוה סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא [שלא זכו לקבוע הלכה כמותן] דכתיב (תהלים כה) "סוד ה' ליראיו"^{כא}.

[אמר] רבי משרשיא: דואג ואחיתופל לא ידעו לפרש הלכה כתיקונה. שאלו מר זוטרא: הרי נאמר עליהם איה סופר איה מונה איה סופר את המגדלים, שהם הרבו להקשות ולא ידעו לענות להם, ואתה אומר שלא ידעו לפרש הלכה כתיקונה, אלא שלא זכו שיפסקו הלכה כמותן וכו'.

חכם וירא חטא

אמרו לפני רבי יוחנן בן זכאי חכם וירא חטא מהו^{כב}, אמר להם הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו, חכם ואין ירא

כ) פחד השם יתברך אצל צדיקים

הרב הקדוש מורנו הרב מרדכי מנדבורנא זכר צדיק לחיי העולם הבא אמר פעם, שראה את הרב הקדוש מרוזין בעת שהעלה עשן עם מקטרת (לולקע ציבעך) ועור של פניו הקדושים היו נע חע ורועד מפחד השם יתברך שעליו, והוסיף ואמר, גם אצל אבי הקדוש ראיתי זאת, אך אצלו ראיתי זאת כשקרא את שמע, ואצל הרב הקדוש מרוזין ראיתי זאת כשהיה מעלה עשן במקטרת.

כא) סנהדרין קו:

כב) יראת ה' של הרב הקדוש מרוזין

פעם אחת, היה אברך אחד תלמיד חכם גדול ומיוחס בר אוריין ובר אבהן אצל הרב הקדוש מורנו הרב מרדכי מנדבורנא זכר צדיק לחיי העולם הבא, וכשקראהו לעלות לתורה, מגודל הפחד ואימת רבו ששרר עליו, עשה ברכה על התורה בקול דממה דקה מאד, נענה הרב הקדוש מורנו הרב מרדכי ואמר בזה הלשון, אחד היה רבי ישראל, וכפל ואמר ביודיש, איין רחינער איז גיווען

חטא מהו, אמר להם הרי זה אומן ואין כלי אומנתו בידו, ירא חטא ואין חכם מהו, אמר להם אין זה אומן, אבל כלי אומנתו בידו.²⁰

גבור ומזויין

רבי יצחק בן פנחס אומר כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות לא טעם טעם של חכמה, כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא, הוא היה אומר כל שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות זה גבור ואינו מזויין, כל שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש חלש וזיין בידו, יש בידו זה וזה גבור.²¹ ומזויין.²²

(שרק צדיק אחד מרוחץ היה במדריגה זו) שבאמת פיחד לפתוח פיו מיראת ה' שעליו, אבל אתה פתח פיך כהוגן ועשה ברכה על התורה, כדי שישמעו לענות אחריך ברוך הוא וברוך שמו אמן.

(ג) אבות דרבי נתן כב, א.

(כד) על יראת ה' צריך לעמול הרבה

הרב הקדוש מורנו הרב מרדכי מנדבורנא זכר צדיק לחיי העולם הבא, מדי דברו פעם בעניני יראת שמים, נענה ואמר בזה הלשון, "אם תבקשנה ככסף, וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'" "וועסטו נאר פארשטיין..." אבער האבין יראת ה'... "דארף מען נאך האריווען מיט קרעמינעיס...!" (היינו, יוכל רק להבין... אבל להגיע לידי יראת ה' באמת, צריך עוד הרבה לעבוד ולעמול, כפי שהיו עמלים אי פעם בהוצאת אש על ידי אבנים, הנקראים קרעמינעיס, כידוע).

פעם אחת נסעו כמה חסידים מעיירה אחת, אל רבם הקדוש, שאל אותם רבם הקדוש אם יש בעירם יהודי ירא ושלם המדריכם ומטיף להם לפעמים דברי מוסר וחסידות, ענו החסידים, שאין בעירם יהודי כזה שישפיע להם, שוב שאל אותם רבם, אבל יהודי, שהוא כשלעצמו עובד השם יתברך בכל לבבו וכו', ישנו ביניכם, ענו החסידים, האמנם יש זקן וחסיד אחד, אבל דברי מוסר

שֵׁר שֵׁר וְעוֹנֵשׁ

גודל העונש של המפסיק ומדבר באמצע אמירת דברי שירות ותשבחות כמו אמירת תהלים או באמצע התפלה, ומעשה נורא באיש שהיה לומד תהלים בשבת

מעשה באיש אחד, תם וישר, ירא אלקים מרבים, שהיה דרכו ללמוד כל חמשה ספרי תהלים ביום שבת קדש לפני הצהריים. מנהג אבותיו בידו, והיה מדקדק בו לקיימו, כאלו נתן מפי הגבורה. פעם אחת ישב בשבת בביתו, ספר תהלים פתוח לפניו, והוא קורא בו בטעם ובניגון. והנה נפתחה הדלת, ונכנסו אצלו אורחים לא קרואים, והתחילו לדבר עמו דברים בטלים. ומכיון שהיה רגיל לומר תהלים בשעה זו, המשיך באמירתו, רק הטה אוזן לדבריהם, ומדי פעם בפעם התערב בשיחתם. קרא בספר, ותוך הקריאה שאל שאלה או השיב תשובה לפרקים פסק באמצע פסוק, לפרקים בשליש פסוק, פעם אחרי תיבה אחת ופעם אחרי שתיים או שלש

וחסידות אינו אומר להם, אמר להם רבם הקדוש, שזה גם כן מספיק, אף על גב שאינו אומר להם דברי כבושין. והמשיך ואמר, הנה אביא לכם ראייה מתורתנו הקדושה, הנה כתיב בפרשת שופטים "ויספו השוטרים לדבר אל העם, מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס ללב אחיו כלבבו", ולכאורה יפלא מאד, וכי אם איש אחד בין עשרות אלפים אנשים, יירא וירך לבבו בקרבו, מה יוכל זה להזיק לכל הקהל היוצאים למלחמה, אלא מכאן ראייה, שאם ישנו אחד "שמפחד באמת" מורגש הוא בכל הקהל, (בלשון קדשו, או עס איז דא איינער וואס עהר האט "אמת'דיג מורא, שפירט דאס דער גאנצער עולם). (שער האותיות).

כזה) אבות דרבי נתן כט, ז.

תיבות. ובאופן כזה היה מערב דברי חול בדברי קדש, ונשתלבו בו דברים בטלים בדברים הקדושים של נעים זמירות ישראל. וכאשר יצאו האורחים, גמר את כל פרקי תהלים, הלך לישון שינת צהרים, כאשר אמרו הקדמונים: שינה בשבת תענוג.

שני בני אדם לבושם שחור, צורתם משונה, באים אליו

לא עברה שעה קלה, ונפלה עליו תרדמה, ושנתו נעמה לו. ובשנתו חלם חלום, והנה הוא יושב על יד השלחן בחדרו, והוא רואה שני בני אדם באים, הולכים ומתקרבים אליו, ועומדים לשמאלו, לבושם שחור, צורתם משונה, ופניהם זועפות. עוד מעט ובאו שני בני אדם מן הצד השני, והם נגשים אליו לאט, ועומדים לימינו. מראהם טוב, לבושם נאה, ופניהם שוחקות. משעמדו אצלו, הביט וראה בידי האנשים העומדים לימינו ספר, שמראהו כספר תהלים שלו. תמה תמיהה גדולה, ואמר לשאול אותם, מהיכן לקחו את הספר אשר בידם. אך בטרם ישאלם, פתחו את הספר, שמו אותו לפניו, ואמרו לו: "יקרא נא בספר תהלים זה". קרא בספר ומצא במזמורים תערובת של מלים, משפטים, פסוקים וחצאי פסוקים, שעל ידיהם נעשו דברי תהילה לדברי תהלה. שירי דוד המלך, המספרים כבוד א-ל, נשתבשו על ידי שיחות חולין שנשתלבו בתוכן, ונעשו חירוף וגידוף כלפי מעלה. השתומם בקראו את הדברים האלה ושאל: "מי הוא זה ואי זה הוא, אשר מלאו לבו לבלבל את דברי אלקים חיים, ולשבש את הספר הקדוש הזה" ענו שני האנשים אשר עמדו לימינו ואמרו: אתה הוא האיש! מפיך יצאו הדברים היום, בלמדך ספר תהלים, כמנהג אבותיך, עליהם הברכה והשלום. אנחנו הממונים על התפילות והתהלות, היוצאות מפי ישראל בשבתות ובמועדים, עלינו לכנסן ולהביאן לפני כסא הכבוד. כלום נאה לך, שנעלה ספר תהלים זה, שעשית אותו בצלמך ובדמותך, למעלה?" אמר להם: "חלילה וחס! ספר זה טעון שריפה, חוסו נא עלי, ואל תעלו אותו לפני מלך מלכי המלכים".

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קכא

כאשר שמעו שני האנשים שעמדו לשמאלו את הדברים האלה אמרו: **אם הספר טעון שריפה, גם לפי עדותו של בעל הדין, הרי הוא מוקצה, ואסור לטלטלו בשבת, ואיך אתם מחזיקים אותו בידכם?** "מיד זרקו אלה את הספר מידם, והוא נפל ונתגלגל על הארץ. אז קפצו שני האנשים, שעמדו לשמאלו, שהיו מלאכי חבלה, הרימו את הספר, אחזו בו ואמרו: **"כעת הספר בידינו, ואנחנו נעלה אותו השמימה, מבלי לשאול את פיך, ונראה מה יהיה דינדך"**. משראה האיש את הדבר הזה, ושמע את דבריהם, חרד חרדה גדולה. התנפל לרגליהם והתחנן להם שירחמו עליו, ויניחו את הספר על הקרקע. אך לשוא שחת את דבריו הם ברחו ונעלמו, ושומע לא היה לו. בכה בכי רב, צעק אחריהם, ובצעקתו התעורר, ראה והנה חלום. ותפעם רוחו, כי ידע שחלום אמת הוא בעיניו ראה את כל הדברים שדבר עם האורחים, בעת למדו את פרקי תהלים, והם רשומים ומשולבים בתוך פסוקי המזמורים. ויד לב האיש אותו, בראותו שהוא חרף וגדף את האלהים, ופחד לנפשו מאד, כי מי שלח את לשונו באלקים חיים ונקה?

מקבל על עצמו לעשות תשובה שלימה, - אופן התשובה

קס והלך אל החכם החסיד אשר בעירו, וספר לו את כל דברי החלום, וביקש ממנו עצה ותיקון עוד ביום ההוא. שמע החכם את דבריו וראה את דאגתו ואמר לו: אל תדאג אסור להצטער בשבת, ואם חטאת יש תשובה בישראל, ולה' הרחמים והסליחה. תעמוד על רגליך ותאמר שלש פעמים: **"מתחרט אני על מעשי הרעים, ואני מעיד עלי את מי שאמר והיה העולם, שמהיום ואילך לא אדבר עוד דברים בטלים בשעה שאעסוק בתורה נביאים וכתובים ובכל דבר של קדושה"**. ואם תעשה כן, והחרטה תהיה באמת ובלב שלם, ולא תשוב עוד לכסלה, ותנצל מן המשמאילים שפרחו ועלו לקטרג עליך בפמליא של מעלה". כך דבר החכם, נחם אותו

קכב שֶׁכַר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש

חזק את לבו, והוא קבל על עצמו לעשות כאשר אמר לו. מיד התחרט על מעשיו, והבטיח שלא יחזור לסורו, וישמור את פיו ולשונו, ויבדיל בין קדש לחול בכל אשר יעשה. יצא מאת פני החכם בקידה ובהשתחויה, הלך ושב אל ביתו, ולבו טוב עליו.

במוצאי שבת התפלל מעריב, הבדיל על היין, אמר את הזמירות, ודקדק מאד שלא להוציא מפיו דברי חול בשעת אמירתן. אחרי סעודת מלוה מלכה, עלה על המטה, קרא קריאת שמע שעל המטה וישן. בשנתו ראה, והנה שני האנשים, שהראו לו את ספר התהלים המשובש, והשליכוהו לארץ מחמת מוקצה, רודפים אחרי האנשים שהרימוהו וברחו. הביט אחריהם, ולבו פחד ורעד בראותו, שהספר עוד בידי מלאכי חבלה אלה. אך עוד מעט והוא נרגע, הם השיגו אותם, נלחמו בהם מלחמה קשה, התגברו עליהם ולקחו מהם את הספר. אז חפרו חפירה עמוקה, עטפו את הספר בבד, וגנזו אותו באדמה. אחרי שכסוהו בעפר הארץ, הלכו ונעלמו מעיניו, ולא ידע לאין הלכו. שמח שמחה גדולה, והריע לכבודם, ובתוך התרועה הקיץ משנתו, וראה והנה חלום, וידע שחרטתו חרטה, ותשובתו נתקבלה. ומן היום ההוא והלאה היה נוהר בלשונו, שלא לערבב חול בקדש, לא רק בדבר שבקדושה, אלא אפילו בשיחות חולין. והי' אלוקים יביט עלינו משמי מרום, ירחם עלינו בכל שעה ובכל מקום, יראה בעניינו, ויסלח לנו את כל חטאתינו, יצילנו מן השגגות והזדונות, ואם חטאנו ועווינו יכפר לנו את החטאים והעוונות, אמן כן יהי רצון אמן ואמן.

(נפלאים מעשיך, ירושלים, תרע"ב.)

**ליקוט מספר הזהוה"ק, זוהר חדש, יסוד ושורש העבודה,
ועוד, בגודל השכר המקיים מצות תוכחה, וחיובה, וגודל
מעלת שכר המוכיחים בזה ובבא**

[אסור להתפלל על הרשע שימות (ע"ד יחמו חטאים ולא חוטאים"
בברכות י.) קנאת ה' צבאות תעשה זאת להוכיחו בשבת

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קכג

פיו להחזירו למוטב גודל מצוות התוכחה לשמה במתכונתה, וכיצד יש להוכיח, - על רועי ישראל, היינו רבני דמתא, מוטלת החובה ודבר המשפט לעיין במילי דמתא ולהוכיח את קהל עדתם.

בספר הקדוש יסוד ושורש העבודה דף ר"ח ע"ב וז"ל: בו יבואר האיסור להתפלל על הרשע שימות, והמקנא קנאת ה' צבאות, ומעלת מצות התוכחה ואיכותה, ועל מי חיובה ביותר.

החפץ יחפוץ הבורא ית"ש במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה (ע"י יחזקאל יח, כג) ואסור להתפלל על הרשע שימות, כמבואר בזה"ק וז"ל בפרשת וירא (דף ק"ה ע"א) במדרש הנעלם: אמר רבי מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגיהנם, דכתיב (תהלים לה, יג) "ואני בחלותם לבושי שק" וגו', ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קב"ה לתרח מן העולם כשהיה עובד ע"ז, לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי ישראל לא היו והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה וכל אותם הצדיקים והחסידיים והנביאים לא היו בעולם, עכ"ל.

וקנאת ה' צבאות תעשה זאת, על פניו יוכיח לו בשבט פיו להחזירו למוטב, כי מה מאוד גדלה מעלת המקנא קנאת ה' צבאות, כמבואר בזוהר הקדוש בפרשת ויגש (דף ר"ט ע"ב) וז"ל: ותא חזי כל ההוא בר נש דמקני ליה לקב"ה, לא יכיל מלאכא דמותא לשלטאה ביה כשאר בני נשא ויתקיים ביה שלם והא אוקמוה, עכ"ל. (כוא וראה כל אדם המקנא להקב"ה אין מלאך המות יכול לשלוט עליו כמו על שאר בני אדם, ויהיה לו שלום, כמו שנאמר) (יסוד ושורש העבודה).

**גודל השכר מי שמחזיר את הרבים בתשובה בתוכחתו
ומה גורם לעולם ולנפשו**

ומה מאוד גדלה מעלת מצות התוכחה כמבואר בזה"ק פרשת תרומה (דף קכ"ח ע"ב), וז"ל: **זכאה בעי למרדף בתר חייבא ולמקני ליה באגר שלים**, בגין דיעבר מניה ההוא זוהמא ויתכפיא סטרא אחרא ויעביד לנפשיה בגין דיתחשב עליה כאלו הוא ברא ליה, ודא איהו שבחא דסתלק ביה יקרא דקב"ה יתיר משבחא אחרא ואסתלקותא יתיר מכלא, מאי טעמא בגין דאיהו גרים לאכפיא סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא דקב"ה, ועל דא כתיב באהרן (מלאכי ב, ו) **"ורבים השיב מעון"**, וכתיב (שם, ה) **"בריתי היתה אתו"**. תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא ותב לגביה למשבק ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים לאכפיא סטרא אחרא וגרים דאסתלק קב"ה ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה דלעילא ותתא, על האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום, וזכי למחמי בנין לבנוי, וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי, כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובעלמא דאתי, עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בידיה, ועל דא כתיב (תהלים קיב, א): **"גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך וגו', עכ"ל**.

מתורגם ללשון הקודש

זכאי לרדוף אחר הרשע ולקנותו בשכר מלא, כדי שיעביר ממנו זוהמא ההוא ולהכניע הסטרא אחרא, ויעשה אותו, **כי נחשב לו כאלו הוא ברא אתו**. וזה הוא שבת, שיתעלה בו כבוד הקב"ה, יותר משבח אחר, והתעלות הזו היא יתירה מכל. מהו הטעם. משום שהוא גרם להכניע הסטרא אחרא, ולהעלות כבוד הקדוש ברוך הוא. ועל זה כתוב באהרן, **"ורבים השיב מעון"**. וכתוב **"בריתי היתה אתו"**. בוא וראה, כל מי שאוחז ביד הרשע, והשתדל בו שיעזוב דרך הרע,

שכר ואתחנן - פרק מ"ה ועונש קכה

הוא עולה בגי עליות, מה שלא עלה כך אדם אחר, גורם להכניע את הסטרא אחרא, וגורם שיתעלה הקב"ה בכבודו, וגורם לקיים על העולם בקיומו למעלה ולמטה. ועל אדם זה כתוב, "בריתי היתה אתו החיים והשלום". וזוכה לראות בנים לבניו, וזוכה בעולם הזה, וזוכה לעולם הבא. כל בעלי הדין לא יכלו לדון אותו בעולם הזה ובעולם הבא, נכנס בי"ב שערים ואין מי שימחה בידו. ועל זה כתוב, "גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך" וגו' ע"כ.

בוא וראה כמה גדול שכרו של אדם הפועל בתוכחה לחזרה בתשובה

ו"ל בזוהר חדש פי' לך לך (דף כ"ב ע"ג): ואמר ר' אבוהו בא וראה כמה שכרו של אדם העושה לאחר לחזור בתשובה, מנ"ל ממה דכתיב (בראשית יד, יח): "ומלכי צדק מלך שלם", תאני ר' חייא רבה, בשעה שנשמת הצדיק המחזיר בתשובה לאחרים יוצא מן הגוף, מיכאל השר הגדול המקריב נפשות הצדיקים לפני בוראו הוא יוצא ומקדים שלום לנשמתו של אותו צדיק, שנאמר ומלכי צדק, זהו מיכאל ראש שומרי שערי צדק, מלך שלם, זו ירושלים של מעלה, הוציא לחם ויין, שהקדים ויוצא לקראתו ואומר לו שלום בואך עכ"ל.

מה מכריזין על האדם המזכה את הרבים בתוכחה בשמים?

ו"ל ג"כ (בדף ס"ב ע"ד): כרוזי כריז בכל יומא, זכאין אינון דמשתדלי באורייתא ואינון דמוזכאן להו לאחרנין ואינון דמעבירין על מדותיהו, עכ"ל בקיצור.

מכריזים כרוז בכל יום, אשרי הם החברים העוסקים בתורה, ואותם המזכים אחרים ואותם

המעבירים על מדותיהם.

המוכיח את הרבים ומשיבם בתשובה הוא היחסן הכי גדול בשמים

בספר ישמח משה על התורה בהקדמה בקונטרס תהלה למשה (דף י"א ע"ב) וזה לשון קדשו: כמבואר בזוהר תרומה (דף קכ"ח ע"ב) ההוא זכאה בעי למרדף בתר חייבא וכו' בגין דיחשב לוי כאלו הוא ברא לוי ודא איהו שבחא דיסתלק בוי יקרא דקב"ה יתיר משבחא אחרא וכו' ועל דא באהרן (כתבים) "ורבים השיב מעון" (מלאכי ב' - ו'), וכתוב בריתי היתה אתו החיים והשלום, ועיי"ש בדף קכ"ט ע"א כמה הפליגו שם כמה גדולים זכות הצדיקים שמחזירים רשעים בתשובה.

ההנהגה הראויה בתוכחה כיצד

וענין התנהגות בתוכחה, מבואר בפרשת קדושים (פ"ה ע"ב) וז"ל בר"מ: "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את עמיתך" וגו' (ויקרא יט. יז) פקודא י"ז דא לאוכחא לההוא דחטאי ולמחזי ליה רחימו סגי' דרחים ליה כו', דהא בקב"ה כתיב (משלי ג, יב): "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" וכיון דקב"ה עביד ואוכח למאן דרחים ליה, הכי יוליף בר נש מההוא ארחא ויוכח לחבריה, קב"ה במאי אוכח לבר נש, אוכח ליה ברחימו בסתרא, אי יקבל ליה יאות ואי לא אוכח ליה בין רחימוי, אי יקבל יאות ואי לא אוכח ליה באתגלייא לעיניהון דכלא, אי יקבל יאות ואי לאו שארי ליה ולא אוכח ליה ושביק ליה יזיל ויעביד רעותיה, בקדמיתא אודע ליה בסתרא בגין לאוכחא ליה ולא תערא ליה דלא ינדע ביה בר נש ודא איהו ביניה לביניה, אי מקבל יאות ואי לאו אודע ליה בין רחימוי בזמנא דכהנא רבא הוה בעלמא יהיב ליה מרעין בערסי' ואתו רחימוי דקב"ה ואודען ליה אי אית ביה חובא דייתוב מניה ולעיין במליה, אי מקבל יאות ואי לאו אוכח ליה באתגלייא בממוניה בבנוי דכלא מלחשן עליה וייתון לגביה, אי מקבל יאות ואי לאו שארי מאריה למעבד רעותיה ולא יתקף ביה לעלמין.

שכר ואתחנן - פרק מ"ה **ועונש** **קכז**

כגוונא דא איצטריך ליה לאוכתא לחבריה, בקדמיתא בסתרא,
לבתר בין רחימוי, לבתר באתגלייא, מכאן ולהלאה ישבוק ליה
ויעביד רעותיה.

מתורגם ללשון הקודש

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך":

מצוה י"ז זו להוכיח אותו שחוטא ולהראות לו אהבה רבה
שאוהב אותו וכו'. כי בהקב"ה כתוב, "כי את אשר
יאהב ה' יוכיח". וכמו שהקב"ה עושה, ומוכיח למי שאוהב
אותו, כך ילמוד האדם מדרכו זה, ויוכיח את חברו שאוהב
אותו. הקב"ה במה מוכיח את האדם. הוא מוכיח לו באהבה,
בסתר. אם מקבל תוכחתו טוב, ואם לא, הוא מוכיח אותו בין
אוהביו. אם מקבל טוב, ואם לא הוא מוכיח אותו בגלוי לעיני
כל. אם מקבל טוב, ואם לא, עוזב אותו ואינו מוכיחו יותר, כי
עוזבו שילך ויעשה רצונו. ומפרש בתחילה מודיעו בסתר,
להוכיח אותו, ולעוררו כדי שלא ידע בו אדם. וזה הוא בינו
לבינו. אם מקבל תוכחתו, טוב. ואם לא, מודיע אותו בין
אוהביו, בזמן שכהן גדול היה בעולם, נותן עליו מחלה במטתו,
ובאים אוהביו של הקב"ה ומודיעים אותו, שאם יש בו עון
ישוב ממנו ויעיין במעשיו. אם מקבל, טוב, ואם לא, מוכיח
אותו בגלוי, שמענישו בכספו, בבניו, שהכל מתלחשים עליו
ובאים אליו לעוררו בתשובה. אם מקבל טוב, ואם לא, מתחיל
אדונו לעשות כרצונו, ואינו מתקיף אותו יותר לעולם, כעין זה
צריך להוכיח את חברו, בתחילה בסתר, אח"כ בין אוהביו,
ואח"כ בגלוי. מכאן ולהלאה יעזוב אותו ויעשה כרצונו.

וע"ד כתיב הוכח תוכיח, הוכח בסתרא דלא ינדע ביה בר נש,
תוכיח בין חברוי ורחימוי, את עמיתך באתגלייא, וע"ד
לא כתיב בקדמיתא תוכיח אלא הוכח, תו הוכח, אי איהו בר
נש דיכסוף לא יימא ליה ולא יוכיח ליה אפילו בסתרא, אלא

קכח שכר ואתחן - פרק מ"ה ועונש

יימא קמיה כמאן דמשתעי במלין אחרנין ובגו אינון מלין ידכר מאן דעבר ההוא חובא הוא כך וכך, בגין דאיהו ידע בגרמיה וישתביק מההוא חובא, וע"ד הוכח, ואם לאו תוכיח, ולבתר את עמיתך באתגלייא, מכאן להלאה ולא תשא עליו חטא. ד"א ולא תשא עליו חטא, דהא כיון דב"י אוכח לחברי' ואזדמן לאוכחא ליה באתגלייא, לא יסלק קמיה ההוא חובא דעביד דאסיר ליה ודאי, אלא יימא סתם ולא יסלק עלוי ההוא חובא באתגלייא ולא ירשים עלוי חובא, דקב"ה חס על יקרא דבר נש אפילו בחייביא עכ"ל.

מתורגם ללשון הקודש

ועל כן כתוב, "הוכח תוכיח", "הוכח", היינו בסתר, שלא ידע ב"א. "תוכיח", בין חבריו ואוהביו. "את עמיתך", בגלוי. וע"כ לא כתוב בתחילה תוכיח, בגלוי, אלא הוכח בסתר, עוד. הוכח, אם הוא אדם שמתבייש, לא יאמר לו, ולא יוכיחו, אפילו בסתר, אלא יאמר לפניו, כמו שמספר דברים אחרים, ובתוך אלו הדברים יזכיר, מי שעשה אותו עון, הוא כו"כ, כדי שהוא יבין בעצמו ויעזוב אותו עון. וע"כ "הוכח". ואם לא "תוכיח", ולאח"כ "את עמיתך" בגלוי. מכאן ואילך, "ולא תשא עליו חטא". שלא יוכיחנו יותר. ד"א, "ולא תשא עליו חטא" כי אם אדם מוכיח את חבריו ונזדמן לו להוכיחו בגלוי, לא יזכיר לפניו אותו עון שעשה, כי אסור לו ודאי, אלא שיאמר סתם, ולא יזכיר עליו אותו עון שעשה בגלוי, ולא ירשום עליו העון, כי הקב"ה חס על כבוד בן אדם, אפילו על הרשעים.

מצות התוכחה היא חובה ביותר על רועי ישראל, המנהיגים, דיני העיר

וההוכחה דבר שבחובה היא ביותר על רועי ישראל, דיני העיר, כי להם דבר המשפט לעיין במלי דמתא

כמבואר בזהר חדש (דף ס"א ע"ב) וז"ל: לא יימא דיינא דאיהו אתענש בלחודוי, אלא איהו ובנוי כל בייתיה יתפסון בחובא דדינא, דיינא אית ליה למירדף ולמנדע בתר עובדוי דבני מתא דאיהו איתפס בחובייהו, דלא יימא דיינא אנא למידן דינא בין גברא לחבריה ולא יתיר, אלא כל עובדי מתא תלויין על קודליה, ואי אטיס עינוי מעובדי מתא איהו איתפס בחובייהו כו', ובשעתא דאתער דינא על עלמא איהו איתדן בקדמיתא, עכ"ל.

מתורגם ללשון הקודש

לא יאמר, שהשופט בלבדו נענש, אלא הוא ובניו, וכל ביתו נתפשים בעון הדיין. השופט יש לו לדעת ולרדוף אחר מעשה בני העיר, ולהוכיחם כי הוא נתפש בעונותיהם. שלא יאמר השופט, אני צריך לדון דין בין איש לחבירו, ולא יותר. אלא כל מעשי בני העיר תלויים על ערפו. ואם עוצם עיניו ממעשה בני העיר, הוא נתפס בעונותיהם וכו'. ובשעה שנתעורר דין על העולם הוא נידון בתחילה.

אחי ורעי, איך מוטל על היושבים כסאות למשפט והיושבים על מדין, והן הנה לבני ישראל שבעה טובי העיר ודייניהם ועטרת מלכם בראשם אב לחכמים והוא הרב שבכל קהילה וקהילה, לפקח ולעיין במילי דבני מתא בכל עבודת בוראנו יתייש ויתעלה. ודי בזה הערת הזה"ק בעצמו. ובזה נשלט הפרק בעזרת השם. (עכ"ל ספר יסוד ושורש העבודה).



כל מצוה שאין לה דורש
ואין מי שיבקש אותה
תדרשנה

לפי שהיא כמת מצוה

ומצוה שאין לה רודפים
רדוף אחרי' לעשותה

שהמצוה מקטרגת ואומרת

כמה גרועה אנכי

שנתעלמתי מכל וכו'.

(ספר חסידים אות ק"ה)

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ו

• עקב •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

יסוד היסודות ועמוד היהדות היא האמונה הפשוטה של כל יהודי - בהחיים שלאחר המוות - העולם הזה - הוא בית מלון קטן של האדם, אבל העולם הבא - הוא הבית האמיתי של האדם - עצה לצדיק שאינו רוצה לבא בגלגול - צריכים ללמוד מן אלו שרוזפים אחר התאות - גודל זכות מזכה את הרבים ומורה דרך לעם ה' - מעיקרי התשובה להשיב רבים מעון אם לא יוכיחנו יענש על חטאיו - הוכח תוכיח גם עשה כמו כל שאר העשין שמי שאינו מקיימו הוא מן הרשעים - מצות עשה של הוכח תוכיח הוא מן החמורות ואדם חייב לשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו - גודל השכר של השומר שבת - והעונש של המחלל שבת - חשיבות לימוד הלכות שבת ובגודל הזהירות הנצרכת לשמירת שבת קדשינו, מדברי רבוה"ק זי"ע - חשיבות לימוד הלכות שבת ברבים.

תוכן הענינים של פרק מ"ו

- א. יסוד היסודות ועמוד היהדות היא האמונה הפשוטה של כל יהודי - בהחיים שלאחר המוות..... קלה
- ב. נשמה שנתת כי מהורה היא - נשמת חיים..... קלה
- ג. יצירת האדם..... קלה
- ד. הנפש של האדם היא מן השמים - שאר בעלי החיים נפשם וגופם מן הארץ..... קלו
- ה. העולם הזה - הוא בית מלון קמץ של האדם, אבל העולם הבא - הוא הבית האמיתי של האדם. (מועד קמץ ט, ב)..... קלו
- ו. יסוד היסודות ועיקר העיקרים של האמונה..... קלו
- ז. באמונה זו תלויים כל יסודות התורה ועיקרי תורת האמונה של עם ישראל..... קלו
- ח. עצה לצדיק שאינו רוצה לבא בגלגול..... קלו
- ט. צדיכים ללמוד מן אלו שרודפים אחר התאות..... קלח
- י. גודל זכות מזכה את הרבים ומורה דרך לעם ה'..... קלח
- יא. סדר התוכחה בלימוד עניני שכר ועונש..... קמ
- יב. להשיב הרבים מעון - ועד כמה?..... קמ

- יג. מעיקרי התשובה להשיב רבים מעון אם לא יוכיחנו יענש
 על חמאיו..... קמ
- יד. הוכח תוכיח גם עשה כמו כל שאר העשין שמי שאינו
 מקיימו הוא מן הרשעים..... קמא
- טו. מצות עשה של הוכח תוכיח הוא מן החמורות ואדם חייב
 לשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו..... קמא
- טז. כל העדה יענשו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם..... קמב
- יז. מן החיוב להעמיד אנשים נאמנים אנשי חיל להשגיח
 ולהוכיח..... קמב
- יח. מי שאינו מוכיח עובר גם על עשה של ובערת הרע מקרבך. קמג
- יט. גם כשלא יודעים אם יקבלו תוכחה יש חיוב לנסות להוכיח
 כי גם אז עווננו ישא ובעיקר הצדיקים שבידם למחות..... קמג
- כ. אם הוכיחו בסתר ולא קיבל - מותר לביישו ולהלבין פניו
 ברכים עד שיקבל..... קמד
- כא. גודל השכר של השומר שבת - והעונש של המחלל שבת..... קמד
- כב. חשיבות לימוד הלכות שבת ובגודל הזהירות הנצרכת
 לשמירת שבת קדשינו, מדברי רבוה"ק זי"ע..... קנ
- כג. חשיבות לימוד הלכות שבת ברכים..... קנא



פרק מ"ו

יסוד היסודות ועמוד היהדות היא האמונה הפשוטה של כל יהודי - בהחיים שלאחר המוות

איתא במסכת ברכות לומר בכל בוקר (דף ס, ב) "אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה יצרת בי, אתה נפחתה בי... ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא"

נשמה שנתת בי טהורה היא - נשמת חיים

ויפח באפיו נשמת חיים... (בראשית ב, ז)

הרמב"ן וביאור הלבוש לריקאנטי שם מסבירים: כי הנופח מנשמתו שלו באפו של אחר, נותן בו חלק מנשמתו, וכן כאן מכיון שהבורא יתברך נפח באפו של האדם, נתן לו כביכול חלק מנשמתו.

האברבנאל מבאר שם בשם הרמב"ן ז"ל מה שכתוב "ויהי האדם לנפש חי". (בראשית שם), **נפש חיה** - שתהיה חיה תמיד, נצחית, בלי מיתה, לא נפסדת.

יצירת האדם

אכן רוה - היא באנוש, ונשמת ש-די תבינם (איוב לב, ח)

במצודת דוד (שם) כתוב: ואכן, כבר בפסוק הראשון בתורה העוסק ביצירת האדם הראשון, בא לידי ביטוי ייחודה של הנשמה ומעלתה. ויצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי (בראשית ב, ז). **גופו של האדם**, יצירתו החומרית באה עפר מן האדמה, אבל נשמתו - **רוחו**, נופחה באדם על ידי הבורא לאחר יצירת הגוף. הנשמה האלוקית נופחה בגוף האדם לאחר שכבר הי' קיים הגוף בשלמותו, הנשמה באה מן החוץ, היא יחידה

עצמאית נפרדת. וכאשר מגיע זמנו של האדם להיפרד מהעולם הזה, חוזרים שתי היצירות הגוף והנפש למקורם, וכפי שכתב החכם מכל אדם (קהלת יב, ז), "וישב העפר על הארץ כשהי", והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה". הגוף - שהוא מעפר, כי תחילת יצירת האדם הראשון הי' מן העפר, ישוב אז אל הארץ להתהפך להיות עפר כמו שהי' בתחילת היצירה, והרוח - נשמת האדם תשוב אל המקור אשר ממנה נחצבה, אל האלוקים אשר נתנה לו בעת הלידה, עד כאן.

הנפש של האדם הוא מן השמים -

שאר בעלי החיים נפשם וגופם מן הארץ

בספרי על פרשת האזינו (פיסקא שו) וזה לשונו: שותפות זו מיוחדת לאדם בלבד, שנפשו מן השמים, אך שאר בעלי החיים נפשם וגופם מן הארץ.

העולם הזה - הוא בית מלון קטן של האדם, אבל העולם

הבא - הוא הבית האמיתי של האדם. (מועד קטן ט, ב)

העולם הזה שהינו עולם חולף, עולם זמני של זמן קטן של כמה שנים, הוא הפרוזדור לטרקלין, כדברי המשנה - "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא" (אבות ד, טז), משמש רק כתחנת מעבר לעולם הנצחי, לעולם הבא, לעולם שכולו טוב.

יסוד היסודות ועיקר העיקרים של האמונה

בהקדמה לספר "נשמת חיים" כתוב וזה לשונו: ולכן הורונו חכמי הדורות, כי האמונה בהישארות הנפש, בהמשך קיומה לאחר מות הגוף וריקבון, היא יסוד היסודות ועיקר העיקרים של האמונה היהודית.

עוד שם (במאמר הרביעי פרק רביעי), ובספר "גשר החיים" (חלק ג פרק ו) כתוב וזה לשונם: וכל תורת ה' המורה לאדם את

הדרך אשר עליו ללכת בה בעולם הזה, כל המצוות, כל העניין של שכר ועונש, הכל מיוסד על יסוד הקיום שיש לנשמה - הנפש - הרוח, על המשך קיומם הנצחי גם לאחר מיתת הגוף.

באמונה זו תלויים כל יסודות התורה ועיקרי תורת האמונה של עם ישראל

עוד שם (במאמר ד' פרק ד'): באמונה הזו של הישראלות הנפש תלויים שלושת היסודות העיקריים והמרכזיים של תורת ישראל: מציאות הבורא. (ב) תורה מן השמים. (ג) שכר ועונש. שהרי אם חלילה נאמר כי הנפש כלה עם מות הגוף וחדלה מלהתקיים, אין חלילה שכר ועונש, שהרי אין למי לתת את השכר או העונש. ואם חלילה אין שכר ועונש, אין השגחת הבורא על ברואיו, ואין חלילה מציאות ה'. ואם אין חלילה מציאות ה' וענין של שכר ועונש, עבור איזה תכלית ומטרה תהי' תורה מן השמים? ולאיזה תכלית ניתנו מצוות ה' ועמל קיומם?

עצה לצדיק שאינו רוצה לבא בגלגול

בספר הקדוש צמח צדיק להרב הקדוש רבי מנחם מענדיל מוויזניצא זצ"ל מביא על הפסוק "מכל עץ הגן תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו". יש לרמז על פי מה דאיתא בספרים הקדושים ומרומז באור החיים דלפעמים נפש צדיק נתגלגל בדג. והנה יש ב' מיני צדיקים כי יש צדיק שעוסק תמיד בתורה ותפלה ואינו חושש לתקן אחרים רק לעסוק כל היום בגי'ן סדרים.

לכן אינו עולה על לבו כלל שחטא. וצדיק כזה יוכל להיות שיתגלגל לפעמים כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. אמנם יש צדיק שעוסק גם כן בתקנת אחרים והוא יורד לפעמים ממדרגתו להעלות ניצוצי הקדושה של פשוטי עם שנתפזרו בין הקליפות. ומפני שיודע שיש לפעמים

ירידה. לצורך עליה ותיקון. הוא רואה לתקן מעשיו בכל עת וצדיק כזה אין צריך להתגלגל כי מתקן תמיד הירידה שלו. וזה הרמז מכל עץ הגי'ן אכל תאכל דצדיק העוסק תמיד בגי'ן סדרים ואינו משים על לבו שחטא לפעמים לתקן בתשובה. יש מציאות שאכל תאכל, שיוכל להתגלגל לפעמים בדג. אמנם מעץ הדעת טוב ורע רוצה לומר צדיק שיודע בנפשו שעושה לפעמים גם כן רע על ידי שירוד ממדרגתו כנזכר לעיל ועל ידי זה חוזר תמיד בתשובה. לא תאכל ממנו כי אינו צריך להתגלגל.

צריכים ללמוד מן אלו שרודפים אחר התאוות

עוד כתב שם: על הפסוק "תמים היה בדורותיו" וזה לשונו: או יאמר תמים היה בדורותיו, שהתמימות שלו היה מן בדורותיו שהי' רואה איך בני דורו רודפין אחר תאוות הגופניות וילכו אחר ההבל. ולמד מזה נח קל וחומר איך צריך לרדוף ולהשיג תכלית השלימות.

גודל זכות מזכה את הרבים ומורה דרך לעם ה'

גודל זכות מזכה את הרבים אין די מה שנאמר בה בכל ספרי קודש, ונביא דברי הספר הקדוש חובות הלבבות שער אהבת ה' פרק ו' וזה לשון קדשו: וראוי לך אחי לדעת, כי זכיות המאמין, אפילו אם יהיה מגיע את התכלית הרחוקה בתקון נפשו לאלקים יתברך, ואילו היה קרוב למלאכים במדותם הטובות ומנהגייהם המשובחים והשתדלותם בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם כזכיות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה כו', שזכויותיו נכפלות בעבור זכיותם בכל הימים ובכל הזמנים כו', עיין שם באורך.

וזה לשון הזוהר הקדוש פי' לך (דף ע"ט ע"ב) דכל מאן דמזכה לאחרת ההוא זכותא תליא ביה ולא אעדי מיניה כו' עיין

שם.

ובספר שמועות ישראל פרשת בראשית (אות י') כתב: שמעתי ממורי שהראו לו (נדפס בספר "אבן ישראל" הערה אות ט"ל) כשהוליכו תחת עץ הדעת טוב ורע היו עמו אנשים הרבה מישראל, ואחר כך שהעבירו אותו תחת עץ החיים היו מועטין, ואחר כך שהכניסו אותו בגן עדן הפנימי נתמעט עוד עד שנשארו מעט מזעיר ודברי פי חכם חן.

ובספר "אבן ישראל" בהערה שם כתוב: על, **שהראו לו כשהוליכו וכו'** והענין הוא כמו שכתב בספר בן פורת יוסף שם בהמשך הענין וזה לשונו: שמעתי מהרב המוכיח מורנו הרב יהודה ליב (פיסטנר) שיש ע' אומות, ויש אומה הישראלית מועטין הקרובין לאחדות השם יתברך, ובתוך אומה ישראלית יש רבים העושיין מצות להתפאר להיות אנשי שם וכן בתורה להתגדל, ובני עליה הם מועטין וכל היותר קרובים לאחדות השם יתברך הם יותר מועטין וכו' ודברי פי חכם חן עד כאן לשון ספר בן פורת יוסף שם.

ולפי זה יובן קצת דברי רבינו הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו מה שכתב שהראו לו כשהוליכו תחת עץ הדעת וכו' תחת עץ החיים וכו' בגן עדן וכו', והוא על זה הדרך.

עץ הדעת טוב ורע, יש בו תערובות טוב ורע, ולכן ראה שם אנשים הרבה מישראל, שהם אנשים שיש בהם טוב שעושיין מצות ולומדים תורה, ויש בהם רע שמכונים בהם מחשבות רעות דהיינו להתפאר ולהתגדל.

ועץ החיים הוא כולו טוב, ולכן ראה שם אנשים מועטין, שהם אנשים שיש בהם רק טוב שעוסיין בתורה ומצות לשמו יתברך בלבד בלי שום פניות שהם בני עליה ממש.

ומה שאמר שהכניסו אותו בגן עדן הפנימי וכו', יש לומר שהכוונה היא על אותם הצדיקים הגדולים שנשמותיהם עולות בלילה למעלה בסוד מייין נוקבין ומעוררות למעלה

קמ שכר עקב - פרק מ"ו ועונש

הזווג, והקדוש ברוך הוא נכנס בגן עדן (בחצות לילה הראשונה) ומשתעשע שם עם נשמותיהן.

עין בדברי האר"י זכרוננו לברכה בשער הכונות (בדרוש די מדרושי הלילה דף נג ט"ד) (ומה שאמר בגן עדן הפנימי יש לומר כי הנה גם עץ הדעת ועץ החיים הם בגן עדן התחתון כמו שאמר הכתוב בבראשית ב' ט', לזה אמר שהכניסו אותו בגן עדן הפנימי רוצה לומר בגן עדן העליון).

וזהו מה שאמר שם ראה שנתמעטו עוד עד שנשארו מעט מזעיר, כי אותם הצדיקים הגדולים שהם קרובים ביותר לאחדות השם יתברך הם מועטין ביותר.

סדר התוכחה בלימוד עניני שכר ועונש להשיב הרבים מעון – ועד כמה?

מעיקרי התשובה להשיב רבים מעון אם לא יוכיחנו יענש על חטאיו

בשערי תשובה לרבינו יונה שער הראשון וז"ל: העיקר הכי להשיב רבים מעון כאשר תשיג ידו. שנאמר (יחזקאל יח) שובו והשיבו מכל פשעיכם. למדנו כי זה מעיקרי התשובה. ונאמר (ויקרא יט) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. למדנו כי אם לא יוכיחנו יענש על חטאיו. ודוד המע"ה אמר במזמור התשובה (תהלים נא) אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו.

על כמה מצוות עשה קלות וחמורות ועל כמה מצוות לא תעשה עובר מי שאינו מוכיח. ואיך נענש עונשים חמורים מפני שלא מיחה דהוי כמו שהוא חטא ועבר על העוונות.

שכר עקב - פרק מ"ו ועונש קמא

ועתה נדבר בענין עונש ביטול מצות עשה. אמרו רז"ל אם הזהירו את האיש לעשות סוכה או לולב ואינו עושה מכין כו' ואמרו כי האנשים אשר לא הניחו על ראשם תפילין מעולם הם הנקראים פושעי ישראל בגופן. ועונשם חמור מן העובר פעם אחת על חייבי כריתות. ואמרו כל שעונותיו מרובין מזכויותיו ובכללן עון פושעי ישראל בגופן כגון שלא הניח תפילין מעולם או עוברי עבירה כגון עריות. ליום הדין יורדין לגיהנם ונדונין שם יב"ח. לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנאמר (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר וגוי. ואמרו מי שמקל (בעיניו) [בענין] מ"ע כמו המבזה חולו של מועד שיש בו מצות עשה שנאמר (שמות כג) "את חג המצות תשמור". אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא. ויש על כל מצות עשה אזהרת לאו כוללת שנאמר, (דברים יג) לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו :

הוכח תוכיח הוא גם עשה כמו כל שאר העשין שמי שאינו מקיימן הוא מן הרשעים

וקיום מצות עשה נקראת יראת שמים כמו הזהירות במצות לא תעשה. שנאמר (ויקרא יט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך אני ה'. ונאמר (תהלים לד) יראת ה' אלמדכם. ונאמר אחריו סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו. למדנו מזה כי מי שאינו עוסק בעשיית הטוב ובקשת שלום הפר יראת שמים. והוא מן הרשעים. כי לא ירא אלוקים שנאמר (קהלת ח) וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני אלוקים:

מצות עשה של הוכח תוכיח הוא מן החמורות ואדם חייב לשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו

ויש במצות עשה מן החמורות שאין המון העם נוהרים בהם

כגון הזכרת שם שמים לבטלה שנאמר (דברים י) את ה' אלהיך תירא וארז"ל הוזהרנו בזה שלא להזכיר שם שמים לבטלה. וכן ג"כ שהיא מ"ע שנאמר (שמות יח) והודעת להם את הדרך ילכו בה זו גמילות חסדים. ואמרו גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שהצדקה לעניים וגמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים. על כן אמרו על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. והנה הצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר. וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר (מכילת ו) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד.

כל העדה יענשו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט) הוזהרנו בזה שלא נשא חטא בחטא חברינו בהמנענו מהוכיח אותם. ואם איש אחד יחטא בהגלות נגלות חטאו, כל העדה יענשו עליו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם. וכן כתוב (יהושע כב) הלא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו. ונאמר (דברים כט) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. ואפילו אומות העולם אמרו (יונה א) ונדעה בשל מי הרעה הזאת, אף כי ישראל שהם ערבים זה בזה:

מן החיוב להעמיד אנשים נאמנים אנשי חיל להשגיח ולהוכיח

ולהנצל מן העונש הזה, נכון הדבר לבחור אנשי אמת ולחזות מכל העם אנשי חיל, לתתם ראשי השגחה על כל שוק ומגרש משכנותם. להשגיח על שכניהם ולהוכיחם על כל דבר פשע ולבער הרע:

מי שאינו מוכיח עובר גם על עשה של ובערת הרע מקרבך

החלק הו' מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואין בפיו תוכחות. ועל מעשה החטאים לא ילטוש עין ולא ישגיח. ולא יהיה להם לאיש מוכיח. והנה נצטוינו לבער הרע מקרב עמנו. שנאמר (דברים יג) ובערת הרע מקרבך. ואמרו רבותינו כל מי שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפש על אנשי ביתו. יש בידו למחות באנשי עירו ואינו מוחה נתפש על אנשי עירו. יש בידו למחות בכל העולם ואינו מוחה נתפש על כל העולם. ונאמר (ויקרא כו) וכשלו איש באחיו ודרשו בו ז"ל איש בעון אחיו. ואמרו כל ישראל ערבים זה לזה:

גם כשלא יודעים אם יקבלו תוכחה יש חיוב לנסות להוכיח כי גם אז עונו ישא ובעיקר הצדיקים שבידם למחות

החלק הו' הרואה את אנשי מקומו עם קשה עורף. ואומר בלבו אולי לא יקשיבו אם אדבר להם נכוחות. ופי אמלא תוכחות. על כן יחשוך פיו. והנה עונו ישא. כי לא נסה. להוכיח ולהזהיר. [אולי] אם רוחם העיר. יעורו משנת אולתם. ולא תלין אתם משוגתם. ואמרו רז"ל בענין מה שכתוב (יחזקאל ט) והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים וגו'. אמרה מדת הדין רבונו של עולם, אם לפניך גלוי, הם לא ידעו אם ישמעו העם לקולם ואם יחדלו. וצוה השם יתברך אחרי כן (שם) וממקדשי תחלו. והם הצדיקים המקודשים, כי נענשו על דבר שלא מיחו. ונאמר (ויקרא יט) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואם הדבר גלוי לכל וידוע ונבחן ונחקר, כי החוטא שונא מוסר ולא ישמע לקול מוריו, ולמלמדיו לא יטה אזנו. על זה נאמר (משלי ט) אל תוכח לץ פן ישנאך. ואמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. ואמרו מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין:

**אם הוכיחו בסתר ולא קיבל -
מותר לביישו ולהלבין פניו ברבים עד שיקבל**

אם תוכיח את חברך אל תוכיחנו ויתבייש. אבל תוכיחנו בסתר ואפי' מאה פעמים. אל תלבין פני חברך ברבים. כי המלבין פני חברו דם יחשב לו דם שפך. תדע דאזיל סומקא ואתי חיורא. ואין לו חלק לעולם הבא. ונוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. אך אם הוכח הוכחת אדם בסתר כמה פעמים ולא קבל. מותר לביישו ולהלבין פניו עד שיקבל. וכל שיש בידו להוכיח [האדם העובר עבירה] ואינו מוכיח (אדם עובר) העבירה בראשו, ואם הוכיח אז נפשו הציל.



גודל השכר של השומר שבת - והעונש של המחלל שבת

אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו וכו' אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין. (שבת קי"ח ע"ב)

בספר נזר ישראל על הלכות שבת מביא בהקדמתו דברי היערות דבש, שמביא מאמרם הנ"ל וממשיך וז"ל:

בעונותינו הרבים אשר מכובד הגלות ותלאות הזמן נתמעטו הלבבות ואי אפשר לכל איש ואיש ללמוד בשולחן ערוך הלכות שבת לידע כל דין ודין על בורי', מי שלא למד הלכות שבת על בורי' פעמים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יארע לו חילול שבת הן דאורייתא הן דרבנן וענין

שכר - עקב - פרק מ"ו - ועונש קמה

שבת הוא מאוד לנו למחסה בגלות וכו', וע"כ ילמוד בשיע בתמידות ואצל רב שיברר לו הכל ויחזור עליו תמיד חזור חזור שיהי שגור בפיו אשרי אנוש יעשה זאת כי שכרו הרבה.

עין בקיצור של"ה שכתב וזה לשונו: מחויב כל אדם ללמוד בפוסקים הראשונים כל דיני שבת כי רבים הם עד מאוד והלומדים דברי תורה לבעלי בתים חיוב מוטל עליהם ללמוד להם כל דיני שבת כדי שידעו להזהר לשמור ולעשות ולקיים כי יש כמה דברים שאינם יודעים להזהר מזה עכ"ל.

לכן כל בעל הבית שיש בו יראת שמים ישתדל ללמוד הלכות שיהי רגיל בו ואז טוב לו בעולם הזה ובעולם הבא.

ראיתי גודל המכשולות אצל המון עם שאינם יודעים להזהר בדיני שבת ונכשלים בהרבה איסורים, אשר לדעתם אינו איסור כלל והוא איסור דאורייתא, לכן כתבנו כמה ענינים נחוצים לזכות את הרבים ויהי לתועלת גדול לתופסי התורה והיראים כמו שיראה הקורא בו.

ואפתח פתחא לנפשאי במעלת וחשיבות עצם קדושת השבת, אשר חכמינו ז"ל הפליגו בגודל סגולתו, עד שכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, **שהשבת הוא המשפיע כל הטובות והברכות של ימי החול הבאים אחרי'.**

יש להבין במה גדול כוח השבת שעל ידו מתעוררים כל ברכאן דלעילא ותתא. בשבת י"ב ע"א אמרו, ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת הוא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, רבי מאיר אומר יכולה היא שתרחס. ויש להבין כיון דאין זועקין בשבת, במה איפוא רפואתו קרובה לבוא. וגם מה הוסיף עלה רבי מאיר יכולה היא שתרחס.

וכתבו הספרים שנראה לומר בביאור הדבר בהקדם שנפרש שילוב סיום התורה לתחלתה, וגם מה שמסיימת

באות ל' ומתחלת באות ב', אותיות ל"ב. באור תורה להמגיד ממעזריטש זי"ע מפרש הא דכתיב (שמואל א' א) וחנה מדברת על לבה, היינו דהיא רצתה לעשות דבר שלא על פי הטבע, ולא רצתה להתפלל בדיבור, כי בדבר ה' שמים נעשו והם העולמות התחתונים, וכשרוצים לעשות דבר שכנגד העולמות צריך לעשות הדבר במחשבה, כי שם הכל אחדות, מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק, ולפיכך וקולה לא ישמע רק שפתי נעות, שרצתה להביא זאת לעולם הזה, ושפתיים נקרא מדריגה התחתונה של ה' מוצאות הפה עכ"ל. מבואר שכשרוצים לעורר ישועה שלא כדרך הטבע, אין נכון להוציא בקשתו בפה, כי על ידי תפלה בדיבור יכולים לגרום ישועה רק בדרך הטבע, כי טבעיות העולם נתהווה על ידי דיבור, אך להתפלל במחשבה בתוך לבו ע"ש.

לכן אנו מוצאים גבי משה רעיא מהימנא בפרשת בשלח, שבשעה שישראל חנו על הים, והיו בצרה כמעט ללא מוצא בדרך הטבע, אמר לו הקב"ה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, דכיון דבדרך הטבע לא הי' אז מקום ישועה לישראל, רק הוצרך לשנות הטבע, דהיינו קריעת ים סוף, על כן אין להתפלל בצעקה, וצריך להיות רק שפתי נעות וקולה לא ישמע וכנ"ל. (ועיי' תולדות יעקב יוסף פ' חיי שרה)

וכן כל הניסים והנפלאות שעשה משה רבינו, לא הוציא תפלתו מכח אל הפועל בדיבור, רק התפלל בלבו וקולו לא ישמע, ולכן הי' בידו לשדד מערכת השמים שלא כדרך הטבע.

ובצוואת הריב"ש דיי"ג ע"א, כתר שם טוב (דף כ"ב ע"ב), וזה לשונו: פעמים יש לעבוד להשם יתברך בנשמה לבד, דהיינו במחשבה, והגוף יהי' עומד במקומו, כדי שלא יחלה כשישתמש בו הרבה, ולפעמים יכול אדם לומר התפלה באהבה ויראה והתלהבות גדול בלי שום תנועה, ויהי' נראה לאדם אחר שהוא אומר אותן דברים בלי שום דבקות, וזהו

יכול האדם לעשות כשהוא דבוק מאוד להשם יתברך אז יכול לעבוד אותו בנשמה לבד באהבה רבה וגדולה, וזה העבודה הוא יותר טובה והולכת במהירות יותר ובדביקות יותר להשם יתברך, מהתפלה שנראה בחוץ על האברים ואין להקליפה אחיזה בזו התפלה שכולו הוא בפנימיות.

וזהו שאמר ולכל האותות והמופתים וכו' ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, הי' הכל על ידי ל"ב, שתפלתו היתה רק במחשבה, וכמו שכתוב וחנה מדברת על לבה, ולא הוציא תפלתו בפה, על ידי זה עלה בידו לפעול ישועות גם שלא כדרך הטבע.

אמנם באמת מדוע נצרך לצורך נסים דוקא תפלה בלב, והוא, משום שבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, דבריאית העולם הי' בדיבור, דבעשרה מאמרות נברא העולם, ובראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב). וע"י ערבי נחל בראשית דרוש אי ודרוש ג' שמציין לע"י בפרדס שע"יב פ"ג שמאמר זה הוא סוד המחשבה עיי"ש), ולכן אין ביכולת תפלה בדיבור לשנות הטבע, ולכן הוצרך לעשות הדבר במחשבה.

ומעתה מובן מדוע בשבת רפואה קרובה לבא, כיון דאי אפשר להתפלל על החולה בדיבור, דאין זועקין בשבת, אם כן הרי תפלתו על רפואת החולה הוא רק במחשבה, ולכן ישועתו קרובה יותר. וזהו שאמרו, שבת הוא מלזעוק, דאין זועקין בפה על רפואת החולה, ולכן ישועה קרובה לבא כנ"ל.

ורבי מאיר הוסיף, יכולה היא שתרחם, הר"י"ף מפרש **דיכולה** היא שבת שבזכותה תרחם. הנראה לבאר בהקדם המובא בטור (סימן רפ"א) הא דתיקנו לומר בתפלת שחרית דשבת, ישמח משה במתנת חלקו, כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השיעבוד שהכבידו עליהם, ביקש מפרעה

קמח שֶׁכֶר עקב - פרק מ"ו ועונש

שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו ובחר ביום השביעי, וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו ע"כ. (ועיי"ע בסידור האריז"ל על ישמח משה במתנת חלקו, ועי' כתר שם טוב ח"ב צ"ו ע"א).

יש לפרש על פי המובא בספרים הקדושים **זכוונה עמוקה** **הי' בזה שבחר משה רבינו לבני ישראל בשמירת השבת** **עוד קודם צאתם ממצרים**, על פי המובא בישמח משה פרשת אחרי (ד"ה עוד ביאור) לבאר מאמרם ז"ל (ברכות י.). אהא דחזקי שאמר לו ישעי' צו לביתך כי מת אתה ולא תחי' וגו', אמר לי מאי כולי האי, אמר לו משום דלא עסקת בפרי' ורבי'. הכוונה שבתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם בדין וראה שאין העולם מתקיים עמד ושיתף עמו מדת הרחמים, נמצא דהתנהגות מדת הרחמים אינה רק משום קיום העולם, ומי שאינו עוסק במצוה זו הרי אינו חושש לקיום העולם, דלא תוהו בראה וכו', נמצא נשאר עומד על תחלת המחשבה ע"ש, מבואר מדבריו דמי שעוסק בקיום העולם זוכה שהקב"ה ידונו במדת הרחמים.

באור החיים הקדוש פרשת בראשית (על הפסוק כי בו שבת) דמה שאמר הכתוב, בעשרת הדברות, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים, לטעם הנודע לו וגם ידוע ליודעי ח"ן ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא ידוע לה', ובו ביום חוזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים, וזולת זה היום ה"ה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו, ובאמצעות שבת העולם העומד וכו'.

(ועיי"ע באר מים חיים פ' בראשית בר"ה נודע, ועיי"ע ערבי נחל בראשית דרוש ה').

הידוע שמיום ברוא אלקים אדם, לא חסר מעולם דבר המעמיד, צדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת, כי אדם שומר שבת ה', ואחריו קם שת בנו כי הוא הי' צדיק גמור,

ואחריו כמה צדיקים, וכשזה נופל כבר בא השמש שומר שבת מתושלח וכו', נח, שם, אברהם וכו', ומשם לא פסקה שמירת שבת מישראל, ואפילו במצרים היו שומרי שבתות כמאמרם ז"ל, ופירש בזה מאמרם כל המקדש וכו' ואומר ויכולו וכו' נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"כ, כי להיות שהשבת הוא מקיים העולם כל הששת ימים, ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת ויחיהו ויקיימהו עוד ששה ימים אחרים, ומציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיים אותו, כי אם אין מקיימים שבת אין שבת וכו' ע"ש.

סיכום הדבר דקיום העולם אי אפשר רק ע"י שמירת שבת, כי השבת הוא קיום ששת ימי החול, וללא קיום השבת חוזר העולם לתוהו ובוהו, מעתה מי ששומר שבת כהלכתו הרי הוא עוסק בקיום העולם, דעל ידי זה יש קיום להעולם על ששת ימי החול, וממילא בדין הוא שיתעורר עליו מדת הרחמים, להתברך בברכאין דלעילא ותתא.

וזאת למודעי אשר אנו רואים אחד מהחזיונות ההוד וההדר של דורנו זה, הוא התהליך המופלא של זיקה ורצון לשוב ליהדות, וחשים אנו שניצני התשובה וגלי ההתעוררות שבים בכל לב, כל אלה משמשים אותות נאמנים כי אכן הערה ה' עלינו רוח ממרום לקרבנו אל צור מחצבתנו ונתקיים בנו מאמר הנביא (עמוס ח', י"א): "והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי השם", ועל כן עלינו לעשות ככל האפשר להקל עליהם את הדרך לקיום המצות, והואיל ורוב ככל בעלי תשובה בעייתם הראשונה שנתקלים בחיי התורה הוא שאינם יודעים כי אחד מיסודי ועיקרי הדת היא ללמוד הלכות שבת ושאר חלקי שולחן ערוך כמו שכתוב החפץ חיים בהקדמתו להלכות שבת, ולחלק א' במשנה ברורה, שם, ועוד שאין להם די ספרים בעניני הלכה

שיורה להם את ההלכה למעשה בהלכות הבסיסיות שנוהגים בזמננו.

ועל כן אנו מקווים להדפיס בלי"נ תמצית ההלכות בשו"ע והחוננים עליו **כדי להקל על אותם בעלי תשובה ובעלי בתים שיוכלו ללמוד את כל ההלכות המעשיות בזמן קצר, עד שיוכלו ללמוד הכל מן המקור.**

חשיבות לימוד הלכות שבת ובגודל הזהירות הנצרכת לשמירת שבת קדשינו, מדברי רבוה"ק זי"ע.

בזהר הקדוש (פרשת תרומה) אמרו, כי בכל ערב שבת כשנתקדש היום מעבירים כרוזים בכל מדורי גיהנם להפסיק את עונש הרשעים, **אבל אלו שחיללו את השבת, אש הגיהנם אינה נכבית להם, ורשעי גיהנם שואלים מה נשתנו מרשעים אחרים שנחים בשבת, ומשיבים להם לפי שאלו כפרו בהשם יתברך ועברו על כל התורה שלא שמרו את השבת, ולכן אין להם מנוחה לעולם, ע"ש.**

הרמב"ם (הלכות שבת פרק ל"ז) כותב, **השבת והעבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז, ושניהם כגויים לכל דבריהם, ע"כ, היינו מפני ששמירת השבת מורה על האמונה בבורא עולם, ומטעם זה אמרו חז"ל, כל המשמר את השבת כאילו מקיים את כל התורה כולה, וכל המחלל את השבת כאילו כפר בכל התורה כולה.**

חשיבות לימוד הלכות שבת

א. חייב ללמוד דיני שבת ושמירתן כי בקל יוכל לחלל שבת והוא בסקילה ואם בשוגג וכו'.

(אור צדיקים למהר"ם פאפירש כח ז).

ב. יעסקו בהלכות שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול האדם להכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפ"י באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת ערבית, וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה. (אגרת הקודש לבעל התניא פרק כ"ג).

ג. רוב חילול שבת שנכשלים ההמונים בהם, הוא מחמת חוסר ידיעה, כי אינם בקיאים בדיני שלושים ותשע מלאכות ובתולדותיהן, ולא בדיני מוקצה ואיסור טלטול, והתנא אמר שגגת תלמוד, ר"ל שוגג הבא לאדם מחמת חסרון ידיעה, עולה זדון, ר"ל שהוא כמו מזיד.

(כף החיים-פלאג"י ל ט)

ד. שמעתי מזקני הק' מוהר"ם זצ"ל מפרשיסחא שהרבי הקדוש מלובלין זי"ע לא הלך לקדש בשום שבת עד שלמד מקודם כל הלכות שבת המחבר והרמ"א עם הבאר היטב.

(אילנא דחיי אור הנר ער"ש ח)

ה. ולא יבוש ולא יכלם מלשאול, ואז לא יכשל לעולם ועד, ומי שחלק לו ה' בבינה, יהי קובע לימודו מדי שבת בשבתו בהלכות שבת. (כף החיים-פלאג"י ל ז).

חשיבות לימוד הלכות שבת ברבים

א. במדרש ילקוט (פי ויקהל רמז ת"ח) על פסוק ויקהל משה איתא, מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זו בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת וליכנס לבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהי שמי הגדול מתקלס ביניהם, ע"כ.

קנב שכר עקב - פרק מ"ו ועונש

וביאור הדברים מצאנו בספר זרע שמשון (להגה"ק רבי שמשון חיים ב"ר נחמן מיכאל נחמני) - פ' ויקהל, וז"ל אף על פי שכל אדם מונע עצמו מעשיית מלאכה בשבת, אין בזה היכר שעושין זה מפני ציוויו של מקום, דהא כמה בטלני איכא בשוקא, אבל אם יתאספו כולם במקום אחד ללמוד או לשמוע הדרוש של החכם בשבת, אז יתפרסם הדבר שעושים זה דוקא ביום זה לפי שהוא אסור בעשיית מלאכה, שכך צוה הבורא שמים וארץ זכר למעשה בראשית, וגדול קילוסו של הקב"ה העולה מקהלה גדולה ממה שעולה מכל יחיד ויחיד לבדו... הם מעידים כולם יחד שקב"ה ברא העולם, ומתקלס שמו של הקב"ה שגזר עליהם איסור מלאכה והם שובתים לקיים דבריו, כעבדים העושים גזרת מלכם.

ב. שלא להזיז ידיו בשבת וביו"ט ובמועד לשום פעולה אם לא יחקור מתחלה וישים אל לבו אם אין בו חשש איסור חילול שבת ויו"ט ומועד ח"ו. (מרגניתא טבא מהגה"ק ר' יהונתן מלובטש ז"ל, נדפס עם ספר אהבת חסד מהחפץ חיים ז"ל).

ג. החוש יעיד אשר בהיסח הדעת ביום השבת ממוראו אפילו בשעה מועטת קרוב מאוד לבוא לידי חילול שבת ח"ו.
(מנחת שבת עב, א).

ד. בשם הר"ר בונם מפרשיסחא זיע"א שאמר: קודם שלמד הלכות שבת אם עמד הי' ירא לישב ואם ישב הי' ירא לעמוד מחמת אימת שבת עליו שחשש שמא יש בזה חילול שבת ח"ו והבן. (שיח שרפי קודש החדש ח"א דף ק"ס אות כ"ג).

ה. להזהר מאוד לשמור שבת כהלכתו בכל חומרות שהחמירו חכמים ראשונים ואחרונים ז"ל ולהיות מחשבתו תמיד אל השבת, כמה שכתוב זכור את יום השבת, שלא יסיח דעתו ממש מיום השבת.

(הנהגות צדיקים - הנהגות קדושות מהמגיד הקדוש ממעזריטש ז"ע).

ו. בכל איסורים שבתורה, אפילו שהוא תלמיד חכם, כל שלא הגיע להוראה, דאין אחרים שואלים ממנו, לא יסמוך על דעתו, אלא שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך כיצד יעשה, לאסור או להתיר, להטריף או להכשיר, לטהרו או לטמאו, כל שכן וקל וחומר באיסורי שבת דחמירא דשקול ככל התורה.

(כף החיים-פלאגיי ל, טז)

ז. עם כל גודל קדושת השבת ומדריגות הצדיקים אשר מתעלים בו במעלות רמות ונשגבות הרי עיקר הכל הוא שמירת דקדוקי ההלכה כפשוטו, כפי שהובא בספר יכהן פאר, וז"ל אמר הרבי רבי בונים זצ"ל ותכל כל העבודות, לא תעשו מלאכה וכו' (מתוך זמר "מה ידירות") היינו, לאחר כל המדריגות, מדרגה זו ומדרגה זו, מקודם כל אבקש - לא תעשו מלאכה, היינו עבירה בפשיטות ח"ו, וזה "כי לקח טוב נתתי לכם" מדרגות שונות, כנ"ל, עם כל זאת "תורת"י - בפשטות - אל תעזבו וכו'. (יכהן פאר, תרומה דף ע"ח).



**צדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום
ובלילה עד שמוכיח הרשעים
ומביאם שישובו בתשובה.**

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

**אילו היו יודעים בני העולם גודל
השכר להחזיר חבירו למוטב היו
רודפים אחריו תמיד כמו שרודף
אחרי כסף וזהב.**

(זוהר הקדוש פרשת תרומה קכח, ב - קכט, א)

**מצוה שאתה רואה שבני אדם
נוהגים בה קלות ראש ומעט המה
שמקיימין אותה, הנה מצוה זו
בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר
בה איש כשר וישר להזהר בה,
ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה
באהבה לכבוד קוב"ה וכו'.**

(זוהר הקדוש פרשת תרומה, קב הישר פרק ס"ד)

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ז

• ראה •

בפרק הזה מובא בעזהשית:

הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה זצלה"ה

גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים - העושר מבזה את העני האומר תהלים - הדין תורה בבית דין של מעלה - ענין גן עדן וגיהנם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון - העולם הזה דומה למערה תחת הארץ - בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים - התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות - במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי שוגגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון - חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה - גודל העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה - מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לטמיון וניטלת השררה ממנו - הערבות היא לטובת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו - עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישובו מדרכם הרעה.

תוכן הענינים

של פרק מ"ז

- א. גדול השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים..... קנט
- ב. העושר מבזה את העני האומר תהלים..... קס
- ג. רוח סערה נושא את העשיר כמה פרסאות וזרק אותו ומעמידו במדבר..... קס
- ד. הדין תורה בבית דין של מעלה..... קסב
- ה. מתי הוא הזמן של השכר והגמול האמיתי?..... קסג
- ו. ענין גן עדן וגינהם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון..... קסג
- ז. הישארות הנפש, היא מהדברים שנמסרו למשה בסיני..... קסד
- ח. עיקר העבודה של היצר הרע שמבקש להטיל באדם ספיקות באמונה בהישארות הנפש..... קסד
- ט. העולם הזה דומה למערה תחת הארץ..... קסד
- י. האם הצדיקים בנגן עדן רואים אחד את השני?..... קסה
- יא. בנגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים,..... קסה
- יב. ביאור ענין ההיכל החמישי בו נמצאות הנשמות של בעלי תשובה - הבעלי התשובה רואים אחד את חברו..... קסו
- יג. ראיית הנשמות אחת את רעותה בנגן עדן..... קסז
- יד. העתקנו כאן הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה זצלה"ה..... קסז

- טו. התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה בקיום מצות הוכחה פמור מן הערכות..... קסז
- טז. פירוש נר מצוה ותורה אור קודם חייב לדאוג להשלים עצמו..... קסז
- יז. ענין חיוב התוכחה והמוסר לזולת..... קסח
- יח. מצות התוכחה..... קסח
- יט. דיני ודרכי הוכחה ענשה שכרה זכותה..... קסח
- כ. כמצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי' שוגגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון..... קסמ
- כא. חיוב מיוחד על המנהיגים והפרנסים בתוכחה..... קע
- כב. הנהגת הפרנס והמנהיג כדי שדבריהם יהיו נשמעים..... קעא
- כג. הכל תלוי בפרנס, הפרנס הוא הרור והרור הוא הפרנס והקולר תלוי בהם איך ינהיגו את העם, מה חובתם..... קעב
- כד. חרבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה..... קעב
- כה. גדול העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה..... קעב
- כו. מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לטמיון וניטלת השררה ממנו..... קעג
- כז. הערכות היא לטובת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו..... קעד
- כח. מצוה לקבל התוכחה - שכר התוכחה - עיקר התוכחה לדרוש וללמוד בספרי מוסר ותוכחה..... קעד
- כט. גם אם אחד מהכלל יקבל המוסר - דבר גדול פעל - ולא יסור מתוכחתו..... קעד
- ל. עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישוכו מדרכם הרעה..... קעה
- לא. כדי שדבריו ינבאו ללב השומעים תלוי במשמיע..... קעה



פרק מ"ז

גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים.

בעיר אחת, הרחוקה ממעזבוז ארבעה מילין, ישב עשיר מופלג, שהיה תלמיד חכם גדול, בעל צדקה מפורסם ומוקיר רבן. לימים, עלה על דעתו לכתוב ספר תורה לשמו, שתהיה כולה בקדושה ובטהרה, שכל מלאכתה תהיה על טהרת הקדש, ולא יוכל איש אחר לכתוב ספר תורה כמותו. מה עשה אותו העשיר, הלך וקנה עגלים, ששתו עוד חלב אמם, והכניסם לדיר מיוחד. השקם והאכילם, והשהם בביתו עד אשר היו פטומים, ואז שחט אותם וחלק את בשרם לעניים, ואת העורות מסר לידי מומחים, יראי שמים, לעבדם ולעשותם קלף לשם ספר תורה. כאשר היה הקלף מוכן ומסודר בביתו, הביא סופר מומחה, חד בדרא, למדן וירא שמים, והבטיחו לתת לו מזונות על שלחנו כל ימי שבתו בביתו, מלבד פרנסת בני ביתו. ישב הסופר בבית הגביר ימים ושנים, ולא עסק בעבודה אחרת מלבד כתיבת הספר, והשקיע את כל מעיניו בעבודת קדש זו עטר את האותיות, וכוון כוונות על כל תג ותג, שעטו עט סופר מהיר היה פולט. ככלות הסופר את מלאכתו, והספר היה כלול בהדרו, עשה העשיר משתה גדול, וחגג ברוב פאר והדר את חג סיום ספר התורה הזה. ומפני שרצה לתת כבוד לתורה, הזמין את כל בני העיר לחג הסיום "ברוב עם הדרת מלך", אמר החכם מכל אדם. לפנות ערב התאספו ובאו אל ביתו כל בני העיר, וביניהם היה גם שואב מים אחד, איש תם וישר, שעסק במלאכתו באמונה, והיה רגיל להרבות באמירת תהלים. בעל הבית כיבד את

נכבדי העיר למלאות בדיו את האותיות החלולות שהשאר הסופר, ואחר כך דרש דרשה נפלאה לכבוד התורה ולומדיה.

העושר מבזה את העני האומר תהלים

אחר הדברים האלה, התחילו לחלק חלות לכל הנאספים, שישבו מסביב לשלחנות, וגם לשואב המים, שישב בקצה השלחן נתנו חלת לחם. כראות שואב המים את הלחם אשר לפניו, לא יכול לעצור ברוחו, והלך ונטל את ידיו בחשאי, טרם יטלו ידיהם שאר הקרואים, כי הרעב הציק לו מאד, באשר לא אכל כל היום, גם חשב שאיש לא ישים לב למעשהו זה, מפני שהוא יושב מן הצד. אך לא כאשר חשב כן היה כאשר נטל את ידיו, עבר בעל הבית על ידו, וראה את אשר הוא עושה, וחרה אפו מאד, ויצעק בקול גדול ויאמר: "הדיוט! מדוע אתה קופץ בראש? וכי מפני שאתה מרבה לומר תהלים אדם חשוב הנך? יש בין המסובים אנשי שם, תלמידי חכמים ועשירים, ואתה הולך ונוטל את ידיך לפנייהם: לא לחנם אמרו חכמינו זכרונם לברכה: הדיוט קופץ בראש". כשמוע העני את דברי העשיר, שנאמרו בכעס גדול, הניח את החלה על השלחן ויצא מן הבית. כל הקרואים נטלו ידיהם והסבו לסעודה, ואיש מהם לא שם לב לעלבון, שהעליב בעל הבית את שואב המים, וגם לא ראו בצאתו מן הבית. כולם ישבו ונהנו מסעודת מצוה, וספרו איש לרעהו שיחות חולין ודברי תורה, וגם בעל הבית הסיח דעתו משואב המים וישכחהו.

רוח סערה נושא את העשיר כמה פרסאות זזוק אותו ומעמידו במדבר

ככלות הסעודה יצאו כל הקרואים והלכו לביתם, ובעל הבית ישב ללמוד את שעורו הקבוע, שהיה נוהג ללמוד מדי ערב בערב. כשהתחיל לעיין בגמרא אשר לפניו, ולירד לתוך עומקה של הסוגיא, שמע פתאום קול קורא אליו

מבחוץ. מיד פסק מלמודו, ויצא החוצה לראות מי הוא האיש, הקורא את שמו בחצות הלילה. ויהי בצאתו, ויבט הנה והנה לראות מי הוא הקורא, והנה באה רוח סערה ואחזה בו, ונשאה אותו על כנפיה כמה וכמה פרסאות, והעמידתו במדבר. בהיותו על כנפי הרוח, נתבלבלה עליו דעתו, ולא ידע מה אתו, אך ברדתו וראה את המדבר הגדול אשר לפניו, נפל עליו פחד גדול. וישכב על מקומו מבלי נוע, כי היה כולו שבור ורצוף, מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, כי נחבט על הקרקע בשעה שנפל משמים ארצה. כששבה אליו רוחו, ונפשו שקטה קצת, נשא את עיניו וראה אור מאיר מרחוק, ויאמר ללכת אל מקום האור, אך לא יכול למוש ממקומו. אולם כאשר הפחד הלך וגדל בלבו, התחזק והתחיל להתנועע לאט לאט, עד אשר הגיע אל בית אחד נשא ורם, שהאור פרץ דרך חלונותיו. וישב בחוץ על יד הקיר, ולא בא אל הבית פנימה, כי אמר בלבו, אין זה כי אם בית שדים או מקום משכן גזלנים. ויתר בעיניו אחרי מקום סתר, להסתיר שם מעיני הרואים, והנה שמע קול קורא בבית לאמר: "פנו מקום לדוד מלך ישראל". ולא האמין למשמע אזניו, וחשב שכל זה הוא רק פרי דמיונו, אך תוך כדי מחשבה שמע עוד הפעם את המלים היוצאות מפי הקורא: "ברוך הבא דוד מלך ישראל". כעבור רגעים מספר שמע קול רעש, ותיכף ומיד קראו: "פנו מקום לרבי ישראל בעל שם טוב". ויפן כה וכה לראות את פני הבעל שם טוב, אך טרם יראה פני איש, קראו בפנים הבית: "ברוך הבא רבי ישראל בעל שם טוב". ויט אזנו וישמע קול איש בדברו את הדברים האלה לאמר: "מפני מה יושב אדם מישראל בחוץ? ועל שום מה הביאוהו הנה?". ענה דוד המלך ואמר: אני הזמנתי את האיש ההוא לדין, ורבי ישראל בעל שם טוב יהיה המליץ שלי". קבל עליו הבעל שם טוב ללמד סגוריה על אדם זה.

הדין תורה בבית דין של מעלה

ישבו לדין, ודוד מלך ישראל קם וטען: "כל ימי ביקשתי מאת בורא כל העולמים, שאמרי פי יהיו חשובים לפניו כדברי אלקים חיים, עד אשר זכיתי לקבל הבטחה מפיו, שכל מי שעוסק בפרקי תהלים, הרי זה כאלו הוא עוסק בנגעים ואהלות". ועתה היה בעיר פלונית שואב מים אחד, יהודי פשוט ותמים, שעסק כל ימיו באמירת תהלים, ובא אדם זה והעליבו עלבון גס ברבים, על אשר הוא מרבה לומר תהלים. האיש הזה המרה את פי א-ל, ואני דורש מכס משפט ולא חסד, למען ישמעו העם וייראו". קם זקן בית הדין ואמר: "לפי הדין ענשו מיתה בידי שמים, אך עלינו לשמוע גם את דברי הסניגור". עמד הבעל שם טוב וטען: "מצד הדין הצדק עם ראש בית הדין, אך אם יעשו כדבריו, יצא שכר הדין בהפסדו, כי איש לא ידע כמה גדולה היא מעלת אומרי תהלים, וכמה גדול ענשם של כל אלה המקילים ראש באנשים האומרים תהלים יום יום. על כן דעתי היא, שנודיע לאיש הזה את פסק הדין, והברירה בידו לשוב לביתו ולמות על מטתו מיתה בידי שמים, ואיש לא ידע סיבת מיתתו, או שיחזור לביתו וכיין סעודה גדולה, ויזמין את כל בני עירו, כאשר עשה ביום סיום כתיבת ספר התורה, ויפייס את שואב המים לעיני כל העם, ויספר באזניהם את כל אשר קרה לו הלילה, למען ישמעו העם וייראו". הסכים בית הדין לדברי הסניגור, ומיד יצא שליח בית הדין והציע לפני העשיר את פסק הדין, ואמר לו שעליו להודיע תיכף במה הוא בוחר. בחר העשיר בברירה השניה של הפסק, לפייס את שואב המים לעיני כל העדה, ולספר את כל המעשה ברבים. כשקבל עליו את הדין, ורצה לקום ולשאול על הדרך המוליכה אל ביתו, לא יכול למוש ממקומו. הביא לו שליח בין הדין מגן עדן כד מלא מים, רחץ

שכר - ראה - פרק מ"ז ועונש קסג

את בשרו במים ההם ושב לאיתנו, ואחר כך בא עמוד הענן והחזירו לביתו.

משהאיר השחר קרא הגביר את בני ביתו, וצוה להם להכין סעודה גדולה בשביל כל בני העיר, ואחר כך הזמין את כל העדה אל הסעודה, וביניהם גם את שואב המים. בשעת הסעודה קם ופייס את שואב המים לעיני כל העדה, וספר באזניהם את אשר קרה לו אמש בחצות הלילה, בעת שבתו ללמוד את שיעור הקבוע, אחרי כלות משתה הסיום. וישמעו הנאספים את דברי העשיר, ויפול עליהם פחד אלוקים, ויאמרו איש אל רעהו: אכן גדולה היא זכותם של האנשים העוסקים בזמירות דוד מלך ישראל ואנחנו לא ידענו". למחרת נסע הגביר למעזבון, וכאשר דרכה כף רגלו על סף בית הבעל שם טוב, וראה את פניו נפל לארץ והתעלף. וכשהעירו אותו, והתחיל לספר באזני הרב את אשר קרה לו, ואת אשר ראה באותו הלילה, הפסיקו ואמר אליו: "שתוק, הלא ראיתך בחוץ בבואי אל בית דין של מעלה". ומאותו היום ואילך, נסע העשיר אל הבעל שם טוב, ולא זזה ידו מתוך ידו, וכל מעשיו היו נחתכין על פיו. בזכותם ובזכות כל הצדיקים, החסידים הישרים והתמימים, נושע ישועת עולמים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן. (ספורי יעקב, חלק ראשון, הוסיאטין תרס"ד, אות א'), ובספר גדולת רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע, דף ס"ח).

מתי הוא הזמן של השכר והגמול האמיתי?

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.

בערב שבת - בעולם הזה (עבודה זרה ג, א, ורש"י שם)

ענין גן עדן וגיהנם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון

בזוהר הקדוש (חלק א' רכו, א) כתב: שיש גן עדן למעלה, ויש גן עדן למטה, ויש גיהנם למטה, ויש גיהנם למעלה.

קסד שכר ראה - פרק מ"ז ועונש

השארות הנפש, היא מהדברים שנמסרו למשה בסיני

בספר חיי עולם (פרק ז) כתוב וזה לשונו: ענין השארות הנפש - הוא מהדברים שנמסרו למשה רבינו בסיני בתורה שבעל פה, כי לא רצה הקב"ה לפרסמו בכתב, אלא ניתן בתור סוד בתורה שבעל פה, וכן ענין ועונש בעולם הבא, עיקרו נמסר בתורה שבעל פה. וכבר האריכו הראשונים לבאר מדוע לא הזכירה התורה בפירוש את הענין של שכר ועונש בעולם הבא. אולם, מכל מקום גם בתורה שבכתב מבואר כמה פעמים הענין של השארות הנפש.

עיקר העבודה של היצר הרע שמבקש להטיל באדם ספיקות באמונה בהישארות הנפש

א. בזוהר הקדוש (חלק א', ק"י, ב) כתוב: כי היצר הרע הוא השליח של הגיהנום.

ב. בספר "חובת הלבבות" (שער יחוד המעשה פרק ה') כתוב וזה לשונו: הפיתוי הראשון של היצר הרע, הוא להטיל באדם ספק באמונה בהישארות הנפש, הוא משתדל להביא את האדם להשקפה כי אם מות הגוף - אין יותר קיום לנפש, והיא תמות יחד עם הגוף. **אפיקורסות זו, היא הדעה הכוזבת והגרועה ביותר של הכופרים.**

העולם הזה דומה למערה תחת הארץ

בספר הישר (המיוחס לרבינו תם, שער י"ב) כתוב וזה לשונו: העולם הזה דומה למערה הנמצאת תחת הארץ, השוכן בה חושב שאין עולם אחר זולתה. אילו יצא מהמערה, הי' נוכח לדעת שיש ארצות גדולות, יבשות, שמים, ימים, מאורות וכוכבים. כך האדם בעולם הזה חושב שאין עולם אחר. אילו יצא ממנו - הי' רואה את רוחב העולם ואת יקר תפארת גדולתו.

שכר ראה - פרק מ"ז **ועונש** קסה

האם הצדיקים בגן עדן רואים אחד את השני?

בעל יפה ענף רות רבה (ג, ד) מבאר את הענין כך: אמנם אכן הצדיקים רואים אחד את השני בגן עדן, ומה שאמרה אשתו של רבי שמעון בן חלפתא אינו נכון, משום שמצינו בהרבה מקומות מאמרים רבים המלמדים אותנו שהצדיקים נמצאים יחד - מתחברים יחד - ורואים אחד את השני. אך הכוונה בדברים הוא:

מאחר שלכל צדיק וצדיק יש מדור משלו שהוא נקבע לפי מעשיו, לא ניתן להצדיק אחד להעביר לצדיק אחר מחופתו מאומה, ולמרות רצונו הטוב של רבי הקדוש להשיב לתלמידו רבי שמעון את האבן החסרה, הוא לא יוכל לעשות זאת, משום שהאבנים הטובות שיהיו בחופתו של רבי הן שלו, שייכות לחופתו, ואינן ניתנות להעברה לצדיק אחר, וחופת רבי שמעון תישאר חסרה, ועל דבר זה אכן הסכים עימה רבי והודה לטענתה.

בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים,

בזוהר הקדוש (פרשת חיי שרה דף קל, א) מבאר: כי למרות שיש בגן עדן כמה וכמה מדורים, וכמה וכמה סוגי אורות, וישנם הרבה סוגי מדרגות לצדיקים, ובכל מדרגה יש כמה רמות וסוגי היכלות וחופות אלו למעלה מאלו, ולכל צדיק יש הארה כפי מדרגת המדור שהוא שוכן בו, עם כל זאת יש למעלה ישיבות שבהן הנשמות יושבות שם יחד ולומדות תורה בישיבה אחת בצוותא. אך בכל זאת, בעת חלוקת האורות נותנים לכל אחד ואחד לפי זכויותיו, לאחד הרבה ולאחד מעט, וכל אחד מתבייש מהאורה הגדולה יותר שקיבל חבירו, שכל צדיק נכוה מחופת חבירו, וזאת משום שהוא לא טרח כמו חבירו להגיע למעלתו הרוחנית.

וכפי שהמעשים נבדלים בין איש לרעהו בעולם הזה, כן המקומות והאורות שלהם נבדלים בעולם העליון, משום שלכל מצוה יש סגולה אחרת לפתוח אותם מקורות של האורות של מעלה. וכפי המעשה של המצוות שעשו בעולם הזה, כך יפתח האור למעלה ונעשה מאותו אור חופה לאותו הצדיק שגרם לכך. וכן מובא בנצוצי אורות (שם אות ב) - **"הארה הבאה לכל אחד היא כפי המדור שלו - כפי מעשיו, ואף שהרבה כתות יש בישיבה אחת, מכל מקום בעת חלוקת ההארה, לזה נותנין הרבה ולזה מעט"**.

ביאור ענין ההיכל החמישי בו נמצאות הנשמות של בעלי תשובה - הבעלי התשובה רואים אחד את חברו

בזוהר הקדוש (פרשת בראשית לט, א), שלוש פעמים ביום, בשלושת זמני התפלות, נכנס אור גדול בהיכל החמישי (שהוא סוד היכל אהבה כנגד החסד) - אשר שם נמצאים שמותיהם של בעלי התשובה שעשו תשובה בשלימות, ואלה שקידשו שם שמים וקיבלו עליהם מיתה מרצונם הטוב. **בפתח ההיכל הזה עומד מנשה מלך יהודה, שקיבלו הקדוש ברוך הוא בתשובה שלימה** וחתר לו מחתרת ברקיע, שם בהיכל אהבה, פשוטה ימינו של הקדוש ברוך הוא לקבל את השבים בתשובה - אפילו אם הם הרבו לחטוא, ומידת הדין רוצה לעכב מלקבל את תשובתם - כמו לגבי מנשה, ולכן הוא מנשה עומד בפתח של אותה חתירה, שהוא הפתח והשער של ההיכל הזה, והוא הממונה עליו. הנשמות נמצאות שם בהיכל זה בתוך חופותיהם, כל אחד ואחד כפי הראוי לו וכפי שכר מעשיו ועוצמת תשובתו, וכל אחד נכוה מגודל הארה שיש לחופת חברו הגדול ממנו, והדברים אמורים בין בגן עדן התחתון ובין בגן עדן העליון, משום שהוא מצטער מדוע הוא לא עשה תשובה ומעשים טובים כשם שחבירו הגדול ממנו עשה.

ראיית הנשמות אחת את רעותה בגן עדן

ברמב"ם (הלכות יסודי התורה ב, ד) מבאר, שאת ענין ראיית הנשמות בגן עדן, וכיצד הנשמות מכירות זו את זו, מבארים המפרשים, כי הדבר ברור שאין לנשמות גופות וגוויות, אלא שהקב"ה צייר להן דיוקן רוחני דק ביותר, כאשר לכל נשמה צורה ודיוקן משלה שאינו דומה לחבירו, ובכך הם מכירים אחד את השני.

העתקנו כאן הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה זצלה"ה

התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה

בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם ברוך ה' לעולם:

פירוש נר מצוה ותורה אור קודם חייב לדאוג להשלים עצמו

כתיב נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר, פשט הכתוב תלה המצות בנר להאיר לפניך כמ"ש מצות ה' ברה מאירת עינים והתורה כאור ללומדיה והכסיל בחושך הולך. והנה לנר ואור ב' פירושים א' נר יחידי נקרא נר ואור הוא מדורה גדולה וידוע מה שנמנו וגמרו חכמים ז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה המצוה שהיא מעשה קראוה נר. ולתורה שהיא תלמוד קראוה אור. פ"י שני בנר עצמו שייך אור כי הנר הוא המקבל האור דהיינו פתילה בשמן שבכלי והאור אחוז בו להיות דבוקים זה בזה וצריכין זה לזה כי לאור הנר אין אחיזה רק בנר כי מציאת האור זולת דבר שיאחז בו הוא חוזר למקורו ליסודו גם הנר אין לו הארה כי אם מצד האור האחוז בו כך מצות התלמוד סיבת המעשה כהא דתנן אין בור ירא חטא, אמנם אין להתלמוד אחיזה בלי מעשה כי לא יכול אדם לבוא לכתר תורה אם לא יהיה לו הכנה ביראת חטא

קסח שכר ראה - פרק מ"ז ועונש

שנפשו חשקה בדביקות השם יתברך ולב טהור לו חושק ומתאוה להדביקות דאם לא כן עליו נאמר ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי, על כן צריך להתלבש להיות יראת השם נגד פניו אמנם עדיין נעלמו ממנו פרטי היראת חטא והמצות וחקים והמשפטים כללותיהן ופרטותיהן עד שיזכה לכתר תורה ואז בא מתלמוד למעשה.

ענין חיוב התוכחה והמוסר לזולת

אמר אחר כך **ודרך חיים תוכחת מוסר**, מתחלה דבר משלימות עצמו שיהיה שלם בנר מצוה ותורה אור. ואח"כ ישלים את זולתו ג"כ וזהו **ודרך חיים נצחיים להיות זוכה ומזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו' ותמיד לא ימנע מלהוכיח אחרים וילמדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה**. ואמר תוכחת מוסר שהוא כפל לשון. תוכחת ר"ל על העבר הוכח תוכיח אם סרו מן הדרך הטוב והישר. ומוסר הוא יורה דרך שילכו להבא כמ"ש שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו:

מצות התוכחה

הוכחה היא מצות עשה כמ"ש הוכח תוכיח את עמיתך והיא מצוה רבה מאד דהיינו שצריך להוכיחו עד נזיפה דאז רואה שלא יקבל ממנו ופטור מלהוכיחו עוד, אבל קודם נזיפה אע"ג דיבע שלא יקבל אע"ג דפטור מהעונש, **מהעשה דהוכיח תוכיח לא פטור**:

דיני ודרכי הוכחה ענשה שכרה זכותה

הג"ה, כתב בספר חסידים סימן ה' הוכח תוכיח את עמיתך מצוה עלינו להוכיח כל אחד מישראל שמתייאש ומתעצל בעצמו אפ"י באחת מן רמ"ח מצות עשה, או שהיה עובר על אחת ממצות לא תעשה, ואחז"ל כל מי שיש בידו להוכיח על מ"ע ועל מל"ת לשום בר ישראל שבעולם ונתייאש

שכר ראה - פרק מ"ז ועונש קסט

מלהוכיח נענש על כולם, דגרסינן כל מי שיש בידו למחות ולהוכיח לאנשי ביתו, ולא מיחה נתפש על אנשי ביתו, באנשי עירו, נתפש על אנשי עירו, בכל העולם כולו, נתפש על כל העולם כולו. ומנין למוכיחו פעם א' שיחזור ויוכיחנו, שנאמר הוכח תוכיח, וחייב המוכיח להוכיח בדברים כפי מדותיו של המוכח אם הוא נוח יוכיחנו בנחת, ואם הוא קשה יוכיח אותו כנגד מדותיו וימשול לו משלים ויביא לו ראייה להשיב דעתו אל רצונו ולא ישא פנים כלל אפי' לרבו, שכן אמר החכם במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. ועוד אמרו הוכח אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מניין, ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ואנו חייבים להוכיח עוברי עבירות, להלבין פניהם עד שיכו אותנו, ויבזו אותנו וחייב המוכיח להוכיח א"ע מן העבירות שבידו וליישר דרכיו קודם שיוכיח את חברו, שאם לא יעשה כן לא יקבל ממנו חברו, שכן אמרו התקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, ואם הוכיח אותו ולא קיבל יצא המוכיח נקי מעונש עונו ויש למוכיח זכותו, לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון עכ"ל.

במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי' שוגגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון

ומה שאמרו רז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע, וי"א אפי' אסור שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, הענין הוא כך בדבר שהחוטאים אינם יודעים שזה אסור ומתלוצצים על המוכיח על כך, ע"כ מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, והיינו דווקא במידי דאתא מדרשא כגון תוספת עינוי יום כפורים וכיוצא בהן, אבל במה דכתוב באורייתא הדיא ומפורסם איסורו אזי הוכח תוכיח וענשין להו עד דפרשי:

חיוב מיוחד על המנהיגים והפרנסים בתוכחה

הגה"ה, כתב בעל קנה חכמה דף ח' וז"ל אמנם צריך אתה לדעת שאעפ"י שמצות הוכחה היא אחת מתרי"ג מצות, אין החיוב על כל ישראל בשוה, כי כל איש ישראל חיובו למחות ביד חבירו הוא רק בשעת מעשה, כמ"ש רז"ל במסכת עירובין, ת"ר מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו, משא"כ שלא בשעת מעשה שאינו מחויב להוכיחו אלא יגיד לאשר בידו למחות להוכיחו שלא יעשה עוד כזאת, וגם אינו מוטל על כל איש מישראל לידע מחטאי בני העיר, משא"כ על חכמי מנהיגי העיר והדור שיש בידם למחות הם מחויבים למחות על העבר הן בשעת המעשה הן שלא בשעת מעשה, וגם להבא דהיינו להוכיח לרבים ולהורות להם דרכי תשובה ולהורות להם דרך מוסר אעפ"י שאין רואה בהם דברים מגונים. הלא ידוע מה שאמרו רז"ל אפילו ריש גרותא מן שמיא מוקמי, ר"ל שר הממונה על הבורות מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר ושררה קטנה היא מדכתיב והמתנשא לכל לראש. מכ"ש וק"ו מי שזכה להיות פרנס ומנהיג וממונה על קהל עדת ה' שהוא ממונה מן השמים, כמאמר רז"ל אין מעמידין פרנס על הציבור עד שמכריזין עליו מן השמים, ע"כ כל פרנס ומנהיג ישכיל ויבין בדעתו כי לא לחנם זכה לכך יותר משארי אינשי זולתו, כי כמו שכל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא למענהו ולכבודו כידוע כי הקב"ה נותן לאדם א' חכמה ובינה יתירה על זולתו כדי להבין ולהשכיל ללמוד וללמד וליישר את בני דורו בחכמתו ובתורתו. וכן יש שנותן לו הקב"ה עושר כדי לזכות את עצמו ולחונן דלים ולפרנס עניים, וכן דרשו רז"ל כבוד ה' מהונך מכל מה שחנך ה', וכן הוא בנדון דידן אפילו מי שהוא רק פרנס ומנהיג בישוב על קהל קטן מ"מ יש לו כח וממשלה כמו פרנס ומנהיג בקהלה גדולה כי יפתח בדורו הוא כמו שמואל בדורו.

הנהגת הפרנס והמנהיג כדי שדבריהם יהיו נשמעים

וכל פרנס ומנהיג יכול להטיל אימה על הציבור לשם שמים כדי להדריכם בדרך ישרה, ויכול לעשות תקנות הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא, ויכול לקנוס ולענוש את העבריינים כדי להעמיד הדת על תילה ולמיגדר מלתא, אבל לא יטיל אימה על הציבור ח"ו להשתרר ולגבהות לב שלא לשם שמים, כי אמרו חז"ל כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים ח"ו נידון בגיהנם לדורי דורות, וגם לא יכביד הפרנס עול המסים על הקהל כדי להקל מעליו כי אין לך גזל גדול מזה. וגם אם גזר הפרנס דבר מה וקצב על הגזרה בקנס למי שיעבור אל יהא הפרנס חס על בני משפחתו, כי ע"י זה יהיו דבריו וגזירותיו נשמעים כי יאמרו הפרנס אינו חס על בני משפחתו, ולמה יהא חס עלינו, וכמו שהדיין מצוה שלא לקבל טענת בעל דין עד שבא עמו בעל דין חברו, כי שמוע בין אחיכם כתיב, כן כל פרנס אל ישמע, ר"ל אל יכניס באזניו אם אחד קובל על חברו עד שיאמר הא לך הזמנה להביא בעל דבר עמו, כדי שלא נאמר עליו הצדיק הראשון בריבו. וגם אל ישב בשוק וברחוב אצל שפלים ונבזים כי ע"י זה מזלזלין בכבודו בדברי שחוק והיתול וזהו הגורם שדבריו אינם נשמעין. אע"ג שאמרו רבותינו ז"ל כל המעביר על מדותיו מוחלין לו כל עונותיו ופשעיו, הני מילי אם אחד עשה לו דבר או דיבר לו זילזול בינו לבין עצמו לא בפרהסיא אזי אם יבוא אותו האיש ויבקש ממנו מחילה אל יהא אכזרי וימחול לו, אבל מה שזילזל בכבודו בפני אחרים מצוה על הפרנס להציע דבריו בפני טובי העיר ולא יעביד דינא לנפשיה, ויאמר ככה עשה לי איש פלוני, ולא ימחול לו על כבודו עד שיקנס וענש, כדי שייראו עם הארץ ולא יזידון עוד לזלזל בראשיהם, כי זה גדר גדול אם כוונתו לשם שמים.

קעב שכר ראה - פרק מ"ז ועונש

**הכל תלוי בפרנס, הפרנס הוא הדור והדור הוא הפרנס
והקולר תלוי בהם איך ינהיגו את העם, מה חובתם.**

ועל כן חייבים החכמים והפרנסים להסיר מכשול מדרך עמנו, כי הפרנס הוא הדור, והדור הוא הפרנס, הכל תלוי בו, כי כאשר היו מלכי ישראל טובים וצדיקים הלכו כל בני ישראל בדרכיהם, ובדאי מי שמנהיג את ציבורו בנחת ובענוה ובדרך ישרה לשם שמים, יהא שכרו הרבה מאד מאד בעולם הזה ובעולם הבא, וכ"ש מי שזכה מן השמים להיות ראש מדינה וכ"ש וק"ו מי שזכה להיות אב"ד להיות עומד בפרץ ולגדור פרצות הדור ולהשגיח בהשגחה פרטית על מעשי בני אדם להסיר מכשול מבני עמנו ולצוות על הטוב, ואזי בודאי יהיה שכרו מרובה עד מאוד בעולם הזה ובעולם הבא, ע"כ הג"ה:

חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה

אמרו רבותינו ז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר היו שריה כאילים לא מצאו מרעה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע.

גודל העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה

הגה"ה, כתב בעל קנה חכמה בשם המקובלים ידוע שהרשע נקרא חלל רשע ולמה באמת נקרא חלל ולא מת. הענין כך הוא, כי האדם החי הנהרג נקרא חלל מפני שנסתלק ממנו חיות הדם, כי הדם הוא הנפש, ונשאר הגוף חלל בלי חיות, כן האדם החוטא מכניס הסמאל וחילותיו רוח הטומאה בנשמה הקדושה, וכפי כניסת הרוח הטומאה מסי"מ בנשמה הקדושה מסתלק רוחניות הנשמה, ונשאר אותו המקום חלל בלי רוחניות הקדושה, וזהו ענין הפגם לשון חסרון כי שולט שם חושך במקום ההוא. ואותו הרוחניות המסתלק מן

שכר ראה - פרק מ"ז ועונש קעג

הנשמה הוא המחיה אותו המשחית שנברא ע"י עונותיו, כידוע מאמר רז"ל העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, וכאשר הם כלים הן על ידי יסורין או תשובה בחייו או על ידי אשו של גיהנם אז יתבטל המקטרג, ואותה קדושה תבא אל שורש רוחניותה, וידוע מה שאמרו רז"ל כל העושה עבירה אחת מלפנתו והולכת לפניו ליום הדין, וענין מלפנתו הוא כי כל קטיגור שנברא מהעבירות יש לו שיעור קומה שלימה מרמ"ח איברים רוחנים, ואותו הקטיגור מלפנו ונעשה לו לבוש לנשמתו להכניסו לגיהנם עד שיעבור העיכור והחושך ההוא שבנשמה, וזהו הענין מלבושים צואים שמלבישים את הנשמה, כי כפי מניין העונות כן מנין הלבושים והיינו שנענש החוטא בשנים הא' שהס"מ מכניס כח הטומאה בנשמתו וכן מלבישים אותו בגדים צואים לדונו בגיהנם דהיינו אם מיחו בו ולא קבל אבל אם לא מיחו בו נחלק העונש לשנים, דהיינו כח הטומאה אשר מהס"מ נכנס תוך נשמת הרשע ובוטלים אותו בגיהנם בפנימיותו, והבגדים הצואים והוא המקטרג אשר ברא על ידי חטאיו ובו כח הקדושה אשר יצא ממנו, מלבישים את מי שהיה סיפק בידו למחות בו ולא מיחה, ומכניסים אותו בגיהנם ובו יוצת אש ועל ידו תשוב הקדושה אל שורש רוחניותה כידוע, כענין יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול שהיה לבוש בגדים צואים על אשמת בניו שלא מיחה בהם עכ"ל.

מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לטמיון וניטלת השררה ממנו.

וכתב ר"ח שבשביל ד' דברים ממון של בני אדם הולך לטמיון וניטלת השררה מממוניהם. האחד מי שעושה שטרות זיופים לגבות בהם. והב' מי שלוקח רבית מישראל. והג' מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי. והד' מי שפוסק ליתן צדקה ואינו נותן עכ"ל. ע"כ מי שיש

בידו למחות ימחה שלא יהא נענש חס ושלוס בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו רז"ל האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי טפי אלא משם דלא מוכח להו במילי דשמיא. והנה דרשו רז"ל וכשלו איש באחיו בעון אחיו שכל ישראל ערבים זה בזה, אבל בקיים מצות הוכחה הוא פטור אחר כך הערבות:

הערבות היא לטובת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו

הגה"ה, והטעם שרצה הקב"ה שיהיו ישראל ערבים זה לזה כתבו המפרשים שהוא לטובת ישראל כי ע"ז מוכרח כל אחד ואחד להשגיח על מעשה חבירו להוכיחו ולישרו ולהדריכו בדרך הטוב כדי שלא יכשל בעון חבירו ולא יהא נענש בשבילו:

מצוה לקבל התוכחה - שכר התוכחה - עיקר התוכחה לדרוש וללמוד בספרי מוסר ותוכחה

וכשם שמצוה רבה על המוכיח להוכיח כך מצוה רבה על המוכח לקבל התוכחה. אמרו רז"ל כל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח בא לעולם וברכה באה לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. הרי מבואר גודל מצות הוכחה ע"כ ראוי לכל אחד להאריך במילי דהוכחה כפי יכולתו ובדור הזה המה מעט מזעיר שיודעים להוכיח וגם הרוב אינם מקבלים תוכחה. על כן העיקר ללמוד ולדרוש להמוניים בספרים שמדברים בדברי מוסר ותוכחה ויראת שמים:

גם אם אחד מהכלל יקבל המוסר - דבר גדול פעל - ולא יסור מתוכחתו

הגה"ה, ואף אם הכלל לא יקבלו שמא המיעוט יקבלו ואף

שכר ראה - פרק מ"ז **ועונש** קעה

אם איש אחד יקבל המוסר דבר גדול עשה ופעל, ועליו נאמר אם תוציא יקר מזולל וכן אמר שלמה שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו. ופירש"י ז"ל משל לרועה ירעה עדרו השם לב לאכול יאכל ויחיה ואשר לא ישים לב לאכול ימות ואין על הרועה אשמה וזהו שאמר אוילים בחסר לב אשר לא ישים לדבריו ימותו ולא לאשמת צדיק רק לחסרון לבם.

עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה
שישובו מדרכם הרעה

וכן כתב בעל מדרש שמואל על משנת לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, ר"ל, שאל יעשה עיקר בדרשותיו מחידושי תורה להראות גדולת חכמתו אלא המעשה, ר"ל, שידרוש מה שנוגע למעשה להוכיח את העם שישובו מדרכם הרעה ולתקן להם תיקונים עכ"ל.

כדי שדבריו יכנסו ללב השומעים תלוי במשמיע

מצאתי כתוב, קבלה בידינו, הכנסת תורה ומוסר בלב השומעים תלוי בלב המשמיע, כי אם לב המשמיע ונפשו טהורה גם אל לב ונפש המקבלים יכנסו ויעשו פעולה, משא"כ אם יוצאים ח"ו מן השפה ולחוץ ולבם בלתי טהור גם לשומע לא יעשו בו רושם **בקרב לבו**. **הכלל, המוכיח לאחרים ומלמדם דברי מוסר ולבו לא נכון עמו**, אין דבורו עושה רושם בעיני שומעיהם, עכ"ל. (ספר קיצור שלי"ה)



בעזרת השם יתברך

פרק מ"ח

• שופטים •

בפרק הזה יבוא בעזהשוי"ת:

מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכ"ו, ועל ידי זה נזהרה לקיים מצות ומעשים טובים - האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה - הדין תורה בבית דין של מעלה - המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי - הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה - גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה

פעמים.

תוכן הענינים של פרק מ"ח

- א. מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכו', ועל ידי זה נוהרה לקיים מצות ומעשים טובים. קפא.....
- ב. האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה. קפג.....
- ג. הדין תורה בבית דין של מעלה. קפד.....
- ד. הלכות ודיני תוכחה וערכות מבעל יערות דבש זצ"ל. קפה.....
- ה. לענין עונש עבור ערכות אין הברל בין עיירות - וכל ישראל בסקירה אחת נסקרים. קפו.....
- ו. העובר עבירה יחד עם חבירו ושב על עונו וחבירו לא שב, מי ששב אינו נענש על עון חבירו, ומי שלא שב נענש גם על עון חבירו הגם שחבירו כבר שב על עוון זה. קפז.....
- ז. חיוב התוכחה על כל אחד התועלת בתוכחת חבירו. קפח.....
- ח. המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי. קפח.....

- ט. המוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע..... קפט
- י. שנאת התוכחה שלא להשמע לעצת היצר המשניא את המוכיח..... קצ
- יא. התוכחה היא תועלת לשני דברים: א. שמתחבר עם היצר טוב ומכריע את היצר הרע. ב. להיות שאין אדם רואה נגיע עצמו, ועל ידי התוכחה נפקחות עיניו. - מעלות התוכחה..... קצא
- יב. לא לישא פני איש בתוכחה ועל ידי כך תוכחתו נשמעת - תוכחה גם בדברים שבין אדם לחבירו..... קצא
- יג. שלא יוכיח כל זמן שהוא בעצמו אינו נקי מחטא ועון אך אם ימתין לכך יוגרע המצב יש להוכיח גרדי התוכחה..... קצב
- יד. גם כשמידת הדין מתוחה יש להוכיח את העם בזמן שמדת הדין מתגבר יותר..... קצג
- טו. בדברים לבד בענין החמאים נכנעו לבו..... קצד
- טז. הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה..... קצה
- יז. גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים..... רא



פרק מ"ח

מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכו', ועל ידי זה נזהרה לקיים מצות ומעשים טובים.

סיפור נורא, מהרב הקדוש **הבעל שם טוב**: בהיותו כבן עשרים וילך עם אחוזת מרעיו הצדיקים הנסתרים לעיר בראדי. אחרים מהם הלכו הלאה. ועברו גבול העיר. והוא ואחד מחבריו נשארו בעיר ויהי ביום השלישי עמד באחד השוקים וישוחח עם אנשי השוק כדרכו בקודש לעודד את האנשים ההמונים ולעוררם באמירת תהלים ובאהבת ישראל. וכרגע השתומם ונבהל מאיש העובר בסמוך להם, והוא נושא סבל הולך כפוף רובץ תחת משאו, שק של קמח אשר על כתפו, בגדיו קרועים ונעלי גמי עץ. לאפטיעס, ברגליו לחיו צנומות. עיניו בולטות ופניו לבנים כסיד ורטובים מזיעה. וממעל לראשו, מספר הבעל שם טוב, ראיתי עמוד אור זורח באור צח ומצוחצח אשר עד אז עוד לא ראיתי כמוהו, ואסתכל בו ואבינה כי אדם גדול הוא. האנשים אשר עמדו שם כראותם אותו, אחדים מהם אמרו, בעקיצה: הירשל טראג געזינד. ואחדים קראוהו בשמו, הירשל ציג טראג געזינד. ולכולם ענה כבר כה, געזינד זאלט איר זיין. ספרתי לחברי רבי יחזקאל ורבי אפרים הנסתרים את אשר ראיתי, וגם הם לא ידעו כי האיש הזה יהיה מהחברים שלנו. חקרתי ודרשתי עליו, ואודה כי הוא אחד מאנשי ההמון אשר זה כעשר שנים שנתאלמן, ולו שני בנים הלומדים בישיבות שבעיר ומתפרנסים אצל קרובי אמם שבעיר. והוא נושא סבל ויש לו פרנסה טובה. אמנם כל כספו נותן הוא לפרנסת ארבעת העיזים אשר לו, כי אוהב הוא

קפב שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש

חלב גדיים, ולכן כינוהו הירשל דער מילכיקער. והמתלוצצים קוראים אותו הירשל ציג. והוא גר באחת החורבות פרור בעיר. ימים רבים ארבתי לו להירשל ולא יכולתי לעמוד על אופיו, והייתי בצער גדול מזה. התפללתי ובקשתי רחמי שמים כי אוכל לעמוד על אופיו של איש זה. ואשר מן השמים יגלו לי באיזה זכות זכה האיש הנראה להמוני אשר בכל מקום שהולך יאיר ויזרח מעל ראשו אור בהיר צח ומצוחצח כזה. אשר גם חבריי הצדיקים הישישים ר"י ור"א הנסתרים התפעלו מאד האור הבהיר אשר זרח ממעל לראשו של הנסתר רבי הירשל היה כעין קרני ההוד של משה רבינו. בעת ההוא הנה כבר התחשבו בשמים עם צערי, ותפלתי היתה עושה פרי, ומכיון שראיתי אשר בענין הזה הנה טרם נעניתי. חכיתי עד אחר השבת וקבלתי עלי תענית הפסקה. ג' ימים וגי לילות מסעודת מלוה מלכה ביום הג' אחר תפלת המנחה, בצאתי מן ההקדש אשר שם היה האכסניה שלנו במשך ימי שבתנו בבראדי, פגשתי בהאיש רבי הירשל ואמרתי לו כי רעב הנני במאוד ולבי חלוש. והייתי שותה כעת חלב עזים, ושמעתי כי אצלו יש לקנות חלב עזים. רבי הירשל ענה לי בשמחה כי מוכן הוא לתת לי כוס חלב עזים, אבל מחיר לא יקח עבור זה, כי גם הוא יהודי המחוייב לתת מלחמו ומכל אשר לו לאחיו העברי. ויאמר לי לילך עמו לבית דירתו. הלכנו כשעה ויותר, עד אשר באנו לסמטא מלאה רפש וטיט בתים בלא גגים וחלונות ובאחת החורבות היתה בית דירתו של רבי הירשל. וכאשר אך פתח דלת ביתו קראו העזים בקולם ויקרבו אליו וילקקו ידיו ורגליו וירקדו כדרכם. רבי הירשל לקח כלי ויחלוב את העזים ויתן לי ואשת, ואתפלל תפלת ערבית, ואשאר בבית דירתו עד אור הבקר. וכל העת היה רוחו של רבי הירשל טובה עליו במאד, ויספר לי כי זה כעשר שנים אשר נתאלמן מאשתו העסקנית במצות ביקר חולים עניים, וילדות עניות. בימי אבלו נראתה אשתו אליו בחלום, ותספר לו מכל השכר הגדול אשר

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קפג

נותנים לה בעד הביקור חולים ויולדות עניות שקיימה. כי כמה פעמים שמעה מן המגידיים והמוכיחים אשר אחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, הנה ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, ואח"כ באים מלאכי חבלה ומוליכים את האדם לבית המשפט וזורקים את הנשמה בכף הקלע ואח"כ מוליכים אותו לגיהנם. כן שמעה כמה פעמים.

האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה

אבל כשנפטרה ונשאוה לבית החיים וקברוה והבנים אמרו קדיש והעומדים שם ענו אמן הרעישו מלאכים בקריאת אמן כן יהי רצון וכאשר גמרו לכסותה בעפר קרקע, בא אחד ושאלה מה שמך ענתה כי רחל לאה שמה, ויוליכוה לבית המשפט. ותראה עומדים שמה כמה אנשים וטף ילדים ויולדות ותכירם כי הם הם החולים והחולות אשר שקדה ברפואתם במשך עשרים ושבע שנה מאז עמדה על דעתה בעודנה נערה בית אביה דניאל המקלף, דניאל דער שינדלער, עד יום מותה ויוליכוה לגן עדן.

ותוסף לספר כי בשמים מחבבים מאד את זה שהוא עושה צדקה עם איש ואשה מישראל. ואתה הירשל הנך איש המוני ואין אתה יודע תורה, עסוק ברפואת חולים ויולדות והשתדל אשר איש לא ידע מזה. ומאז הנה קניתי עזים ומפרנסם בטוב, ואת חלבם הנני נושא לחולים ויולדות לרפאותם ולחזקם. והשם יתברך נותן ברכתו הקדושה ומתרפאים. ובכל משך השנים הנני מפרנסם בדוחק כי כל הריוח הנני נותן על פרנסת העזים.

הדין תורה בבית דין של מעלה

כחודש ימים ישבתי עוד בבראדי, ואתבוננה לעבודתו של רבי הירשל, ואראה כי עובד הוא עבודתו באמונה טהורה ואינו שת לבו לכל הכינויים שמכנים אותו, ושוקד בעבודתו באהבת ישראל במסירות נפש. ומשום זה זכה להאור בהיר הנפלא. ע"פ הוראתו של הצדיק הנסתר רבי אפרים צבי מנהל חברתינו שעשה שאלה מן השמים, הכנסנו את רבי הירשל ציג ברשימת חברינו, וחברינו רבי בנימין ביינש הנגר בבראדי התחיל ללמוד עמו ובמשך שנתיים למד אתו את התני"ך וג' שנים למדו משנה וגמרא. ונפתח מוחו כפתחו של אולם, ונעשה גדול בתורה והתעכב בעירו עוד כחמש שנים ונתעלה בתורה הקדושה ובחסידות, ועל פי הוראה מן השמים עזב את בראדי והתיישב באניפאליע ובתפלותיו ובסגולותיו ריפא מאות ואלפים במשך כשלשים ושלש שנים. ונפטר בגלותו בעיר אסטראפאליע. באותו היום שנפטר רבי צבי אלול תקכ"א היה באסטראפאליע יום גשם ורוח סערה ומעטו המלויים את הזקן העובר אורח שנפטר בבית ההקדש ואיש לא ידע כי הוא אחד המיוחד בין הצדיקים הנסתרים ורק לפני פטירתו הגיד אשר שמו צבי בן רבי יחיאל זלמן. שהיה אביו שמש באחד הבתי כנסיות בבראדי ויש לו שני בנים רבי עוזיאל ורבי גדלי' ולא הגיד איפה הם נמצאים. החברה קדישא בעיר אסטראפאליע השתתפו כל אנשי העיר והתלמיד חכם וראש החבורה היה אחד מחשובי העיר רבי נפתלי זאב שהיה למדן ועשיר ומשתתף בכל הצדקות ביד רחבה וברוח נדיבה וכאשר הודיעו כי זקן אחד עובר אורח נפטר בבית ההקדש שלח איזה אנשים להתעסק בקבורתו ואחד הקברנים אמר קדיש אחר הנפטר.

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קפה

כולנו הצדיקים הנסתרים והחבריא קדישא ונשמות בעלמא דקשוט ונשמות החולים אשר הצדיק רבי צבי עזר להם וריפא אותם במשך ארבעים שנה ושלוש שנים וכל המלאכים שנבראו ממעשים הטובים הלכנו כולם לקבלת פני נשמת הצדיק רבי צבי ובה בשעה נעשה רעש בשמים בקטרוג גדול על העיר אסטראפאליע על אשר לא נהגו כבוד עם הצדיק רבי צבי והמקטריגים תבעו דין קשה על ראש החברה רבי נפתלי זאב ובני החברה והעיר כולה. כולנו יחדיו ור"ח בן דוסא בראשינו נשאנו רינה ותפלה בעד יושבי עיר אסטראפאליע והתאמצנו בסניגוריי נגד תובע הדין. ולא הועיל וכמעט אשר נטו בית דין של מעלה לפסוק את הדין כדרישת המקטריגים. אך לפתע פתאום נשמעה הכרזה, פנו מקום לנשמת אשת חבר עטרת בעלה והופיעה נשמת הצדקנית רחל לאה בת פיגא דוואשא ורבי דניאל התם וירא אלקים. ואחריהם אלפים נשמות ומלאכים המלויים אותה. כשמוע המקטריגים את ההכרזה ובראותם את הרעש שנעשה בהופעת נשמת הצדקנית רחל לאה נפלו פניהם.

הצדקנית טענה לזכות עיר אסטראפאליע כי לא יכלו לדעת אשר ישיש כבן מאה שנה לבוש בגדי המוני עם ומסתתר כעם הארץ יהיה אחד הצדיקים. ואדרבה הם קיימו מצות צדקה כהלכתם שפרנסו והחזיקו בור ועם הארץ רק מפני שהוא יהודי. ואם חס ושלום יענשו את יושבי עיר אסטראפאליע יהיה זה עונש לנשמת בעלה הצדיק אשר הוא גרם את זאת והסניגוריי עשתה פרי טוב והקטרוג נתבטל, עכ"ל. (קובץ מכתבים).

* * *

**הלכות ודיני תוכחה וערבות מבעל יערות דבש זצ"ל
לענין עונש עבור ערבות אין הבדל בין עיירות -
וכל ישראל בסקירה אחת נסקרים**

ובשנה זו יותר מוטל עלינו תפלה וצדקה לה' כי בעוונותינו הרבים חרון אף ה' היה בישראל בשנה העבר ונגדע קרן ישראל בחורבן עיר ואם בישראל בלע ה' ולא חמל נאות יעקב הם בית הכנסת ובית המדרש בפראג אשר כמוהו לא יהיה בכל תפוצות ישראל ומתו כמה נפשות מישראל רבים נהרגו על קידוש השם ינקום דמם וקצת שמתו על מטתן שהיה גם כן לרב צער ויגון ומבת ציון יצא כל הדרה בעלי תורה וחכמה ובעוונותינו הרבים עוד היום חרון אף ה' אשר ימים אלו שמענו ותרגו בטני אשר מתו שני בעלי תורה המופלאים אחד חכם וסופר מופלא בדורו כמוה"ר אברהם אוש זצ"ל ושני יניק וחכים צנוע ומעלי ממש מת בלי חטא ופשע כי מנעוריו היה עולה תמים לה' כמוה"ר אהרן ז"ל ווי ווי מישראל חסרו גבורי כח איך אבדו גבורים ויאבדו כלי מלחמה לכן עלינו לבקש רחמים ולשפוך שיחה לפני ה' שיסיר כעסו ושבתו. ואל תאמרו מה לנו ולהם הלא למעלה אין הבדל בין עיירות וכל ישראל בכלל בסקירה אחת נסקרים ועונותינו הטו זאת ואלו היינו זכאים היינו מגן שלא קרה להם כן והלא איש אחד אנחנו וכשלו איש באחיו.

**העובר עבירה יחד עם חבירו ושב על עונו וחבירו לא שב,
מי ששב אינו נענש על עוון חבירו, ומי שלא שב נענש
גם על עוון חבירו הגם שחבירו כבר שב על עוון זה.**

[וזהו] מאמר הגמרא כתיב ונקה ונקה ונקה לא ינקה הא כיצד מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים ודבר זה צריך ביאור דפשיטא דלא ינקה לשאינם שבים וכל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן וותרן חיינו. אמנם הענין הנודע כי כל

ישראל ערבים ואיש בעון חבירו נתפס ובפרט מי שיש בידו
 למחות ולא מיחה ואין פי של למחות כמו שחושבים העולם
 שהוא ידו תקיפה לגעור בעושי עול ולכוף כאגמון ראשם לא כן
 הוא רק כל אדם שרואה כשחבירו עושה דבר שלא כהוגן יש
 בידו למחות דהיינו לומר לו אל בני לא טוב הדבר כלך מדרך
 זו ואם הוא לא ישמע לו הרי הוא מנוקה מעון ואפילו מערבתו
 אבל אם כובש פנים בקרקע גם הוא עונו ישא וחטאת הקהל
 הוא. דרך משל אחד גוזל וחבירו ג"כ גוזל אם כן כל אחד נענש
 בעבור גזלתו ועבור גזילת חבירו ג"כ היותם שניהם בעבירה
 וע"ז נאמר וכשלו איש באחיו ואם אח"כ אחד חוזר בתשובה
 והשני עומד במרדו וברשעתו זה השני לא זו שנענש בעבור
 עצמו אף גם שנענש בעון גזל חבירו ג"כ היותו ערב ואף
 שחבירו שב מ"מ הואיל והוא לא שב אם כן לא נתרצה למעשה
 חבירו הרי למולו לא נסלח העון וחטא הגזל במ"ע להעניש
 אותו כי לזה שנמחל החטא בתשובה הוא חמלה מה' מרצון
 מוחלט בלי טעם ורחמים גדולים לה' שישלח לעון כאשר
 יתחרט והרי זה נמחל בחמלת ה', אבל להעומדים במרדם אין
 כאן חמלה וחטא חבירו במ"ע שיהיה נענש בעון חבירו זהו
 אמרו מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים הרצון אותו
 עון עצמו ששב עליו הוא מנוקה לאותו איש ששב עליו אבל
 מ"מ הוא עומד להפרע לגבי חבירו בשביל ערבות הואיל ואינו
 שב ודברי הגמ' מדוקדקים היטב לכן ראו כמה עון גורם וכמה
 גדול כח התשובה והעיקר כמ"ש לשמוח בשמחה של מצוה ואז
 יתן אל לבו מבלי לעבור פי ה' וללמד דיני תורה ולהשמר
 מעבירות שדש בעקביו ובפרט הלכות שבת ויו"ט וברכות
 ברכת הנהנין מי שאינו בקי בהן ממש אינו בתורת אדם
 ישראלי, וגמרתו בלבי בלי נדר והסכמת נדר ביו"ד ימי
 תשובה אלו אי"ה לכתוב דיני שבת בקצרה בלשון אשכנז
 ולחלוק לבעלי בתים שאינם כל כך בני תורה וביחוד בגליל
 שלי וידעתי כי יצחקו עלי רבים ואהיה להם למשל כל היום

מנגינתם אבל מוטב שאהיה שוטה כל ימי ולא איעול
בכיסופא קמי מלכא קדישא]. (מוסרי רבינו יהונתן דף קלט)

חיוב התוכחה על כל אחד התועלת בתוכחת חבירו

באמת רוב המוני עם הן לומדים הן אינם לומדים חושבים
כי לא יאות להוכיח רק לרב ומורה אבל איש אחר לא
נאה לו להוכיח לעמיתו וזהו שקר כאשר דרשתי פעמים רבות
שטועים אתם בזה אדרבה אם רב יוכיח יאמרו אין כל אדם
יוכל להיות רב ומורה ומי כמוהו עושה וזה יאמר כך וזה כך
ויתלוצץ על הרב אבל אם איש כערכו יוכיחו ויאמר לו מה
תחשדני גם לי לבב כמוך רק הדבר רע לשמים וכהנה ולמה לא
תחוס על נפשך ולמה תמרה פי קונך ידעתי כי דברים כאלה
יותר יפעלו מכל תוכחות שלי מימים ימימה ולכך אמרו חז"ל
עשה לך רב וקנה לך חבר כי חבר יותר צריך מרב עד שתקנה
אותו בכסף מלא וח"ו להתחבר לרשע וחבר פועל יותר מיי
רבנים והמוני עם נמנעים מזה וחושבים פן יצחקו עליהם
ויאמרו מי שמך לרב מוכיח כאשר באמת רבים מתלוצצים
ואומרים ראה זה דבר חדש זה נעשה מוכיח בין לילה היה כו'
וכדומה מדברים ליצנות ושטות אבל מי האיש החכם ויבין
את זאת שיותר שישחקו עליו צעירים יותר שכרו מרובה וסוף
דבריו לעמוד ודבריהם יהיו כעלה נובלת וכבר נודע מאמר
עקביא מוטב שאהיה שוטה כל ימי ואל אהיה רשע שעה אחת
לפני המקום ואין הצחוק שוה כשבח ושכר שיש לו אצל
הקב"ה.

המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי

כמבואר בזוהר כי כאשר ישראל מתפללים בצבור
ומסיימים ברכת מחיה מתים כרוז קאי מאן הוא
גברא דמשגיח להוכיח חוטאים ולהדרם לפולחנא דמלכא
קדישא ובא מלאך ומביא דמות דיוקן של איש כזה ע"ש

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קפט

שמפליג בגודל השבח ויקר ושכרו הרבה מאד. ואם כן מה יחשב השחוק והבזיון שיש לו בעוה"ז ומה ערך יש לו נגד השכר ועשיית רצון קונו ונחת רוח ליוצרו אשרי אדם יחזיק בו ויאמר זאת לאחר סיום ברכת מחיה מתים כי ג"ז הוא בכלל מחיה מתים להחזיר בתשובה רשעים כי הם מתים אמתיים וע"י תשובה הם חוזרים להיות חי וזהו תחיית המתים אמתית וכמו שתחיית המתים יהיה מה' וע"י טל כן קבלת רשעים בתשובה הוא ע"י הקב"ה שחותר חתירה כי המלאכי השרת מקטרגים ומחיה אותם ע"י טל אורות שלו לחדש נשמתם אשר היא מסואבת ופגומה וע"י טל ירחף צואת בת ציון וישבו לראות פני אלוקים וזהו תחיית המתים. ולכך אחיי כמה יקר בעיניכם לומר זה מחיה מתים ומעשה אליהו ואלישע הוא ממבחר שבפלאים שהחיה המתים. ודבר זה בידכם לעשות כל רגע ושעה להשיב רבים מעון ולהחזיר טועים לדרך הישר זהו תחיית המתים המובחר כי מה נפקא מינה בגוף אשר תחלתו מטיפה סרוחה וסופו למקום רימה ותולעת, אבל עיקר התחיה לנשמת אדם אשר היא נר אלוקים וכבה חשך ולא אור בעברו את מצות השם ויש לה מיתה עצמית וע"י החזרה בתשובה ושמוע לקול מוכיח תשוב רוח לנדנה וחיה יחיה ולכך אמרו צדיקים בידם להחיות מתים כל שעה ורגע והיינו כמ"ש.

המוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע

לכן בבקשה מאתכם קיימו מצות ואהבת לרעך כמוך להוכיח עמיתו, ואמת כי רוב מהמוני עם אינם מקיימים מצוה זו ואינו אוהב לנפשו ג"כ ואינו משגיח במצות כלל ובאזהרות החמורים ואיך יאהב חבירו יותר ממנו אבל אמת זו היא כוונתי ג"כ אם יוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע כי איך יערב את לבו להוכיח לחבירו והוא בעצמו השרץ הזה בידו וזהו כוונתי שאני מרבה להוכיח אף כי יודע אני אך אוי לי על שבירי

קצ שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש

שאיני כדאי לכך ומכך רגל ועד ראש אין בי מתום רק עיי"כ בכמה דברים אני מובדל מיצר הרע אם יסית אותי אומר לו כלך מאתי כי איככה אוכל לעשותו ואני מוכיח לאחרים לחדול הרע הזה. (מוסרי רבינו יהונתן דף קל"א).

שנאת התוכחה שלא להשמע לעצת היצר המשניא את המוכיח

אבל היצר הרע מתחכם על כך ומה עושה, משניא המוכיח בעיני אדם ואומר לו מה לך לשמוע דבריו הלא כבר נודע בין החיים לעבוד את ה' והלא מלתו אמורה כהנה וכהנה בספרים וכדומה ומה לך לסבול דוחקא דבי כלה וזמן ארוך בבית הכנסת ומי יודע לאיזה פני מלתו אמורה ומי יתן החריש ויהי לו לחכמה וכהנה מוסיף עד שאינו שומע לקולו ובזאת האיש הזה הולך לטומאתו טומאת יצר הרע וחושב כי ישר מפעליו ולא עולתה בו. ולכך אמרו חז"ל האי צורבא מדרבנן דסניא לי בני מתא משום דמוכיח להו במילי דשמיא כי זהו מתחבולות יצר הרע להשניא המוכיח בעיני ה' אפס הן בחושך ולא יראו אור וזהו מאמר דוד ע"ה נאם פשע לרשע בקרב לבי היצר הרע חוקק לרשע בקרב לבי שלא חטא כלל וצדיק וישר הוא ואם כן אין לך לפחוד כלל ממדת הדין של השם כי צדיק אתה ולמה יפחד לבבך ולזה אין פחד אלוקים זהו מדת הדין לנגד עיניו באמרו צדיק אתה ולא פעלת עולה. אך שלא יבא מוכיח וימצא לו עונות רבות ופשעים ואם כן יהיה נגלה שקרתו מה עושה כי החליק בעינו מפתה לרשע בקול חלקלקות לשונו למצוא עונו הרצון למוכיח שמוצא עונו ומברר פשעיו לשנוא שיהי שונא אותו ואל ישמע בקולו כלל אם כן יהי דרכו כסל למו בטעות שלא חטא כלל עד כי יגוע לא יסור שטותו וימות בלי דעת והוא מתחבולות היצר הרע ולכן עם השם בנים אתם להשם, אל תשמעו בקול לשון חלקלקות שמעו בקולי אף שאני מרבה במוסר נאמנים פצעי אוהב ונעטרות נשיקות שונא יצר הרע: (מוסרי רבינו יהונתן דף מה)

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קצא

התוכחה היא תועלת לשני דברים: א. שמתחבר עם היצר טוב ומכריע את היצר הרע. ב. להיות שאין אדם רואה נגעי עצמו, ועל ידי התוכחה נפקחות עיניו. - מעלות התוכחה.

כי טוב מוכיח הוא לשני תועלת, א' הוא מה שאמר שלמה בקהלת טובים השנים מן האחד וגו' כי אם יפלו האחד יקים את חבירו ואלו האחד שיפול ואין שני להקימו, הרצון כי לאדם תמיד מלחמת פנימי ביצר טוב ויצר הרע כנודע שהוא בחינות גופי חיצונים שהוא בחינת שד ופנימות בהירות שהוא בחינת שדי ואם כן מי יכריע זה בכה וזה בכה, אבל כשהמוכיח בא ומזהיר לעשות טוב ולא רע הרי מצא יצר טוב עזר מצדו וטובים שנים מאחד ויצר הרע בטל במעוטו ונפל מי יקימו, ולכן אסור להתחבר לרשעים כי אז ליצר הרע הרוב ויצר טוב אחד שנפל ואין מקים בעוונותינו הרבים זהו טעם א' להוכיח. אבל עיקר טעם כי בעוונותינו הרבים אין אדם רואה נגעי עצמו ויתהלך במשרים וכל אדם אומר אני צדיק מה פשעי ומה חטאתי חף אני מעון ועל כל מעשה ומעשה יש לו אלף אמתלאות, ואין אדם רואה חובה לעצמו, אבל המוכיח הוא המחפש מטמונות ומזכיר נשכחות זהו עון פלילי וזה עון גדול כך וכך, והשומע ישמע, והנה רואה כי אך לשקר שמר ימיו וחשב כי אין בו עולה ועכשיו כל שמעו תצלנה אזניו כי רואה לרגעים תבחננו אין רגע בעוונ'ה בלי עון ומכשול קטן וגדול שם הוא: (מוסרי רבינו יהונתן דף מד)

לא לישא פני איש בתוכחה ועל ידי כך תוכחתו נשמעת - תוכחה גם בדברים שבין אדם לחבירו

כך הוא מדת מוכיחים שמרבים לדבר בדברי מוסר שבין אדם למקום בענין התפלה ותפילין וכדומה מיתר עניני שמים ואינם מוכיחים להבריות שדשים בעבירות שבין אדם לחבירו גזל ואונאה בדברים ומשא ומתן והסגת גבול ולשון

הרע רבית כינוי שם לחבירו ולכך הבריות שונאים למוכיח
 באמרם שהוא בודק במומי גבוהים ובסתרי מעלה ומומים
 הנכרים מעלים עין וחושדים שהוא כדי להחניף, כי בעוונותינו
 הרבים בעונות הללו רוב מנהיגי עם לפני הדור כשלו בו ובפרט
 במקום הטלת מס שהם מחניפים לקרובים וכדומה מעבירות
 שדשו בו רבים מפרנסי הדור ובזה המוכיח מעלים עין יסתירם
 בסתר אהלו וזהו שמוליד שנאה על מוכיח, אבל אם המוכיח
 לא יחניף לשום איש וירים קולו כשופר לגלות מומים כאלה
 הכרוך בעקבות אנשים בעלי צורה כאלה ואדרבה ירבה לדבר
 בם ומזה לא זו שיוסיפו כל המוני בית ישראל לאהוב אותו
 למאד אף גם יאותו לשמוע בקולו כי יאמרו הלא זה איש
 מרגיז נשיאי הדור ושומעים בקולו ולא יחת משום אדם ולמה
 לא אשמע בקולו הלא דבר ה' בפיו אמת. וזהו משמעות חז"ל
 האי צורבא מרבנן דסניא ליה בני מתא משום דמוכיח במילי
 דשמייא דייקא הרצון שאינו מוכיח במילי דבריות בענינים
 שבין אדם לחבירו כי אם במילי דשמיא וזה מוליד שנאה בעיני
 הבריות ובאמת ראוי להוכיח בכל דברים מבלי כסות פשע אם
 קטן או גדול אבל מי גבר שיוכל לברר הכל ומי יודע בכל
 מומים וחסרון שיוכל להמנות. (מוסרי רבינו יהונתן דף ר"ג).

**שלא יוכיח כל זמן שהוא בעצמו אינו נקי מחטא ועון אך
 אם ימתין לכך יוגרע המצב יש להוכיח גדרי התוכחה**

דוד המלך פתח אמר למנצח לידתון מזמור לדוד אמרת
 אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד
 רשע לנגדי וכוי עד נצב סלה כוי להבין דברי המזמור הזה הוא
 הענין במוכיח העומד להוכיח לרבים ולייסרם לשוב מעון ופשע
 לעוררם בתשובה ולהביאם לדרך אשר בחר ה' הוא הדרך
 החיים כי כבר אמרו תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע
 להוכיח ומי שמקבל תוכחה כי אומר לו טול קורה וקיסם מבין
 עיניך וזהו בעוונותינו הרבים מר החולי אשר המוכיחים

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קצג

בעצמם מלוכלכים בעונות אוי לי על שברי כי גם אנכי יודע חליי אשר אני כלי מלא בושא מכף רגל ועד ראש אין בי מתום אם כן איך יעוז אנוש להוכיח לרבים וכבר אמרו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, ואיך יוכיח והשטן עומד על ימינו כי הרשע ופשע שעשה דבוק בו כמאמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, ואם כן לא זו שאפשר שהוכחתו אינו נשמע עד כי גורם רעה ומביא רבים לידי חטא, באמרם הנה הוא מוכיח יצא ויבדוק בתועבותיו כהנה מהתלונה ולשון הרע ורכילות עד שרבים חללים יפיל, ולכך פשר ששתיקתו יפה מדיבורו.

וזהו מאמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני. כי ע"י תוכחה אני מביא כמה אנשים לידי חטא כנ"ל, ולכן טוב כי אשמור לפי מחסום עד שאשוב בתשובה שלימה ולא יהיה פתחון פה לנגדי, וזהו אמרו שאשים לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, והיינו כל זמן שלא שב בתשובה שלימה והסיר עונות וחטאים אשר נצבו קמו עליו וגער בשטן העומד על ימינו לשטנו ולהתעותו מדרך החיים.

גם כשמידת הדין מתוחה יש להוכיח את העם בזמן שמדת הדין מתגבר יותר

ועוד יש לומר דודאי אפשר כאשר מדת הדין מתוחה אין לעורר החטא ולהזכיר עונות כמאמר האשה הצרפתית כי באת אלי לפקוד עוני, וכבר אמרו חז"ל אל יפתח אדם פה לשטן כי ישעיה בתוכחתו לישראל אמר שישאל אוחזים בידיהם מעשה סדום ותיכף השטן קטרג **עד שנקראו מאת ה' קציני סדום** וכהנה רבות דברים חמורים, לכאורה בעידן ריתחא אין לעורר החטא והנח לישראל מוטב שיהיו שוגגים וכו', גלל כן בשנה זו אשר בעוונותינו הרבים עידן ריתחא ממש ומדת הדין מתוחה, כי נעדרו כמה חכמי הדור וצדיקים וכשרי ישראל וגלו ישראל, וישראל היושבים בביה"ם ומעהר"ן עליהם עבר כעס הרעב למאוד, כי מטר לא נתך ארצה כלל וה'

קצד שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש

הפגיע במ גלות ורעב השוד והחרב עד אשר ילכו האבות ויניחו הבנים כי נכמרו רחמם עליהם, וקצרו ידם מלהושיע ויאמרו לא נראה באבוד הבנים, שומו שמים על זאת ותרדנה עינים דמעה מאין הפוגות, ואף פה בעוונותינו הרבים נלקחו שני פרנסי דור צדיקים וישרים תלמידי חכמים אשר מעלתם נשגבה, הלא המה המופלא מוהר"ר אייזיק כהן ז"ל, ואחריו הכביד הזקן ונשוא פנים היה מורה צדק לעדתו ימים רבים ומי יספר עוצם שבחו זקן ויושב בתענית כל ימיו ונדד שנתו מעיניו ולמד יום ולילה והיה שפל ברך למאוד ובין לילה אבדו פתאום ספו תמו ואין זה במקרה כי אם בעונש מוחלט ומאת ה' היתה זאת, ואם כן חובה עלינו לפשפש במעשינו לראות על מה עשה ה' ככה לנו ולעמו אשר בחר, ולכך תיכף מתחלה אמרתי מבלי להוכיח כמאמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, דהיינו להזכיר החטא ולומר כך וכך תחטאו ואל בניי כי לא טוב הדרך וכהנה דברי מוסר כי אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, והיינו כ"ז דשטנא נצח ויש לו מקום לקטרג והוא עידן ריתחא בעוונותינו הרבים, וכך עלה במחשבה לפני אחר פטירת הפרנס המופלא רבי אייזיק זכרונו לברכה אפשר עת לחשות, ולכך עברו עידן ואיזה ירחים שלא דרשתי מוסר וגם עלי הדבר סובב כי גם רשע לנגדי הייתי בלתי בקו הבריאה והשטן על ימינו לשטני.

בדברים לבד בענין החטאים נכנעו לבו

אמנם רואה אני החשיתי מטוב מלעורר תוכחה וכאבי נעכר כי בעוונותינו הרבים חטאים מתגברים, ואם אמתין עד תיקון נפשי מי יודע מתי יהיה כי אין יום בלי פגע חטא, וגם מדה"ד מתגבר ביותר כאשר כל יום הצרות מתגברים וגם פה מת הזקן הנ"ל פאר הדור וחמדת ישראל, ולזאת קמתי אני לעורר בתוכחה ושמעו אלי ותחי נפשכם, כי באמת העיקר מקום ערעור וקפיידא יש בתוכחה כי השומעים תוכחה אף

שכר שופטים - פרק מ"ח **ועונש קצה**

שבפה יודו ויאמרו היטיב אשר דבר, ויתוודו על חטאם ויכו על החזה להכות באגרוף רשע באומרם הווידוי, אבל לבבם בל עמם כי חושבים מחשבות בקרבם וילך שובב, וכל ענין התשובה הכל משפה ולחוץ כמו במ"ת שהקרא מעיד עליהם ויפתוהו בפייהם וכו' ולבם בל נכון עמם. אבל באמת כבר אמרתי כמה פעמים בתוכחה כי על זה אמר הנביא **הרם כשופר קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם**, הרצון כמו שופר מבהיל השטן כי חושב הגיע יום הדין הגדול כנודע, כן השטן וכל מלאכים אינם בוחנים מחשבות ומה בלבו של אדם, ואם כן השטן בשמעו ישראל בפה מזכירים עון ומתודים ומתחרטים וכהנה מקבלת מוסר ותוכחות יבהל כי יחשוב כפה כן הלבבות ויחרד לנפש למאוד **ולכך אמר הרם קול כשופר דייקא והגד לעמי פשעם** ובאמת בדברים יש מועיל גם כן להסיר גאות אדם כאשר יתגאה אדם בנפשו לומר מי כמוני כי אדם צדיק בעיניו ואין רואה נגע נפשו ובחבירו ישים תהלה ולא יבקר במומו בין טוב לרע, אבל כאשר יגיד בפיו ענין החטאים והעונות והמרי נגד ה' שעבר ופעל **הלא יכניע לבבו ויכבה אש הגאווה בשמעו אזניו מה שמוציא מפיו, כי מכף רגל ועד ראש מלוכלך בעונות ובגד עידיים כל צדקתו, ותפארתו כציץ השדה אשר נובל במעט זמן.**

(מוסרי גדרי התוכחה רבינו יהונתן דף ר"א)



**הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם
בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה**

בעיר ריישא אשר במדינת גאליציא חי יהודי עשיר. למדן מופלג בעל יוחסין, איש אהוב ונכבד על כל מכיריו,

אשר מצא זמן לעסקיו ואף ללמוד את התורה אשר אהב בכל נפשו ומאודו. טרוד היה העשיר בעסקיו ובתלמודו ואף כי לבו לא הלך אחרי החסידות, עלתה פעם מחשבה בלבו לנסוע למעזשבוזש, אל הבעל-שם-טוב הקדוש ולתהות על קנקנו. משעלתה מחשבה זו בלבו, לא הסס אף לרגע, ציוה על משרתיו להכין לו את מרכבתו המפוארה, וכדרך הגבירים נסע בה והגיע למעזשבוזש.

בהכנסו לחדרו של הבעל שם טוב הקדוש, התקבל על ידי הצדיק בפנים מסבירות. מיד הוציא העשיר מכיסו פדיון נאה והניחו על השולחן בנדיבות. לשאלתו של הבעל שם טוב מה חסר לו ומה מבקש הוא ממנו, השיב העשיר: "אינני חסר דבר, יהיה שם ה' מבורך! עשיר גדול אני, הקדוש ברוך הוא חנן אותי בבנים וחתנים טובים, וכלנו ברוך ה' שלמים בגוף ובנפש, לכן אינני מבקש דבר". "אם כן, למה זה באת אלי?" שאלו הצדיק. "כיון שרציתי לחזות בנועם זיו פני קדשו", ענה הגביר. "אם לשם כך באת" אמר הבעל שם טוב, ורק כדי לראותני טרחת עד הנה, שב נא והקשב לספור אשר אספר לך, רק זאת אבקשך, אנא, הבט בפני היטב, אל תסיר עיניך ממני עד אשר אסיים את סיפור המעשה". העשיר הסכים בחפץ לב להאזין לספורו של הבעל שם טוב ולהביט בפניו כל עוד יספר, ואז פתח הצדיק ואמר:

בעיר אחת גרו שני אנשים עשירים, ידידים טובים היו השנים וגם ילדיהם למדו לאהוב זה את זה כאחים. ידידות מיוחדת במינה שררה בין בנו של עשיר אחד ולבין בנו של העשיר השני. יחדיו גדלו הנערים, למדו ושחקו עד שבגרו והיו לאנשים. משהגיע זמנם לשאת אשה נפרדו דרכיהם, שכן כל אחד מהם נשא אשה ממקום אחר והלך לגור סמוך לבית הוריה. במשך תקופה קצרה גמרו הידידים על קשר בניהם על ידי החלפת מכתבים. אך במשך הזמן, משנתמעט זמנם עקב

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קצו

טרדות פרנסה, הלך והתרופף הקשר ביניהם עד שלא היה קיים עוד.

שני הרעים פתחו במסחר, בתחילה הצליחו שניהם במעשי ידיהם והתעשרו עושר רב, אלא שְלִמִים ירד האחד מנכסיו וכל הונו ורכושו אבד. בצר לו נזכר בחבירו מילדות והחליט לנסוע אליו ולבקש את עזרתו. "ידידי הוא ובודאי לא יעזבני בעת צרה", אמר בלבו, שאל משכינו האחד מלבושים נאים ומהשני לוח כסף להוצאות הדרך, ובלב מלא תקוה יצא בדרכו אל חבירו.

לאחר ימים ארוכים של הליכה ברגל ונסיעה בעגלות רעועות הגיע למחוז חפצו. "לא לשוא התיגעתי עד הנה", אמר בלבו בשמחה כאשר התקבל על ידי חבירו בחביבות ובסבר פנים יפות. סעודה נאה ומשביעה ערך העשיר לכבוד אורחו האהוב ורק לאחר שאכל ושבע ואף נח מעמל הדרך שאלו לשלומו ולמצב עסקיו.

כשהגיע הבעל שם טוב למקום זה בסיפורו, הסתכל בעיניו של העשיר היושב מולו ואמר: "ועכשיו השתדל נא להביט היטב בפניי". אחר-כך המשיך וסיפר:

לשאלות אלו חכה העני, ומשנשאל מהר להשיב: "דע לך ידידי היקר, כי אפילו הבגדים אשר על גופי לא שלי הם. שאלתים משני כדי לא לביישך בהופעה של עני המחוזר על הפתחים. בעוונותי הרבים ירדתי מנכסי ונשארתי בערום ובחוסר כל". סיים האיש את דבריו בעינים דומעות. העשיר מהר להרגיעו במילים רכות ולא הסתפק בהן, אלא צוה על מנהל חשבונותיו לחשב את סכום כספו וערך רכושו. וכאשר ראה את החשבון המדוייק לפניו, קרא לידידו העני ואמר לו: עכשיו יודע אני גודל עושרי, ברכת אלוקים אשר ברכני ברוב טובו. ועתה ידידי רצוני להעניק לך מחצית מכל

קצח שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש

אשר חנני אלוקים. ואתה חזור לביתך והסר דאגה מלבך. אינך צריך להחזיר לי דבר. יש לי די ברוך ה'". באהבה וירעות נפרדו הידידים זה מזה. והעני, לאחר שהודה לחבירו, חזר לביתו, השקיע את הכסף אשר חבירו נתן לו ועד מהרה שבה ההצלחה והאירה לו פנים. לא עבר זמן רב והוא צבר הון רב עוד יותר מאשר היה לו בראשונה.

לא כן היה גורלו של העשיר אשר נתן לרעהו מחצית עושרו. מהיום בו יצא חבירו מביתו, סרה ממנו ההצלחה והוא הלך מדחי אל דחי עד שנתרושש לגמרי ונעשה דל ואביון, בהיות הוא ובני ביתו שרויים בחרפת רעב, שמע שחבירו הצליח בעסקיו ובעזרת ה' נעשה עשיר גדול. לאחר מחשבה, אמר האיש לאשתו: "הנה עלה בדעתי רעיון טוב. הזוכרת את את חברי הטוב שהיה אצלי לפני שנים מספר? עשיר גדול הוא, אסע אליו והוא בודאי יזכרני ולא יניח לנו לגווע ברעב". האשה שמחה מאד לשמע דבריו, כבסה את בגדו האחד והדל, הכינה לו צידה לדרך ואיחלה לו הצלחה בדרכו.

גם הוא, כחבירו בשעתו, התאמץ והתיגע רבות עד אשר הגיע למחוז חפצו. בפתח ביתו של העשיר, נאנח אנחת רוחה ובלב מלא בטחון ותקוה כי הנה יושע במהרה. ביקש לראות את בעל הבית. כאשר עמד לפניו הפכה שמחתו לאבל, חבירו הסתכל עליו כאלו אינו מכירו כלל ובקול גדול אמר למשרתיו שעמדו לידו: מה לי ולאיש הזה? החסר דלים ואביונים אני כי הבאתם גם את זה להטרידני מענייני! "ידיך אני", אמר המסכן בקול שפל לא יתכן שאינך מכירני. ראה נא לאן הגעתי לאחר שהלכת ממני!" הוסיף האיש בבכי חנוק, אך העשיר הקשיח לבו, עמד בהתנכרותו וגרשו מלפניו.

בפחי נפש שב העני לביתו ושפך מרי שיחו לפני בורא עולם. הוא לא בא בטרוניא על חבירו שלפני שנים נתן לו את מחצית הונו, אלא רק עמד ובקש מהשם יתברך כי ירחם עליו

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קצט

ויושיעו. תפילתו התקבלה בשמים והאלוקים שלח לו עזרתו מקודש ולא מיד בשר ודם. לא עבר זמן רב והוא הצליח בעסקיו עד מאד ושוב נעשה עשיר גדול. אך גם בהיות עשרו גדול ורב לא גבה לבו, זכר את ימי עונו והיטיב עם כל עני ונצרך ביד רחבה ובלב שמח.

באחד הימים נפק עני אחד על דלתו. לבוש קרעים היה האיש ופניו מכורכמות. "מאין באת?" שאל העשיר את הזר שנראה לו משום מה מוכר במקצת. ואז פתח העני את פיו ואמר: "את חטאי מזכיר אני היום. מתבייש אני ממך, אך גדול אסוני ואין ידיד לי מלבדך. חברך אני, שהעזתי פני לפניך ביום רעתך. גרשתיך מביתי ועתה עיניך רואות כי מצא אלוקים את עווני וישלם לי על אחת שבע. נקי מכסף ומרכוש נשארתי אני ובני ביתי ועתה באתי לחלות פניך ולבקש עזרתך". על-אף שנזכר בצער ובבושה שהיו מנת חלקו ביום בו עמד לפני חבריו וגורש בחרפה מעל פניו, לא כעס העשיר על חבריו ואפילו לא הוכיחו בדברים. גם הפעם, כבראשונה, חצה את כספו ורכושו ונתן את המחצית לידידו אלא שהפעם לא נתן לו את הכסף במתנה אלא רק כהלואה לזמן בלתי מוגבל. "קח את הכסף", אמר בפנים מסבירות, "אך הפעם רצוני בשטר חוב ממך על הסכום וכאשר עזרת השם ירווח לך תשלם לי. אל תכעוס עלי ידידי", הוסיף בנועם, הן רואה אתה גלגל הוא שחוזר בעולם, זה עולה וזה יורד. שנינו חזינו זאת על בשרינו. איני יודע מה ילד יום, יתכן שאזדקק פעם לכסף הזה, לכן רצוני בשטר חוב אשר יהיה עד בינינו שנתתי לך את מחצית הוני ובכך הצלתיך מחרפת רעב".

בשמחה וברגשות תודה חתם העני על שטר החוב לקח את הכסף ולאחר שנפרד מחבירו הטוב, הלך לדרכו.

עברו ימים ושנים והאיש שנתן לחבירו את מחצית הונו ירד שוב מנכסיו, השניים נתנו בו אותותיהם, הוא נעשה זקן

וחלש ולא עלה בידו להתפרנס ולו גם בדוחק ובצמצום. כשנותר ללא פרוטה נזכר בחבירו, "הפעם לא יאכזב אותי", חשב ומהר אליו כשבידו שטר החוב החתום. אלא שגם הפעם, כמו בפעם קודמת, התנכר לו חבירו, "לא אני חתמתי על השטר", אמר בחוצפה והוסיף: "איני מכירך כלל, מה לך ולי, עשיר אני בזכות כוחי ותושיתי ומדוע זה אתן כסף לכל פושט יד עצל?" לאחר שנסגרה הדלת בעדו, הלך העני אל שופט העיר והציג לפניו את טענותיו ואת שטר החוב שבידו, אך השופט, כמו שאר אנשי הקהילה, פחד מהעשיר האלים ולא פסק לטובתו.

עייף ומיצר שב העני לביתו, הפעם לא התאווש מאסונו ולאחר זמן קצר חלה ונפטר. באותה עת מת גם חבירו העשיר. וכאשר הובאו נשמותיהם לפני בית דין של מעלה גזרו על העשיר כי נפשו תקולע בכף הקלע אל עמקי שאול. ואילו לעני אשר היטיב פעמיים עם ידידו, פסקו לשכון בגן-עדן עם נשמות כל הצדיקים. כששמעה נשמת העני את גזר הדין של חבירו ושלו, סרב ללכת למקומו המוכן לו באמרו: "איכה יערב לי שכרי בגן-עדן כשחברי יתענה בגיהנום בגללי... מכיון שעמד בסירובו להכנס לגן-עדן כל עוד מתייסר חבירו בגיהנום, יצא פסק דין שעל שניהם להתגלגל שוב לעולם הזה. העשיר יהיה עשיר גם בגלגול הזה והעני יהיה שוב עני וישתדל לבוא אל העשיר ולגבות ממנו את חובו.

השנים קיבלו עליהם את הדין וירדו שוב לעולם בדמות שני תינוקות שנולדו בשתי ערים רחוקות זו מזו. האחד נולד בבית עשיר והשני בבית דל ואביון. כשגדלו והיו לאנשים, נעשה בן העני קבצן המחזר על הפתחים, ובן העשיר ירש את כספו של אביו וחי חיי עושר ומותרות. לימים הגיע הקבצן אל ביתו של העשיר אשר היה מפורסם כקמצן גדול הקופץ ידו מכל מתן צדקה ועשיית חסד. וכשעמד העני לפניו והתחנן לפת

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש רא

לחם דלה, גער בו הגביר וציוה עליו להסתלק מביתו. רעב ותשוש מאד היה העני ומשהעז לחזור על בקשתו לפרוטות אחדות, נגש אליו העשיר וסטר לו על פניו בגסות. באותו רגע נפל העני על הארץ ומת.

"השומע אתה את דברי?" שאל הבעל-שם-טוב את העשיר כשהוא קוטע את הסיפור המופלא ומשאיר את האיש נפעם ונגרש לשמע הדברים. "עדיין לא סיימת", הוסיף הבעל-שם-טוב ואמר בהדגשה: "אל תסר עניך ממני והקשב לסופו של המעשה. ובכן, המשיך הצדיק וספר: אותו עני מסכן שלא היה לו קרוב וגואל באותה עיר, נלקח על ידי החברא קדישא והובא למנוחת עולמים במקום צנוע בבית הקברות". לרגע שתק הבעל-שם-טוב ואז נפל הגביר על פניו ארצה וצעק: "אוי ואבוי לי! אני הוא האיש שעליו כבודו סיפר זה עתה, היום אכן בא אלי עני אחד ואני השלכתיו מביתי בכוח, והוא נפל ומת על סף דלתי, מה אעשה! אנא אני בא?" הוסיף העשיר בקול בכי מר. "האם נסגרו כל שערי התשובה בפני? האין לי תיקון רבי ומורי" זעק בכאב. ואז אמר לו הבעל-שם-טוב:

"הזדמנות אחת יש לך עכשיו. אם תמצא את בניו של אותו עני ותפרנס אותם כי אז יש עוד תקוה לאחריתך. ואם לאו - ארור אתה מכל רשעי הארץ, כי את חברך אשר למענך קבל עליו להתגלגל פעם נוספת בעולם הזה, הרגת. בצדקתו הרבה קוה להשיבך מדרכיך הרעים לבל תיפול בעמקי שחת. אך אתה החמצת הזדמנות זו ועתה יודע ומבין אתה כי יש אלוקים בארץ והוא שופט בצדק וברחמים את כל ברואיו. (קהל חסידים).

גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים.

א. בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" כתב רבינו יעקב בן אשר: בכל מלה הפסוק שלפנינו הנחי חשובה לדיינים היושבים בדין.

כל אחת מהנחיות אלה מרומזת בדברי הכתוב בדרך של נוטריקון (=ראשי תיבות).

"ואלה" – נוטריקון: ויחייב אידם ליחקור הידין
(=חדיין מחיב להרבות בחקירות העדים כדי להגיע לאמת).

"המשפטים" – נוטריקון: הידיין מיצווה שיעשה פישרה, ט'רם יעשה מישפט.

"אשר" – נוטריקון: אים שיניהם ירוצים
(=אם שני בעלי הדין מסכימים לפשרה).

"תשים" – נוטריקון: תישמע שיניהם ייחד מידברים
(כי אסור לדיין לשמוע בעל דין אחד, שלא בנוכחות חבירו).

"לפניהם" – נוטריקון: ל'א פני נ'דיב י'הדר (=אסור לדיין לכבד במיוחד פני איש גדול, הבא אצלו לדין); ה'יתנכר מ'הם (=עליו לנהוג זרות כלפי שני בעלי הדין במידה שווה).

ב. ועל זה שנינו במשנת אבות (פרק א, ח): "יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך כעורכי הדיינים (המלמדים את בעלי הדין כיצד לטעון כדי לזכות במשפט). וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך (למשפט), יהיו שניהם כרשעים" (החשודים בטענות שקר; וכתוצאה מכך תרבה בחקירתם ותוציא דין צדק במשפט).

ג. אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורעניות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דייני ישראל (המטים את הדין, רש"י).

[שבת דף קל"ט, א].

שכר - שופטים - פרק מ"ח ועונש רג

ד. ויהי בימי שפוט השופטים, "אוי לדור - ששופטיו צריכין להשפט. (רות רבה, א', א').

ה. רב כי הוי אתי לבי דינא - אמר הכי; ברעות נפשיה לקטלא נפיק, [פירש"י, ברצון עצמו [הולך] לישא עונש חטא, שמא יטעה בדין, ועל עצמו אמר כן], "וצבי ביתיה לית הוא עבד" [ובכל זה לא יעשה צרכי ביתו], "וריקן לביתיה עייל" [שלא ישתכר כלום בדבר], "ולואי שתהא ביאה כיציאה" [שישוב ויכנס לביתו בלא חטא, שלא יטעה
(יומא פ"ו, ב'. וסנהדרין ד', ב').

ו. כל דבר שיש לדיין בו "צד הנאה" - אינו יכול לדון עליו
(שרי"ע חו"מ, סי' ז', סי"ב).

ז. דיין שמטה משפט ולוקח שוחד - ומצדיק רשע ומרשיע צדיק - הוא כ"עבודה זרה", מה ע"ז כלה מן העולם - שנאמר (ישעיה ב', י"ח); והאלילים כליל יחלופו - אף הוא כלה מן העולם (מדרש משפטים, א').

ח. על כן תפוג תורה - ולא יצא לנצח משפט, כי רשע מכתיר (מסבב) את הצדיק - על יצא משפט מעוקל, [מעקמים את המשפט ולא יעשה על צד היושר, כי חושבים שאין דין ואין דיין, מצודות]. (חבוקק א', ד').

ט. שפתותיכם דברו שקר (ישעיה נ"ט, ג'), אלו "עורכי הדיינים" ("ה"טוענים") [שמלמדין את בעלי דין לטעון שקר, (רש"י).
(שבת קל"ט, א')

י. אל תעש עצמך כ"עורכי הדיינים", (אבות א', ח'). לא דיבר במלמד טענות של שקר, כי אדם כזה "רשע גמור" - ועבירה גדולה היא. (רבינו יונה, שם).

יא. ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיז עושקיהם כח, (קהלת ד', א'). [וראה ברוח הקודש שקלקול

הדורות יהיה גדול כל כך, שאף שיש קלקול משפט - מכל מקום יהיה הסרת ההשגחה - והעונש יהיה רק בהסתר, ועל הדור הזה אמר; "ושבח אני את המתים שכבר מתו". ועל זה אמרו חז"ל: "גי' דברים שהעולם עומד עליהם" כו'. על האמת ועל הדין ועל השלום.

יב. בטור (שולחן ערוך חו"מ, סי' א') - כתוב וזה לשונו: **דיין המשבר זרועות רמות הרשעים - ולקח מידם טרף - ומחזירו לבעלים, מקיים העולם - ונעשה שותף להקב"ה בבריאה"...** וכפי גודל משכורתו - כן עונש המבטלו והמעוותו, כדתנן חרב בא לעולם על עיוות הדין עכ"ל.

יג. בתורת כהנים (ויקרא י"ט ל"ה), הובא ברש"י עה"ת שם: **לא תעשו עול במשפט, כל דיין המקלקל את הדין, קרוי "עול" "שנאווי" ו"משוקץ" "חרם" ו"תועבה", וגורם לחמשה דברים: "מטמא את הארץ" ו"מחלל את השם" ו"מסלק את השכינה" ו"מפיל את ישראל בחרב" ו"מגלה אותם מארצם".**

(תוכחת מגולה)

* * *

**מצוה שאי אפשר להעשות על ידי אחרים
צריך להפסיק מתלמודו כדי לקיימן כהלכתן
בכל תנאיהן ודקדוקיהן בתכלית השלימות**

בשולחן ערוך הרב ח"ג סעיף ג', וז"ל: **מצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים צריך להפסיק מלימודו ויעשה המצוה - הי' לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות (מ"ק דף ט"ו) על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל**

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש רה

המצות כולן, אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו **יפסיק תלמודו ויעשה המצוה** ויחזור לתלמודו ואין צריך לומר למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה **שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות כי זה כל האדם** כמו שאמרו חכמים (ברכות יז) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, **ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו** (ירושלמי פ"ק דברכות ובבלי ספ"ב דברכות) **שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם**. ולא אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה (רא"ש פ"ד דפסחים ותוס' סוטה דף כ"ב) אלא כשמקיים המצוות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים אלא מיראת העונש בעולם הבא או אפילו בעולם הזה או מאהבת השכר לקבל פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד של משמאילים בה הנותן מן השמים או אפילו ליקח מעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהי ראש ישיבה, אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע ועליו אמר הכתוב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגוי וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים (רא"ש בתשובה) **הרי הוא כקל שבצבור וגרוע מעם הארץ** (תוס' סוטה כ"ב) שזדונות נעשים להם כשגגות ולזה **נעשים שגגות כזדונות** ועליו אמרו חכמים לא זכה נעשית תורתו לו סם המות, עכ"ל.



בעזרת השם יתברך

פרק מ"ט

• כי תצא •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי -
העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה
כנדרש - נטילת ידים כראוי היא סגולה לעשירות
ולאריכות ימים - סדר הנטילה - גודל השכר של
אמירת תהלים - על ידי אמירת תהלים של איש
פשוט מכפר, הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב
אחד מישראל - הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד
אמר כל יום תהלים כשהיה מלובש עם תכריכים
ושוכב בקבר וזכה לבן קדוש שצדיקי הדור אמרו
עליו שהוא משיח בן דוד - סדר עונשי הנפש -
בנים מתים חס ושלום בעון מזוזה, ציצית,
נדרים, ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם
- עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי
דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר
לימים - האנשים המרפים לב המשתדלים
בחיזוק הדת הם שלוחי דסטרא אחרא -
המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים על
כלל ישראל מתרון אף בעולם - גם המתרפה
במלאכתו אח הוא לבעל משחית.

תוכן הענינים של פרק מ"ט

- א. העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כנדרש:..... ריא
- ב. השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי - סגולה לעשירות ולאריכות ימים:..... ריג
- ג. להתכונן לנמילה:..... ריג
- ד. סדר הנמילה:..... רטז
- ה. עוד דינים חשובים:..... רמז
- ו. גדל השכר של אמירת תהלים..... ריז
- ז. על ידי אמירת תהלים של איש פשוט מכפר, הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב אחד מישראל. ריז
- ח. הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד אמר כל יום תהלים כשהיה מלוכש עם תכריכים ושובב בקבר זוכה לבן קדוש שצדיקי הדור אמרו עליו שהוא משיח בן דוד..... ריח
- ט. רבי מנחם מענדיל מקאסוב ז"ע - הוא משיח בן דוד..... ריט
- י. סדר עונשי הנפש..... ריט
- יא. יש עבירות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים..... ריט
- יב. בנים מתים חס ושלום בעון מזוזה, ציצית, נדרים, ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם..... רכ

- יג.** בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים והיוקר הווה והשכר אכר..... רכא
- יד.** בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים..... רכב
- טו.** קדושת ארץ ישראל גבוהה מאוד שצריך להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא בחוץ לארץ, וצריך לדעת כי בבית המלך הוא יושב..... רכג
- טז.** עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר לימים..... רכז
- יז.** האנשים המרפים לב המשתדלים בחיזוק הדת הם שלוחי דסטרא אחרא..... רכח
- יח.** ההבדל בין דורינו לדורות שעברו עלינו ללמוד מהם..... רכט
- יט.** המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים על כלל ישראל מחרון אף בעולם..... רלא
- כ.** גם המתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית..... רלב
- כא.** הכל תלוי בהדרכת המנהיג..... רלג
- כב.** אם המנהיג מקצר לעצמו עבור בני דורו אשרי לו ואשרי לדורו. אבל אם המנהיג אינו מקצר לעצמו אזי כל הפירצות שנתהוו עי"כ, על ידו הם, ועל שמו נקראים..... רלד
- כג.** תוכחה למנהיגים שאינם משגיחים על עדת ה' כראוי..... רלז



פרק מ"ט

השכר והעונש להמזלזל בנטילת ידיים לסעודה

העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כנדרש:

- א. מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך ואיך שצריך יורד מנכסיו וכאילו נכרת מזה העולם לתקופה זו^א.
- ב. מי שאינו נוטל ידיו כמו שצריך - סימן רע הוא לו, השי"ת לא ימחול לו על כך^ב ונקרא אפיקורס^ג.
- ג. בשמים מוציאים אותו מכלל ישראל ולא יזכה לחלק לעולם הבא לאחר מותו^ד.
- ד. לאחר מותו יתגלגל במים^ה יש אומרים שנהיה צפרדע^ו, אם היו יודעים איזה צער זה להתגלגל במים לא היו מפסיקים לבכות^ז.
- ה. השי"ת לא יצילו מצרה רח"ל ואם יבואו עליו גזלנים לא תהיה עליו שמירה מן השמים והם יוכלו לשדוד ממנו את

א) אורח חיים סימן קנ"ח סעיף ט'.

ב) תנא דבי אליהו - רוקח - אליהו רבא סימן קנ"ח ס"ק ר'.

ג) שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל - סימן קנ"ח.

ד) ספר הקדוש שבט מוסר פרק ט"ז בשם צוואת רבינו אליעזר הגדול זי"ע.

ה) שער הגלגולים הקדמה כ"ב.

ו) שער הגלגולים הקדמה כ"ב שם.

ז) שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארא זי"ע בשם הזוהר הקדוש.

ריב שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

כל רכושו^ה. לכן בזמן שגניבות הן מעשה של יום ויום ומצוי מאוד שאנשים - אין להם פרנסה התפקיד של כל יהודי להתחזק בנטילת ידים ולעורר את אשתו וילדיו על כך^ו. העבירה שלהם על חשבונו וגם העונש מפני שיכל ללמדם.

ו. מי שאינו נוטל ידיו כהלכה מביא עוני לעולם. הצרות והיסורים שהעניים סובלים הוא אשם בכך, ולכן לאחר מותו לא תהיה לו מנוחה, בדיוק כמו רוצח ששופך דם מפני שבגללו כבר מתו הרבה אביונים^א.

ז. טומאה שורה על ידיו לכן נוטלים ידים לפני הסעודה כדי להסיר את הטומאה, ומי שאינו נזהר בזה - הלחם שאוכל טמא והוא מדבק בסטרא אחרא רח"ל ועל ידי כך נהיה עני ונכרת מזה העולם^ב.

ח. כל העונשים שנזכרו לעיל נאמרו גם על אלו שאינם נוטלים ידיהם כראוי וכנדרש מפאת עצלות^ג.

* * *

ח) יפה ללב סימן קנ"ח סעיף קטן ו' - זוהר הקדוש פרשת פקודי דף ר"ג עמוד ב"ת.

ט) ספרי מוסר

י) מסכת שבת דף נ"ד.

יא) קיצור ספר הקדוש שני לוחות הברית הלכות נטילת ידים בשם חכמי האמת

יב) ספר הקדוש סדר היום דיני ברכת המוציא.

יג) ספר כף החיים סעיף ע"ד - בשם הפוסקים.

**השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי -
היא סגולה לעשירות ולאריכות ימים:**

א. מי שנוטל ידיו עם הרבה מים זוכה לעשירות^י. מי שאינו זוכה לעשירות זה מפני שעבירות אחרות מעכבות^ט. בכל זאת יהיה רגוע שהעושר שמור לו לעולם הבא ששם התענוג הוא אמיתי ולעשירות אין שעור וגבול^ט ויזכה גם ליראת שמים^י.

להתכוון לנטילה:

א. בכל חלק ממצות נטילת ידיים מונחים סודות^י נעלים: הנטילה, הכלי, שפשוף הידיים, ניגוב הידיים, הברכה וכו', לכן יהיה נזהר בכל אחד מהם^ט.

יד) שולחן ערוך אורח חיים סימן קנ"ח סעיף י' - זוהר הקדוש פרשת לך לך סוף דף פ"ז עמוד ב'.
טו) עיין ספר חיי אדם כלל ל"ו אות אל"ף - וספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ'.
טז) ספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ' שם.
יז) אחרונים סימן קנ"ח

יח) האר"י הקדוש גילה לנו על ידי תלמידו הקדוש רבינו חיים וויטאל זי"ע את כל סודות התורה וכוונות התפילה וגם עשה נפלאות וגילה לנו ברוח קדשו מקום קבורתם של כמה נביאים ותנאים ואמוראים ועוד קבורת הרבה צדיקים בארץ הקודש.
פעם אחת כשהבעש"ט הקדוש נטל ידיו לסעודה אמר לו תלמידו הרה"ק ר' נחמן הארדענקער זי"ע, שעל פי כוונות האר"י הקדוש יש לכון בנטילת ידיים כוונה זו זו, כוונה אחרת ממה שהבעש"ט הקדוש כוון באותה נטילה. הלילה כבר ירד ומפני שהנרות כבו הם ישבו בחושך. הבעש"ט הקדוש לבש צורה ופשט צורה, ותלמידו הכירו בו, שכעת נשמתו עולה למעלה, כך ישב

ריד שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

- ב. לפני הנטילה יבדוק את ידיו אם אין עליהם חציצה^כ כדי שלא תהיי לו חציצה - שאלה על הצפרניים יגזור אותם בכל ערב שבת קודש^{כב}, גם את העורות ליד הצפרניים^{כג}.
- ג. ישתמש בספל שאין עליו שום חור או סדק אפילו יותר למעלה, וכן ספל שיוכל להכיל הרבה מים ופתחו רחב.
- ד. יכין מגבת עוד לפני שנוטל ידיו שיוכל מיד לנגב בה ידיו וכן לחם ומלח על השולחן. (וסכין - לחלה)
- ה. ינגב היטיב ידיו ויגביה שרווליו עד המקום ששם נוטלים כדי שיטול ידיו ברווח כפי השעור.
- ו. כשהספל כבר מלא במים ינגב את שתי הידיות של הספל.^{כד}
- ז. יטול ידיו הכי קרוב לשולחן שאוכל^{כה} ויזהר שיהיה לכל הפחות באותו בית.

הבעש"ט הקדוש זמן מה, והר"ר נחמן הארדענקער זי"ע נרדם. כשהקיץ משנתו שאלו הבעש"ט: "מה אתה אומר כעת?" ספר התלמיד שראה בחלומו והנה הוא במתיבתא דרקיע ושמע שמכריזים שהבעש"ט הקדוש ידרוש היום, נתאספו הרבה נשמות וגם האר"י הקדוש בתוכם, בתוך דרשתו פלפל הבעש"ט הקדוש עם האר"י הקדוש בכוונת נטילת ידים, והאר"י הקדוש הודה לבעש"ט הקדוש שכעת יש לכוון כמו שהוא כיוון.

(ט) אור צדיקים ודרך סעודה.

(כ) משנה ברורה סימן קס"א, א'.

(כא) כף החיים סימן קס"א סעיף קטן י"ד.

(כב) אשל אברהם סעיף קטן קו"ף.

(כג) חיי אדם כלל מ', פתחי תשובה סימן קס"ב, שולחן שלמה

שם.

(כד) סימן קס"ו ואחרונים.

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש רטו

ח. לפני הנטילה יבקש על פרנסה [באיזה לשון שירצה] (או יאמר את המזמור: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" וגו'^{כה}).

סדר הנטילה:

א. יקח הכלי עם מים ביד ימין ויעבירו ליד שמאל, יטול יד ימין שלש פעמים, לאחר מכן יקח את הכלי ליד ימין ויטול את יד שמאל שלש פעמים.

ב. צריך לפסק אצבעותיו ולכופף מעט את קצה האצבעות למעלה ולשפוף המים מקצות האצבעות כשמזיז הספל באיטיות עד סוף ידיו^{כו}, כדי שהמים יגיעו לכל המקומות: בקצה האצבעות, בין האצבעות, על כף היד ועל סוף היד, לכן יטול ידיו עם הרבה מים כדי שיגיע לכל המקומות.

ג. לאחר הנטילה ישפוף היטיב יד אחת בשניה ויברך "על נטילת ידיים" (על פי קבלה צריך להרים ידיו)

ד. לאחר מכן ינגב היטיב ידיו עד שמרגיש שיבש בכל המקומות, ביותר צריך להזהר בין האצבעות בקצה ובסוף היד.

ה. לא ינגב ידיו במגבת רטובה^{כז} ולא בבגדיו^{כח}.

ו. יברך וינגב ידיו הכי קרוב למקום ששם מברך המוציא ואוכל^{כט}.

(כה) מגן אברהם ומשנה ברורה סימן קס"ו.
(כו) קיצור שולחן ערוך סימן מ' סעיף ד' ואחרונים בסימן קס"א.

(כז) אחרונים סימן קס"ב סעיף ח'.

(כח) דקשה לשכחה - מגן אברהם ופרי מגדים סימן קנ"ח.

(כט) כף החיים סוף סימן קס"ז בשם הפוסקים.

ז. מתחילת הנטילה ועד שאוכל "המוציא" אסור לדבר^ל, אבל "אמן" מותר לו לענות אם שומע ברכה כשכבר נטל שתי ידיו^{לא}.

ח. אסור לעשות ברכה "על נטילת ידים" רק אם רוצה לאכול לפחות 2 אונץ לחם (אחד ושליש מפרוסת לחם רגיל) עד ארבע דקות חצי מזה והחצי השני עד עוד ארבע דקות^{לב}.

עוד דינים חשובים:

א. אם אחד יוצא באמצע הסעודה לזמן ארוך יותר צריך שוב ליטול ידיו בלי ברכה כשחוזר^{לד}.

ב. אם נוגע במקומות המכוסים בשעת הסעודה או מגרד ראשו יטול שוב ידיו בלי ברכה, עד אז אסור לו לבלוע הלחם^{לד}.

ג. אם הולך לבית הכסא באמצע האוכל יטול עוד הפעם ידיו כשחוזר^{לד}.

על כן יש להזהר מאוד בענין נטילת ידים, הן בנטילת ידים לסעודה והן בנטילת ידים להטהר מטומאה - כגון: בקימה בבוקר, היוצא ממרחץ, הנוגע במקום מכוסה וכדומה, כי הוא יסוד גדול לטהרה, כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים^{לז} אם אינו נוטל ידיו אם תלמיד חכם הוא שוכח תלמודו,

(ל) שולחן ערוך הרב סימן קס"ה סעיף א'.

(לא) אחרונים סימן קס"ו.

(לב) שיעורי תורה להגאון הקדוש רבי אברהם חיים נאה זצ"ל - ושיעור כדי אכילת פרס על פי שיעור הגאון בעל חזון איש זצ"ל.

(לג) סימן קס"א סעיף א'.

(לד) חיי אדם סוף כלל מ'.

(לה) עיין פרטי הדינים בשולחן ערוך סימן קס"ד.

(לו) סימן ד' סעיף י"ח.

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש ריז

אם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו, וכתב האלי" רבה^ל דרצה לומר שנכנס בו רוח שטות ועל ידי זה בא לעבור עבירות רח"ל, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה^ל אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דהיינו שהיצר הרע שולט עליו להכשילו בעבירה ואינו מרגיש כלל שעובר עבירה, מפני שיש בו רוח שטות, ואחר כך יצטרך לסבול את עונשי ויסורי גיהנם רח"ל עד שיתמרקו עוונותיו, על כן צריכים ללמוד הלכות נטילת ידים בעיון גדול.

ידוע כי הרה"ק ר"ר שמעלקע מניקלשבורג זי"ע דקדק כל כך בנטילת ידיים לסעודה עד שהיו לו ג' מאות חומרות בנטילת ידים. ומובא בספר אורחות חיים^ט מהרה"ק ר' נחמן כהנא מספינקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זי"ע, שמעתי מכ"ק אדמו"ח זי"ע אשר שמע מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר בעל דברי חיים מסאנץ אשר רבינו הקדוש רבי ר' שמעלקע מניקלשבורג היה לו שלוש מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו"ם.

* * *

גודל השכר של אמירת תהלים

**על ידי אמירת תהלים של איש פשוט מכפר -
הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב אחד מישראל**

בימי הבעל שם טוב נגזרה גזרה בשמים על מושב אחד של ישראל לכליון, קרא אליו הבעל שם טוב את חבריו, הצדיקים הנסתרים רבי מרדכי ורבי קהת, וטכס עצה כיצד לבטל את הגזרה. והבעל שם טוב עשה עליית נשמה, וראה כי

לז) סימן ד' סעיף קטן י"ג.

לח) סוטה דף ג' ע"א.

לט) שלחן ערוך אורח חיים סימן ד' סעיף י'

כבר נגזרה גזרה ואין להשיב. בהילוכו בחזרה דרך ההיכלות, ראה בהיכל אחד אור גדול ביותר. התבונן וראה כי זהו היכלו של איש כפרי אחד, שהוא גומר את התהלים חמש פעמים בכל יום, ואותיות התהלים מתנוצצות בהיכל זה. נסע הבעל שם טוב אל הכפרי הזה, ואמר לו: אלו היית יודע שבעולם הבא שלך תוכל להציל ישוב מישראל, היית עושה זאת? השיב הכפרי: - אם יש לי עולם הבא, אני נותנו במתנה להצלת אותו ישוב ונתבטלה הגזרה. (תמימי דרך). ובספר רבינו ישראל הבעל שם טוב (דף ס"ט) מובא המעשה באופן אחר קצת.

**הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד אמר כל יום תהלים
כשהיה מלובש עם תכריכים ושוכב בקבר וזכה לבן קדוש
שצדיקי הדור אמרו עליו שהוא משיח בן דוד**

רבי יעקב קאפיל חסיד אבי השושלת קאסעוו-וויזשניץ היי מתלמידיו של הבעל שם טוב הקדוש ואף הרבה להיות בעל תפילה בבית מדרשו של הבעל שם טוב, על גודל פרישותו וצדקתו מסופר, שבשעת פטירתו נתאספו החברא קדישא בביתו ודיברו אודות התכריכים, נענתה הרבנית ואמרה: תכריכיו מזומנים כבר כמה שנים ואין צורך בתכריכים חדשים. שאלו אנשי החברה קדישה היכן הם, אמרה להם הרבנית קדו למרתף שם הם נמצאים.

כשירדו אנשי החברה קדישה מצאו את התכריכים כדבריה ולידם נראה להם בור ארוך בצורת קבר, כשעלו שוב לביתו שאלו את הרבנית מה הקבר שראינו במרתף, נתייפחה הרבנית סיפרה: מאז נישאתי לבעלי זוכרת אני שבכל יום ויום היה נוהג לרדת למרתף וללבוש את התכריכים ולשכב בקבר זה כשתי שעות, שם למד פרקי תהלים.

שכר כי תצא - פרק מ"ט **ועונש** **ריט**

רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע - הוא משיח בן דוד

רבי מנחם מענדל מקאסוב היה בנו של רבי יעקב קאפיל חסיד הני"ל, ומסופר שכשהתארח פעם אצל גיסו הצדיק הקדוש רבי אורי מסטרעליסק הסבו שניהם לסעודת ראש חודש בצוותא עם עוד הרבה צדיקים, באמצע הסעודה הניח אחד הצדיקים את ידו על כתפו של הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל, גער בו רבי אורי ואמר: הורד מהר את ידך מכתפו כי הוא משיח בן דוד.

(זכרון אשר דף ז')

סדר עונשי הנפש

הבאנו כאן מספר הקדוש מנורת המאור

(פרק ג, נר א, כלל א, חלק א סימן ד' א')

וחילקנו הענינים להקל על המעיין - וגם הוספנו הביאור נפש יהודה לפעמים בפנים) עוד הוספנו הערות חדשות מגאוני וצדיקי הדורות מוסרי דור ודור אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לזקנים עם גערים, הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון.

יש עבירות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים

יש לך עבירות אחרות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים, והיו למדין אותו מאסמכתא דקרא כדגרסינן במסכת שבת פרק במה מדליקין דף ל"ב, תניא רבי נתן אומר בעון נדרים אשתו של אדם מתה שנאמר (משלי כ"ב) אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך, רבי אומר בעון נדרים בניס מתים כשהם קטנים, שנאמר (קהלת ה') אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך, ואיזה הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו.

**בנים מתים חס ושלום בעון מזוזה, ציצית, נדרים,
ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם.**

תנו רבנן בעון נדרים בנים מתים דברי רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר בעון ביטול תורה. בשלמא למאן דאמר בעון נדרים כדאמרן, אלא למאן דאמר בעון ביטול תורה מאי קרא דכתיב (ירמיה ב') לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו. רב נחמן בר יצחק אמר מאן דאמר בעון נדרים נמי מהכא לשוא על עסקי שוא. מכדי רבי יהודה הנשיא היינו רבי, ורבי בעון נדרים קאמר. לבתר דשמעה מרבי אלעזר בנו של רבי שמעון בן יוחאי.

פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי יוסי, חד אמר בעון מזוזה, וחד אמר בעון ביטול תורה. מאן דאמר בעון מזוזה קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו. ולמאן דאמר בעון ביטול תורה מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה, חד אמר בעון מזוזה, וחד אמר בעון ציצית. בשלמא למאן דאמר בעון מזוזה, דכתיב (דברים י"א) וכתבתם על מזוזות ביתך, וכתיב בתריה למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אלא למאן דאמר בעון ציצית מאי טעמא, אמר רב כהנא ואיתימא שילא מרי דכתיב (ירמיה ב') גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים. רב נחמן בר יצחק אמר למאן דאמר בעון מזוזה נמי מהכא דכתיב "לא במחתרת מצאתים" שעשו פתחים כמחתרת. ואמרין עלה תניא רבי נחמיה אומר בעון שנאת חנם (פירוש שלא ראה בו דבר עבירה שיהא מותר לשנאו ושונאו) מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו מתים כשהם קטנים. רבי אלעזר בר יהודה אומר בעון חלה אין ברכה במכונס (פירוש באוצרות יין ושמן) ומארה משתלחת בשערים וזורעים ואחרים אוכלים אותם שנאמר (ויקרא כ"ו) אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה, אל תקרי בהלה אלא בחלה, דכתיב וזרעתם לריק זרעתם וגו'. ואם נותנין

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש רכא

מתברכין שנאמר (יחזקאל מ"ד) וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך.

בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים והיוקר הווה והשכר אבד

בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר והיוקר הווה והשכר אבד. ובני אדם רצים אחר הפרנסה ואינן מגיעין שנאמר (איוב כ"ד) ציה גם חום יגזלו וגו' (פירש הקונטרס לשון צווי דברים שצויתי אתכם בשעת החום היינו תרומות ומעשרות).

תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים, ואם נותנין מתברכין שנאמר (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די, אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. בעון גזל הגובאי עולה והרעב הווה, ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם שנאמר (עמוס ד') שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצצות אביונים האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה (פירוש מדבר על ראשי ישראל המתעים אותם), אמר רבא כגון הני נשי דבני מחוזא דאכלן ולא עבדן וכתוב (שם) הכיתי אתכם בשדפון ובירקון חרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם ולא שבתם עדי נאם ה', וכתוב (יואל א') יתר הגזם אכל הרבה וגו' (פירוש בתוכחות ישעיה על מתעי ישראל) כתיב (ישעיי ט') ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו איש בשר זרועו יאכלו. אל תקרי זרועו אלא זרעו.

רכב שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בעון עינוי הדין (פירוש שמאחרים את הדין מלדונו לא לשם שמים אלא לאחר שהוברר להם משהין אותו) ועוות הדין (פירוש שלא היו מתונין בדין לעיין בו כל צרכו ומתקלקל מאליהו), ובעון ביטול תורה חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא ובני אדם אוכלים ואינם שבעים ואוכלים לחמם במשקל, דכתיב (ויקרא כ"ו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית וגו', ואין ברית אלא תורה שנאמר (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', וכתוב (ויקרא כ"ו) בשברי לכם מטה לחם, וכתוב יען וביען במשפטי מאסו (פירוש ענוי ועוות וקלקול).

בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים

בעון שבועת שוא ושבועת שקר (שבועת שוא פירוש הקונטרס לשון הבל המשנה את הידוע, כגון על האיש שהוא אשה, ושבועת שקר שאין בדאותו ניכר ומאמין שקר לבריות), וחילול השם (פירוש: אדם גדול שבני אדם למדין ממנו והוא אינו נוהר במעשיו ונמצא שהקטנים מזלזלים בתורה על ידו ואומרים: מבין זה שאין ממש בתורה ובמצוות ונמצא השם מתחלל ונעשה דברו חולין). וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים, שנאמר: ואם באלה לא תוסרו לי (שם שם - כ"ג). אל תקרי "בְּאֵלֶּה" אלא "בְּאֵלֶּה". וכתוב: "והשלחתי בכם את חית השדה" וגומר (שם שם כ"ב). וכתוב בשבועת שקר: "ולא תשבועו בשמי לשקר וחללת" (שם י"ט, י"ב). ובחילול השם כתוב: "ולא תחללו את שם קדשי" (שם כ"ב ל"ב), ובחילול שבת כתוב "מחלליה מות יומת" (שמות ל"א י"ד). וילפינן חילול חילול משבועת שקר.

* * *

קדושת ארץ ישראל גבוה מאוד, שצריך להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא בחוץ לארץ, וצריך לדעת כי בבית המלך הוא יושב.

בעל החרדים זצ"ל כתב וזה לשונו: כל אדם יחרד בבואו אל ארץ ישראל להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא בחוץ לארץ, וידע כי בבית המלך הוא יושב, עכ"ל.

וידוע דברא מזכה אבא ואמא וכן תלמיד לרבו. על כן הורים המניחים בנים ההולכים בדרכיהם הרי הם כאילו לא מתו, וכמו שאמרו חכז"ל^ב כל המניח בן כמותו כאילו לא מת, וברא בעשותו מצות ה' עושה נחת רוח לאבא ואמא^{מב}

(מ) עיין ב"ב (דף קט"ז ע"א): דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה, עכ"ל, עיי"ש בארוכה, ובחדא"ג מהרש"א שם.

ועיין ב"ר (פמ"ט, ה), וז"ל: כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת בו, עכ"ל. וכ"ה בתנחומא באבער תולדות א. פס"ז עה"פ (וירא יח, יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט גו'.

מא) עיין סנהדרין דף ק"ד ע"א. זהר פ' וירא (דף קט"ו סע"א). תוספת לזהר ח"ב (דף רע"ג ריש ע"ב). פ' אחרי (דף נ"ז רע"א). ז"ח פ' יתרו (דף ל"ה ריש ע"ד). קונטרס "חסדי עולם" (להר"ר ראובן מרגליות) שבסוף ס' חסידים (הוצאת הנ"ל) לסימן תר"ה (ע) תקצ"א ואילך).

(מב) וראיתי מעשה נפלא, ומעשה שהי' כך הי': במדינת ליטא בדורות הראשונים הי' אדמו"ר אחד מפורסם בחסידות ושמו רבי זונדיל החסיד, ובאותם הזמנים הי' קשה מאד לנסוע מעיר לעיר מפני שלא הי' לא מסילת ברזל, אלא הנסיעה היתה ע"י שיירת עגלות ובדרכים מסוכנות, והשיירה היתה יוצאת רק פעם בשבוע. נתפרסמה השמועה כי רבי זונדיל מגדל יתומים ומלמד אותם תורה, שמע בחור אחד יתום מאביו שנפשו חשקה בתורה ולא הי' מי שילמד אותו. אמר לאמו שהוא רוצה ללכת

אצל האדמו"ר הזה. מובן שאמו לא רצתה. סוף-כל-סוף פייס אותה, ומפני עניותו הלך רגלי עד שהגיע אצל הרבי הנ"ל וישב שם במשך חדשים ונהי' כאחד מבני ביתו.

כל חצי שנה הי' הולך לבקר את אמו, בעת מועדים וחגים, כגון בפסח ובסוכות. לאחר שנתיים בעת חזרתו מביתו אל הרבי טעה בדרכו ונכנס למדבר שמם ולא ידע איפוא הוא נמצא, בינתיים ירד הערב והי' מפחד מלסטים וגם מהחיות, והי' בוכה ומתפלל אל ה', ופתאום ראה מרחוק איזה פלטין אחד יפה ותיכף רץ בשמחה רבה אל המקום עד שהגיע לדלת, ופתאום נודעו וחזר אחורנית.

והנה יצא קול מהפלטין וקרא: אפרים, אפרים בא הנה, כששמע הבחור שקוראים לו לא הי' לו ברירה אחרת וניגש ליד הדלת, והסתכל בפנים הפלטין וראה שם אולם גדול, ובתוכו שולחן ארוך כפי גדל המקום ומסביב לשולחן יושבים זקנים וישישים וכל אחד ואחד דומה למלאך ה' צבאות ובאמצע השולחן הי' יושב הזקן שבכולם ואמר לו: בני אולי אתה רוצה לראות את רבך רבי זונדיל החסיד.

והבחור מרוב הפחד נתפס לשונו ונרעדו ברכיו ולא יכול לעמוד, ופתאום שמע קול קורא רבי זונדיל רבי זונדיל בא הנה, וראה הבחור, שרבי זונדיל בא מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין כמו שהוא מכירו והוציא הזקן את ר' זונדיל החוצה, ושם על יד הדלת היו שני כלבים שחורים והזקן רמו לכלבים, ומיד התנפלו הכלבים על רבי זונדיל החסיד וקרעו אותו לגזרים.

כשראה תלמידו כך נפל ונתעלף ולא ידע למה זה. בא אחד מהזקנים והשיב נשמתו, אמר לו בני אולי לא ראית טוב, ואתה רוצה לראות את רבך שוב, עוד פעם קרא רבי זונדיל רבי זונדיל, והנה אפרים רואה שרבו בא מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין, ושוב רמוז לכלבים והתנפלו על רבי זונדיל והרגו אותו כבראשונה במיתה משונה שעשו כל גופו לגזרים. שוב תלמידו נפל ומת בו במקום, שוב החזירו את רוחו ונשמתו של הבחור והכניסו אותו בתוך האולם.

שאל ממנו הזקן הישיש מזה למדת ממנו, ועל איזה מצוה אתה מחזיק יותר מכולם, והבחור מרוב פחדו אינו משיב. פתחו התיק שלו וראו רשום בתוך התיק שהבחור אפרים תלמידו של רבי זונדיל מדקדק במצות ציצית* יותר ויותר. אז אמרו לו תוציא הטלית קטן שלך ונראה אם זה כשר, והוא עומד כמת לפנייהם ולא הי' מזיז לא רגל ולא יד, אז הוציאו הטלית קטן שעליו ומצאוהו שפסול, אמרו לו זהו המצוה שחביב עליו? תיכף הוציאו אותו החוצה רמזו לכלבים והתנפלו עליו והוציאו לו את שתי העינים של הבחור וקרעו לו את שתי רגליו ונפל כמת ארצה בוכה וצועק אמא אמא אבא אבא, תרחמו עלי, וכיוצא תפלות של בכי. פתאום בא אחד מהישישים וספר בידו ואמר לו אם אתה לא מקיים וראיתם אותו למה לך עינים.

* בספר קדושת לוי (על פרקי אבות) כתב, ידוע שיש צדיקים אשר הדם הוציאים לעבור על הגוים גורי עצים ואש הנידנם, כדי להעלות משם נשמתן של רשעים שיש להם איזה שייכות בשורש נשמת הצדיק, ומדי עברו מתדבקם בו בהצדיק ומצפצפין ועולין. והוא ענין מאמר רז"ל שהי' לכל אחד משראל שני אלפים ות"ת עבדים מאומות העולם, והוא כי ע"י קיום מצות ציצית כתיקונה, יעלו עם הצדיק המקימה שני אלפים ות"ת ניצוצות הקדושות מעמקי הקליפות. ובספר מדרש תלפיות (אות כ') כתב בשם הרב הגדול המקובל האלקי כמחור"ר אברהם היבני זצ"ל שיקח הציציות בידו וישם אותם נגד לבו ויעכבם שם עד שיאמר "ותורתך ודברך ישימו על לבו" וינשק אותם משום ריש"ם בר"ת "יהי שם ה'" "מבורך שהוא השם הוי"ה תרמוו בכל ציצית, דשמנה חוטים שזורים הם י"ו וחמשה קשרים כפולים הרי עשרה עולה כ"ו כשם הוי"ה. ועי' באה"ט סי' ג"ט סק"ג.

עוד כתב שם (באות כ') מעם שמנשקין הציצית בלעד קימת', כי "לעד" עולה ק"ד כמספר הציצית שעולים ק"ד, כי ארבע פעמים שמונה עולה ל"ב וכל ל"ב חוטים הם שזורים, ב' פעמים ל"ב עולה ס"ד, וחמשה קשרים כפולים בכל ציצית שהם עשרה קשרים בכל ציצית עולים ארבעים, מ'ו ס"ד עולה ק"ד, באופן שתיבת לעד עולה מנין הציצית.

ובספר רפאל המלאך (אות צ') מביא שמצית ציצית יש בה סגולה גדולה לכמה ענינים ושקולה כתר"ג מצות, ומצלת האדם מן החטא, ומשמרתו מכל רע, וכמו מזוזה לבית כן ציצית לנוף. כי היא הנותנת לאדם את הכח של אור מקיף, אבל זאת רעה חולה שאף אחד מאלף אינו מקיים מצות ציצית כראוי, כי מלבד זה שחסר מצות תכלה, אבל גם מצות לכן אינו מקיים, כי כמה דקדוקי דינים יש במצות ציצית כמבואר בשלחן ערוך, וצריך לזכור העיקר שצריך להיות גדיל הציצית נטף על הכנף, והדין מבואר בסידור הרב הרו"ש זוקוללה"ה איד לעשות עצה על ידי התקשרות חוט של תפירה שהציצית יהיו נוטפין תמיד על הכנף. ועוד יש עצה טובה יותר קלה דרינו שמשוך את הגדיל אל הנקב ויעשה חוט תפירה שנקרא "פעקליקא" על הגדיל סמוך אל הנקב. ובכן יהי' הגדיל תמיד תחת חוט תפירה ולא יזוז משם, ולא לחנם אמרו במסכת שבת, כל הזוהר במצות ציצית וזכה ומשמשין לו ב' אלפים ות"ת עבדים. וכבר נשאלתי מאת משיביל אחד, הלא כמעט כל היהודים כערך עשרת מיליאן לובשים ציצית ומאין יהיו כל כך עבדים בעולם, אבל הדאמת הוא שצריך לבקש אחר כעיר ושנים במשפחה אשר יהי' זהו במצות ציצית שיקיים המצוה כראוי בכל פרטי' ודקדוקי', ואנכי רוצה לזכות את הרבים בעצתי, וכל השומע לי יענם לו, עכ"ל.

ובספר "מעמי המנהגים" דף תקס"ט מביא בשם הצדיק הקדוש מחור"ר יעקב יצחק מלובלין זוקול', סגולה לחולה, להסתכל על הציצית, ע"ב.

רכו שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בחייהם וגם לאחר מותם, ובשכר זה ינצלו הוריו מדינה של גיהנום ויזכו ליום שכולו טוב וליום שכולו ארוך.

ולכן אם עושים דבר טוב לשמו ולזכרו יכולה נשמתו ללכת מחיל אל חיל בעולם העליון ע"י התורה והתפלה והמצוות שעושים הילדים והנכדים שעולים למעלה.

החפץ-חיים אמר: **בני אדם בדרך כלל דואגים תמיד איך לחיות בתנאים יותר טובים, אבל אינם**

כעבור איזה רגעים בא רבי זונדיל ואמר לו בני אל תבכה ולא תצטער, תדע כי כל מה שראית אמת הדבר ולא חלום. תיכף ירפא לו את העיניים והרגלים ואמר לו בני לאחר שאתה הלכת לביתך מיתתי היתה פתאומית ודין אותי כמו שאתה ראית, ולא תחשוב שמצאו בי שום עולה ח"ו, אלא כל העונש הזה בא לי עבור יתומה אחת שנתנה לי כסף לשמור, ועכשיו היא רוצה להתחתן, ובאה אצל אשתי ודורשת הכסף, ואשתי אינה יודעת איפוא מונח הכסף. ועל כל דמעה של היתומה דנים אותי באופן כזה, לכן גלגלו עלי רחמים מן השמים שתבוא אתה הנה כדי שתציל את נפשי מהצער הזה.

ואתה בני, תקום תיכף תלך לביתי ותחפור תחת מטתי מצד הראש ותמצא שם בתוך כלי אחד הכסף של היתומה ותתן לה. אמר לו התלמיד, רבי אפוא אני נמצא, אמר לו הנה אתה נמצא קרוב לעיר, פתח עיני וראה חומת העיר, תיכף רץ לבית הרבי וראה את היתומה בוכה ודורשת כספה, תיכף נכנס לבית הרבי והוציא את הכסף שלה ומסר בידה, ובלילה בא הרבי בחלום ואמר לו תנוח נפשך בגורל הצדיקים לאחר אריכות ימים ע"כ המעשה.

וכאן אנו רואים שגודל הזכות של ברא מזכה אבא [ואמא] ותלמיד מזכה לרבו, וממילא ההורים המניחים בנים ההולכים בדרכיהם כאילו לא מתו. ולכן אם עושים דבר טוב לשמה ולזכרה יכולה להיות נשמתה הולכת מחיל אל חיל בעולם העליון ע"י התורה והתפלה שעולים למעלה ע"י העומדים ומתפללים בבית המדרש.

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש רכז

חושבים על המיתה איך למות ומה לקחת לעולם-הבא. ובאמת ספק גדול הוא האם ישיגו את החיים הטובים, אבל אין ספק, כי בודאי יגיעו למיתה ועליהם להתכונן לזה.

**עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי דיחוי -
חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר לימים**

היות שמצאתי כתוב בתורה ומפורש בדברי חז"ל גודל מעלת המזכה הרבים והעוסק בפעולות שאפשר שעל ידם יסובב להשפיל רוח הטומאה שנתפשטה בעולם, ולרומם כבוד שמים המחולל בעוה"ר ובפרט בדור זה שרוח החנופה כיסה ארץ ורבים מכניסין דבריהם לבל להוכיח ולזעוק מרה על מכשולי הרבים, ואמרו ז"ל בשעת המכניסין פזר ולא לטמון ידו בצלחת ולהתעטף במעשה העונה ולומר ימים דברו, מנהיגי ישראל הזקנים להם יאות לעמוד בפרץ ולגדור גדר.

אמנם על כל איש ישראל מוטל לעשות למען כבוד השם כמ"ש הגה"צ בעל חפץ חיים שליטי"א [זצ"ל], והנה כהיום שנתרבה בעוה"ר פרצות גדולות בקיום מצות ד' והוא ממש כאש בוער, ורוצה לכלות כל חלקה טובה, מצוה רבה שימצא בכל עיר כנגדה חבורה של יראי השם שיראו להחזיק הדל בכל נפשם, וכמו שמלפנים שלא הי' הדלקות מצויות הי' דין במה שנקבע מאת הממשלה צבא אחד של מכבים וכהיום שהדלקות מצויות נמצאים בכל עיר מתנדבים לזה, וכן בענין אש היצר מלפנים היו די אנשים מיוחדים בכל דור שבכח דבריהם הקדושים היו מכבים אש היצר והיום שבעוה"ר הדליקה מצויה מאוד צריך להמצא בכל עיר מתנדבים לזה, וזמננו דומה לעת אשר שלט ר"ל מחלת החולי רע שהרפואה הוא לשפשף הגוף בכח לעורר את כח החיים אשר בקרבו ויחזור עי"ז לבריאותו כמו כן בעוה"ר שולטת כעת רוח הכפירה והמינות בעולם ועלינו לעסוק ברפואות להציל

רכח שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

הנפשות והחלש יאמר גבור אני ונחזק איש את רעהו לבל נכשל ברוח הרעה ע"כ.

האנשים המרפים לב המשתדלים בחיזוק הדת הם שלוחי הסטרא אחרא

ועתה בימינו נתקיים הכתוב השמן לב העם הזה שלבבנו אטום ומכוסה עד שאין אנו מרגישים בגודל חלית נפשנו. וגם אם נתעורר רוח טהרה וקדושה ועבר רוח קנאה בלב איזה יחידים כי נודעה להם החטאת והפשע כי רבה הוא ומתאמצים להרים המכשולים מדרך עמנו, אבל בהתאסף ראשי עם יחד ויבא גם השטן בתוכם ויהי לרוח שקר בפי שלוחיו ואנשי חילו [ולפעמים מצליח מעשה שטן להתלבש גם בת"ח או בהרב] וישם דבר בפיו לאמור, כדבריתם כן הוא, אבל בעו"ה בדור הזה ואנשים כאלה אי אפשר לתקן מאומה, כי אינם מקשיבים הרפו לכם כי כל המעשים לא יועילו ולא יצילו, ולפעמים כשרואה הבעל דבר שתירוץ זה לא יתקבל, מכריז ואומר נתבונן בדבר ימים או עשור אולי יעלה לנו זמן מוכשר לתקן וכך יתחמץ המצוה עד אשר יתקרר לב היחידים וכיון שנדחה נדחה, והמכשולים מתרבים מיום אל יום ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו ברוחניות ובגשמיות כי הא בהא תלי, ומקרא מלא כתוב אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם וכו' ואם לא תשמעו וכו'.

ולבאר גודל הלחץ והדחק בגשמיות אך למותר הוא כי עין רואה והאוזן שומעת העוני והמחסור וחלאים רבים ורעים המתרבים מידי יום ביומו, וקול שועת בת עמי נשמע מארץ מרחקים, הדי' אין בישראל מדוע עלה הפורץ עלינו בגזירותיו הקשות והאכזריות ר"ל.

אמנם שפל מצבנו ברוחניות עלינו לספר ולפרש כי מתחבולות היצר להסיח דעתנו מזה, התבוננו אחי וראו כי חזות קשה נתקיים בימינו נבואת דניאל איש חמודות (דניאל י"ב) יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו וכמ"ש בס' ברית מנוחה שכאשר האור בא אזי החשך מתאמץ מאוד ויעלה כי המשחיתים מתפשטים בעולם, וזה רמו הגאולה שכאשר יבא יתאמץ הגלות, ורבים מהמשכילים יכשלו בראותם בלבול הגלות וצרות הגדולות וכו' ואמר הכתוב ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע שיושיעם הקב"ה ברוב רחמיו ואשרי האדם המחזיק בתומתו בימים אלו ללכת בדרך הטובה ע"כ. (קומי אורי).

ההבדל בין דורינו לדורות שעברו עלינו ללמוד מהם

ואנא אחי נתבונן ונראה מה בין דור שלפנינו לדורנו שמעת י אומרים שמנהיגי ישראל ורבניהם בדור שלפנינו חששו למעשה שמי שמלמד את בניו חכמות חיצוניות הרי הוא מנסך יין במגעו, וחותני זקני הגה"צ בעל דע"ס עשה קידוש על החלות כשלא הי' נמצא יין אלא אצל אנשים כאלו, ואמר שנוהג כן ממעשה שהי' [והיא מפורסמת בישראל], פ"א נסע הגאון החתן סופר זצ"ל במסילת הברזל ונודמן עם איש אחד מעירנו מיהאלעוויטץ ואיש זה הי' מנכבדי העיר ודברו בענינים שונים ובתוך השיחים שאלו הגאון זצ"ל אם יש לו בנים והיכן הם לומדים השיבו הבע"ב אחד לומד בעיר הבירה פעסט בחכמות חיצוניות וקפץ הגאון ממקומו ואמר אתרחק מהפושע המנסך יין במגעו [ופשוט הוא שאם שבו לתקן מה שבידם ולהתחרט על העבר שתשובתם מועלת].

ועתה בעווינו בדורינו, עשר מעלות אחרנית ירדנו, רבים גם מהמחזיקים עצמם לת"ח ויראי השם נותנים מבניהם ללמוד חכמות חיצוניות וישנם מקומות שכל כך נפלו שבי ביד

רל שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

הסט"א שגם מנהיגם הרב שלהם לוקח לבתו חתן בור ריק מתורה ויראת שמים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו והוא מלא וגדוש בדעות כוזבות ורוח מינות וכפירות כי כשזה נופל זה קם.

ואם ישאל השואל את חבירו התועה מדרך השכל, מדוע אתה עושה הדבר הרע הזה, הלא אביך הי' ירא השם, ועתה הנך תלמיד גאון וצדיק פלוני שמסר נפשו למנוע נערי בני ישראל מלהכשל באלה המים הזדונים מים המאררים המעבירים את האדם מדעת קונו, דע כי יתבע הקב"ה דם זרעיותך מידך ומה תענה ליום פקודה, ותשובתו הנבערה לא טוב אנכי מת"ח פלוני או הרב שלוקח חתן כזה לבנותיו או שנכדיו עוסקים בחכמות חיצוניות ואינו די שאינו מוחה בהם אף גם זאת שמתפאר ומשתבח בהם [אוי ואבוי לדור שכך עלתה בימיו].

והגם שתירץ כזה הבל הוא שאינו מתורץ בזה הת"ח כי דבר המפורסם לאיסור אין לשמוע להקל אפילו לנביא כמ"ש ז"ל [יבמות ק"ב] אפי' יבא אלי' ויאמר חולצין במנעל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל.

אבל על כל זה רבנים כאלה הם כמדיחים ומסיתים את עם ד' לעבור על מצותיו והם המשפילים כבוד התורה ולומדי' והם המסבבים צרות רבות ורעות על עם ד', ואפילו החרדים נתפסים בעונם משום שלא הוכיחום כראוי.

ועל מנהיגים כאלו ניבא ירמ"י בדבר ד' "הוי רועים מאבדים ומפיצים צאן מרעיתי נאם ד' לכן כה אמר ד' אלקי ישראל על הרועים את עמי אתם הפיצותם את צאני ותדיחם ולא פקדתם אותם הנני פוקד עליכם ועל רוע מעלליכם נאם ד' ואני אקבץ את שארית צאני מכל ארצות אשר הדחתני אותם שם".

שכר כי תצא - פרק מ"ט **ועונש** **רלא**

ואל תתמה על החפץ איך יטעה תלמיד חכם או רב באיסור הגדול הזה הלא הוא חריף ובקי לתרץ דברי רמב"ם החמורות ואיך אשתמטתי משנה מפורשת באבות כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

בא וראה מה שכתוב בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פרשת נשא בשם חכם, **כי עתה התחכם היצר לבל יצטרך לפתות היחידיים על כן הוא עורך מלחמה וקרב עם אדם גדול שאם ילכוד אותו ברשת נלכדו עמו המון רב כי לומדים ממעשיו שאינם הגונים.**

ומזה הטעם גם כן נראה לפעמים בעוה"ר חכם וזקן או רב ורבי בשעה שעומדין להתפלל בבית הכנסת ובימה"ד בוש לא יבושו לפער פיהם ולהרבות בדבורים כדרך הכסילים, גם בחזרת הש"ץ התפלה וקריאת התורה, הגם שהא איסור חמור מפורש בש"ע בלי שום חולק ואעפ"כ קבר פתוח גרונם ואפילו באמירת קדיש שהוא התפלה היותר חשובה על התגלות כבוד מלכות השם במהרה שהוא הישועה הכללית על כל הברואים הגם שהוא דבר המובן לכל בעל שכל פשוט כי חציפותא כלפי שמיא הוא חוץ העונש החמור על עבירה זו ר"ל כמבואר בש"ע ובדברי חז"ל בכמה מקומות, ואין זה אלא כנזכר לעיל שהיצר מתאמץ להכשיל אנשים חשובים כי על ידם מכשיל ומדיח עם רב מישראל.

המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים
על כלל ישראל מחרון אף בעולם.

ודע שבעת שנתרבו מפירי הדת בעולם התרבה החרון אף בעולם אבל כשימצאון אנשים שמתחזקים עבור כבוד ד' להקים הדת הוא הגנה על כלל ישראל כמו שמצינו בתורה בשבט לוי אחר שהקימו דבר ד' כאשר אמר להם משה, כתוב אח"כ ועתה אעלה אל ד' אולי אכפרה בעד חטאתכם, וכתוב

רלב שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בתורה אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכו' ואלה יעמדו על הקללה וכו' ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן ואמרו ז"ל כל הארורים פתחו מתחלה בברכה וא"כ אמרו מתחילה ברוך המקים את דברי התורה וכל איש ישראל ענו על זה אמן, **נמצא שכל המשתדל להקים דת התורה מתברך מפי הכהנים והלויים וששים ריבוא ישראל בהסכמת אדון העולם וכי יש לך ברכה טובה כזו, ולהיפך להיפך, מתקלל מפי כל ח"ו, ועבור זה חסר ההשפעה על כלל ישראל ובזכות שנשתדל בהחזקת הדת יחול עלינו הברכה, שנאמרה מפי הכהנים והלויים וששים ריבוא ישראל בהסכמת בוראינו יתברך.**

גם המתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית.

ומפני שישוד גדול להחזקת הדת ולזהירות בקיום מצות ד' הוא ההתנהגות הרב אב"ד והבי"ד, אם חזקים המה באמונת השי"ת ולבם נכון עמו ומרוחקים המה ובני ביתם ממנהגים החדשים, ומהמאדעס הרעות אזי המה לעמוד ברזל לחומות נחושת ולהסיר מכשול מדרך עם ד' לעמוד בפרץ ולגדור גדר ושלו' על ישראל.

לא כן אם רפויים המה באמונת השם יתברך, והמה בעצמם מהנכשלים והנפילים אשר המה בארץ ומתירים מנהגים חדשים ומטהרים את השרץ, אזי אלה מתעי בני ישראל ומדיחיהם היותר גדולים כמובן, ולא לחנם אמרו רבותינו ז"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ה'.

ועל כן העתקתי מאמרים אחדים מדברי רבותינו ז"ל המדברים בענין זה, כי דבר גדול הוא, לידע ולהודיע ולהיזהר בעת בחירת רב וכיוצא בו לדרוש ולחקור שלא יהיו מהמתחדשים והמכשילים ח"ו.

שכר **כי תצא - פרק מ"ט** **ועונש** **רלג**

הכל תלוי בהדרכת המנהיג

ידוע שמנהיגי העדה נקראים עינים וכדכתיב ונעלם דבר מעיני העדה ואם הם מסיחים דעתם מהורותם דרך ד' נחשבו בני העדה כמו ההולך בדרך בעצימת עינים שהוא עלול לבא ח"ו לידי סכנה ליפול באחת הפחתים, כן בעניננו אם מנהיגי העדה מעלימים עיניהם מלהורותם ולהדריכם בדרך ד' אזי עלול ההמון לבא ח"ו לידי סכנת מות ע"י עבירות של חייבי כריתות וכו' וד' ירחם. (חיה"ד).

אם המנהיג מקצר לעצמו עבור בני דורו אשרי לו ואשרי לדורו. אבל אם המנהיג אינו מקצר לעצמו אזי כל הפירצות שנתהוו עי"כ, על ידו הם, ועל שמו נקראים.

אם המנהיג הוא ירא ד' באמת, וכל עשרו והצלחתו הוא אם יכול לסבב להרבות עבדי ד' ולהגדיל התורה ולהאדירה משי"ה כמה טרחות ויגיעות לטלטול דרכים והשתדלות עושה עבור כן, וגם תפלות בדמע שופך לפני ד' שיהי בעזרו שיזכה שיהיו דבריו נשמעים לעבודתו וליראתו ומקצר לנפשו בהשגת התורה, אז אשרי לו ולדורו אלו המסתופפים בצלו והחונים תחת דגלו, משום שגורם להם בהנהגתו הטובה לזכותם ולהיותם עבדי ד' באמת, אבל אם המנהיג הוא מונע בר וצר עין לגמול עמהם חסד של אמת, ואינו רוצה לחסר נפשו עבורם, אזי יש לקונן אוי ואבוי לעניי הצאן, שהמה כיתומים בלא אב, ותוכחות מוסר היוצא מזה שלא לחנם אמר שלמה נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו.

הכוונה אותו המנהיג שהוא צר עין מלבטל לימודו ועבודתו, ועי"כ אינו טורח להדריך ולנהל עם ד' בדרכי התורה והיראה, ומינה כמה פירצות והריסות וקרעים של תורה מסתעפים מזה, לא ידמה זה המנהיג כי באותו יקח הכל במה שמלא כרסו משי"ס ופוסקים, אמנם כל אותן פירצות שנתהוו

רלד שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

והדמים שנשפכין ע"י העלמות עינו מהדרכתן יהוון נקראים על שמו וינוכה לו מתורתו וזכיותו ואולי שיצא נקי באלה עבור כי דמן של ישראל יקר בעיני ד' וזה כי חסר יבואנו. (בא"ד).

תוכחה למנהיגים שאינם משגיחים על עדת ה' כראוי.

מכאן תוכחה לכמה מנהיגים הגם שהמה יראי השם באמת, שאינם משגיחים על עדת ד' צאן קדשים כראוי, ורק כל דאגתם לשקוד על דלתי בימה"ד למלאת נפשם בנגלה ובנסתר, והמון עם הולכים בחושך והגם שידרוש בכל שבת חריפות אטו הקבי"ה חדי בפלפול כזה, אם בכל השווקים מחללים ש"ק בפרהסיא, ובכל רחובות תערובות אנשים ונשים בסוד משחקים, ועבירה זו נחשב להם כהיתר עבור שמעולם לא שמעו חומר הענין, כי מי מהמון עם הגם שהם יראים שידעו חומר ענין פגם ברית דהיינו שיהי נזהר לשמור עינו מלהסתכל בנשים ולשמור פיו מלדבר נבלה, ומכש"כ בימי הבחרות שאש התאווה גדולה עד מאוד וביום הדין כשידונו אותם בעונשים נוראים הראויים על עון של רציחות ושפיכת דמים יזעקו, דיין האמת, הלא מעולם לא עשינו זאת, ואז יגידו להם כי ע"י ישיבת סוד משחקים בתערובות נשים ובתולות וחיבוק ונישוק ומקשה עצמו לדעת גרמו לשפוך זרעם והן המה דם נקי אשר שפכו, ואז יבכו בכי רב ויאמר אוי לנו כי שקר נחלו אבותנו הן המה הרועים והמנהיגים הרעים שבהעלמת עיניהם מללמד אותנו גרמו לנו כל הרעה הזאת בוחן כליות יודע הנסתרות גלוי וידוע לפניך שמעולם לא עוררנו אדם להודיענו גודל העבירה הזאת וכן הרבה כיוצא באלו. (שם).



תוכן הענינים של פרק נ'

- א. שער האמונה ויראת שמים רמא
- ב. המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים! האמונה אינה יודעת ממיתה! הנפטר - חי הוא! רמא
- ג. הסברה להאמונה בהשאת הנפש רמא
- ד. הנפש קיימת לעולם, על ידי מעשה המצוות והיא מקבלת שכר נצחי רמב
- ה. ההבדל בין האדם לשאר בעלי החיים... ומותר האדם מן הכהמה... (קהלת ג, יט) קיים הבדל מהותי בין האדם לשאר בעלי החיים רמג
- ו. השכר והעונש בעולם הבא רמג
- ז. הדרך הנכון בלימוד עניני שכר ועונש להרבים רמד
- ח. ליקוט מהנהגות וצוואת צדיקי יסודי עולם מוסדי דור ודור אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לוקנים עם נערים, הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון בעניני תוכחה בשכר ועונש ויכוי הרבים רמד

- ט. התוכחה לרבים יהי באופן שיכלול עצמו גם כן..... רמז
- י. להתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה וירגילו להוכיח זה את זה רמה
- יא. להוכיח את חבריו גם אם אין דבריו נשמעים יעשה את שלו..... רמה
- יב. להוכיח רק בלשון רכה..... רמה
- יג. לאהוב מאד את המוכיחים..... רמה
- יד. להוכיחו בינו לבין עצמו..... רמו
- טו. הגם שיתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה, יוכיח אחד את השני על הרשעתם..... רמו
- טז. הנהגות טובות מרבינו הקדוש רבי חיים פאלאנז'..... רמו
- יז. להוכיח רק בדרך פיוס ובחשאי שלא ישמע אדם זולתו..... רמו
- יח. להוציא השנאה מהלב והוא בכלל מצות תוכחה להוכיח את חבריו מדוע עשה לו ככה..... רמו
- יט. להוכיח את חבריו על עוול שעשה לו, בסתר בנחת ובלשון רכה..... רמז
- כ. הדרך להוכיח ומה יוכיח..... רמז
- כא. האדם מחוייב בתוכחת עצמו על ידי לימוד ספרי מוסר..... רמח
- כב. להמייץ דברי מוסר וסיפורי אבותינו הקדושים בשולחן שבת וי"ט לילדים וצאצאים..... רמח
- כג. כדי להוכיח צריך התחכמות..... רמח
- כד. יוכיח בנחת וברכות כאילו מוכיח את רבו..... רמח

- כה. להוכיח באמרי נועם פעם אחר פעם עד שיכנסו הדברים..... רמז
- כו. חלק מהדרשות ברכים יהי' תוכחת מוסר ויראת שמים..... רמז
- כז. להיות זהיר במצות תוכחה..... רמז
- כח. להשתדל לתקן גם חבירו בדרך הראוי..... רמז
- כט. יחזור על כבוד קונו ולא יחוס על כבודו בתוכחה..... רג
- ל. להוכיח אנשי ביתו יום אחד בשבוע חצי שעה..... רג
- לא. להוכיח אחרים שגם הם יוכיחו לאחרים להיות זריז מאוד בדברים הללו..... רג
- לב. תוכחה כל המקבל יש להוכיחו..... רנא
- לג. להוכיח בינו לבין עצמכם, לומר שאתה אוהבו וכל רצונך להרחיקו מנזק ולהכניסו תחת כנפי השכינה..... רנא
- לד. לשמוח בשמיעת תוכחה..... רנא
- לה. להוכיח עמיתו..... רנא
- לו. מדיני תוכחה..... רנב
- לז. שער הגלגולים..... רנג
- לח. הבעל שם טוב מזווג זווג על פי סוד הגלגול..... רנג
- לט. הבעל שם טוב לוקח לביתו ילד כדי לגדלו ולחנכו..... רנג
- מ. הבעל שם טוב ממציא לנער שידוך תמוה..... רנג
- מא. הבעל שם טוב מגלה את עברו של הנער בגלגול הקודם..... רנה
- מב. מעשה נורא בכלב שנתגלגל בדג..... רנז

- מג.** מעשה נורא בגשמה שנשתלחה מהעולם העליון, להחזיר טובה לזוג צעיר, להצילם ממות לחיים מאניה שמבעה במצולות. רנח
- מד.** בן למדן ליהודי עשיר משתוקק לנסוע לקושטא הבירה. רנח
- מה.** הנער מגיע לקושטא ומציל נשמת מת מבזיון. רנמ
- מו.** הנער חוזר לביתו ולתלמודו. רס
- מז.** חברי הנער משכנעים אותו לנסוע שוב לעיר קושטא. רסא
- מח.** הנער פודה שבויה בעיר קושטא. רסא
- מט.** הנער חוזר לביתו עם הנערה שפדה, היא מספרת על עברה ומתגיירת. רסב
- נ.** הנער חפץ בנערה שפדה לקחתה לו לאשה, אך רוצה לקבל רשות מהורי הנערה. רסג
- נא.** הנער - החתן, והנערה - הכלה, נוסעים לפגוש את הורי הנערה וברוך נצלים מטביעה. רסג
- נב.** הנער והנערה מגיעים לפונדק, כפי שמצילם הנחה אותם. שם הוא אומר מה עליהם לעשות הלאה. רסד
- נג.** הנער והנערה עושים כל מה שצוה עליהם מצילם ופוגשים במלך ובמלכה הורי הנערה. רסה
- נד.** הנער והנערה מתחתנים ובאותו לילה יוצאים לעשות את רצון מצילם, ועל ידי כך מגלים מי הוא היה. רסו

פרק נ'

שער האמונה ויראת שמים

**המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים!
האמונה אינה יודעת ממיתה! הנפטר - חי הוא!**

בספר 'עלי שורי' (מאמר שביעי 'המות', פרק ג) כתוב וזה לשונו:
המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים.
עיקר האדם הוא רוחו ונפשו, ובה טמון גם המפתח לחידת
המוות! הגוף אכן מתבטל - אך האדם חי! המיתה היא מעבר
מעיר אחת לעיר אחרת ולא יותר. האמונה אינה יודעת
ממיתה! - הנפטר - חי הוא! - הוא יודע ומרגיש את הכל וקרוב
הוא לקרוביו תמיד! - וזאת יש לדעת, כי עיקר האדם הוא
רוחניותו - ורוחניותו חי וקיימת!

הסברה להאמונה בהשארת הנפש

למה במציאות החיים אנו רואים אנשים המצליחים בכל
מעשיהם - וישנם אנשים אחרים שאינם מצליחים. מה
היא הסיבה לכך - כי הנפש הרוחנית המפעילה את הדברים.

בספר חיי עולם (פרק ח) כתוב וזה לשונו: האדם יודע שגופו
מורכב מארבעה יסודות, אש, רוח, מים ועפר. אבל מי
שלא חונך על ברכי תורה ואמונה, קשה לו לתפוס ולהבין
שהוא מורכב מעוד יסוד חמישי - שהוא הכוח הרוחני שבו -
שהוא הנפש. האדם ברוב גאוותו אינו נוטה להאמין בדבר
שאינו נתפס באחד מחושי (ואילו האדם לא הי' רואה את
הדגים שחיים במים בימים ובנהרות, לא הי' מאמין שישנה
מציאות של חיים בלי נשימת אוויר, אך חוש הראי מכריחו

רמב שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

להאמין שישנה מציאות של חיים בתוך המים, ולכן הדבר נתפס ומתקבל על דעתו). אף המציאות של החיים מכריחה את האדם להאמין שיש בו יסוד רוחני.

הנה אנו רואים בעולם הזה אנשים המצליחים בכל מעשיהם, וכל מה שהם עושים מצליח ועולה יפה. ויש אנשים אחרים, שאף שהם מוכשרים יותר מהם, חכמים יותר בכישורים ובתכונות, והם אינם מצליחים, כל אשר יעשו ייכשלו, בקושי גדול הם עומדים בנטל החיים.

ונשאלת השאלה הגדולה מדוע פני הדברים כך? אי אפשר לתלות את הדברים במקריות, כדבר שבא בלא סיבה קבועה, שהרי הדברים נמשכים לאורך החיים בצורה תמידית. - הבריות קוראים לזה מזל, מזל טוב ומזל רע, שיהי מזל.

אך זה ברור שאין הדברים תלויים בחומרים הגופניים שבהם בנוי גופו של זה או זה, שהרי גם האדם המצליח וגם הנכשל שניהם בנויים מאותם חומרי גוף. - אלא הסיבה לכך, שיש איזה שהוא כוח רוחני בלתי נראה, נפש רוחנית המפעילה את הדברים. - ובאמת עצם השכל הנפלא שיש לאדם, מעיד על מציאותה והימצאה של הנפש הרוחנית שבאדם.

הנפש קיימת לעולם, על ידי מעשה המצוות והיא מקבלת שכר נצחי

ההשגה של התינוק במעי אמו - היא על ידי הנפש ישירות.

...אנו המאמינים יודעים שנפשנו קיימת לעולם

(מכתב אליהו ה, עמוד 331).

עוד שם ב'מכתב מאליהו' (חלק ה עמוד 331) כתוב וזה לשונו: הנפש קיימת לעולם, ועל ידי מעשה המצוות היא מקבלת שכר נצחי. - מה שאמרו חז"ל כי הוולד קודם לידתו "צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו" - פירושו שמבחין

שכר כי תבא - פרק נ' ועונש רמג

בהשגה פנימית את תוכן ומהות כל הבריאה. השגה זו אינה נעשית על ידי מוחו של התינוק שהרי מוחו עדיין אינו מפותח, אלא ישירות אל הנפש.

בעת חייו של האדם הנפש כלואה בתוך הגוף הסותם ממנה את צינורות ההכרה הפנימית. אך לאחר המיתה - כשתיפרד הנפש מהגוף, אנו חוזרים אל ההשגה הפנימית - שהיא השגת הנפש.

ההבדל בין האדם לשאר בעלי החיים

...ומותר האדם מן הבהמה... (קהלת ג, יט)

קיים הבדל מהותי בין האדם לשאר בעלי החיים

האדם נוצר על ידי הנשמה שנופחה בו, ואילו שאר בעלי החיים נוצרו כנפש חיי מחומר. ויתרה מזו, הנשמה נופחה בגוף האדם כשהוא חיי כבר בשלמותו. הנשמה באה אליו מן החוץ כיחידה נפרדת ועצמאית, ומכאן שהגוף והנשמה הם יחידות נפרדות ועצמאיות המתמזגות זו בזו על ידי הפעולה האלוקית.

השכר והעונש בעולם הבא

...והיתה נפש אדני (אדוני) צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך...
(שמואל-א כה, כט)

תהיי נפש אדוני צרורה בצרור החיים הנצחיים -
הרוחניים אחר הפרדה מן הגוף. (מצודת דוד שם)

...נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד... (שבת קנב, ב)

בצרור החיים - אל ה' אלוקיך - עמו בכסאו. (רש"י שם).

בקהלת רבה (ג, כא) כתוב וזה לשונו: בזמן המיתה, בעת יציאת הנשמה מהגוף, הנשמות של הצדיקים ושל הרשעים עולות למרום כדי לעמוד בדין שמים על מעשיהם בעולם הזה, הנשמות של הצדיקים מקבלות את שכרן והן

רמד שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

נתונות באוצר שלמעלה - "תחת כסא הכבוד", ואילו נשמותיהן של הרשעים נענשות והן מטורפות בארץ. וזה מה שאמרה אביגיל לדוד המלך על ידי רוח הקודש (= הנבואה שבפיה) - "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור חיים את ה' אלוקיך", דהיינו, גנוזה בגניזת חיי העולמים לפני ה', קשורה ודבוקה בהקב"ה - חי העולמים, לחיי עולם - למרגלות כסא כבודו. לכל אחד ואחד חופה לפי כבודו, וכל אחד נכוה מחופתו של חברו. ויתירה מזו שנינו בתלמוד (בבא בתרא עה, א), כי הקדוש ברוך הוא עושה לכל אחד ואחד חופה לפי כבודו, וכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו - שיש לו חופה גדולה משלו.

* * *

הדרך הנכון בלימוד עניני שכר ועונש להרבים

ליקוט מהנהגות וצוואת צדיקי יסודי עולם מוסדי דור ודור
אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לזקנים עם נערים,
הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון
בעניני תוכחה בשכר ועונש וזיכוי הרבים

התוכחה לרבים יהי' באופן שיכלול עצמו גם כן

וכן כשמוכיח לרבים יכלל אי"ע עמהם כמ"ש אנחנו מעלנו.
ובכלל זה אם בני אדם חושדים אותו בדבר ינקה אי"ע
בפניהם, ובכלל זה שירחיק אי"ע מן הערבות ומן הפקדונות
(הנהגות רבי מיכל מזלאטשוב זצ"ל).

שכר כי תבא - פרק נ' **ועונש** רמה

להתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה וירגילו להוכיח זה את זה

יתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה ח"ו ולא ידבר עמו
במקום מיוחד או במקום אפל, ואדרבה ירגילו
עצמם להוכיח זה את זה לכפר על אשר הרשיעו.

(הנהגות רבי שמעלקא מניקלשבורג אות כ"ו)

להוכיח את חבריו גם אם אין דבריו נשמעים יעשה את שלו

דרך חיים תוכחת מוסר מה שיוכל להוכיח לחבריו כשרואה
ממנו דבר מגונה יוכיחנו בינו לבין עצמו ואל יחוש אם
יתלוצץ עליו רק לא יתקוטט עמו רק בדברים רכים כי זה הוא
מ"ע הוכח תוכיח עמיתך וכל ישראל ערבים זה בזה ויחשוב
מה שחבריו עובר מקלקל ג"כ לכל ישראל ואף אם אין דבריו
נשמעים הוא יעשה את שלו אולי יכנס באזניו אף מעט אם
ישמע אליו ובה מזכה חבריו והוא ג"כ זוכה במצוה כי גדול
המעשה יותר מן העושה, (הנהגות רבי נטע משינאווע אות כ"ד).

להוכיח רק בלשון רכה

תוכחה, שלא לדבר קשות, ודברים קשים אינן נשמעין, רק
יאמר בלשון רכה, ואם אין טבעו בשום אופן לדבר

רכות, פטור הוא מלהוכיח. (הנהגות רבי אשר הכהן אות י"ד)

לאהוב מאד את המוכיחים

ולאהוב מוכיחים מאוד ולמנוע מלשנוא לכבוד הבורא ברוך
הוא שהוא אוהב שלום ואהבה וריעות.

(הנהגות החוזה מלובלין אות ה')

שיאהב את התוכחות (שם אות ב')

רמו שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

להוכיחו בינו לבין עצמו

יקיים מצות תוכחה שאם יראה דבר עבירה לא ישא פנים ויוכיחנו בינו לבין עצמו ולא ברבים וביאור מצוה זו ברמב"ם הל' דעות (הנהגות רבי משה טייטלבוים באות מ"ה).

הגם שיתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה, יוכיח אחד את השני על הרשעתם.

גם יתרחק ממי שהיה רגיל עמו בעבירה ולא ידבר עמו במקום מיוחד או במקום אפל ואדרבה ירגילו עצמם להוכיח זה את זה לכפר על אשר הרשיעו.
(הנהגות רבי דוד מסטעפין אות נ"ד).

הנהגות טובות מרבינו הקדוש רבי חיים פאלאגי

חיים מדבר, אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם, להודיע ולהיוודע הדברים אשר יזכה האדם בהם לזקנה ושיבה - המקיים הוכח תוכיח.

(משלי ר' כ"ג) - (באות י"ט שם)

המזכה את האחרים ומונען מחטא.

(ספר חסידים סימן תר"ז) - (באות ל"ט)

להוכיח רק בדרך פיוס ובחשאי שלא ישמע אדם זולתו

ובפרט כל מה שאני מוכיח לשום אדם אפי' מבני ביתי אף לצורך עבודתו ית' וכש"כ לצורך ידי לזהר בכל האפשרות שיהיה רק בדרך פיוס ובחשאי ושלא ישמע אדם זולתו. (הנהגות רבי אברהם יעלין באות ב').

להוציא השנאה מהלב והוא בכלל מצות תוכחה להוכיח את חבירו מדוע עשה לו ככה

הזהרו והשמרו לכם לשנוא את רעיתכם בלבבכם עד שתשאלו אותו מדוע עשה לך ככה שיגרום שנאה עליו, כי אולי שקר העידו בעליו ואין לו שום אשמה בדבר הזה אשר אתה

שכר כי תבא - פרק נ' ועונש רמז

מדמה עליו, וע"ז נאמר בתוה"ק לא תשנא את אחיך בלבבך. וזה לשון החינוך מצוה רל"ח, שנאת הלב הוא קשה מכל שנאה הגלויה ועליה תזהיר התורה ביותר, שורש המצוה ידועה כי שנאת הלב גורמות רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו והוא סיבה לכל המסירות הנעשים בין אנשים והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעלי שכל, עכ"ל. וז"ל הקדוש של הרמב"ן על הפסוק הנ"ל, ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך או ישוב ויתודה על חטאו ויתכפר לו עכ"ל. ע"כ יהי' הדבר הזה לכם לזכרון ואז כל רעה אליכם לא תאונה. (הנהגות רבי יחיאל מיכל מסלוצק באות י').

להוכיח את חבירו על עוול שעשה לו, בסתר בנחת ובלשון רכה.

כתב הרמב"ם בסה"מ מצוה ר"ה דבכלל מצות הוכחה הוא שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא לחשוב לו עון אבל נצטוינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש ומ"מ לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שנאמר ולא תשא עליו חטא אלא יוכיחנו בסתר בנחת ובלשון רכה. (הנהגות רבי ישראל מאיר מראדין אות ה').

הדרך להוכיח ומה יוכיח

כשבא לומר לחבירו למה עושה כך לא יאמר לו מיד אלא יסבבו בדברים מקודם, וצריך לידע איך להוכיח ושלא יצטרך להוכיח ולחזור ולהוכיח שדבר זה מגונה ואינו טוב, וגם שלא יתבייש או יבדל ממנו לגמרי, וגם שלא לשמע דבר שאינו נשמע ולפיכך אין להוכיח רק לחבירו ולא לרשע (יבמות טז.) - (הנהגות רבי צדוק הכהן הולבלין אות ז').

האדם מחוייב בתוכחת עצמו על ידי לימוד ספרי מוסר

וכן צוה הגאון מליסא לבניו סימן י"ז לקבוע שיעור בכל יום בספרי מוסר, וראיתי בספר דברי יהושע מהג' ר"י העלער ז"ל שהוכיח מק"יו שמצות עשה מן התורה ללמוד ספרי המוסר ולהוכיח את עצמו, שהלא מ"ע להוכיח את חברו, שנאמר הוכיח תוכיח את עמיתך, ואם על חיי חברו, נצטוו לחוס ולהוכיחו, על חיי עצמו עאכ"ו שמחוייב להוכיח עצמו ולהתבונן על דרכיו וליישר מדותיו ולפשפש במעשיו תמיד, **וכן כתוב מפורש בתורה למען תלמד ליראה את ה' אלקיך.**

להטיף דברי מוסר וסיפורי אבותינו הקדושים בשולחן שבת וי"ט לילדים וצאצאים

לכן יקירי וחביבי תתאמצו לקבוע זמנים לעתים קרובות ללמוד ולעיין בספרי מוסר הן זכרים הן נקבות **ולהטיף מוסר על ילדיכם וצאצאיכם תמיד**, ובפרט בשבתות וי"ט על השולחן בעת האכילה, ולספר להם הסיפורים מאבותינו וגדולינו, מאגדות התלמוד ומדרשים שמושכים את הלב, ולהשריש בלבם מדות טובות וישרות ואהבת תורה ויראת שמים ודרך ארץ. (הנהגות רבי שמואל תפילינסקי).

כדי להוכיח צריך התחכמות

שלא להלבין פנים כידוע מחומר איסור ואף בשעת הוכחה **צריך לזהר בזה מאוד** כמבואר ברעיא מהימנא קדישא פרשת קדושים שצריך הדרגה והתחכמות לזה.

יוכיח בנחת וברכות כאילו מוכיח את רבו

לדבר בנחת עם הבריות ולהזהר מאוד מן הכעס ואפילו **לדבר מצוה** בשעת תוכחה יוכיח בדברים רכים ובנחת, כאלו מוכיח רבו, **כי מעשה בני אדם סתומים ואפשר הוא גדול ממנו במעשים טובים וכל שכן אם הוא תלמיד חכם.**

(הנהגות רבי יהונתן מוואלין אות ח', י')

שכר כי תבא - פרק נ' **ועונש** **רמט**

להוכיח באמרי נועם פעם אחר פעם עד שיכנסו הדברים

ואם ראית אדם שחוטא הוכח תוכיח בנחת ולא בקטטה ואפילו מאה פעמים עד שילבוש חרטה. ואפילו תלמיד לרבו מדרכיו הרעים אותו יטה ואפילו לעמיתך תוכיח באמרי נועם פעם אחר פעם ובצנעה ולא בפני העם והזהר שלא תשא עליו חטא וזעם, ואז תהיה ברוך מכל עם, וכלל אל תבייש לשום אדם כי המבייש כאלו שופך דם. ובעולם הבא אין לו חלק ואפילו בידו מעשים טובים כאיש חלק. וממש כהאי גוונא מי שלחבירו מכנהו אפילו אינו שום בושה ותבירו בו אינו מתבייש אפילו הכי הוא מוציא דיבה ואין לו חלק לעולם הבא. (הנהגות רבי הירש צבי מלובלין אות ט')

חלק מהדרשות ברבים יהי' תוכחת מוסר ויראת שמים

כשדורש ברבים יהי' הדרוש על ג' חלקים חלק אי יהי' פשטים טובים מאותה סדרה או מענין היום: חלק ב' יהי' מדינים השייכים באותו זמן או בשאר הדינים הנוהגים בכל יום כגון דיני ציצית ותפילין וכדומה להם וחלק ג' יהי' בדברי התוכחות ומוסר ויראת שמים. - (שם אות י')

להיות זהיר במצות תוכחה

יהי' זהיר במצות הוכח תוכיח אם יש בידו למחות. (אות ל"ט). (הנהגות מספר דרך החיים)

להשתדל לתקן גם חבירו בדרך הראוי

כל אחד צריך לראות לתקן את עצמו ואת חבירו. כל ישראל ערבים זה לזה. עד כמה שאפשר צריך להוכיח. רק שיהי' באהבה, וצריך לראות רק מעלת חברו. ובאם יראה עליו חסרון יוכיחנו בצנעה: (הנהגות רבי יוחנן מסטאלין אות כ"ב')

יחזור על כבוד קונו ולא יחוס על כבודו בתוכחה.

... חיפש אחר סור מרע ועשה טוב בכל תרי"ג מצות להסיר הנאה וכעס שלא להקפיד רק יהי לבו זך לזכות אחרים מאי דאפשר ובפרט להשיבם בתשובה אם יש להם עבירות ידועות הן לדרוש להן ברבים והן לדבר עם יחיד ביחידות על לבו תוכחה המתקבל על לב האדם ויחזור על כבוד קונו ואל יחוס על כבודו ואפ"י לילך אחריהם לתוך ביתם לדבר עמהם. (שם אות ט', מהנהגות רבי משה חסיד מפראג).

להוכיח אנשי ביתו יום אחד בשבוע חצי שעה

ראוי ליוהר מאוד להוכיח באנשי ביתו ביום אחד בשבוע שיגביל כמו חצי שעה (כך קבלתי מגדול אחד) שעל פי זה אם יש לך להזכיר אותם איזה דבר יוכיח להם ביראה באותו זמן, ואם לא יעשה כן בהרבה פעמים ישכח לומר להם כמה איסורים ובפרט בשביל בניו שלא יהיו חלילה תרבות אנשים חטאים, ובפרט מי שטרוד בלימודו או בשאר עסקים, והכל בטוב טעם ובנחת, כי היכי דלשתמע מיליה, ואם לא ישמע לו אפ"י מאה פעמים יוכיח אותם, ולא יתקוטט אלא ירבה עליהם רעים אחרים שיוכיחו אותם, והכל בשכל. (אות י"ש).

להוכיח אחרים שגם הם יוכיחו לאחרים

להיות זריז מאוד בדברים הללו

הנה במצות עשה של הוכיח תוכיח וכו' נראה לחבר אצלך ולאסוף אנשים יראים מאי דאפשר שע"פ זה לא תבטל מתורתך תמיד וכמה דברים הקשים עי"ז ומהיות שהתשועה ברוב יועץ ולעיתים ידועים תתיעץ עמהם מה לעשות לכבוד התורה והקב"ה וכ"ש בצרכי עמו ישראל המרובים ואל תתרפה במצוה הזאת **ובפרט לאנשים שאתך במחנתך להוכיחם בכל פעם במצות הידועות לך להוכיחם** ולהזהירם שגם הם יוכיחו לאחרים ויתחברו אליהם במאי דאפשר

שכר כי תבא - פרק נ' **ועונש** **רנא**

לעבודת ה' ב"יה וכל אלה בטוב טעם ודברי חכמים בנחת נשמעים ומה טוב להתקשר עם אנשים טובים מעיר אחרת בכל פעם ואיש את אחיו יעזרו ביראת ה' ותורתו וראוי להיות זריז מאוד בדברים הללו. (אות כ"ג שם).

תוכחה כל המקבל יש להוכיחו

מתן יהיה בכל מעשיו כמ"ש המתן ותנצל מהר ותתחרט. מכל דבר יתן מעשר. מוכיח יהיה לכל המקבלו. **מצות מילה יהדר תמיד אחריה.** - (הנהגות רבי דוד לידא אות מ')

להוכיח בינו לבין עצמכם, לומר שאתה אוהבו וכל רצונך להרחיקו מנזק ולהכניסו תחת כנפי השכינה.

קנאה שנאה ורכילות ולה"ר כולם אינם נכנסים במחיצתו של הקב"ה הרחיקו מזה אדרבא תראו שתהיו כולם אוהבים כשתדברו עם אחרים תראו להם פנים שוחקות וכל רואיכם יאמרו כי הם זרע ברך ה' וכשתראו איזה חטא מאחרים תוכיחו בינו לבין עצמיכם ואמור לו שאתה אוהב שלו ורוצה אתה להביאו תחת כנפי השכינה ולהרחיקו מן הנזק הן בעולם הזה והן בעולם הבא.

(הנהגות רבי שעפטיל בן השל"ה אות י"ח).

לשמוח בשמיעת תוכחה

שמה בשמעך תוכחת כמוצא שלל רב והוכח לחכם ויאהבך כי טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת ולמוכיחים יונעם. (אות מ"ד)

להוכיח עמיתו

שיוכיח את עמיתו ולא ישא עליו חטא. -

(הנהגות רבינו הרא"ש אות קלט).

רנב שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

מדיני תוכחה

אם תוכיח את חברך אל תוכיחנו ויתבייש. אבל תוכיחנו בסתר ואפי' מאה פעמים.

אל תלבין פני חברך ברבים. כי המלבין חברו דם יחשב לו דם שפך. תדע דאזיל סומקא ואתי חיורא. ואין לו חלק לעולם הבא. ונוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. אך אם הוכח הוכחת אדם בסתר כמה פעמים ולא קבל. מותר לביישו ולהלבין פניו עד שיקבל. וכל שיש בידו להוכיח [האדם העובר עבירה] ואינו מוכיח העבירה בראשו. ואם הוכיח אז נפשו הציל.

(הנהגות רבינו יונה מגירונדי אות סח, טז).



שער הגלגולים

בו יבואר גודל עניני גלגולים

הבעל שם טוב מזווג זווג על פי סוד הגלגול

הבעל שם טוב לוקח לביתו ילד כדי לגדלו ולחנכו

פעם התאכסן הבעל שם טוב אצל יהודי אחד, בעל הפונדק בעיר. לאותה אכסניה הגיעה גם אשה אחת ובנה הקטן, ללון שם. ניגש אליהם הבעל שם טוב ובקש מן האשה, שתתן לו את בנה, שיגדלו ויחנכו בביתו. על אף שהאשה היתה עניה, וכל חייה נדדה ממקום למקום בחוסר כל, סרבה בתוקף להפרד מעם ילדה, שהיה מוכשר בעיניה ואהוב על ליבה. משראה הבעל שם טוב, כי ממאנת היא להפקיד את בנה בידו, הלך אל בעל האכסניה והבטיח לו סכום כסף הגון, אם יצליח להשפיע על האשה להשאיר את בנה וללכת לדרכה בלעדיו. בעל האכסניה השתדל לדבר על ליבה ולשכנעה, אך היא לא הסכימה. מה עשה עמד וגרשה החוצה באמצע הלילה אל הקור ואל השלג. משראתה האשה העלובה כי רע ומר מצבה, נמלכה בדעתה והסכימה להשאיר את ילדה שם, במקום חם ובטוח. בעל האכסניה הכניס את השניים לביתו ובבוקר נפרדה האשה מבנה והלכה לדרכה. הבעל שם טוב קיים את הבטחתו, נתן סכום הגון לאיש ולקח את הנער לביתו.

הבעל שם טוב ממציא לנער שידוך תמוה

במסירות רבה גדל הבעל שם טוב את הנער בביתו, עד שנתפרסם כתלמיד חכם ועלוי גדול. כל עשירי המחוז חפצו להשתדך עם הבחור, שגדל בבית הרבי, אך הרבי סרב להשיאו. באחד הימים צוה על משמשו ללכת לעיר אחת,

ולמסור מכתב חתום לפלוני הדר בעיר. הגבאי עשה את המוטל עליו בזריזות. הגיע לעיר, שאלה נשלח, חפש את האיש שהבעל שם טוב נקב בשמו, שאל אנשים למקום מגוריו, אך אף לא אחד הכיר איש בשם זה. באותה עיר גר עשיר אחד, חסיד מפורסם של הבעל שם טוב. הלך הגבאי אליו, וספר לו על שליחותו. הגביר קבל את האורח בסבר פנים יפות וכבדו בכבוד הראוי למשרת המלך. באמצע הסעודה שהכין לכבודו, ספר הגבאי כי עליו למסור מכתב ליהודי אחד, שאיש אינו מכירו. המסובים שמעו את השם, שבו נקב הגבאי, והחלו לחקור ולדרוש, מי מכיר את האיש. משרת אחד אשר שמש את הקרואים שמע את השם ואמר, כי הוא מכיר יהודי בשם זה עני ואביון, אשר מתפרנס בקושי רב ממכירת בצלים. האיש גר בבית קטן מחוץ לעיר, ספר המשרת. משרצה הגבאי ללכת אליו, עכבו המשרת באומרו, שלבטח יגיע עוד מעט כדרכו יום יום, להציע את בצליו למכירה.

ואכן, לא עבר זמן רב ואותו עני הגיע. השליח שאלו לשלומו, וכשהתברר, שאליו מיועד המכתב החתום, מסרו לו. העני לא ידע לקרוא, לכן קרא השליח את המכתב שבו כתב הבעל שם טוב בלשון זו: "ידעתי שיש לך בת גדולה שהגיע לפרקה, ואף אצלי נמצא נער שגדל פה והוא עלוי מפורסם. אם תרצה נעשה הזווג עם הזוג הנ"ל. במקרה, הריני מוכן לתת לך ממון להוצאות הנשואין, לדאוג ללבוש ולנדוניא, ואפילו לפרנסך אם אתה במצוקה."

לשמע הכתוב, אורו פניו של האביון, והוא אמר בשמחה: "אין זאת כי אם נושעתי הפעם, בביתי מספר בנות בוגרות, שהגיעו זה מכבר לפרקן, והן מתהלכות רעבות וצמאות, ואין בידי להושיען, והנה באה הצעת הבעל שם טוב לקחת את כל מחסורי עליו. בודאי שהנני מוכן ומזומן לעשות רצונו". באותו מעמד נכתבו התנאים.

שכר כי תבא - פרק נ' **ועונש** רנה

השליח חזר לביתו ובמועד שנקבע נערכו הנשואין, בשעה טובה ומוצלחת, כשכל עשירי המחוז מתפלאים על השידוך, שהשיג הבעל שם טוב לבחור. אף שמקורביו של הבעל שם טוב האמינו בו וידעו כי בכל דרכיו כוונה ופעמים נסתרת היא מעיני אדם רגיל, הרהיבו עוז בנפשם ושאלוהו מדוע בחר דווקא בשידוך זה, נאות הבעל שם טוב ופתח בסיפור:

הבעל שם טוב מגלה את עברו של הנער בגלגולו הקודם

לפני זמן רב חי מלך אחד ולו בן יחיד. היה הבן חכם ובעל כשרונות ולו חבר, נער יהודי בן גביר אחד, אשר דר סמוך לארמון המלך. בן המלך למד רבות מפי ידידו היהודי על התורה והמצוות, עד שנפשו חשקה בתורה ועז היה רצונו להיות יהודי, אך ידוע ידע, על אף שאביו אהבו, הרי לא יסכים לעולם, שיהיה יהודי. "מה אעשה ונפשי קצה בהבלי דתינוני" שאל את ידידו ובקש את עצתו, "כיצד אוכל להגשים את רצוני" הרהר החבר בדבר וענה: "רק זאת אוכל ליעץ לך. אמור לאביך כי רוצה אתה לצאת ללמוד במדינה רחוקה. אם יסכים יתן לך כסף להוצאות הדרך, ואתה תלך לדרכך. אבי יתן בידך כתובתו של צדיק מפורסם, הוא יקבל אותך לביתו, ואם תהיה ראוי לכך יגייר אותך". בן המלך שמע לעצת ידידו. נפרד מאביו ומבני משפחתו ויצא לדרך. לאחר נסיעה ארוכה הגיע לאותו צדיק, התגייר ונשאר לגור בביתו. במשך הזמן למד תורה יומם ולילה, עד שנהיה חכם וגדול בתורה.

באחד הימים נזדמן למקום מגוריו החדש של בן המלך, שר גדול. אנשי העיר ערכו במה גדולה לכבודו בככר העיר, שם עמד השר להשמיע דבריו בפני כל תושבי העיר. גם בן המלך ומאמצו הצדיק היו בין מקבלי פניו של השר. הבמה שעליה עמד השר היתה מקושטת באופן מיוחד ומרהיב, ועינו של בן המלך, שהורגלו ליופי ולמעשה אומנות ננעצו באותו

קשוט ולא הרפו ממנו שעה ארוכה. השר הבחין במבטו של הבחור והבין כי בן גדולים הוא, שכן רק מי שגדל בבית מלכים מסוגל ליחס חשיבות ולהתפעל ממעשי אומנות, כפי שעשה זאת אותו בחור. לאחר שסיים השר את דבריו, ציוה להביא לפניו את הבחור. מלא בפחד ובחרדה התייצב לפניו הבחור. 'מי יודע אם אין השר שליחו של אבי, חשב, 'ואולי בדעתו לגלות לאבי היכן אני ומה מעשי, הרהר בליבו, אך הוסיף לבטוח בהשם יתברך כי יעמוד לימינו ויעזרו בעת צרה.

לשאלת השר: "מי אתה" ספר הבחור את האמת. השר לא הכיר את המלך, ואף לא עלה בדעתו לנסוע אליו ולספר לו על בנו שנעלם. הוא רק שאל את הבחור אם רצונו להתחתן עם בתו. "איני יכול לעשות זאת, מכיון שאני יהודי והיא נכריה" השיב הבחור. אז גילה לו השר, כי הוא יהודי מן האנוסים, וכי מוכן הוא שבתו תתגייר ותהיה לו לאשה כדת וכדין. בן המלך הסכים לשידוך בתנאי שאשתו לעתיד תדע על עברו ותקבל על עצמה כל מה שיאמר לה. משהסכים אביה לתנאי וגם היא נתנה את הסכמתה, גילה לה הבחור כי לפעמים יש לו עליות נשמה ואז הוא שוכב מתעלף זמן מה. אם תראהו בכך, אמר לה, אל לה לדאוג ואל לה להעיר אותו. הנשואין בין בן המלך עם בת השר נערכו בצנעה והזוג חי חיים מאושרים בצוותא.

פעם ארכה עלית נשמתו של האברך זמן רב יותר מן הרגיל. אשתו נבהלה מאוד, לא התגברה על עצמה והעירה אותו. "מה קרה לך" שאלה בחרדה. אז ספר לה, כי רצה להגיע עד היכל העליון שבגן עדן, ולא קבל רשות לכך כיון שנולד לאם נכריה. נאמר לו בשמים, רק אם ימות ויתגלגל שוב בילד לאם ישראלית, אזי יוכל להכנס לאותו היכל. הוסיף האברך ואמר לאשתו: "עז רצוני להכנס לשם, לכן אמרתי, שאסכים למות ולהתגלגל שנית לזה העולם, רק לאחר

שאבקש רשות ממך ואת תסכימי עמי. עתה זוגתי היקרה שואל אני אותך, האם את נותנת לי רשות לכך" לאחר שחדרו הדברים אל ליבה, אמרה האשה: "הנני מסכימה לכך, בתנאי שגם אני אתגלגל שנית לעולם, ובגלגול הבא נתחתן שוב יחד ונהיה בעל ואשה".

"הבחור הזה שגדל בביתי" - סיים הבעל שם טוב את ספרו - "הוא גלגולו של בן המלך, ובת העני, שאותה נשא לאשה, היא גלגולה של בת השר. זווג הם עוד מגלגול ראשון, איך אוכל לעשות פירוד ביניהם חייב הייתי להתאמץ, להביא את הבחור, בעודו ילד, אל ביתי, לגדלו ולחנכו, ולאחר מכן להשיאו עם זוגתו זו". (דברים ערבים).

מעשה נורא בכלב שנתגלגל בדג

אחד מתלמידי הרב הקדוש מ"מ רבי יחיאל מיכל מזלאטשאוו זי"ע נסע פעם לרבו לשבת קודש. אך דרכו גליו על מפתן חדרו של הרבי, ציוה עליו רבו הקדוש להסתובב אחורה ותיכף לחזור לביתו. החסיד מ"מ יחיאל הצטער מאוד והיה כמבולבל, כיון שרצה מאוד לשבות אצל רבו, ולא ידע מדוע ציוה עליו הרבי לחזור לביתו, אבל חזקה עליו מצות רבו. בלב כבד עלה על העגלה ועשה את דרכו חזרה לביתו. בדרך נסיעתו הבחין בכלב קטן ונחמד הרץ אחרי העגלה כל הזמן. הכלב מאוד נשא חן בעיניו, לכן העלה אותו על העגלה, והשתעשע עמו כל הדרך. כשהגיע בדרכים לגשר, שעבר מעל נהר שבדרך, קפץ הכלב הקטן לתוך הנהר, הוא ניסה לשחות בכל כוחו ולצאת מן המים, רצה להחלץ מן המצר, אך אחרי כל מאמציו טבע בנהר. החסיד הצטער מאוד על טביעת הכלב, שנשא כל כך חן בעיניו. בינתיים התעכב שם, והדייגים שם העלו דג גדול ברשתם, ומכיון שכבר היה ערב שבת קודש והיה כבר קרוב לביתו, קנה את הדג, בהגיעו לביתו תיקן ובשל אותו לכבוד שבת קודש, כשחזר מבית הטבילה,

רנח שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

טעם ממנו, כמו שאמרו: "טועמיה חיים זכו". תיכף נהפך לאיש אחר והיו פניו מאירות, וכל השבת היו תפילותיו כמו של אדם גדול וקדוש, גם אמר בכל סעודה וסעודה דברי תורה ורזין דאורייתא, שלא שמעתן אוזן מעולם, ויפלא מאוד בעיני כל האנשים, וגם הוא בעצמו התפלא מאוד, מהיכן הגיעו אליו התלהבות זו והדיבורים הקדושים האלו, כי לא היה בר הכי. בצאת השבת, אחרי תפילת ערבית והבדלה, שב להיות אדם רגיל כבראשונה, ויתפלא מאוד על כל הענין. מיד ביום ראשון רתם את העגלה, ונסע אל רבו הקדוש. כשהגיע קרא לו הרבי בר בי רב דחד יומא, ושאל את רבו, מה זה ועל מה זה, ויענהו רבו כי אביו ז"ל היה לו איזה עוון אשר חטא ונתגלגל בכלב הזה, ומפני שלב יודע מרת נפשו, לכן נשא הכלב חן בעיניו ונצטער על טביעתו, אז נתעלה וזכה להתגלגל בדג הזה, שהעלו הדייגים ברשתם, ועל ידי שתקנו לכבוד שבת נתנו לו רשות שיתעבר בו, ולכך היתה לו ההרגשה הנפלאה הזאת בשבת זו, ואחרי ההבדלה חזר כבר למקומו הראוי ונתקן. (שבחי הבעש"ט)

**מעשה נורא בנשמה שנשתלחה מהעולם העליון,
להחזיר טובה לזוג צעיר, להצילם ממות לחיים
מאניה שטבעה במצולות.**

בן למדן ליהודי עשיר משתוקק לנסוע לקושטא הבירה

במדינת טערקיי גר איש יהודי עשיר ותם לב. לו היה בן יחיד ירא שמים ולמדן גדול. יומם ולילה ישב הבן בבית המדרש ועסק בתורה. גם אחרי שחבריו ללמודים עזבו את תלמודם והחלו לעסוק במסחר ובעסקים שונים. לא הלך הבחור בדרכם ונשאר פרוש מהבלי העולם, אך בתורת ה' היתה חפצו, ולא מש מאהלה של תורה אף לרגע.

פעם החליטו חבריו, שהגיע העת להסיתו, שיניח הגמרא אשר בידו, ויצא אל העולם הגדול להנות ממנו. נכנסו

לבית המדרש ופנו אליו: "עד מתי תשב בבית המדרש ולא תדע בין ימינך לשמאלך" שאלוהו בהתגרות. "מדוע שלא תבקש מאביך עשרת אלפים דינרי זהב ותלך עם הכסף לקושטא הבירה לעשות עסקים הלא יודע אתה שטוב תורה עם דרך ארץ, אין ספק שתצליח במשא ובמתן ותגרום נחת רוח לאביך, כשתביא לפניו את רווחיך". דברי ידידו הרשימו את הבחור והוא החליט לעשות כעצתם. נגש לאביו ואמר לו, שברצוני לנסוע לקושטא, לראות את עיר הבירה ואף לעסוק בה במסחר. דעתו של האב לא היתה נוחה מהרעיון. "מדוע עליך להרחיק עד קושטא הבירה" - שאל אותו - "האין לימוד התורה מענג אותך דיך ואם ברצונך דווקא להכיר מעט את הוויות העולם למה לך ללכת למקום ששם מסתובבים ריקים ופוחזים צא אל בית המסחר שלי, הכר אנשים, עזור לי בעסקי, ותבוא סקרנותך על ספוקה." יעץ האב. אולם הבן לא הסכים, והוסיף להפציר באביו, שירשה לו לנסוע. כשראה האב, שבנו לא מרפה ממנו, והבין שהרצון לראות את עיר הבירה אחז בו כדיבוק, הוא מתהלך כל היום בפנים עצובות והוא מחוויר מיום ליום, קרא לו ובעל כורחו נתן לו את הכסף שבקש, והרשה לו לצאת לדרכו.

הנער מגיע לקושטא ומציל נשמת מת מבזיון

אחד ממשרתי העשיר הפליג עם הבן באניה אל העיר הגדולה. כשהגיעו וירדו אל החוף נפקחו עיניהם למראה עיר סואנת: אנשים רבים, מרכבות טעונות עושות את דרכן במעלה הרחוב, ועגלות משא חולפות במהירות לידם, בתים גדולים וגנים מפוארים נתגלו לעיניהם החומדות את פלאי הבירה הגדולה. בעברם ליד גן אחד אמר המשרת לבן אדונו: "חכה לי בצל העצים, עד שאביא את חפצינו מן האניה, ואמצא מלון, שנוכל להתאכסן בו כל ימי שהותנו בעיר.

בראותו יום נפטר בקושטא איש חסיד, צדיק וקדוש רבים הלכו אחרי ארונו ללוותו בדרכו האחרונה. מסע ההלויה עברה דרך הגן בו ישב הבחור, וכששמע שמובילים יהודי צדיק למנוחת עולמים, הצטרף גם הוא אל המלווים, כדי לקיים מצות הלוית המת. בדרך שמע אנשים מתלחשים זה עם זה ומקללים את הנפטר קללות נמרצות. מה זאת תמה הבחור, ושאל את אחד מהמלווים: "הן הכריזו, שקדוש הוא הנפטר, ומדוע מלא פיהם חרפות כלפיו" השיב לו: "אמנם חסיד וישר היה האיש, אולם לפני מותו פרצה שריפה בביתו וכל רכושו ירד לטמיון. אלו המקללים אותו הם בעלי החוב שלו. יודעים הם, שלא יקבלו בחזרה את כספם, ולכן הם כועסים עליו".

בינתיים הגיע המשרת ובידו תיבת חפציהם בראותו את אדונו הולך אחרי ארון הנפטר הצטרף גם הוא אליו והלך איתו. לפני הקבר הפתוח נעצרו המלווים ועמדו לקבור את הנפטר מבלי להספידו, בגלל המהומה שפרצה בין בעלי החוב, שלא פסקו מלחרף אותו. בזיון המת חרה מאוד לבחור טוב הלב. בהחלטת פתע צוה על המשרת: "הוצא את דינרי הזהב שהבאנו!" הבחור חילק אותם בין האנשים, שלהם היה הנפטר חייב כסף. אחרי שפרע את כל חובותיו, נרגעו הנאספים. הספידו את הנפטר וקברוהו בכבוד גדול.

הנער חוזר לביתו ולתלמודו

מיד לאחר ההלויה אמר הבחור למשרתו, שהוא רוצה לחזור לביתו. "איני רוצה ללון אפילו לא יום אחד במקום מגורי רשעים. הנשמע כזאת, לקלל יהודי, שהפסיד את כל רכושו ולא יכול לשלם את חובותיו! להיות כפויי טובה אל איש חסיד, שכל ימיו היטיב עם בני אדם! חרפה היא. הבה ונחזור הביתה!" קרא. הפליגו השניים באניה וחזרו לביתם. האב שמח מאוד לקראת בנו האהוב, וכששמע על המצוה

שכר כי תבא - פרק נ' ועונש רסא

הגדולה שקיים, שמח עוד יותר, ולא הקפיד על הכסף הרב שנתן לאותם אנשים. האב חזר לעסקיו והבן - לתלמודו.

חברי הנער משכנעים אותו לנסוע שוב לעיר קושטא

עברו ימים ושוב נכנסו חבריו של הבחור לבית המדרש והחלו לצחוק עליו. "הנשמע כדבר הזה, לברוח מעיר הבירה ביום שהגעת אליה ואם נתקלת באנשים רעים - האם בהכרח רעים הם כל תושבי העיר הלא גם אותו איש חסיד גר שם ובודאי ישנם עוד צדיקים כמוהו, אל תהיה שוטה! בקש מאביך, שירשה לך לנסוע לשם שוב, והפעם אל תשתטה, התענג על הבקור והצלח בעסקיך!" אכן יש אמת בדבריהם, הרהר הבחור. שוב התעורר בו הרצון לראות את העיר הגדולה. גם הפעם כשבקש את רשות אביו, לא הסכים האב, "הן היית שם וראית שאין זה מקום עבורך, בני יקירי" - אמר לו. "למה לך להטלטל שוב לשם" הבן לא המרה את פי אביו, אולם שקע בעצב והתהלך סר וזעף כל היום. מחשש, שמא ישקע במרה שחורה, קרא לו האב נתן לו שוב עשרת אלפים דינרי זהב ויחד עם משרת נאמן שלח אותו למחוז חפצו.

הנער פודה שבויה בעיר קושטא

כשהגיעו לקושטא, טיילו קצת בעיר. שוב נשאר הבחור לשבת קצת על ספסל בגן אחד מול הים, עד שהמשרת ימצא עבורם בית מלון נאה וכשר, ויביא את המטען שלהם מהספינה.

בקצה הגן, הבחין הבחור באנשים רבים מתגודדים סביב איש אחד. כשהתקרב למקום בסקרנות, ראה נערה צעירה יפה עד מאוד עומדת בעיניים מושפלות ליד האיש המכריז בקול על מכירתה. "מי הנערה ומדוע מוכרים אותה כשפחה כושית" שאל הבחור. ענה לו אחד האנשים: "שבויית מלחמה היא ודינה כדין שפחה, האיש ששבה אותה רוצה

עבורה כסף רב". למראה הנערה המסכנה, עדינת המראה, נכמרו רחמיו של הבחור. "רוצה אני לקנותה" - אמר לסרסור - "כמה הנך רוצה עבורה" בקש מהאיש שליחו לגשת אל הכרוז, והודיע לו, כי ישנו אדם, שרוצה לקנות את הנערה. "מחירה הוא חמש מאות דינרי זהב" - אמר הסרסור. משהסכים הבחור למחיר, הובילו את הנערה אליו. "עוד מעט יבוא משרתי עם הכסף ואפדה אותה" - אמר בשמחה, ויחד עם הקהל הרב עמד וחכה. עד מהרה הגיע המשרת והופתע לשמוע ששוב רוצה אדונו לתת את כספו לאחרים. העסקה בוצעה והנערה היתה של הבחור.

**הנער חוזר לביתו עם הנערה שפדה,
היא מספרת על עברה ומתגיירת.**

"הבה ונסתלק מכאן" - אמר למשרתו - "שבעתי מעיר זו ולא אשוב אליה לעולם, אנשים רעים בה ואיני רוצה להכירם, גם הבלי העיר ותענוגותיה לא לי הם, אשוב לבית אבי ואעסוק בתורה כל ימי", אמר בהחלטה נחושה, ויחד עם הנערה שבו לביתם.

בבית העשיר התקבלו בשמחה רבה. "בת מלך אני" - ספרה הנערה בקול בוכים" - "במלחמה בה נוצח אבי נשבתי, לולא פדה אותי אותו בחור טוב הלב, מי יודע אלו חיים עלובים היו נופלים בחלקי" - אמרה והודתה למצילה בחום.

בבית העשיר גדלה הנערה כבת בית לכל דבר. יפת תואר היתה, נבונה ומהירת תפיסה, עד מהרה למדה את מנהגי היהודים שבביתם גרה. אהבתה לדת ישראל ולתורתם גדלה מיום ליום, עד שהחליטה להיות יהודיה, והתגיירה כדת וכדין.

**הנער חפץ בנערה שפדה לקחתה לו לאשה,
אך רוצה לקבל רשות מהורי הנערה.**

עברו שנים והנערה הגיעה לפרקה. רצה העשיר להשיאה לבנו יחידו. "לא מצאתי לך, בני, אשה נאה וטובה מהנערה שפדית, רצונך, בני, שא אותה לאשה, ותראה עמה חיים טובים", הציע האב לבן. הנערה מצאה חן בעיני הבחור והוא אמר לאביו: "טובה היא בעיני, אבא, ורוצה אני בה, אולם עלי לקבל את הסכמת אביה ואמה, נוסף לכך צר לי עליהם, שנים רבות יושבים הם בצער על אובדן ביתם היחידה. ניסע איפה שנינו למדינת מלכותו של אביה, ונבקש את ברכתו לנשואינו". לשמע עצת הבן נחרד האב. מדינה זו שממנה באה הנערה היתה רחוקה מאוד והאב חרד לשלום בנו. "לא אוכל לשלוח אותך למקום כל כך רחוק בני. אם רצונך לשמח את לב הוריה ולקבל את הסכמתם לשידוך, אשלח את הנערה בלווית משרתים ומשרתות והם יביאו אותה חזרה". הבן לא הסכים לדעתו של אביו, והתעקש לנסוע יחד עם הנערה אל בית הוריה. "לא אשא אותה עד שאראה את אביה". החליט ולא זו מדעתו.

**הנער - החתן, והנערה - הכלה, נוסעים לפגוש את הורי
הנערה ובדרך נצלים מטביעה.**

כשעברו ימים רבים, והבן נשאר איתן בהחלטתו, התיר לו האב לצאת לדרך. מלבושי פאר הכין לחתן ולכלתו, תכשיטים יקרים קנה לנערה, ויחד עם משרתים ועם אנשים מומחים בהפלגות ארוכות על פני ימים, שלח אותם לדרכם.

ארבעה חדשים שהו הנוסעים על אניה גדולה, כשהתקרבו אל מחוז חפצם והיבשה כבר נראתה מרחוק, פרצה לפתע סערה חזקה. האנייה הטלטה מצד לצד על פני הגלים הסוערים, והנוסעים המבוהלים זעקו בפתד ובקשו על חייהם

מרבון העולמים. מאמצי רב החובל והמלחים להביא את הספינה אל החוף עלו בתוהו. המים הרבים שטפו את הסיפון, הכבידו על האניה, והיא טבעה במצולות ים, כשעליה כל הנוסעים שמצאו את מותם בטביעה.

הבחור וכלתו צללו אל המים יחדיו, כמעט שיצאה נשמתם, כשהושיט לפניהם דייג אחד את ידו, דייג זה הגיע למקום הטביעה בספינת הדיג שלו. ביד אמיצה אחז בשניהם ומשה אותם מתוך המים. כל עוד נפשם במ הוצאו השניים מן המים והובאו אל החוף רטובים עד לשד עצמותם, לאחר שהתאוששו קצת הודו למצילים ושאלוהו מי הוא והיכן הם נמצאים. האיש, שנראה כדיג, אמר להם: "אל תשאלו לשמי, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. הוא שהציל אתכם מתוך גלי הים הזועף. עתה שמעו לי לכו לצד ימין מהלך שעתיים. שם תמצאו פונדק אחד, הכנסו לתוכו ונוחו מתלאותיכם ביומיים האחרונים. אני גם אבוא לשם ואומר לכם מה לעשות הלאה". עוד לפני שהשניים הבינו מה עליהם לעשות נעלם האיש מעיניהם והם נשארו עומדים על החוף ומשתאים לפשר נס הצלתם המופלא.

הנער והנערה מגיעים לפונדק, כפי שמצילים הנחה אותם. שם הוא אומר מה עליהם לעשות הלאה.

לאחר שעתיים של הליכה לאורך החוף מצאו את הפונדק ונכנסו לתוכו. לאחר שהשיבו נפשם באוכל ובמשקה, הופיע הדיג המוזר. השניים מהרו אליו בשמחה ושוב הודו לו ושאלוהו כיצד יגמלו לו על החסד הגדול, שעשה איתם. "דע לך, שאני בן עשיר גדול והיא בת מלך, כל מה שתרצה ניתן לך בחפץ לב, רק אמור מה!" אמר הבחור. "יודע אני מי אתם עוד לפני שספרתם לי", השיב האיש והוסיף: "איני רוצה מכם מאומה. עתה אגיד לכם מה תעשו. שלחו שליח אל אבי הנערה והודיעו לו על המצאכם כאן. הוא ישלח לכאן את משרתי

שכר כי תבא - פרק נ' ועונש רסה

ויקחכם אל ארמונו בכבוד גדול. לאחר שתספרו לו את קורותיכם יתן לך את הנערה לאשה בשמחה רבה. בפאר גדול תחגגו את חתונתכם. אחרי הסעודה, כשכל המזומנים ילכו לביתם, אל תלכו לישון, לפני שתעשו לי טובה. אחרי חצות הלילה בואו אל המקום שם הוצאתי אתכם מן המים. הביאו אתכם ברזל, גרזן, מעט עצים ומחצלת. אל תשאלוני לשם מה, איני מבקש ממכם כסף וזהב רק עשו עבורי מלאכה קלה וזה יהיה שכרי". סיים האיש את דבריו באזני הבחור והנערה הנדהמים. לאחר שהאיש ברך אותם בחיי אושר ושלוה, נפרד מהם ויצא מן הפונדק.

הנער והנערה עושים כל מה שצוה עליהם מצילים ופוגשים במלך ובמלכה הורי הנערה

שעה ארוכה עברה, עד שהשניים התאוששו מתדהמתם, מי האיש המופלא ומה הוא רוצה שיעשו עבורו תמהו ולא ידעו את נפשם, עליהם לעשות את רצונו של מציל נפשם גם אם מוזר הוא, החליטו יחדיו. מיד שלחו רץ אל המלך להודיע לו על הבת האובדת שמחכה לו בפונדק, הבשורה הטובה התפשטה חיש מהר בכל המדינה. אנשים, נשים וטף יצאו במחולות ברחובות העיר, המלך והמלכה לא ידעו את נפשם מרוב שמחה, במרכבות פאר יצאו המלך והמלכה וכל שרי הצבא לקראת הבת, כשלפניהם תהלכות המנגנים בכלי זמר, אחריהם כל העם והשרים, שרוקדים כל הדרך.

ההורים הנרגשים הכירו מיד את ביתם היחידה ונפלו על צוארה. חבקה ונשקוה בבכי של שמחה. אחוזי קסם הקשיבו לספורה המופלא. שמעו מפיה כיצד פדה אותה הבחור שלצידה והציל אותה מעבדות. בהתרגשות ספרה הנערה על שנותיה המאושרות בבית הבחור היהודי, גם על נס הצלתם מתוך הים ספרה, אולם לא גלתה מה אמר להם הדיג המוזר. בכבוד גדול התקבל הבחור היהודי בארמון המלך,

סעודת מלכים נערכה לכבוד הנסיכה השבה הביתה, והמוזמנים הרבים היטיבו את ליבם ביין ובמעדנים עד חצות הלילה.

הנער והנערה מתחתנים ובאותו לילה יוצאים לעשות את רצון מצילם, ועל ידי כך מגלים מי הוא היה.

לאחר שבוע נערכה חתונת בת המלך עם הבחור היהודי. המלך ידע מפיה, שהיא התגיירה, ואת חתונתם ערך רב יהודי כדת משה וישראל. כל העיר צהלה ושמחה בחתונת הנסיכה היפה, עד שעת לילה מאוחרת נמשכה השמחה כשהכל אוכלים ושותים, רוקדים וצוהלים עד בלי די. אחרי חצות הלילה, כשכל הנאספים התפזרו איש לביתו, וגם המלך והמלכה עלו על משכבם, נכנסו החתן והכלה לחדרם, הסירו את בגדי החג ולבשו בגדי יום חול, לקחו את כל אשר הכינו מבעוד יום, והלכו בלב פועם מסקרנות אל המקום, שאמר להם האיש אשר הצילם ממות, כשהגיעו היה שם האיש ושמח מאוד לקראתם, "בואו איתי ואראה לכם מה לעשות", אמר להם. בהתקרבם לשפת הים, פנה אליהם ואמר: "דבר גדול עשיתם, בבואכם לעזור לאיש זקן וחלש כמוני. עבודה קשה לפני ואיני יכול לעשותה בעצמי, קחו את הברזל שהבאתם, וחפרו כאן בור עמוק, אני אראה לכם את אורכו ורוחבו של הבור, ואתם עזרו לי לעשותו". בלי להוציא הגה מפייה עשו השניים כמצוותו. כשנשלמה מלאכת החפירה אמר להם, להקציע בגרזן את העצים שהביאו, ולהכניסם אל הגומא בצורת תיבה ארוכה. אחר כך נכנס האיש לתוך הבור שכב בתוכו, כשידיו ורגליו פשוטות, ואמר להם: "שמעו נא את דברי, אנשים יקרים, אינני דיג ואינני בן תמותה, אני הוא אותו חסיד שפרעת את חובו בעיר קושטא, והצלת אותי מן החרופים והגדופים של בעלי חובי. על ידי מעשה נאצל זה זכיתי להקבר בכבוד גדול, והנה ביום בו פרצה הסערה בלב

ים, והאניה שלכם טבעה במצולות, באה הצדקה אשר עשית עמדי לפני בית דין של מעלה, ולמדה זכות עליך ועל הנערה בת זוגך להצילכם מהמות המאיים עליכם. מיד פסקו בשמים: עליך ועל הנערה להנצל. עלי, בעל החוב, פקדו לרדת ולהציל אתכם, ובכן באתי אליכם בדמות דיג והצלתי אתכם. עתה מכיון שחזרתי להיות אדם חי ועשיתי את שליחותי, עלי להקבר שנית במקום זה. על כן כמו שעשיתי עמכם חסד והצלתיכם מתוך המצולות; עליכם לעשות עמי חסד של אמת ולהשלים את קבורתי. כסו נא את פתח הבור בעצים ובעפר, הוסיפו חול ואבנים על קברי, כדי שיראו שכאן קבור אדם. אחר כך שובו לביתכם לשלום". עוד המילים בפיו והנה לפתע השתתק האיש ומת. הבחור הצעיר ואשתו ניסו לדבר אליו ולדובבו אך לשוא, אין קול ואין עונה. האיש שכב דומם בתוך הקבר ורוח חיים לא היתה בו עוד. מזועזעים עד עמקי נשמתם השלימו השניים את המלאכה וקברו את האיש כדת וכדין. אחר כך שבו אל הארמון, ולא ספרו לאיש את הקורות איתם בלילה זה. עד סוף ימיהם חיו בן העשיר ובת המלך חיים טובים ומאושרים. כל ימיהם עשו צדקה וחסד והיו אהובים על אלוקים ואדם, ועד יום מותם לא שכחו את הפלא הגדול שהיו עדים לו. (נפלאים מעשד).



**צדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום
ובלילה עד שמוכיח הרשעים
ומביאם שישובו בתשובה.**

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

**אילו היו יודעים בני העולם גודל
השכר להחזיר חבירו למוטב היו
רודפים אחריו תמיד כמו שרודף
אחרי כסף וזהב.**

(זוהר הקדוש פרשת תרומה קכח, ב - קכט, א)

**מצוה שאתה רואה שבני אדם
נוהגים בה קלות ראש ומעט המה
שמקיימין אותה, הנה מצוה זו
בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר
בה איש כשר וישר להזהר בה,
ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה
באהבה לכבוד קוב"ה וכו'.**

(זוהר הקדוש פרשת תרומה, קב הישר פרק ס"ד)

בעזרת השם יתברך

פרק נ"א

• מצבים •

בפרק הזה יבוא בעזהשוי"ת:

שער הגלגולים - בו יבואר גודל עניני גלגולים - האריז"ל מגלה סודות הגלגול בשני שותפים, שבאו לעולם בפעם השניה לתקן גלגולם הקודם - הנערה "בכל" אינה חפצה להנשא לשום בחור - הסבא מתגלה ל"בכל" בחלום ומצוה עליה לקחת את הבחור העובד באטליו לחתן - הנערה מתקדשת לבחור בסתר, אך בשמים לא מסתפקים בכך - האר"י הקדוש מצוה לארס את הבחורה לבחור העובד באטליו והוא עורך את החתונה - האשה הצעירה הלכה לעולמה אחרי יסורים קשים ומרים - האר"י הקדוש מגלה מדוע נגזר כך בשמים ומעודד את בעלה של האשה - הצדיק הקדוש מטשערנאבעל מגדל יתומים בביתו ומתקן נשמותיהם. - דרכי התוכחה בשכר ועונש מהצדיק הקדוש האדיר כמוהר"ר חיים פאלאגי זללה"ה בעהמח"ס כף החיים.

תוכן העניינים - של פרק נ"א

- א. שיער הגלגולים - בו יבואר גודל עניני גלגולים..... רעג
- ב. הארז"ל מגלה סודות הגלגול בשני שותפים, שכאו לעולם בפעם השניה לתקן גלגולם הקודם..... רעג
- ג. הנערה "בכל" אינה חפצה להנשא לשום בחור..... רעג
- ד. הסבא מתגלה ל"בכל" בחלום ומצוה עליה לקחת את הבחור העובד באמלזי לחתן..... רעד
- ה. הנערה מתקדשת לבחור בסתר, אך בשמים לא מסתפקים בכך..... רעה
- ו. האר"י הקדוש מצוה לארס את הבחורה לבחור העובד באמלזי והוא עורך את החתונה..... רעז
- ז. האשה הצעירה הלכה לעולמה אחרי יסורים קשים ומרים..... רעח
- ח. האר"י הקדוש מגלה מדוע נגזר כך בשמים ומעודד את בעלה של האשה..... רעט
- ט. הצדיק הקדוש ממשערנאבעל מגדל יתומים בביתו ומתקן גשמותיהם - הרבי הקדוש רבי מרדכי ממשערנאבעל ז"ע לוקח יתום ומגדלו בביתו..... רפב
- י. אחות הרבי הגיעה לבית הרבי וראתה את היחס המחפיר, אשר הילד היתום זכה לה, וריחמת עליו..... רפג

שכר תוכן ועונש רעא

- יא. הרבי מספר לאחותו כי ילד זה היה איצ'ה בגלגולו הקודם,
רפד האיש שהציק מאוד למשפחה.....
- יב. איצ'ע הכשיל את הנערה באיסור יחוד ועל זה התגלגל ב'
רפד פעמים.....
- יג. הדרך הנכון לעורר הציבור בעניני שכר ועונש לשם שמים..... רפו
- יד. גודל עונש הפרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם
רפו שמים.....
- טו. עד כמה צריך הפרנס להתרחק מלהטיל אימה יתירה על
רפו הציבור.....
- טז. איך צריך להיות התוכחת מוסר של הרב הדיין המוכיח..... רפח
- יז. גודל הסבל שהפרנס הדיין המנהיג צריך לסבול מהציבור..... רפט
- יח. בזה שהמנהיגים מוחלים על כבודם מקרבין הגאולה..... רפט
- יט. צא וראה מה שכתב רבינו הקדוש רבי חיים פאלאגי זכותו יגן
עלינו, בספרו תוכחת חיים (פרשת וארא) איך צריך מנהיג
ישראל למסור עצמו עבור הציבור..... רצ
- כ. כמה יותר שמקללין ומכזין את הפרנס מצותו ושכרו יותר גדול
ולא יקפידו על זה כי כן צריך להיות המנהיג לישראל..... רצא
- כא. גודל החיוב להזהר בכבוד המנהיגים הרבנים הדיינים הגם
שהם מצווים להיות סבלנים..... רצב
- כב. מי שאינו מגלה דעתו בדבר שחייב לגלות, עונשו גדול מאד גם
על שתיקתו..... רצד

- כג.** אסור להתחסד ולעמוד מנגד במחלוקת שיש חילול ה' והתורה, כי העושה כן נקרא חסיד שוטה. רצה.....
- כד.** תוכחה מגולה שהת"ח הנהנים מבעלי בתים לא ישאו להם פנים עי"כ שלא להוכיחן. רצו.....
- כה.** כשרב מעיר אחרת אומר תוכחה היא מתקבלת יותר. רצו.....
- כו.** כששומעין לתוכחת רב העיר הסימן הוא שזה מצד אהבתם אותו והעוונות נהפכין לזכות. רצו.....
- כז.** אסור להוכיח ברבים - לומר שהוא חטא. רצה.....
- כח.** על ידי שמיעת האוזן כל הגוף מקבל חיים. רצה.....
- כט.** אין ממנים לשררה רק למי שהוא חכם בחכמת התורה, כל שררה הוא רק אם היא כדין תורה, ואם לאו אין שררותו שררה. רצט.....



פרק נ"א

שער הגלגולים

בו יבואר גודל עניני גלגולים

האריז"ל מגלה סודות הגלגול בשני שותפים,
שבאו לעולם בפעם השניה לתקן גלגולם הקודם.

הנערה "בכל" אינה חפצה להנשא לשום בחור

בעיר הקודש צפת גר יהודי. היה איש עשיר גדול, למדן וירא שמים ובעל צדקה וחסד, ביתו פתוח לרווחה לכל עני וידו פשוטה לכל נצרך. בת יחידה מאין כמוה היתה לעשיר. "בכל" היה שמה של הבת וכשמה כן היא, לא היתה מעלה טובה שלא נתברכה בה הנערה, שהיתה משוש הוריה וחביבת כל מכריה. כשהגיע זמנה של הנערה להנשא הציעו לה שידוכים רבים, כולם בני עשירים ונכבדים בחורים יפי תואר, למדנים ומשכילים, אך היא דחתה את כולם. שוב לא היתה צנועה ובישנית כמקודם, בהחלטה שאינה נתנת לערעור פסלה את כל הבחורים שהוצעו לה. בכל אחד מצאה פסול או פגם בלתי נראה, ולא רצתה להנשא לו. הוריה היו מודאגים דברו על ליבה ופרטו לפניה את מעלותיהם של הבחורים שבאו מקצוי הארץ להשתדך אליה, אולם היא לא השתכנעה ולא רצתה באף אחד מהם. בחורים כארזים יצאו מלפניה בבושת פנים, עד שלבסוף נפל פחדה על כל הצעירים והם התרחקו ממנה ולא רצו עוד לשמוע על הנערה המוזרה. הבת נשארה בבית אביה, והיא עדין בבדידותה. השנים חלפו ועיני האב

רואות וכלות, אוצר גדול יש לו בביתו, אך הוא חפץ כבר לראות מעט נחת מבתו.

הסבא מתגלה ל"בכל" בחלום ומצוה עליה לקחת את הבחור העובד באטליז לחתן

לילה אחד חלמה הנערה חלום מוזר. הסבא שלה הופיע לנגדה ואמר לה: "דעי לך, ביתי, שכל השידוכים לא מצאו חן בעיניך, משום שאין הם מיועדים לך. בן זוגך האמיתי הוא הבחור העני, העובד באטליז שבעיר". בבהלה התעוררה הנערה, חושך שרר בחדר, והיא לא ידעה את נפשה מפחד. שעה ארוכה עברה עד שנרגעה ונרדמה שוב. לפנות בוקר חלמה שוב את החלום המוזר, משהתעוררה זרחה כבר השמש. מחשבות מבובלות התרוצצו במוחה, מה פשר החלום תהתה. כך שכבה ערה על מיטתה בלב פועם וללא ניע. לאיש לא גלתה את החלום והתעודדה במחשבה, שחלומות שוא ידברון. חלפו מספר שבועות, בלילה אחד חזר החלום ונשנה. הפעם דבר אליה סבה ביתר תוקף ולפני שהסתלק אחז בידה בחזקה ואמר לה: "אם לא תעשי כדברי ולא תנשאי לאותו בחור, רע ומר יהיה סופך!" צעקת פחד פרצה מגרונה והיא התעוררה בבהלה. כשהסתכלה על ידה, ראתה את הסימן, שהותירה אחיזתו של סבה. אין זה חלום שוא, אות משמים הוא, חשבה והחליטה לעשות את רצון הסב. עד לאותו יום אף לא ידעה כיצד נראה אותו בחור. לעיתים קרובות בא אל ביתם והביא להם בשר, אבל היא מעולם לא שמה לב אליו. מאותו יום החלה לעכוב אחריו בסקרנות, ומה מאוד הזדעזעה כשראתה שהוא נער עזוב ועלוב, פצעיו על ראשו ואבאבועות פורחות על פניו. נער זה בן בלי שם היה. יתום שהתגלגל בין בתי נדיבים כל ימיו. מאותו יום שלחה לו משחות לרפא את פצעיו, ובגדים נקיים מתאימים למידתו, והנער הפך בעיניה לבחור נאה ויאה.

באחד הימים פנתה אל אביה ואמרה לו: "אבי יקירי רוצה אני להתארס לאיש." "מי הוא המאושר" שאל האב בשמחה. "הנער המשרת באטליז", ענתה בענוה. האב לא האמין למשמע אזניו. "האם את מהתלת בי, בתי יקירתי האם בו בחרת מכל הבחורים העשירים והמיוחסים שהציעו לך האם הוא טוב בעיניך מכל אותם בחורים למדנים ונבונים שבאו לראותך בתקוה להנשא לך" האב לא ידע את נפשו מרוב פחד. "גזירה היא מן השמים ואין לשנותה", דברה בתוקף. "לא! לא תעשי זאת לעולם!" נצטעק האב בבהלה. "בביתי תשארי, עד שילבינו שערותיך! האם לזאת גדלתי וחנכתי אותך באהבה ובמסירות! רוח שטות נכנסה בך, ילדתי היקרה, חשבי היטיב ותראי שאין זה שידוך המתקבל על הדעת!"

הבת לא ענתה והוסיפה לשבת בבית, כשהיא אינה רוצה לראות ולשמוע על בחורים אחרים. מאותו יום בא אליה הסב בחלום בכל לילה והציק לה שתעשה את דבריו. בצר לה פנתה הבת לאמה. אולי היא תבין לליבה חשבה. אולם משאמרה לה למי רוצה היא להתארס, נדהמה האם כל כך עד שהתעלפה. כששבה אליה רוחה ולאב נודע מה אמרה לה הבת, גערו בה שניהם ואסרו עליה לדבר על כך יותר. חלפו הימים והנערה לא ידעה כיצד להחלץ מן המיצר. כיצד לא להמרות את פי הוריה ולקיים גם את רצונו של הסב, עד שהחליטה להתקדש אל הבחור, כשאיש לא יבחין בהם.

**הנערה מתקדשת לבחור בסתר,
אך בשמים לא מסתפקים בכך.**

בסתר נגשה אל הבחור ובקשה ממנו לבוא אל הכרם, שבקצה העיר, בשעות אחר הצהריים, אחרי שהפועלים ילכו לביתם. הבחור, שהיה אסיר תודה לנערה שהיטיבה עמו, בא לשם בשעה שקבעה, למרות שהיה עסוק עד מאוד באותה שעה. הנערה כבר היתה בכרם, ישבה על אבן

וחכתה לו. הבחור, שלא העלה בדעתו מדוע הזמינה אותו, עמד מרחוק ולא העז להתקרב אליה. כשנשאה עיניה וראתה אותו, קראה לו ואמרה: "כעת תעשה כל מה שאצוה לך!" "כן, גבירתי, לך לא אסרב לעולם" השיב בחן והשפיל את עיניו. מתוך כיס בגדה הוציאה טבעת, שאין בה אבן, ואמרה לו: "אני נותנת לך טבעת זו במתנה". לאחר שהיתה הטבעת בידו למדה אותו להגיד את המילים: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל". הבחור חזר על הדברים עד שידע אותם בעל פה. אחר כך הושיטה את אצבעה ואמרה לו לענוד לה את הטבעת ולהגיד לה את הפסוק שלמדה אותו. הבחור הנרגש והמופתע עשה כדבריה והיא אמרה: "השמים מעל והארץ מתחת עדים, שעשיתי את שלי והקדוש ברוך הוא יעשה את שלו", ואל הבחור פנתה ואמרה: "דע לך, שעכשיו קדשתני ועתה השמר לך לא לגלות זאת לאיש, עד שיבוא הזמן, ומשמים יראו לנו מה לעשות". אחרי שקבל על עצמו לשמור את הסוד הלך הבחור לדרכו מבלי להוציא הגה מפיו, אז שבה הנערה אל ביתה. עברו ימים והמנוחה, שחשבה לזכות בה, לא הגיעה. הנערה שקעה בעצב גדול. מרה שחורה ירדה עליה והיא רזתה ונחלשה מיום ליום. כמעט ולא אכלה דבר, לא הקפידה על לבושה ועל מראיה, ימיה עברה עליה בשכיבה על מיטתה ובנעיצת עינים במקום בלתי נראה. הוריה ראו אותה הולכת ודועכת לעיניהם, ולא ידעו להשית עצות בנפשם. כשגברה עליה מחלתה, אמרה האשה לבעלה: "עלינו להציל את ביתנו היחידה. הנה לא מזמן הגיע לעירנו האר"י הקדוש, מפורסם הוא כמקובל ועושה נפלאות, הבה נלך אליו ונשאל לעצתו". האב הדואג לא רצה ללכת אל הרב הצעיר והחדש ואמר לאשתו: "למה לי ללכת אל אדם בא מרחוק ואיני יודע מי הוא - אלך אל חכם עירנו רבי יוסף קארו, בעל ה'בית יוסף' ואעשה מה שאמרו חז"ל: 'כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך

אצל חכם ויבקש עליו רחמים, ואת זוגתי לכי אל החכם החדש ובעזרת ה' יושיעו אותנו שני צדיקים אלוי".

האר"י הקדוש מצוה לארס את הבחורה לבחור העובד באטליז והוא עורך את החתונה

הלכה האשה אל בית מדרשו של האר"י הקדוש, ומצאה אותו יושב עם תלמידיו שקוע במחשבות קדושות. הרב לא הרגיש בבואה, וכשראתה שאין הרב פונה אליה, התקרבה ושפכה על השולחן לפניו מלוא הסינר אדומים של זהב. נשא האר"י הקדוש את עיניו ושאל אותה לבקשתה. "ביתי היחידה חולה ואין מרפא לה", ספרה בדמעות והוסיפה: "באתי לאדוני, שיבקש רחמים עליה, כי הגיעו מים עד נפש". שמע הרב ואמר: "כתוב בפרקי אבות: 'אל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחומר באשת חברו' (א', ה.)". לכי לביתך ויבוא בעלך אליי". כשחזרה האשה לביתה ספרה לבעלה את דברי הרב ובקשה ממנו ללכת אל האר"י הקדוש.

בלב חרד ובתקוה לישועת השם הלך האיש לבית המדרש. משפתח את הדלת, פנה אליו האר"י הקדוש ושאל: "הרוצה אתה שבתך תחיה" "כן" - ענה האב בקול בוכים - "וכי שאלה היא זו, גם מי שבניו מרובים, חביבים עליו חיו של כל אחד מהם יותר מחיו שלו, אני שאין לי אלא בת יחידה על אחת כמה וכמה". "אם כן עליך לכתוב מיד 'תנאים' עם מי שאומר לך". "מי הבחור" שאל האב בתקוה שזהו אחד מתלמידי האר"י. "הנער העובד באטליז הבשר הוא חתנה המיועד של בתך", אמר הרב. צמרמורת חלפה בגופו של האב, ולא יכול היה לפתוח את פיו, נדמה היה לו כאילו תהום פעורה לפניו, הוא מתגלגל לתוכו, ומכל גופו נעשה איברים איברים. כאילו ממרחק שמע את קולו של האר"י הקדוש "גזירה היא מן השמים, ואפילו אם תתישב בדעתך שנה שלימה לא תועיל

רעח שכר נצבים - פרק נ"א ועונש

מאומה. חתנה של בתך הוא ואם רצונך שתחיה עליך למהר ולהשיאה לבחור זה".

בפיק ברכיים שב האיש לביתו וספר לאשתו את דברי הרב. אמרה האשה בעצב: "אם גזירה היא מן השמים אסור לנו לעכב, הבה נעשה זאת." עוד באותו יום קרא העשיר לבחור, ובביתו של האר"י הקדוש נכתבו ה"תנאים" כדת וכדין. גם נדוניה גדולה, בסך עשרת אלפים דנרי זהב הבטיח האב לתת לחתן, סכום שהיה שמור עמו מזמן עבור חתנו של ביתו היחידה, לאחר ששתו לחיים וכל אחד חזר לביתו, הוטב מצבה של החולה עד מאוד. לא עבר זמן רב ולהפתעת כולם - הבריאה לגמרי. אכלה ושתתה בתאבון, שוב חזר אליה כוח הדיבור ואף חיוך אושר נראה על פניה.

ביום המיועד נערכה חתונת בת העשיר עם הבחור העני. האר"י הקדוש סדר את הקדושין והשתתף בשמחתם, שמחת חתן וכלה. שנת אושר ונחת עברו על בני הזוג, רק דבר אחד העיב את אושרם, עדיין לא זכו בפרי בטן. שניהם התפללו לה' שיתן להם בן זכר, והשומע תפילות שמע את תפילתם, בשנה השניה לנשואיהם הרתה האשה.

האשה הצעירה הלכה לעולמה אחרי יסורים קשים ומרים

כל ימי הריונה שרתה השמחה בביתם, גם ההורים הזקנים שמחו מאוד וקוו לראות סוף סוף נחת מנכדם העתיד להולד. אולם לא כן היה, אין אדם יודע מה ילד יום, וכשמלאו ימיה ללדת הפכה השמחה לאבל ויגון. חבלי הלידה קשים היו עד מנשוא. שלושה ימים התענתה האשה, ולבסוף נפטרה ביסורים קשים, כשהרופאים לא מצליחים להציל את פרי בטנה. אבל כבד עטף את העיר צפת. לא היה איש שלא בכה בלווית האשה הצעירה. נכבדי העיר ספדו לה וקברו אותה בכבוד גדול. בלב נשבר ישבו ההורים והבעל "שבעה", הבעל

אמר "קדיש" בבכי קורע לב, עתה משנפטרה אשתו האהובה נשאר הוא יתום בפעם השניה. הוא הבין היטיב, שהורי אשתו מביטים עליו בעין רעה, כאילו בשלו כל הרעה שבאה לבתם היחידה. אין ספק שהם רוצים להפטר ממנו במהירות ולא לראותו עוד לעולם חשב במר לבבו ומאן להתנחם. אכן ליבו לא הטעהו, כשעברו ימי "השבעה" הודיעו לו שעליו לעזוב את הבית. אפילו לגמר השלושים לא חיכו. בצר לו פנה הצעיר אל ידידיו המעטים ושאל בעצתם. "אין לך עצה אלא להזמין לדין תורה", אמרו לו. הלך והזמין את חותנו לדין תורה אצל ה"בית יוסף". שמע הרב את טענותיהם ואמר: "על פי דין תורה יורש הבעל את אשתו, אבל מה אעשה בתקנת חכמים שאמרו: 'אין הבעל יורש את אשתו אלא אם כן ישב אתה לפחות שלש שנים'"

בלב נשבר יצא מבית דינו של ה"בית יוסף" והלך אל האר"י הקדוש, כשסיפר לו מה אמר רבי יוסף קארו, הרגיע אותו האר"י והבטיח לעשות למענו כל מה שביכולתו לעשות. משיצא האיש שלח לקרוא את חותנו של האיש. כשבא העשיר בראש מורכך ובלב דואב, בקש ממנו לשבת ולהקשיב לספור שיספר לו.

האר"י הקדוש מגלה מדוע נגזר כך בשמים ומעודד את בעלה של האשה

מעשה בשני שותפים - פתח האר"י הקדוש וספר - שנשאו ונתנו באמונה שנים רבות. נאמנים היו איש לרעהו, האחד נסע ליריד אחד, והשני - ליריד אחר, שם קנו ומכרו, ואת כל הרווח חלקו ביניהם שווה בשווה. לימים הרויח אחד מהם ממון רב, עשרת אלפים דנרי זהב. בא היצר והחל לפתתו שלא לתת לחברו אף פרוטה. כשחזר לביתו, לא התגבר על יצרו והעלים משותפו את הכסף אשר זכה בו, ובקש ממנו להפסיק את השותפות.

מאותו יום התהפך מזלו של השותף המרומה, לא עבר זמן רב והוא הפסיד את כל רכושו ויצא נקי מנכסיו, לעומתו הלך הגוזל והתעשר מאוד. השותף השני הגיע עד פת לחם ונוקק לחסדם של הבריות. פעם, בערב חג בא אל שותפו לשעבר ובקש ממנו נדבה. העשיר, לא רק שסרב להושיט לו עזרה, כי אם גם גרש אותו בחרפה מעל פניו. בבושת פנים יצא העני מבית העשיר וליבו לא מלאו לשוב אל ביתו הדל בידיים ריקות. מה עשה הלך לבית המדרש, פתח את ארון הקודש עמד ובכה. דמעותיו זלגו כמים, ומרוב בכי וצער יצאה נשמתו.

מותו של האיש הרעיש את כל העולמות. לא די לגזלן, שמעל בחברו וגזלו, אלא שלא רחם עליו. בייש אותו וגרם למותו, רשע זה אינו מבני בניו של אברהם יצחק ויעקב, פסקו. מיד הוציאו עליו גזר דין מות. לא די בזאת, אלא שפסקו, שירד לגיהנום כדין פושעי ישראל. באותו יום אחז השבץ את העשיר הגזלן, ושני השותפים לשעבר הובאו לקבר ישראל ביום אחד.

לקראת נשמתו של הגוזל יצאו אבותיו ואבות אבותיו, שהיו מגדולי עולם ובאו לקבל את פניה. כששמעו את פסק הדין הקשה, שהוציאו על נשמת אחד מבני בניהם, הזדעזעו ושאלו: "מפני מה נגזר על נשמה זו עונש נורא כל כך?" ספרו להם במרום מה עשה האיש, והם מהרו להשתטח לפני כסא הכבוד ולבקש עליו רחמים. נענו להם מלאכי הרחמים. יצאה בת קול והכריזה: "מכיון שהוציאו פסק דין על החוטא שלא בפניו ולא היתה באפשרותו ללמד זכות על עצמו, לפיכך צריכים לדון את דינו פעם נוספת ולשמוע גם את טענותיו של הנידון.

ישב בית דין שני ובדק את כל מעשי האיש מיום הוולדו ועד רגע פטירתו, ומצאו שכל ימיו היה איש כשר, נאמן לאלוקים ואדם ורק פעם אחת חטא, היה זה, כשהשטן הערים

עליו והכשילו והביאו לגזול את ממון חברו. אחרי משא ומתן שינו את פסק הדין לטובתו ופסקו: "הגזלן חייב להחזיר את הגזלה לבעליה, על כן על שתי הנשמות להתגלגל שוב לעולם התחתון כדי לתקן את המעוות, הגוזל יולד אצל גביר כנערה בת יחידה כלילת המעלות, והנגזל ירד לעולם השקר כנער להורים עניים. נער בור ועם הארץ שיעבוד כל ימיו כמשרת. ביום אשר שני אלה יזדווגו תקבל נשמת הגוזל את תקונה".

אכן שני השותפים נולדו שוב בעיר אחת, מכיון שמטבע הדברים אין בת גביר נאה נשאת לבחור עני וחסר כל, באביה זקנה של הנערה בחלום ודרש ממנה להנשא לאותו בחור עלוב. הנערה נבהלה ונחרדה לשמוע עם מי עליה להתחתן, אבל אחרי שהסב איים עליה והציק לה מדי לילה, הלכה עם הבחור אל הכרם ושם הוא קדש אותה כדת וכדין לעיני שמים וארץ ששמשו כעדים. ראו בשמים ועדיין לא אמרו די. כי על ידי הקדושין עדיין לא הוחזרה הגזילה לבעליה.

באותו זמן בא אלי הזקן, סבא של הנערה, ספר לי את המעשה ובקשני שאתערב בדבר כדי שהשניים יתחתנו בגלוי. מאותו יום חכיתי לך כדי שתבוא אלי, וכשבאה אשתך ובקשה רחמים על בתך הזמנתי אותך אלי ובקשתי ממך שתארס אותה עם הבחור העני. מכאן והלאה איני צריך לספר לך מה היה. יודע אתה הכל כמוני, דע לך ר' יהודי, שהכל בידי שמים. ואותם עשרת אלפים דנרי זהב של הנדוניא הם אינם אלא אותה גזלה שהגזלן חייב להחזיר לנגזל, ואילו היית רואה את בתך איך היא יושבת למעלה ומחכה לאותה שעה שהוא יקבל את חלקו לא היית מעכב את הממון בידך אף רגע. רחם איפוא על בתך ותן לחתנך את כספו, שלו הוא, אז תבוא נשמת בתך, שהיא נשמת הגוזל - על תיקונה.

שמע הגביר את דברי האר"י הקדוש, נאנח אנחה גדולה והחריש. כשחזר לביתו קרא לחתנו, נתן לו את

רפב שכר נצבים - פרק נ"א ועונש

הנדוניא שהבטיח לו, ובקשו להשאר בביתו. מאז התקרבו שניהם לאר"י הקדוש ולא עשו דבר בלעדיו.

לימים השיא הגביר את הבחור לנערה יתומה בת אחותו שאמה מתה עליה, אותה נערה גדלה בביתו והוא אמצה לו לבת. בעצת האר"י הקדוש עשה זאת למען הקים בנים על שם בתו הנפטרת ולא ימחה שמה מישראל.

(שערי ירושלים)

הצדיק הקדוש מטשרנוביל מגדל יתומים בביתו ומתקן נשמותיהם - הרבי הקדוש רבי מרדכי מטשערנאבעל זי"ע לוקח יתום ומגדלו בביתו.

ביתם של אדמור"י טשרנוביל היה מפורסם כבית של חסד ואהבת ישראל. אנשים עלובים, חסרי בית, יתומים ללא גואל ושאר עלובי החיים מצאו בחצר זו בית חם ואוהב ביום ובלילה ובכל ימות השנה.

בין הדרים דרך קבע בחצרו של הצדיק רבי מוטלה מטשרנוביל היה ילד יתום כבן שבע שנים. מוצאו של הילד ונסיבות הוולדו לוטים היו בערפל. רק מעטים מיהודי העיירה ידעו, שהילד נולד לאשה אלמנה, שהופיעה בפתאומיות ביום בו אחזו בה צירי הלידה. האשה המתיסרת בכאביה לנה בפירת ה"הקדש" ושם בלא שישמע איש את גניחות כאבה, ילדה את בנה. ימים מספר לאחר מכן, נפטרה האשה לאחר שמשאירה את תינוקה לחסדיהם של העניים שהתגוררו אף הם ב"הקדש". זמן מה לאחר מכן צוה הרבי להביא את היתום הקטן אל ביתו. מאז גר הילד בחצרו של הרבי, אלא שלמרבה הפלא, לא זכה לאהבה וחום כשאר היתומים שגדלו יחד עמו בביתו של הרבי. הילד הסתובב מרבית שעות היום בחצר, לבוש בגדים קרועים, מלוכלך ומוזנח. החסידים התפלאו על כך מאוד, מכיון שהרבי התעניין מאוד על אותו ילד, הרבה פעמים שאל לשלומו, חקר לדעת

את מוצאו, ואף על פי כן לא דרש מבני הבית לגלות יחס של חיבה אל הילד שנראה כזר, מוזר ועלוב עד מאוד.

אחות הרבי הגיעה לבית הרבי וראתה את היחס המחפיר, אשר הילד היתום זכה לה, וריחמת עליו.

באחד הימים, כשהשתובב היתום בחצר, הגיעה הרבנית מלכה, אחותו של רבי מוטלה, לביקור בבית אחיה. מחלון החדר שבו התאכסנה ראתה הרבנית את היתום לבוש הבלויים משחק באבנים ובחול, כשאפו זב ופניו מזוהמות. הרבנית לא ידעה דבר אודותיו, אך כשהביטה עליו וראתה את הסבל הנשקף מעיניו, נכמרו רחמיה עליו. היתכן שכך גדל ילד קטן ומסכן בביתו של אחי הצדיק, תמהה בלבָּהּ.

עודנה עומדת ומביטה על הילד, והנה התקרבו אליו ילדים בני גילו: בניהם של הגבאים, בניו של הרבי ועוד ילדים להורים רמי יחס, והחלו להתגרות בילד ולהציקו. לא די שלא אבו לשתפו במשחקיהם, אלא שעוד לעגו לו, צחקו עליו, כינוהו בשמות גנאי, ואף היכוהו מתוך היתול ולעג.

באותו רגע פג אורך רוחה של הרבנית. בזריזות יצאה אל החצר גרשה את הילדים שהצטופפו סביב היתום. בידיים רחמניות הרימה את הילד המלוכלך על זרועותיה, כשדמעות צורבות זלגות על לחייו, הכניסה אותו אל הבית. לאחר שהרגיעה אותו במילים רכות, רחצה את פניו וידיו, נתנה לו מהממתקים שהיו באמתחתה; ועודדה אותו בלטיפות ומילים, שהילד לא הורגל בהם מעולם.

לאחר מכן, כששוחחה הרבנית עם אחיה הרבי, אמרה לו בין השאר: "אחי היקר, בקשה לי אליך. הייתי רוצה שתדרוש מבני הבית לשנות את יחסם העוין והאדיש אל היתום הזה. היום הייתי עדה ליחס מחפיר ומביש, שבו היה נתון הילד העלוב וְלָבִי נכמר עליו".

"האם זו משאלתך באמת", שאל הרבי את אחותו כשחיוך רחב מתפשט על פניו. "כן" השיבה הרבנית. "כל כך רחמתי היום עליו, יתום זה נקשר על ליבי כאילו בני היה". "אם כן" - אמר הרבי - "הוא אינו זקוק לנו יותר, שכן בזה הרגע השיג את תיקונו". משראה הרבי את אחותו הרבנית מביטה עליו בתמהון, הבין שדבריו הבלתי מובנים גרמו להשתוממותה, הוא פתח וספר:

הרבי מספר לאחותו כי ילד זה היה איצ'ה בגלגולו הקודם, האיש שהציק מאוד למשפחה.

אחותי היקרה, רצוני לספר לך מעשה שהיה לפני שנים אחדות. מעשה שאת נטלת חלק בו, אם כי בודאי נשכח מלבך. בימיו של אבינו ז"ל גר יהודי נכבד בשם איצ'ע, בעיירה סמוכה למקומינו. איצ'ע היה מתנגד גדול לחרדים, במיוחד גדולה היתה שנאתו לאבינו רבי נחום. פעמים רבות הציק לו, אלא שאבינו הצדיק לא התלונן עליו מעולם, ואף בליבו לא היה עליו. למרות שאיצ'ע עשה עוול גדול לאבינו, מחל לו אבינו על התנהגותו הגסה ועל כל התלאות שהביא עליו.

איצ'ע הכשיל את הנערה באיסור יחוד ועל זה התגלגל ב' פעמים

פעם אחת הגדיל לעשות. באותו יום התאכסן איצ'ע באכסניה הסמוכה לביתנו, שהיתה שייכת לפריץ. את אחותי, היית נערה צעירה באותם ימים צנועה וחסודה ולא הרבית לצאת מן הבית. במקרה יצאת באותו יום לקנות דבר מה וכדרך מהרת לשוב הביתה. כשעברת ליד האכסניה, בדיוק אז, עמד איצ'ע ליד החלון וראה אותך. רעיון שטני עלה במוחו. מיד קרא לך להכנס. את, בתמימותך כי רבה, שמעת בקולו ונכנסת אל החדר, שבו שהה איצ'ע בחברת הפריץ.

שכר נצבים - פרק נ"א ועונש רפה

באותו רגע קפץ איציע החוצה ונעל את הדלת אחריו, כדי שתשארי את, בת הרבי, בחברת הפריץ הגוי ביחידות.

השם עזר ותושייתך עמדה לך. כהרף עין פתחת את החלון ונמלטת, אך הצער והבזיון מאותו מקרה נשארו אצלך ואצל אבינו ז"ל זמן רב.

זמן קצר לאחר מכן נפטר אותו איציע. כשעמד בפני בית דין של מעלה, פסקו לו הדיינים, שאין ואפס, לנשמה זו לא תהיה תקומה, עד אשר יבקש מחילה מהרבי ר' מוטלה, אבינו. מאז החלה נשמתו של האיש להופיע אצל אבינו ולבקש מחילה על פשעיו נגדו. אמר אבינו לנשמתו: "אני מוחל וסולח לכל מי שהצר לי, אלא שאיני יכול בשום אופן למחול בשם בתך, רק היא בעצמה צריכה ויכולה למחול, למי שעלב בה או הציק לה". אז הלכה הנשמה אליך ובקשה ממך סליחה, מכיון שליבך הדואב טרם נרפא מאז אותו מקרה מביש, סרבת למחול לו.

בינתיים הסתלק אבינו מן העולם ובבית דין של מעלה נגזר על נשמתו להתגלגל שוב לעולם הזה. נשמתו התגלגלה בגופו של היתום הזה והוא גדל בביתנו עד היום. עתה תוכלי להבין, אחותי, סיים רבי מוטלה את ספורו המופלא, מדוע לא זכה הילד לאהבה ותשומת לב, שבה זוכים כל המסכנים שאצלנו, רציתי שיתענה, ובכך יתכפר לו עונו בעולם הזה, ודווקא שאת אחותי תראי בצערו ותרחמי עליו. עכשיו משנכמרו רחמיך עליו ולבך דאב בגינו, הרי שבזאת מחלת לו וגרמת לתיקון נשמתו. עתה יוכל להכנס לעולם שכולו טוב. עוד באותו יום מת הילד. (אדמור"י טשערנאבעל).

הדרך הנכון לעורר הציבור בעניני שכר ועונש לשם שמים

העתקנו כאן הלכות גדולות יוצאות מפום ממלל רברבן שר וגדול בישראל שמו מפארים בהדרי הדריס הגאון האדיר כמוהר"ר חיים פאלאגי זלה"ה בעהמח"ס כף החיים (הקדמון) ועוד ספרים בלי שיעור, ואחר דבריו נהים כל בית ישראל. - העתקה מספריו תוכחת חיים, נפש כל חי. (ואמרנו היטב איטיב להמעין, וסדרנו כל הדינים בקטעים).

גודל עונש הפרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים

גם יהיה נזהר שלא להטיל אימה יתירה על הצבור כמ"ש רבינו המאירי ז"ל ועונשו חמור עד מאד כמ"ש בגמ' בפ"ק דר"ה די"ז יע"ש. ופסקו הטור בח"מ סי' ח', שבכלל מה דתני שם בברייתא שיורדין לגהינם ונדונים לדורי דורות, שהם המינים והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחית המתים, ושפירשו מדרכי צבור ושחטאו והחטיאו את הרבים כירבעם כו' בכלל הני ושתנו חיתתם בארץ החיים וכו'. ובגמ' מפרש להא דנתנו חיתתם בארץ החיים מאי היא א"ר חסדא, זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לש"ש. אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לש"ש אינו רואה בן ת"ח שנאמר, לכן יראוהו אנשים, לא יראה כל חכמי לב יע"ש. הרי נראה מהך סוגיא כמה קשה עונש הדיין והפרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לש"ש כי יורד לגהינם ונידון שם לדורי דורות כעונש מינים ואפיקורסים ומחטיאי הרבים. ומי יודע איזה שיעור מקרי האימה יתירה ולפני זעמו מי יעמוד [דף מ] לכוין באותה שעה שיהיה לש"ש ושלא ישתתף עמו אהבת רעיו ואוהביו העוזרים אותו והניצוח והקינטור והשררה והכבוד המדומה וכיוצא.

(תוכחת חיים פרק ג')

**עד כמה צריך הפרנס להתרחק מלהטיל
אימה יתירה על הציבור**

אימה כלל על הצבור בתכלית הריחוק כי יצא שכרו בהפסדו וטוב ארץ אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר, ואם יחטא איש כנגדו וקמים עליו אנשי הועד או מקרוביו ורעיו וגירי דיליה שיעשה לו דין לנדותו ולהחרימו או למוסרו בידי גוים וכדומה, והוא רואה שיוצא הדבר למחלוקת וקטטות או לידי קנטור וחשדא, ובפרט אם יהיה מחלוקת בעיר שנחלקו לשתי כיתות, האחת אהובה, ואחת שנואה לא תאבה להם ולא תשמע אליהם, אלא יהיה מעביר על מידותיו וימחול לו תיכף והגם כי יאמרו אליו כי נפיק מיניה חורבה שאם לא יענישו לזה יחטיאו אחרים, עכ"ז לא ישמע אליהם כי אדרבה ממנו יראו וכן יעשו להיות עניו ומעביר על מדותיו. וכן כתוב בסה"ח סי' קפ"ס וז"ל מעשה בחסיד א' שהיה אחד מביישו ומדבר לו דברים רעים אמרו לו הקהל נעשה לו נזיפה ונגזור עליו חרם, אמר להם אל תעשו, אמרו נעשה בשביל שלא יעשה לאחרים, אמר להם ממני תלמדו וכן תעשו שאני סובל, איני נותן לכם להתקוטט בשביל כך, כשתשמעו את חרפתם מני נבל כל היום מקול מחרף ומגדף אל תשימו לב לכל דבריו, הרי כתיב והאיש משה עניו מאוד מכל האדם וכנגדו לא קם נביא עוד בישראל כמשה ואחריו כתוב אחרי ה' תלכו, וכתוב החשתי מעולם אחריש אתאפק כו' יע"ש. הרי מבואר מדברי הרב סה"ח כי יותר טוב הוא להעביר על מידותיו ולמחול לו מלעשות לו דין, וכ"ש אם יצא הדבר לידי תקלה כי היותר טוב הוא להיות מעביר על פשע ולמחול אשם וכבר אמרו עונה גדולה מכולם.

(תוכחת חיים שם, שם)

איך צריך להיות התוכחת מוסר של הרב הדיין המוכיח

ואם יראה הרב או הדיין שבעיר שהעם צריכים תוכחת חיים וליסרם יהיו בנחת רוח ובשפה ברורה בהראות להם פנים מסבירות בחיבה יתירה ואהבה רבה ולהיות מאמין להם בנאמנות גמורה כי אין עליהם שום שנאה וקנאה ותחרות, ולא שום נקימה ונטירה. ובזה יכנסו דבריו באזני העם וזה ראיתי לרבינו הגדול הרב המאירי ז"ל בסי' בית אבות פ"ב משנה ב' שפ"י מאמר התנא ר"ג בנו של רבי יאודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם ד"א. שכתב וז"ל ויש לפרש דרך ארץ מוסר ומיזות ואמר יפה ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון, כי החכם מצד הוכיחו שאר בני אדם כמה נבלים מתקנאים בו ומחפשים מומיו כשהוא מוכיח דרך כעס וקינטור כו'. אבל כשהוא בעל מוסר ומוכיח דרך חיבה ואהבה הם נוהרים בכבודו הרבה, וזהו משכחת עון כו', וישתדל להוכיח בנחת ובערבות כו'. והזהיר אח"כ וכל העוסקים עם הצבור ר"ל הממונים על הצבור שיהיו עוסקים לשם שמים, ולא להתייחר ולא להתגדל ולהטיל אימה יתירה לכבוד עצמן שכל שהוא עושה כן אינו חס על כבוד צבור ותועלתם אלא לתועלת עצמו לנצח ולהתגדל עליהם אבל כשהוא לשם שמים הוא מנהיגם בהנהגה ישרה ומנחילם חוקים ישרים ותורות אמת יע"ש, הרי מבואר בדברי הרב המאירי ז"ל דכשהרב והדיין הממונה על הצבור הרי הוא מוכיחן במת"ק ודשן ובדברים ערבים, מקבלים דבריו יותר, וגם צריך הוא שלא יהיה מקבל עליו השררה להתייחר ולהתגדל לתועלתו, שהרי עונשו חמור עד מאד, כמ"ש בפסיקתא והובא בילקוט משלי סי' וי"ו ע"פ נואף אשה חסר לב וז"ל כל המקבל שררה כדי ליהנות ממנה אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה, משחית נפשו הוא יעשנה כמשה שנאמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא יע"ש. (תוכחת חיים פרק ב').

גודל הסבל שהפרנס הדיין המנהיג צריך לסבול מהציבור

והכי אמרינן בפ"ק דסנהדרין ד"ח ע"ב על פסוק ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב ואצוה אתכם בעת ההיא אמ"ר אלעזר אמ"ר שמלאי אזהרה לצבור שתהא אימת דיין עליהם, ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור, עד כמה אמ"ר חנן ואי תימא רבי שבתאי כאשר ישא האומן את היונק עכ"ל. וצריך לדעת מהו המשל הלזה שהמשיל סבלנות הדיין מהצבור שיהיה כשיעור הזה דהיינו כאשר ישא האומן את היונק, ורש"י פ"י כאב את בנו ומהו המשל הלזה. ונראה ע"פ מ"ש הר"י באגדתיה וז"ל דהכונה לומר שאם הבן מבעט באביו ואינו משליכו מפניו כן הדיין יסבול הצבור אע"פ שיהיו מבעטים בו יע"ש, גם ידוע הוא כי כשישא האומן את היונק בחיקו לפעמים הוא מקיא החלב שיונק עליו ועל בגדיו ומטנף אותו ואת בגדיו וגם רוב פעמים הוא משתין עליו ועל בגדיו עושה צרכיו [דף לז] האם יתכן שהאומן הנושא אותו בחיקו משליכהו ארצה או מכה אותו, ומלבד שאינו מקפיד עליו כל עיקר, אלא אדרבה הוא מחבקו ומנשקו, וכן אמרו במ"ר בהדיא ע"פ תועבה יבחר בהם יע"ש. כ"כ צריך הדיין לסבול את הצבור כי הגם שמחרפים ומקללין אותו וסוקלין אותו באבנים כמ"ש רז"ל דהוי כפועלים עליו ח"ו, עכ"ז יחשיבם כאשר ישא האומן את היונק שלא יקפיד עליהם אדרבה יהיה מנשקן ומחבקן. ובשיטתי לסנהדרין פ"י עוד במאמר הלזה בפנים שונים יע"ש בבייעתא דשמיא. (תוכחת חיים ע"ז).

בזה שהמנהיגים מוחלים על כבודם מקרבין הגאולה

מעשה זהו כונת הכתוב וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל, שיהיו נוהגים עמהם במדת הסבלנות והענוה אפילו אם יהיו מקללים ומסקלים אותם, ובזה אתם זוכים ואל פרעה מלך מצרים לבא לפניו ולהוציא את בני ישראל מארץ מצרים. דכל שיש בהם מידת הענוה הרי

מעבירים העונות שלהם ושל כנגדם כדברי הרבנים ז"ל. ובוהו מקרבים הגאולה כאמור. ומה גם כי עיקר הגלות הוא בעון ביזוי ת"ח כמ"ש בשבת דק"ח לא חרבה ירושלים אלא עד שביזו ת"ח וכל עוד שהת"ח אינו מוחל על ביזונו ועון זה שמורים לכל בני ישראל, עושה רושם למעלה לגרום גלות, אכן כשהם מוחלים גם על בזיונם ליכא שום רושם חטא כלל ואין כאן עונש גלות, אלא אדרבה מקרבין את הגאולה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. (תוכחת חיים ע"ט).

צא וראה מה שכתב רבינו הקדוש רבי חיים פאלאגי זכותו יגן עלינו, בספרו תוכחת חיים (פרשת וארא) איך צריך מנהיג ישראל למסור עצמו עבור הציבור.

בג' מקומות מסר משה רבינו עליו השלוי למיתה בעבור ישראל, ואחר כל עמל וטורח עליהם זה ארבעים שנה, עם כל זה על שאמר דבר קל, כנגד ישראל שמעו נא המורים ראה מה עלתה לו שלא נכנס לארץ ישראל (כדאי בילקוט ואתחון). כ"ש וק"ו לשאר ראשי אלפי ישראל שצריכים לזהר בזה הרבה מאד וישאו ק"ו ממשה רבינו ע"ה כמ"ש רז"ל וכמ"ש, ואפילו אם יהיה הענין שהרב והדיין והמנהיגים שבראשי העדה, הם טורחים בעדם וסובלים עול משאם ביום ובלילה ועכ"ז מלבד שאינן נותנים להם חינוך אנשי העיר, **ולא די בזה אלא אדרבה הם כועסים עמו גם כעס ומרנני אבתריה בכמה הקפדות וחשדות אשר לא יעלה על לבם, וגם כי צדיק באמונתו יחיה, והיה מן הראוי כי כגון דא לכעוס עליהם ולהסתלק ממנויו ואדרבא יותר יגדל שכתו כשעושה עמהם טובה, ומלבד שאינם מברכים אותו אלא אדרבא מקללין ומחרפין אותו, וכמעשה דירוש' פ"ח דפיאה סימן ז' ברבי אלעזר דהוה פרנס חד זמן נחית לביתה, אמר לון מאי עבדיתין, אמ"ל אתא חד סיעא ואכלין ושתין וצלון עלך, אמ"ל ליכא אגר טב. נחת זמן תנין אמ"ל מאי עבדתון, אמ"ל אתא**

חד סיעא חורי ואכלין ושתון ואקלונך, אמ"ל כדין איכא אגר טב. רבי עקיבה בעון ממניתיא פרנס, אמ"ל נמלך גו ביתיה הלכון בתריה שמען קליה דיימר, על מנת מתקל, ע"מ מבזייה וע"ש. (תוכחת חיים ע"ו).

כמה יותר שמקללין ומבזין את הפרנס מצותו ושכרו יותר גדול ולא יקפידו על זה כי כן צריך להיות המנהיג לישראל

הנך רואה דאדרבה כשמקללין ומבזין אותו, יש לו שכר כי בזה שמתנהג הדיין והפרנס והגבאי על הצדקה לסבול, יכול עשוהו מלאכתו מלאכת שמים בקדושה ובטהרה. הלא"ה שכועס ומתלונן ונוקם ונוטר אינו יכול לעבוד עבודתו כדת של תורה כי מצטרף אליו השנאה והנקימה ויבא לעשות דבר שלא מן הדין. לכן מהאי טעמא צייתה תורה להיות הדיין והרב והפרנס והגבאי שהוא של צדקה ושאר ממונים על השירות לסבול מהצבור וזה ברור, ראה גם ראה דעכ"ז הרי הוא מחוייב לסבול מהם, זה ויותר מזה, וכמ"ש במ"ר בפרשתינו פ"ז על פסוק וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל וז"ל אמ"ל הקב"ה, בני סרבנים הם, רגזנים הם, על מנת כן תהיו מקבלים עליכם שיהיו מקללים אתכם, שיהיו סוקלים אתכם באבנים עכ"ל. וכן איתמר בספרי ס' בהעלותך והובא בילקוט שם על פסוק ולקחת אותם אל אהל מועד וז"ל אמ"ל הקב"ה למשה קחם לפרנסי ישראל, בתחילה אמור להם דברי שבח אשריכם שנתמניתם, וחזור ואמור להם דברי פגם היו יודעים שסרבנים טרחנים הם, על מנת כן שתהיו מקבלים עליכם שיהיו מקללין אתכם וסוקלין אתכם באבנים, מה שהתניתי עמך, התנה עמהם, עכ"ל. והכוונה מה שהתניתי עמכם היינו מה שאמר הכתוב ויצום אל בני ישראל כדברי המ"ר. וכן פסק הטור בח"מ סימן ח' ס"ב, למדרש רבה הלזו יע"ש, והיינו מאי דקאמר על מנת כן שיסבלו מהצבור אפילו שיהיו מקללים וסוקלים אותם באבנים, והיינו בודאי שלא

יכעוס עליהם כלל שזהו עיקר הסבלנות, וכ"כ בהדיא רש"י בישעיה סימן נ"א ע"פ גוי נתתי למכים הוא אמר לי, ישעיה בני סרבנים בני, טרחנים הם, ע"מ שלא תכעוס עליהם, אמרתי לו ע"מ כן עכ"ל. ונראה לפי כי בא ציווי זה במאמר ה' למשה ולאהרן סמוך ונראה למה שסיים הכתוב לעיל מזה ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה שפירשנו לכך זכות על האומה ישראלית כי הגם כי היו מאמינים במשה, עכ"ז מרוב הבלבול וטירוף הדעת מעבודתם, זה גרם להם שלא לשמוע בקולם, וא"כ מזה הטעם עצמו צריכים משה ואהרן לסבול, ושלא יקפידו על ישראל על אשר לא שמעו בקולם, כי כן צריך להיות המנהיג לישראל, דהגם כי לא שמעו למשה לא יתיאש מהם, ויחזור וידבר אפילו עד מאה פעמים וע"ז שדרז"ל הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים, לכן תיכף בעת ובעונה ההיא ציווה להם גם הציווי הלזה וידבר השם אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל, כי צריכים המה להיות סובלים מעם בני"י יותר מזה, כמה וכמה, דהיינו על מנת שיהיו מקללים וסוקלים אתכם באבנים, עם כל זה עליכם לקבל ולא תקפידו עליהם כלל כי כך צריך להיות המנהיג את ישראל לסבול מהצבור ושומע חרפתו לא ישיב ולא יסתלק ממינו ויסתיר פניו מהם וכמ"ש מוהרש"ל בים של שלמה פרק כיסוי הדם סימן ד'. (תוכחת חיים ע"ו ע"ז).

גודל החיוב להזהר בכבוד המנהיגים הרבנים הדיינים הגם שהם מצווים להיות סבלנים

ומכל מקום לא מפני זה שאנחנו אומרים כי צריך הדיין והרב והנשיא ואב"ד להיות סבלן ועניו, הותרה הרצועה לבזות ולהקל בכבודם, ולדבר אחרי מיסתן חלילה, ושלא יהיה עליו שום עונש המבזה אותם אם מוחל להם ואם יהיו עומדים במרדס. והרי מצינו בגמ' שם בפ"ק דגיטין ד"ז הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר. ואין להקשות על

זה שהרי קי"ל שיש לו לחכם ולדיין למחול, ואם נענש ע"י לא טוב הוא, דיש לחלק, דדוקא ע"י בעל דבביה עצמו הוא דאסור דשייך ביה נקימה ונטירה כיון דנקיט ליה בלביה שהוא בעל דבר, וע"ד שפי' הפוסקים בכוונת הירושלמי חכם שנידה לכבודו אפי' הוא כדיון כו'. אבל חכם שאינו נוגע לו, ואינו בעל דבר, יכול להעניש לכבוד הת"ח, ולכבוד התורה, כי הוא נקי ובר ואינו בעל דבביה ועמ"ש הרב פתח עינים בחי' לשבת דקמ"ט ע"ב יע"ש, ועוד יש לומר כי הגם כי הוא מוחל חלקו, עכ"פ איכא עמו חלק גבוה. וע"ד שחילק הרב חומת אנך ס' ויגש אות ז' בענין האב שמחל כו' יע"ש. וכן פסק הרמב"ם בה' ת"ת פ"ו דין י"א וז"ל, עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותן, ולא חרבה ירושלים עד שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלוקים ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו. כלומר בזוים מלמדי דבריו. וכן זה שאמרה תורה אם בחקותי תמאסו, מלמדי חוקותי תמאסו, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעוה"ב והרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה. ואע"פ שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעה"ב, אם באו עדים שביזהו אפילו בדברים חייב נידוי, ומנדין אותו ב"ד ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום כו'. ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו הרשות בידו כו' יע"ש, דשמע מינה דעון המבזה את החכמים הוי עונשו יתר מאד כי אין לו חלק לעולם הבא, ועליו נאמר כי דבר ה' בזה, כי עונשו כרוך אחריו, הכרת תכרת שיש לו ב' כריתות. וכמ"ש בגמרא פרק חלק דצ"ט ע"א ע"פ כי דבר ה' בזה זה המבזה ת"ח יע"ש, ושחייב נידוי, עכ"פ, אלא דאם החכם מוחל לו הנדוי, הרשות בידו אבל החוטא נגד החכם, צריך שיחוס לעצמו למהר, יחישה תשובתו הרמה אולי ח"ו יהיה נספה בלא עתו ויאבד שני עולמות עוה"ז ועוה"ב רח"ל.

וכבר ידוע מ"ש ביבמות דק"ה ע"ב במעשה דאבדן תלמיד רבינו הקדוש, דע"י שאמר ליה לרבי ישמעאל ב"ר יוסי מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדש וכו', בעבור זה נענש אבדן כמ"ש שם, תנא באותה שעה נצטרע אבדן, וטבעו שני בניו, ומיאנו שתי כלותיו א"ר נחמן ב"ר יצחק בריך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא יע"ש. הרי דבעבור דיבור קל, שלא נגע בכבודו ולא ביזהו בחירוף ח"ו, עכ"ז ראה מה עלה לו, המבזה לת"ח בחירופים וגידופין ודברי ליצנות וכדומה כ"ש דאין תרופה למכתו כמ"ש רז"ל ה' יצילנו.

וזהו בסתם חכם שבדור הנה הוא מוזהר בכבודו, כ"ש היותו רב ונשיא ובי"ד כי גדלה מעלתו וענשו יותר חמור וכבר אמרו במסכת שמחות ספ"ה הלכה טו"ב וז"ל רבן גמליאל אומר כל שפשטו בו ב"ד אע"פ שחזרו וקרבו אותו אין יוצא בשלום מן העולם עכ"ל, כלשון זה נאמר במס' שמחות, אבל בירושלמי פרק הנחנקין אמרו, כל מקום שפשטו הרבים יד בו אע"פ שחזרו וקירבו אינו יוצא בשלום מן העולם. ובירושלמי שם במ"ק אמרו כל מקום שפשטו חכמים כו'. ובקונטרס רוח חיים בחי' על ח"מ ס"י ח' כתבתי שם בעניותי דהכל הולך למ"א יע"ש בס"ד כי כן שומר נפשו ירחק מלהיות ח"ו פוגע בכבוד שום חכם קטן וגדול וכ"ש בהיותו נשיא ורב ובי"ד שבעיר, ובזה יהיה זוכה להיות לו שפע ברכה לאורך ימים בעוה"ז וגם לעוה"ב יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו לאור באור. (תוכחת חיים צ"צ"א).

מי שאינו מגלה דעתו בדבר שחייב לגלות, עונשו גדול מאד גם על שתיקתו.

חכם, יש חיוב ומצוה גדולה שיודיע חכם את דעתו להגיד כפי מראה לבו והתזיון אשר חזה אפי' שהיו דברים גבוהים ונעלמים עד מאד הרא"ש ז"ל בתי' בשמים ראש סימן רכ"א יע"ש, וכ"ש כששואלים ממנו בדבר הלכה והוראה או

שכר נצבים - פרק נ"א ועונש רצה

שיכריע בין החכמים בינו לשמים ומכ"ש אם יש חילול ה' וחילול התורה בדבר שאינו חייב למנוע את עצמו וחייב לגלות דעתו ואצ"ל אם הוא לאפרושי מאיסורא כי ע"י שיגלה דעתו או יסכים בדבר מה שהוא ע"ד אמת וענוה צדק יתקיים הענין ואפי' אם לא יתקיים היום יתקיים למחר שיבואו יראי ה' ויקבלו דברים וכל לאפושי גברא שפיר דמי וכמה נזיקין וחבלות וח"ה וחילול התורה יוצא מכמה חכמים שהם מונעים מלהגיד כי ישר מה שהם מסכימים לפי האמת וכמה מחלוקות מתרבות בישראל ע"י ואפי' בשתיקה הם נענשים כמבואר בזוה"ק סי' טהרה דמ"ו ע"פ נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכו' ע"ש.

אסור להתחסד ולעמוד מנגד במחלוקת שיש חילול ה' והתורה, כי העושה כן נקרא חסיד שוטה.

ואותן המתחסדים כשיש מחלוקות ורואים ח"ה וחילול התורה והם עומדים מנגד כדי שלא להטפל בשום מחלוקת לא יפה הם עושים, כי במקום שיש חילול תורת קונו צריך לדבר ולהתקוטט נגד בני אדם המתניצבים על דרך לא טוב לחלל קודש, **וצא ולמד מ"ש הרב מוהר"ש אוזיזא ז"ל בס' מדרש שמואל בפ"ב דאבות משנה ו' על מאי דתנן התם ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש וז"ל פי' הוא כי מי שאינו נכנס במחלוקת על דרך לא טוב אינו חושש לעלבון תורת קונו ואינו נכנס בדרך אנשים, ולזה במקום ההוא השתדל להיות איש הוא, וחזקת והיית לאיש וע"ש, ודבריו חיים וקיימים דאיך יתכן האדם שהוא ירא ה' ורואה שאחרים מבזין את התורה ולומדיה והוא יעשה חסידות שלא להטפל במחלוקת נגד ה' ונגד משיחו, כי הוא חסיד שוטה, וע"ד שאמרו בגמ' איזהו חסיד שוטה שרואה אשה טובעת בנהר ואינו מצילה כמו כן הוא ענין זה ממש ומ"ג כי התורה עצמה היא בתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא,**

ואיך יתכן שיהיה האדם רואה לבתו של מלך שרומסין ודורסין אותה ברגלים ח"ו, והוא עד או ראה או ידע, ויעמוד מנגד ולא יהיה לו עונש גדול ע"ז. וכבר כתבתי עוד בזה לעיל בד"ה חברת אות ויו: (נפש כל חי מ"ע ח).

תוכחה מגולה שהת"ח הנהנים מבעלי בתים לא ישאו להם פנים עי"כ שלא להוכיחן

ומכאן אתה דן טובה תוכחת דת"ח הנהנים מהבעלי בתים איש מאת מכרו שיהיו נזהרים להוכיח להם במוסר ודעת לבל יכשלו באיזה חטא ועון ולא יהיו נושאים פנים להם שלא להוכיחן כי גורמים רעה לנפשם והם נתפסים בעונם ואם יוכיחו להם ולא ישמעו לקול מורים ראוי שיתרחקו מהם ולא יקבלו מהם שום הנאה וממקום אחר ישלח שלומיו כי לא כלו רחמיו להמציא כהנה וכהנה כסף משנה ועיין בחי' למגילה לדכ"ח ועיין מ"ש הרב ז"ב ח"ב ס' וירא. (נפש חיים עמוד כ"ו).

כשרב מעיר אחרת אומר תוכחה היא מתקבלת יותר

תוכחה הפרש שיש בין השומע תוכחה מחכם ורב שבעירו, דכיון שהיה דר ביניהם כבר מזמן רב נחשב להם לחיסרון, לפי שהורגלו בו ואינו מטיל כ"כ מורא על הבריות להיות דבריו ותוכחתו נשמע באוזניהם כ"כ כמו אם יהיה חכם מעיר אחרת הבא מחדש, אמנם באמת יש בו מעלה אחרת להיפך דהא עיקר הטעם שמוחל עונותיהם שאמרו רז"ל כשהחכם יושב ודורש וכו' הקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל, היינו מצד שמתיראים ממנו מפני הת"ח, לזאת ה"א תירא לרבות ת"ח, ואותה היראה מעורר את יראת המקום עפ"י מאמר חז"ל הלואי יהא מורא שמים כמורא ב"ו, ועי"ז הם מעוררין יראת המקום ב"ה לעורר לבבם בתשובה, וידוע מ"ש חז"ל דבתשובה מיראה הזדונות נעשו לו כשגגות ובתשובה מאהבה נעשו לו כזכיות.

כששומעין לתוכחת רב העיר הסימן הוא שזה מצד אהבתם אותו והעוונות נהפכין לזכיות.

ולפי זה כשהחכם מורגל עמהם מקודם והוא דורש להם ומוכיחן והם שומעין אליו, אין זה מיראה אלא מצד אהבתם אליו, ואותה האהבה מעורר אהבת המקום עד שעושין תשובה מאהבה, ואז נחשב להם כזכיות, והיינו דקאמר בשעה שהחכם יושב, ר"ל שיושב מכבר באותה העיר, ודורש, ואעפ"י כ כל העם שומעין, דהשתא הו"ל תשובה מאהבה, אזי הקב"ה מוחל עוונותיהם של ישראל לגמרי עד שנעשין כזכיות וכנז"ל. (ספר לחמי תורה דרוש א' ד"ב).

ונראה לפרש בזה כ"ה בפ' וירא, האחד בא לגור וישפוט שפוט כי אמרו רז"ל ולוט יושב בשער סדום ישב כתיב אותו יום מינוהו לדיין ושופט עליהם, וא"כ כיון שהיו אנשי סדום רעים וחטאים אפ"י תשובה מחמת יראה שזדונות נעשו כשגגות לא רצו לשמוע תוכחת לוט. וז"ש הא' בא לגור וישפוט שפוט עתה נרע לך מהם, כי מלבד כי לא נעשו כשגגות אדרבא הרעו יותר. וזהו נמי כוונת הכתוב במשלי סימן ט"ו בדרך הלצ"י אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין. כי ידוע כי הלומד בתורה והמקיים המצוות מאהבה הוא סם חיים כדכתיב אורך ימים בימינה שדרז"ל בשבת דנ"ד למיימינים בה אורך ימים, וזהו אומרו אוזן שומעת תוכחת חיים מרב שבעיר זהו תוכחתו מאהבה, הרומז לחיים, זוכה כי בקרב חכמים תלין **שאמרו רז"ל כי הת"ח אינן עושים ח"ו תשובה מיראה כי זדונות נעשו כשגגות, אלא מאהבה**, וזה פי' ההיא דברכות אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא ס"ד, אלא ודאי עשה תשובה, דודאי עשה תשובה מאהבה ולא מיראה, ואח"כ בקרב חכמים תלין תשובתו ממעל לחשב כאן מאהבה דנעשית לו כזכיות. (נפש כל חי מערכת ת).

אסור להוכיח ברבים - לומר שהוא חטא

תוכחה כתיב בסי' קדושים הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, והכונה עמי'ש בירושלמי פרק הערל ובב"ר ע"פ ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביהו ויגפהו ה', את סבור שניגף ירבעם אינו אלא אביה, ולמה ניגף על שחיסד את ירבעם ברבים, שאמר ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב אשר עשה לכם ירבעם וכו', וכ"כ בסה"ח סי' ד"ן וז"ל איזה רציחה שהיא נכרת בעיניה והעונש גדול מאוד והעבירה קלה וחמורה היא למעלה, היא הבושה, והמבייש פני חברו ברבים או מצערו בפני מי שמתבייש ומצטער כאילו היה הורגו, היה מקבל מיתה כדי שלא יהיה מתבייש אח"כ, ומי שבייש את חברו ומצטער ומתחרט ורוצה לו לקבל את הדין ובא לפני ירא ה' למצוא לו פתח ותשובה, יאמר לו דע כי רעתך רבה כי שפכת את דמו של חברך, שכן מצינו באביה בן רחבעם שהוכיח לירבעם בדברים לביישו וניגף למות, אעפ"י שביישו שהיה עע"ז, לכן לך בני לפייס את חברך עד שיתפייס וימחול לך, והזהר מאד לנפשך שלא תבייש ושלא תלבין פני אדם, עכ"ל. וה"ט כי הגם כי היה חייב אביה להוכיח לירבעם, היה לו להוכיחו בלשון אזהרה לא תעשה לך פסל, אבל לא ברבים לומר שהוא חוטא ועע"ז אין זה לי' הוכחה, וזהו שדקדק הכתוב הוכח תוכיח את עמיתך, בתנאי שלא תשא עליו חטא, לומר, אתה חוטא בחטא פלוני, כי אין זה לשון תוכחה, וכבר כתבתי מזה במ"א וגם במע' הקודמת לזו בס"ד.

(נפש כל חי מע' ת')

על ידי שמיעת האוזן כל הגוף מקבל חיים

הטעם שתיקנו בק"ש רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אבריו של אדם, נראה לו עפ"י מ"ש במ"ר סי' יתרו סוף פז"ך וז"ל, ד"א שמעו דבר ה' הה"ד שמעו ותחי נפשכם היאך חביבים ישראל שהוא מפתה אותם, אמ"ל אם יפול אדם מראש הגג כל גופו לוקה והרופא נכנס אצלו ונותן לו רטיה בראשו וכן בידיו וכן ברגליו ובכל אבריו נמצא כולו רטיות, ואני איני כך אלא רמ"ח אברים באדם הזה והאוזן אחד מהם וכל הגוף מלוכלך בעבירות והאוזן שומע וכל הגוף מקבל חיים, שנא' שמעו ותחי נפשכם לכך אמר שמעו דבר ה' בית יעקב ע"כ, אם כן מהאי טעמא תקנו בשמע ישראל וכו' שיהיו בו רמ"ח תיבות כדי להחיות ע"י שמיעות האוזן רמ"ח אבריו של אדם כאמור. אם כן יש לתת טעם עפ"י מ"ש בר"מ בזוה"ק סי' פינחס (דף רל"ד ע"א) ע"י ק"ש הקב"ה מלך יושב על כסא דין ויושב על כסא רחמים ובמאי, וחמת המלך שככה כגון דוישמע את הקול דא קול תורה קול דק"ש וכו' עכ"ל, הרי דע"י ק"ש מהפך מדת הדין למדת רחמים ולכן באו בכיוון בק"ש רמ"ח תיבות שהם אותיות רח"ם כי הקב"ה מרחם עלינו בכח סגולת מצות ק"ש וק"ל. (נפש כל חי מעי ש').

**אין ממנים לשררה רק למי שהוא חכם בחכמת התורה,
כל שררה הוא רק אם היא כדין תורה,
ואם לאו אין שררותו שררה.**

שררה מ"ש בירושלמי דפאה פרק ח' ר' חגי כי הוה מוקים פ' נסים הוה מטעין לון תורה כתב הרב י"מ והביאו הרב מגן גבורים (בחי"ד סימן יו"ד) דכל השררות אין למנות כ"א מי שהוא חכם בחכמת התורה **יע"ש, ועמ"ש הרב נחמד למראה נר"ו ח"א שם ועמ"ש בשה"ק תורה וחיים משם ה"ה מ"ז ז"ל**, כי כל שררות כשיהיה למי שהוא חכם בחכמת התורה אז לבו פנוי לעסוק במלאכתו לשי"ש וע"ש, אי"כ נראה לפי מ"ש כי כל השררות הוא מתורה וכו' כי ידקדק האדם שלא יהיה רוודף אחר השררה ואחר הכבוד, ויבוא להכשל לפעמים במכשול עון דמסיג גבול ועני המהפך בחררה או יהיה עדיין אינו ראוי כמ"ש כי רבים חללים הפילה זה שלא הגיע להוראה ומורה ויתר פסולים אין מספר שיש בשי"ס ובפוסקים למקבל עליו שררה, ובפרט להיות רב ומ"ץ זהו כל השררות הם מתורה שיהיה כדת של תורה **ושלא כדת של תורה אין שררותו שררה כלל**. ועוד פירשתי בעניותי בפ"י הירושלמי בחידושי שם בס"ד פ"י נאה, יע"ש. (נפש כל חי אות ש).



בעזרת השם יתברך

פרק נ"ב

• וילך •

בפרק הזה יבואר בעזרת השם יתברך:

שער הגלגולים - בו יבואר גודל עניני גלגולים - מעשה באיש ואשה שבאו בגלגול על שעברו עבירה אחת בשוגג - ר' ברונא פוזי ואשתו חנה מתפרנסים ביושר ובכבוד - שודדים מתנפלים על השיירה - מנהל השיירה מעיד על ר' ברונא שאכן מת - שודדים תופסים את ר' ברונא - ר' ברונא נהיה אדון על כל רכוש אדונו והלך לחפש את אשתו - ר' ברונא קונה לו עבד - ר' ברונא הורג את העבד - ר' ברונא ואשתו מתים ביום אחד - שתי הנשמות נצבות לדין בפני בית דין של מעלה - פסק הדין - אליהו הנביא מוריד שתי נשמות אלו: נשמת הבעל בתינוק ונשמת האשה בתינוקת - דרכי הצדיקים באמירת תוכחה ופעולותם על ידי תוכחתם מתלמידי בעל שם טוב הקדוש זי"ע - ליקוט מספר הקדוש נועם אלימלך בעניני תוכחה - מורה דרך לצדיקים ומנהיגי הדור באמירת תוכחה - רצון השם יתברך הוא שיקרבו כל העולם כולו לעבודתו יתברך באמרי נועם ולא על ידי כעס - כשמוכיחים ואין שומעין לו הוא נוטל חלק הטוב שבהם - המבחן אם דבריו לשם שמים כשהאנשים שאינם מהוגנים כועסים על דבריו - הצדיק שזוכה לכל המדריגות הוא מוכרח להוכיח אחרים.

צדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום
ובלילה עד שמוכיח הרשעים
ומביאם שישובו בתשובה.

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

אילו היו יודעים בני העולם גודל
השכר להחזיר חבירו למוטב היו
רודפים אחריו תמיד כמו שרודף
אחרי כסף וזהב.

(זוהר הקדוש פרשת תרומה קכח, ב - קכט, א)

מצוה שאתה רואה שבני אדם
נוהגים בה קלות ראש ומעט המה
שמקיימין אותה, הנה מצוה זו
בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר
בה איש כשר וישר להזהר בה,
ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה
באהבה לכבוד קוב"ה וכו'.

(זוהר הקדוש פרשת תרומה, קב הישר פרק ס"ד)

תוכן הענינים

של פרק נ"ב

- א. שער הגלגולים - בו יבואר גודל עניני גלגולים..... שז
- ב. מעשה באיש ואשה שבאו בגלגול על שעברו עבירה אחת בשוגג..... שז
- ג. ר' ברונא פוזי ואשתו חנה מתפרנסים ביושר וכבוד..... שז
- ד. שודדים מתנפלים על השיירה..... שח
- ה. מנהל השיירה מעיד על ר' ברונא שאכן מת..... שמ
- ו. שודדים תופסים את ר' ברונא..... שי
- ז. ר' ברונא נהיה ארון על כל רכוש ארונו והלך לחפש את אשתו שיא..... שיג
- ח. ר' ברונא קונה לו עבד..... שיד
- ט. ר' ברונא הורג את העבד..... שיד
- י. ר' ברונא ואשתו מתים ביום אחד..... שיד
- יא. שתי הנשמות נצבות לדין בפני בית דין של מעלה..... שמו
- יב. פסק הדין..... שיז
- יג. אליהו הנביא מוריד שתי נשמות אלו: נשמת הבעל בתינוק ונשמת האשה בתינוקת..... שיז
- יד. אליהו הנביא מזווג הזיווג..... שיט

- טו. שאול מתניה וחנה יוצאים בדרך לתימן ושואל מתניה נמכר לעבד..... שכא
- טז. אליהו הנביא מחזיר את שאול מתניה לביתו..... שכג
- יז. דרכי הצדיקים באמירת תוכחה ופעולותם על ידי תוכחתם מתלמידי בעל שם טוב הקדוש זי"ע..... שכד
- יח. דרך תוכחה של צדיקים להוכיח את עמיתו בתורה ובמעשים טובים..... שכד
- יט. לפעמים יש צדיק שבגלגול הראשון חטא והחטיא, ובגלגול זה מחוייב לזכות הרבים להוכיחם ולהחזירם למוטב..... שכד
- כ. כשמוכיחים ואין שומעין לו הוא נוטל חלק הטוב שבהם..... שכד
- כא. רצון השם יתברך הוא שיקרבו כל העולם כולו לעבודתו יתברך באמרי נועם ולא על ידי כעס..... שכה
- כב. האותיות שהצדיק מוכיח בהם מאירים לעיני הרשע וקל לו לחזור בתשובה על ידי כן..... שכה
- כג. עיקר שלימות התוכחה הזכרת גודל מעלתם גודל השמחה בכל העולמות כשמקיים מצוות הבורא יתברך..... שכה
- כד. אם אין שומעין לדברי תוכחתו יעשה כאילו מדבר לעצמו..... שכו
- כה. הרבי ר' מיכל זירז עצמו בדברי תוכחתו..... שכז
- כו. החכם הכולל שנפשו רחבה עליו, יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש בדרשותיו..... שכז
- כז. גודל תועלת התוכחה..... שכז

שכר תוכן ועונש שה

- כת. זיכוי הרבים - האדם המלמד אחרים, כל מה שהם ישכילו
 בדרך ה' גם אחר מותו שייך לו עד עולם. שכח
- כט. העצה שיכנס דברי המוכיח ללב, שיחשוב שרק חיותו של
 השם יתברך מדבר בו. שכח
- ל. מה שפועל הצדיק על ידי תוכחתו להוסיף יראה וקדושה לבני
 אדם חוזרין ונכנסין בלבו עצמו. של
- לא. אם המוכיח הוא צדיק גמור או נכנסין גם ללב העצב. של
- לב. דרך הצדיק באמירת תוכחה לומר אל הכלל. של
- לג. דרך הצדיק להוכיח עצמו תולה החטאים כאילו הוא עשאים
 ועל ידי כן נכנס בלבם יראה גדולה לשוב. של
- לד. הצדיק ברצותו שיכנסו דבריו ללב, מדבר דברי המוסר לשורש
 נשמתו, שאין לקליפה אחיזה שם, למנוע כניסת הדברים. שלא
- לה. אם שומעים דברי המוכיח בכוונה לעשות, אך שוכחים,
 הקדוש ברוך הוא מזכירו על ידי הנשמה. שלא
- לו. ידבק עצמו לדיבור המוכיח בדחילו ורחימו. שלא
- לז. ליקוט מספר הקדוש נועם אלימלך בעניני תוכחה מורה דרך
 לצדיקים ומנהיגי הדור באמירת תוכחה. שלב
- לח. דרך הצדיקים שיש להם מוכיח. שלב
- לט. גערת הצדיק פועלת שלא ישתקע בחטאו. שלב
- מ. דרך אמירת תוכחת הצדיק שנאמרת לכלל בני אדם. שלב
- מא. הצדיק מוכיח את עצמו. שלב

- מב.** המבחן אם דבריו לשם שמים כשהאנשים שאינם מהוגנים
 כועסים על דבריו..... שלג
- מג.** דברים היוצאין מן הלב נכנסין לאותו לב עצמו..... שלג
- מד.** התורה הקדושה מלמדת למי להוכיח..... שלג
- מה.** הצדיק שזוכה לכל המדריגות הוא מוכרח להוכיח אחרים..... שלג
- מו.** לא ימנע עצמו מלדרוש ברבים מפני אנשים שאינם מהוגנים..... שלד



פרק נ"ב

שער הגלגולים

בו יבואר גודל עניני גלגולים

מעשה באיש ואשה שבאו בגלגול
על שעברו עבירה אחת בשוגג

ר' ברונא פוזי ואשתו חנה מתפרנסים ביושר ובכבוד

בעיר אלכסנדיה של מצרים דר סוחר אחד בשם ר' ברונא פוזי. היה ר' ברונא עשיר גדול ואשתו אשת חיל ושמה חנה. נולדו להם בנים ובנות - כולם הלכו בדרך ה'. ר' ברונא פוזי היה עסקן גדול במצוות, ביתו היה פתוח לרווחה, ומצות הכנסת אורחים היתה יקרה בעיניו ובעיני אשתו, מעולם לא היו עיניה צרות באורחים, מלבד זאת הוציא ר' ברונא כסף רב למצות סנדקאות. בעת שהיה ר' ברונא בעירו השתדל ביותר, שיהיה סנדק בכל יום. אם בעל הברית היה איש עני, לקח ר' ברונא את הוצאות סעודת הברית מילה על כתפיו, וכן נתן כסף ליולדת עניה.

דרכו היתה לנסוע פעם אחת בכל שלוש שנים למרחקים, לסחור שם בעורות יקרים של החיות אשר ביערות הגדולים. להשאר שם בערך שלושה חודשים ואחר כך לנסוע לביתו. דרכי הנסיעה היו תמיד דרך מדבריות, ולכן לא נסע מעולם לבדו, רק עם שיירה, אשר שכרו להם אנשי צבא עם כלי זיין להגן עליהם בדרך, כדי שילחמו עם השודדים האורבים בדרך לכל שיירה להתנפל עליהם ולבזו מהם את כל רכושם.

שודדים מתנפלים על השיירה

פעם אחת נסע ר' ברונא עם שיירתו ויתנפלו עליהם בלילה מחנה שודדים, התלקחה מלחמה גדולה בין השיירה ובין השודדים. כאשר ראה ר' ברונא, שאנשיו נמצאים בצרה גדולה, קפץ מעל חמורו, השכיב עצמו על הארץ וזחל על בטנו לאט לאט, התרחק מן השיירה והסתיר עצמו בחול. הוא מירר בבכי והתפלל אל ה' שיצילו מן השודדים. בעת שר' ברונא קפץ מן החמור, נפל הכובעו מעל ראשו ונשאר מונח על מרדעת החמור. בינתיים שקטה המלחמה, והשיירה נסעה ממקומה באטיות, עד אשר האיר הבוקר.

בשעת המלחמה חטפו השודדים כמה עגלות עם סחורות ויננסו, אחרי אשר הרגו ופצעו אנשים מן השיירה. מן ההרוגים ובפרט מן הפצועים לא נשארו במקום אף אחד, כי השיירה העמיסה אותם בחפזון על העגלות בעת בריחתם.

ביום המחרת, כאשר האיר הבוקר, עמדה השיירה לנוח מעט: חבשו את הפצועים וקברו את ההרוגים בקבר אחד, אחרי שרשמו את שמותיהם בספר, למען ידעו להודיע בבייתם על מותם, מתוך חפזון לא דקדקו להתבונן בפני ההרוגים לדעת מי המה, והיות שבין ההרוגים היה איש אחד עם זקן, שהיה דומה במקצת לסוחר ר' ברונא, וגם הכירו היטיב את חמורו ואת חפציו ואת כובעו, שנשאר מונח על מרדעת חמורו. מלבד זאת היה שם עוד סוחר יהודי אחד מהעיר אלכסנדריה אשר נסע יחד עם ר' ברונא וגם הוא טעה בזה, שהיה נדמה לו שר' ברונא בין ההרוגים, לכן כתבו בספר את שם ר' ברונא בין הנהרגים והנקברים. ואף שראו אחר כך שמשוהו נעדר מן השיירה, חשבו שכנראה נלקח בשבי על ידי השודדים.

מנהל השיירה מעיד על ר' ברונא שאכן מת

מנהל השיירה מסר לידי הסוחר השני מעיר אלכסנדריה, שהיה שם, מכתב כתוב וחתום על דבר מותו של ר' ברונא. הוא גם נתן לו את חמורו של ר' ברונא ואת כובעו ושאר חפציו, למען יחזיר כל רכושו לאשתו של ר' ברונא, כאשר יחזור בשלום אל ביתו. כל זה נעשה בחפזון בלי ישוב הדעת. כי מהרו לצאת מן המדבר מפחד התנפלות השודדים.

כעבור חצי שנה בא הסוחר השני אל ביתו בשלום, הוא שלח לאשת ר' ברונא את חמור בעלה ואת כובעו ושאר חפציו עם המכתב מאת מנהל השיירה, שבעלה נהרג בדרך על ידי שודדים ושם נקבר. אחר כך העיד הסוחר הזה בפני בית הדין שראה בעיניו את ר' ברונא בין ההרוגים וגם ראה את קבורתו, ובכן נחשבת אשתו חנה, על פי החלטת בית הדין, לאלמנה.

ימים רבים נשמע בבית ר' ברונא קול יללה, אשתו חנה וכל בני ביתו התאבלו עליו מאוד. חנה לא יכלה לנהל לבדה את כל העסקים הגדולים והרבים אשר נשאר, על כן יעצו לה רבים, שאין לה עצה אחרת מאשר להנשא לאיש משכיל וזריז אשר ישים עין על הכל וידע ויבין לנהל הכל כראוי. לא ארכו הימים אחרי שנת האבל, ותנשא חנה לאיש סוחר חכם ומבין בכל העסקים וחיו יחדיו בשלום ובנעימים.

בשעה שקפץ ר' ברונא מעל חמורו והסתתר מן השודדים בשכיבה על הארץ, זחל על בטנו קדימה, במשך כל הלילה. כאשר לא שמע עוד קול מלחמה, והבין שהשודדים לא יראוהו מרחוק, עמד על רגליו והתחיל לרוץ בכל כוחו. הוא חשב בדמיונו שהוא רץ אחרי השיירה להשיגה, אבל מהפחד והבהלה תעה בדרך, כי מרוצתו היתה לצד אחר והתרחק יותר ויותר מן השיירה.

שי שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

כאשר האיר השחר וזרחה השמש, ראה ר' ברונא שטעה במרוצתו וכי נשאר לבד במדבר שמים. הוא פרץ בבכי מר, בקש רחמי שמים, והתיישב לנוח מעט. לאושרו נמצאו אצלו עוד חתיכת לחם עם מעט יין בצלוחית קטנה. הוא אכל מן הלחם ושתה מעט יין כדי להשיב את נפשו, לאחר מכן ישב ונרדם, כי היה עייף מאוד.

שודדים תופסים את ר' ברונא

באמצע הלילה עברה שם חבורת שודדים רוכבים על סוסים. בראותם את האיש העירוהו משנתו וחפשו אצלו ממון, כך גזלו מר' ברונא את כל כספו. לאחר מכן קשרו אותו בחבל והניחוהו על אחד הסוסים, קשרו אותו אל הסוס ולקחוהו עמם. ר' ברונא הובל מרחק רב של מספר ימים, עד אשר באו אל כפר קטן. שם הושיבוהו בבית גדול נמוך ואפל, שבו נמצאו עוד שבויים ממדינות רחוקות ושונות, אשר לא הבינו איש את שפת רעהו. הם ישבו שם כבהמות ברפת - דרך ארובה מהגג היו משלשלים להם לחם ומים ומאכלים אחרים לרוב.

לא ארכו הימים והדלת נפתחה, לתוך החדר נכנסו שודדים מזוינים עם מלבושים זולים של בד עבה ולבן. הם הפשיטו את השבויים ממלבושיהם והלבישו את כולם בבגדים שווים. לכל אחד נתנו שלושה בגדים: כתונת, מכנסיים וכובע קטן, הכל מבד עבה ולבן זול וגס. לאחר מכן קשרו את השבויים בחבלים עבים זה לזה. הוציאו אותם מן הבית והושיבום בשתי עגלות גדולות, ונסעו עמם ימים אחדים, עד אשר הגיעו אל שפת הים. שם עמדו אניות גדולות ממדינות רחוקות - בהם נמצאו סוחרי עבדים הקונים שבויים לסוחרם לעבדים, כל השבויים נמכרו לסוחרי האניות וגם ר' ברונא נמכר יחד עם כולם.

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שיא

האניות הרחיקו ללב ים והפליגו למדינות רחוקות בכדי למכור את השבויים לעבדים. גם ר' ברונא הוצג בשוק העבדים להמכר, עד שקנהו איש זקן, שהיה ידוע כעשיר גדול, ולקחו אל ביתו. מצא ר' ברונא חן בעיני אדונו והוא לא העמיס עליו עבודת עבד, אלא מסר בידו את כל עסקיו ואת כל עבדיו, שינהל אותם על פי פקודתו וישים עין על כל דבר, בכדי שיתנהגו כראוי. בנים לא היו לאדונו, לכן היה ר' ברונא המושל והמפקח על כל עסקיו, וכמעט ששכח שהוא עבד.

במדינה ההיא היו שונאים מאוד יהודים ולא היו מניחים ליהודים לגור שם, על כן היה ר' ברונא מוכרח להסתיר את מוצאו היהודי. רק בהצנע שמר על היהדות כפי יכולתו. הוא חשב תמיד מזימות ותחבולות כיצד לברוח משם, אבל הדבר היה קשה ומסוכן, כי שם היה חוק, כי כל עבד הבורח מבית אדונו חייב מיתה. כל הבאים אל האניה לנסוע ממדינה זו למדינה אחרת, היו בודקים אותם היטיב אם אינם עבדים, וכל עבד היה נחתם בחותם מיוחד על בשרו בצבע חקוק בבשר עם שם אדונו, שלא נמחק לעולם. על כן לא ראה ר' ברונא שום עצה בנפשו כיצד לברוח משם, וכך ישב אצל אדונו במשך שש שנים.

ר' ברונא נהיה אדון על כל רכוש אדונו והלך לחפש את אשתו

ויהי כי זקן אדונו מאוד ויקרא אליו את עבדו ר' ברונא ויאמר לו: "יען כי רואה אנוכי, שאתה עושה אצלי הכל באמונה, לא כעבד אצל אדונו, אלא כבן אצל אביו. על כן הנני קורא לך דרוו, ולא תקרא עוד בשם עבד אלא בשם אדון. אני נותן לך כתב חתום, שאתה תהיה יורשי אחרי מותי על כל רכושי. אבל שני תנאים אני מתנה עמך: התנאי הראשון, שלא תעזבני כל ימי חיי. התנאי השני, אם אני אמות בראשונה,

היה עליך לפרנס את אשתי הזקנה בכבוד, כמו בזמן שעודני חי". השתחוה ר' ברונא לפני אדונו ויודה לו על חסדו הטוב.

בשנה השישית חלה אדונו במחלה קשה וימות. ר' ברונא נהיה בעל הבית על כל הרכוש שהשאיר אדונו. אחר הדברים האלה התחיל ר' ברונא להתלבט, ולא ידע מה לעשות: האם עליו להביא לכאן את אשתו מהמדינה הרחוקה או שהוא יעזוב הכל ויברח אל המקום אשר שם אשתו. ויאמר ר' ברונא אל ליבו: 'הן שמונה שנים עברו מאז עזבי את אשתי ובני ביתי. מי יודע מה נעשה שם עם ביתי ורכושי. מי יודע אם אשתי חנה עודנה בחיים'. לבסוף החליט, שראשית כל עליו לנסוע אל המדינה, אשר שם היתה דרכו לסחור בעורות של החיות, בחושבו, כי כאשר יגיע יום השוק בטח יפגוש שם סוחרים מעירו ומהם יוכל לדעת כל אשר נשמע בביתו, רק אז יוכל להחליט מה עליו לעשות. לקח ר' ברונא איתו כסף רב וגם ארבעה עבדים, והודיע כי הוא נוסע לקנות עורות יקרים מאוד, כדי למכרם אחר כך בביתו. נסע לדרכו למדינה ההיא עם עבדיו. לאחר טלטולי דרך במשך שלושה חודשים, בא בשלום אל המדינה ההיא, נשאר שם עוד כמה חודשים עד שהגיע יום השוק. ויהי כאשר חשב ר' ברונא כן היה. ביום השוק פגש שני סוחרים מעירו. כאשר ראו אותו הסוחרים, והוא אמר להם מי הוא, שאל להם על אשתו ובני ביתו. נבהלו מאוד הסוחרים מדבריו, תמהו איש אל רעהו ויתלחשו זה עם זה, וישאל אותם ר' ברונא מה זאת כי נבהלו, ומדוע הם מתלחשים ביניהם אז גילו לו את האמת, כי זה שמונה שנים אשר נתפרסם בעירם, שר' ברונא מת בדרך במלחמת השודדים בנסעו לקנות עורות. כן ספרו לו כי זה שבע שנים, מאז שאשתו חנה נשאה לאיש אחר וגרה עמו בשלום ובשלוח. נחרד ר' ברונא מאוד מדבריהם ויבך בכי גדול. הוא ספר להם את כל אשר קרהו. ויאמר להם: "אם כן למה אסע לעירכם

שכר

וילך - פרק נ"ב

ועונש

שיג

להיות שם ללעג ולקלס, מוטב לי לחזור למקומי החדש, אשר אני יושב שם בעושר ובכבוד".

התיישב בדעתו ולאחר מכן החליט לכתוב שני מכתבים: מכתב אחד לאשתו חנה ולבניו, מכתב שני אל בית הדין אשר בעיר אלכסנדריה להודיע להם על כל תלאותיו וכי עודנו חי, ורק בגלל החרפה אינו יכול לשוב לעירו והחליט לשבת במקומו החדש. הוא בקש מהסוחרים, שיעבירו את המכתבים לתעודתם בבואם לשלום לעירם. נפרד מהם ר' ברונא בדמעות והלך אל בית מלונו בפנים זועפות. מיד ציוה על עבדיו להכין הכל בכדי לשוב לביתו באומרו להם, כי העורות יקרים מדי בשנה זו, ולכן לא כדאי לו לקנותם. העבדים עשו כדבריו והכינו הכל לנסיעה. השכם בבוקר נסע ר' ברונא עם עבדיו חזרה אל ביתו החדש.

ר' ברונא קונה לו עבד

בדרכם לביתו עברו דרך הים שהוא אשר בנמלו נמכרים עבדים. שם קנה לו ר' ברונא עוד עבד אחד. העבד החדש הזה היה יהודי בעל אשה ובנים ונשבה על ידי שודדים אשר מכרוהו לעבד. הוא היה יירא לגלות כי הוא יהודי, כי ידע שבמקומות ההם שונאים יהודים. כעבור חודש ימים יצאו מן האניה ונסעו דרך יער גדול, אשר בו היה דר מקודם העבד החדש הזה. מלאכתו ביער ההוא היתה לעשות שם זפת משרשי העצים, ויהי כאשר הכיר העבד החדש את היער של בית דירתו, וכאשר עברו דרך המסילה ההולכת הצידה בעובי היער אל מקום ביתו, לא היה יכול להתאפק, כי נכספה וגם כלתה נפשו להתראות עם אשתו ובניו. וימהר העבד ויט הצידה ויחל לרוץ ביער, אבל ר' ברונא וארבעת עבדיו הרגישו מיד כי בורח הוא וירדפו אחריו. קרא ר' ברונא לעבד שיחזור בו, ואם לאו ירה יירה על ידי הקשת אשר בידו. אבל העבד לא

שיד שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

שת ליבו לקריאתו והמשיך לרוץ הלאה בכל כוחו, כשהם רודפים אחריו.

ר' ברונא הורג את העבד

כאשר ראה ר' ברונא כי אינו חוזר מרצונו, ירה בקשתו הצידה, רק בכדי להפחידו, שיעמוד על מקומו ולא יברח עוד, אבל העבד לא שת ליבו גם לזאת. אז תרה אף ר' ברונא על קשיות עורפו של העבד וירה שנית וימיתו. הוא נפל מיד מתבוסס בדמו לא הרחק מביתו אשר עמד באמצע היער. בראותם את העבד מת חזרו ונסעו הלאה לדרכם.

כעבור כמה ימים נמצא העבד ההרוג על ידי אנשי ביתו ויבכו עליו ויקברו אותו. מהעת ההיא נחה רוח רעה על ר' ברונא, כי היה ליבו נוקפו, על שרצח נפש במזיד. התחיל לחשוב מי יודע תולדותיו של אותו עבד, והרי הוא עצמו גם כן נמכר פעם כעבד. מלבד זאת הצקתהו רוחו על דבר השמועה, שאשתו חנה נשאה באסור לאיש אחר. שנתו נדדה בלילות והוא נחלש מיום ליום. כאשר חזר ר' ברונא אל ביתו החדש היה חלש מאוד. אמרו לו הרופאים כי עליו לשכב במיטתו, עד אשר יתחזק כוחו. אבל ללא הועיל המחלה גברה עליו ולאחר שני חודשים הרגיש ר' ברונא כי הנו חולה מסוכן, וכבר הבין כי לא יקום עוד ממיטת חוליו. מפני שראה כבר את המוות מרחף מעל ראשו, ציוה להכין לו קבר יפה על ההר אשר באמצע הגן שלו ולבנות עליו בנין מפואר. הוא חי עוד חודש ימים וימות.

ר' ברונא ואשתו מתים ביום אחד

כאשר באו שני סוחרי העורות אל ביתם אשר באלכסנדריה, מסרו את שני המכתבים של ר' ברונא, האחד לידי אשתו חנה והשני לידי רב העיר. שני הסוחרים העידו בפני הרב, שהסוחר ר' ברונא בעצמו כתב את המכתבים והוא עודנו

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שטו

חי. רב העיר נבהל מאוד מדבריהם, כי הוא בעצמו כתב וחתם ומסר את כתב ההיתר לאשת ר' ברונא שמותרת להנשא. הוא שלח מיד לקרוא לה, שתגיע אליו, והודיע לה כי היא נשאה באיסור וכי עליה לפרוש מבעלה השני על ידי גט פיטורין כדת. כאשר שמעה חנה את הבשורה הרעה הזאת, התעלפה מרוב צער וגודל הבושה. רק לאחר עמל רב עלה בידי הרופאים להקיצה ולהשיב אליה את רוחה. אבל מהעת ההיא נחלתה במחלת לב כבדה, משום שלא יכלה לשאת את חרפתה, ובפרט שהיתה האשה הנכבדה ביותר מכל נשות העיר וגדולה בעושרה. כל העיר אלכסנדריה נעשתה כמקרה ובכל עבר ופינה היו מדברים עליה, לכן מחלתה גברה מיום ליום. באותו יום שמת בעלה ר' ברונא במדינה הרחוקה, מתה גם חנה באלכסנדריה.

שתי הנשמות נצבות לדין בפני בית דין של מעלה

שתי הנשמות, של ר' ברונא ושל אשתו חנה, הגיעו השמימה ביום אחד לתת דין וחשבון על מעשיהם לפני בית דין של מעלה. בא השטן ויקטרג עליהם, שאיבדו שניהם את העולם הבא שלהם, מפני שר' ברונא עבר על "לא תרצח", שהרג נפש במזיד; וחנה עברה על "לא תנאף", שנשאה לבעל אחר בהיותה אשת איש. טענו של המקטרג היה כי ר' ברונא למזיד יחשב, יען כי היה לו לחשוב, שאולי יהודי הוא זה הנמכר לעבד עולם, בפרט כי הוא עצמו גם כן נמכר לעבד והיה בסתר יהודי. גם חנה- טען השטן - למזידה נחשבת, אמנם היא נשאה על פי בית הדין על ידי עד אחד, אבל יסוד ההיתר של עד אחד, היא רק משום ההחזקה, שהאשה חוקרת ודורשת היטיב לפני שהיא נשאת שנית, והיא שלא דקדקה כראוי לחקור ולדרוש היטיב האם בעלה חי נחשבת כמזידה. מיד נעשה רעש גדול בבית דין של מעלה, כי שניהם היו להם מליצים טובים על ידי כמה אלפים מצוות ומעשים טובים

שטז שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

שלהם, אך לא ידעו איך לשתום את פי המקטרג על שתי העבירות החמורות האלה.

ויוודע הדבר לאליהו הנביא. ויאמר אליהו: "הן חמש מאות וחמישים פעמים ישבתי בארץ ההיא אצל האיש הזה ר' ברונא, על כסאות הסנדקאות של ברית מילה, על כן נעשה השכן שלי, איך אוכל לראות את שכני שלי בגיהנם גם האשה חנה צדקת היתה וקיימה את מצות הכנסת אורחים כראוי, ואף שאני נעשיתי לאורח המטריח אותה כמה וכמה פעמים, היא לא נלאתה ולא התעייפה, וכל אשר יכלה לעשות בכוחה עשתה בתום לב ובשמחה. עתה איך אניח לאותן שתי נשמות יקרות לרדת לבאר שחת" התייצב אליהו הנביא לפני בית דין של מעלה להמליץ טוב עליהם וטען, שר' ברונא יצא ידי חובתו בזה שירה תחילה הצידה להפחיד העבד, והעבד הוא המתחייב בנפשו על אשר לא שת ליבו לקול יריית האזהרה, מפני שאף עבד עברי אסור לו לברוח מאדונו, ומכל שכן כאן כשר' ברונא חשבו לקנין כספו, ודאי שהיה אסור לו לברוח לעיני אדונו. ובדבר שלא יכול היה להתאפק מחמת הגעגועים לאשתו ובניו, אין ספק שאם היה העבד נופל לרגלי אדונו ומתחנן אליו לשחררו ואומר לו, שיש לו ביער הזה אשה ובנים, אז בודאי היה ר' ברונא משלחו לחופשי ועוד היה מעניקו מכל טוב. על כן העבד הנהרג התחייב בעצמו על נפשו ור' ברונא נחשב כזכאי לגמרי.

אחר כך המליץ על אשתו חנה כי יש לפטרה מחטא זה, יען כי העד האחד שהעיד היה איש נאמן ונכבד בעיר אלכסנדריה ונחשב כמאה עדים. גם יש לומר עליה, שהיתה דייקא ומנסבה וסמכה על כך, מפני שהמתנה יותר משנה, ומכיון שחיו בשלום ובאהבה ואחזה וריעות יותר משלושים שנה, דבר ברור הוא שאילו היה חי היה בא לביתו במשך זמן רב זה או שהיה מוצא דרך כלשהיא לשלוח ידיעה ממנו אליה,

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שיז

ומפני שלא היה ביכולתו לשלוח מכתב, על כן גם היא זכאית לגמרי ויש לפטור את שניהם מכל עונש.

פסק הדין

לבסוף יצא פסק הדין למעלה שאין לחשב את שניהם כמזיידים, אבל גם לא כאנוסים שיפטרו לגמרי, אלא חשובים כשוגגים בדבר ואף שוגג צריך תיקון על חטאים חמורים כאלה, על כן יתקנו שניהם על חטאתם, על ידי שיתגלגלו שניהם שנית לארץ ויסבלו צער מעין חטאתם, באופן שיזדווגו שנית. הוא ימכר לעבד לשבע שנים, אחר שינשאו שנית, יעבור עם אדונו לפני ביתו ואשתו, ויסבול צער של געגועים לאשתו ולא יברח מאדונו. היא תכפר על חטאתה בזה, שתסבול צער של עגונה שבע שנים, כמשך הזמן שישבה באיסור עם בעלה השני, ולא תבגוד עוד בבעל נעוריה, ומפני שאליהו הנביא היה המליץ הטוב שלהם, מסר בית הדין של מעלה את הדבר בידו שהוא ישים עין עליהם בארץ, שהעונשים שלהם יצאו לפועל כראוי. ויקח אליהו הנביא את שתי הנשמות תחת השגחתו וירד עמהם לעולם הזה.

אליהו הנביא מוריד שתי נשמות אלו:

נשמת הבעל בתינוק ונשמת האשה בתינוקת.

בארץ תימן היה אדם גדול אחד ששאל לו בן מאת הקדוש ברוך הוא. רגיל היה האיש להתפלל תמיד: "רבונו של עולם תן לי בן ואלמדנו תורה כחפץ ליבי". שמע הקדוש ברוך הוא את תפילתו ונתן לו בן. ויגזור אליהו הנביא על נשמת ר' ברונא שתתגלגל באותו בן, ויקרא אביו את שמו שאול מתניה, לאמור: "כי מהי שאלתיו והוא מתנת ה', שנתן לי הבן הזה במתנה".

במדינת צור היה אדם אחד עשיר גדול, עושה צדקה וחסד, שהיו לו עשרה בנים. ותצפה אשתו להוליד בת,

שיח שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

ותדור נדר לאמור: "אם אזכה להוליד בת, אקח לה אם ירצה ה' חתן תלמיד חכם, ואף אם יהיה עניי". שמע אליה הקדוש ברוך הוא ותלד בת. ויגזור אליהו הנביא על נשמת חנה אשת ר' ברונא פוזי, שתתגלגל באותה הבת. ותקרא לה בשם חנה, לאמור: "כי היא יפת תואר ויעלת חן".

ויגדל שאול מתניה אצל אביו ולמד עמו תורה ונתחכם ביותר, עד שנעשה בן שמונה עשרה שנה. אז נפל אביו למשכב וירא כי בא קצו. ויקרא אליו את שאול מתניה בנו, ויאמר לו: "בני היקר, כאשר אני מבין לא אזכה לראות חופתך. דע, כי עושר גדול אני מניח לך בירושה, ואם מלבד שתי עיניך תאירנה לך עוד שתי עיניים, הלא הן אמת וגמילות חסדים, אזי תצליח בכל דרכיך". סגר אביו את עיניו וימות, ויבך עליו בנו ויתאבל עליו ימים רבים.

ככלות ימי האבל אמרה לו אמו: "בני מחמדי, דע, שעליך מוטל לעסוק בעסקי אביך, אשר הניח לך ולא ילכו לאיבוד. גם הגיע הזמן, שאתה צריך לשאת אשה. על כן קח בידך ממון אביך ולך עסוק בסחורה והקדוש ברוך הוא יצליח את דרכיך". לקח שאול מתניה מעות, וילך אל שוק המסחר, וירא את האנשים, כי אלו חוטפים ואלו גוזלים, אלו גונבים ואלו נשבעים לשקר, וחזר לביתו ריקם. שאלהו אמו: "מפני מה לא סחרת בכלום" אמר לה: "יען כי לא כשר הדבר בעיני עסק המסחר, משום שהאנשים הסוחרים מדברים כזבים, אחד בפה ואחד בלב, ואבא צוה עלי לפני מותו, שהאמת וגמילות חסדים יהיו לי לעיניים".

וילך שאול מתניה ביום השני לשוק אחר, וירא והנה קבוצת בני אדם הולכים לגבות צדקה לפדות מת מן התפיסה להביאו לקבר ישראל, כי היה צורך בממון רב, ויאמר שאול מתניה בליבו: 'אקיים פקודת אבי ואגמול חסד של אמת עם המת הזה לפדותו', והיות שהיה לו רק מעט ממון אצלו, רץ

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שיט

מיד לביתו לקחת מכסת הכסף הנצרך, לשם פדיון המת. שאלה אותו אמו: "מדוע זה בני אתה נבהל להון היום הזה?" ויאמר לה: "כי נזדמנה לי היום סחורה טובה לקנות, ומתיירא אני, שלא יקנו אותה סוחרים אחרים". מיהר לקח את הכסף, ועוד באותו היום בא המת לקבר ישראל.

כאשר בא שאול מתניה בערב לבית אמו, שאלה אותו: "איה הסחורה אשר קנית היום בני?" ויאמר לה: "קברתי את הסחורה בארץ למען לא יגנבו אותה הגנבים, כי היו הרבה עיניים על הסחורה הזאת".

אליהו הנביא מזווג הזיווג

ביום השלישי הלך שאול מתניה לטייל בשדה, וירא אדם אחד חורש בשדה עם צמד בקר וגם היה קורא בספר. חשב שאול מתניה בליבו: 'בודאי איש זה הוא ישר ונאמן וגם תלמיד חכם, על כן רצה להדבק בו'. האיש החורש הזה היה אליהו הנביא.

וירץ אליו הבחור ויאמר לו: "שלום עליך רבי". השיבו אליהו הנביא: "עליך השלום" וישאלוהו שאול מתניה: "מה העבודה או האומנות שאתה עמל בה?" אמר לו: "בני, אני חורש בכדי שנאכל אני ואשתי ובני ביתי, וגם להאכיל את העניים ואת האביונים ובהמות השדה וחית הארץ ועוף השמים".

אמר לו שאול מתניה: "גם אני מבקש אומנות כזאת וישרה היא בעיני, ולא אדע עדיין באיזה מקום יגזור עלי הקדוש ברוך הוא להתיישב, כי תורה וגם חכמה לימד אותי אבי, זכרונו לברכה, וגם בית והון הניח עבורי, אבל עדיין בחור אני ומבוקשי מה', שיוזמין לי אשה משכלת, יראת ה' ויעלת חן". אמר אליהו הנביא: "בני, חייך, שלא נמצאת אשה יראת ה' ויעלת חן, כמו לנערה אחת ושמה חנה. היא נמצאת במזרח

מדינת צור ושמורה היא לך. אם תרצה אוליך אותך שמה בזמן קצר". ויאמר הבחור: "אבל מקודם אלך ואשקה לאמי הזקנה." ויאמר לו: "לך!" וילך ויאמר לאמו: "דעי אמי שצריך אני לנסוע לכמה ימים למכור הסחורה שקניתי ולקנות סחורה חדשה, על כן אל תדאגי לי". וישב שאול מתניה אל אליהו הנביא בשדה.

מאותו מקום עד מקום מגוריה של חנה זו היה מהלך זמן רב, לקחו אליהו ויוליכהו שמה בשעה קצרה. העמידו בדרך מחוץ לעיר, ויאמר לו: "המתן לי כאן, עד אשר אלך מקודם לדבר עמה שתתוצה להנשא לך". בלילה לפני בואם, נראה לחנה בחלומה איש זקן ואמר לה: "דעי, שאנוכי זקנד, אבי אמך, באתי אליך מהעולם העליון להודיעך, כי יבוא אליך איש תגור אזור עור ובעל שער ויציע לפניך חתן טוב, וכאשר יאמר לך כן עשי". בבוקר ספרה חנה את חלומה לאמה ותפעם רוחה, ויתמהו אביה ואמה על דבריה.

באותו היום בא אליהו אל בית חנה ויאמר לה: "חנה, הבאתי לך את זווגך, והנשאי לאיש זה אשר אראך!" ותאמר לו: "אם מאת הקדוש ברוך הוא יצא הדבר הנני מוכנה". גם אביה ואמה הסכימו, לכן מיד הביא אליהו הנביא את הבחור שאול מתניה לפניהם. מצא הבחור חן בעיניהם, עטרו אותו במלבושי כבוד, וזווגו אותו עם הנערה חנה. את הנשואין ערכו לאחר זמן קצר, ושמחו מאוד בראותם, שהחתן הוא בר אוריין ובעל מידות טובות. ביום השביעי של שבעת ימי המשתה בא אליהו הנביא ומצא את החתן, כשהוא יושב ומשחק עם כלתו. קרא לו אליהו הנביא החוצה, ויאמר לו: "איך השלכת את חייך הנצחיים כל שבעת הימים ולא עסקת בתורה מאומה וגם לא בגמילות חסדים על כן נגזר עליך, שתמכר לעבד שבע שנים. תחת שבעת ימי המשתה, אשר היית מבלה אותם לבטלה!" מיד הלך אליהו הנביא והניחו לבדו.

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שכא

התחיל החתן להצטער מאוד והכלה הכירה בו מיד, כי פניו זועפים ותשאלהו: "מדוע רעים פניך ומה הצער המכרכם בך אולי אינני כשרה לך או שאין אני הוגנת כלפיך או אולי דואג אתה על ממון שאינו ניתן לך הרי ניתן לך הכל כרצונך או אולי הנך מצטער על הורידך שאתה מתגעגע אליהם. אדרבא, אמור ונלך אצלם." ויען לה החתן ויאמר: "נכונים הם דבריך האחרונים, כי הנחתי בביתי אם זקנה גלמודה, והיא דואגת לי מאוד."

שאל מתניה וחנה יוצאים בדרך לתימן ושאל מתניה נמכר לעבד

מיד חבשו את החמורים ויאסרו את העגלות לשאת את רכושם. גם עבדים ושפחות לקחו עמהם, ויסעו אל המדינה מקום הולדתו של שאול מתניה. בלילה תעו בדרך והגיעו למקום מדבר שממה. כך נסעו שלושה ימים ולא ידעו היכן הם נמצאים. ביום הרביעי ראו והנה ארץ פוריה לפניהם, אבל גם שם לא היה ישוב, רק נהר מים ועצי פרי, וינוחו שם, ויאמר שאול מתניה אל אשתו: "הן עייף אנוכי מטלטולי הדרך, וכולי מכוסה באבק המדבר, אלך לרחוץ את בשרי במי הנהר הזה ותחי רוחי". ויתרחק מן האוהל וילך על שפת הנהר. ברגע, שהתיישב על הארץ, בא אליהו הנביא ולקחו בכנפיו והוליכו למקום רחוק ומכר אותו לעבד לשבע שנים. המתניה לו אשתו שעה ושעתיים ותראה כי איננו. שלחה את עבדיה לחפשו וגם הם שבו ריקם. מיד הבינה חנה בחכמתה, כי יש בזה ענין נסתר, ואך יד ה' עשתה זאת. נתנה הודיה להקדוש ברוך הוא ואמרה: "ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך לעולם ועד".

ישה חנה נבוכה ימים רבים, כי לא ידעה מה לעשות. אחר כך התאושה ותאמר לעבדיה: "קחו את התבואות אשר עמנו בעגלות וזרעתם בשדות אלו. קחו מן העצים ובנו

שכב שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

בתים ונעשה כאן עיר, כי יודעת אני שבקרוב יבוא רעב גדול לעולם, ודרך נהר זה עתידים לעבור סוחרים רבים באניות, כדי לקנות תבואה. כאשר יודע להם כי יש כאן תבואה יפה יקנו אצלינו ונתעשר". מיד החלו העבדים בעבודתם, כרתו עצים ובנו בתים וזרעו שדות ונטעו כרמים ופרדסים והצליחו מאוד, כי הארץ נתנה את יבולה בברכה רבה. אט אט התפרסם הדבר, שנעשה במקום הזה ישוב חדש, וכי יש כאן תבואה רבה למכירה. החלו לבוא לשם סוחרים באניות דרך הנהר לקנות אצלם תבואה ופרות. לאחר תקופה של ארבעה שנים היה רעב, ובאו שמה הרבה סוחרים ממקומות רחוקים כדי לקנות בר. בשנה החמישית באו לשם גם שאול מתניה ואדונו לקנות חיטים. היה שאול מתניה נושא על גבו את השק עם חפציו של אדונו. כאשר באו אל בית חנה ותשמע את קולו של שאול מתניה, הביטה בפניו והכירה מיד שהוא בעלה. גם הוא הכיר אותה. החל לבכות בסתר לנוכח אשתו חנה וגם היא החלה לבכות, ותתאפק ותצא לחדר אחר, שלא ירגיש איש בזה. בלילה קראה לו חנה בסתר לחדר אחר. הוא ספר לה את כל אשר קרהו ויבכו שניהם. ותנחם אותו חנה ותאמר לו: "אל תדאג מאומה, אני אשתך ואתה בעלי, לא בגדתי באהבתך ולא אבגוד בך לעולם". נתנו שניהם שבח והודיה להקדוש ברוך הוא על הניסים שנעשו להם. נתנה לו חנה לאכול ולשתות ותבקשהו, שלא יבכה, כי בא קץ לצרותיו. ויאמר שאול מתניה: "איך בא הקץ הלא נמכרתי לעבד לשבע שנים וזו רק השנה החמישית ועדיין יש לי לעבוד שנתיים!" ותאמר לו חנה: "אחביא אותך במערה ויחשוב אדונך כי ברכת ממנו, וכאשר ילך מכאן נחיה יחדיו חיים נעימים". ויען לה שאול מתניה: "לא אוכל לעשות זאת, כי דרך תרמית היא זו ועוולה היא לברוח מן האדון, אשר שלם בעדי בעד שבע שנים. את מכירה את לבבי כי קשה עלי לסטות מן האמת והיושר". ותאמר לו

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שכר

חנה: "אם כן אפדה אותך מאת אדונך ואשלם לו בעד השנתיים כמה שהוא ירצה".

ויהי בבוקר ותאמר חנה אל אדונו: "תן לי את עבדך כי חסר לי עבד כזה, ואני אשלם לך את מחירו". ויען לה האדון: "אף אם תתני לי את כל רכושך לא אמכרנו לך בסוף שבע השנים, כי צריך אני להחזירו לזה שמכרו לי". מיד הבינה חנה, כי כן היא גזירת הקדוש ברוך הוא, חזרה אל בעלה בדמעות על לחייה ותאמר לו: "לך, מחמד עיני, לחיים ולשלום. אנוכי אמתין לך לעולם, וזה שהרחיקך ממני הוא יקרב אותך אלי בבוא המועד". וילך משם שאול מתניה עם אדונו, והיא לא צווחה ולא בכתה עוד, אלא תלתה עיניה לשמיים והתפללה אל הקדוש ברוך הוא, שיחזיר לה את בעלה בשלום כאשר יבוא המועד.

אליהו הנביא מחזיר את שאול מתניה לביתו

מקץ שנתיים ימים בא אליהו הנביא אל שאול מתניה, נטלו בכנפיו והחזירו אל בית אשתו חנה ויברכהו ויאמר לו: "לך מכאן בדרך העולה מזרחה אל ארץ תימן ותבוא אל נחלת אביך. ואם תעשה צדקה וחסד יאריכו ימיך וימי אשתך חנה ותבלו ימיכם בנעימים". לא ארכו הימים ויקח שאול מתניה את אשתו חנה עם עבדיו ושפחותיו, ויסע אל ארץ תימן ויבוא אל עיר מולדתו, וימצא עוד את אמו הזקנה בחיים. ישב בנחלת אביו ועשה צדקה וחסד כל ימיו. שמר עצמו מכל תרמית ועוולה ורק אמת ויושר היו נר לרגליו. עליו כתוב: "איש אמונים מי ימצא", ועליה כתוב: "אשה יראת ה' היא תתהלל". (מדרש ויושע לפי הרב ר' יודל רוזנברג מטארלא).

שכד שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

**דרכי הצדיקים באמירת תוכחה ופעולותם על ידי תוכחתם
מתלמידי בעל שם טוב הקדוש זי"ע**

**דרך תוכחה של צדיקים להוכיח את עמיתו
בתורה ובמעשים טובים**

הוכח רצה לומר כשאתה רוצה להוכיח אדם מן העבירה כך תעשה, תוכיח את עמיתך, ר"ל את שהוא עמיתך בתורה ובמעש"ט כמותך אדם כשר כמותך. ואז האדם הזה שאתה רוצה להוכיחו שהוא בעל העבירה בעצם ירגיש ממילא בעצמו. ובה לא תשא עליו חטא ר"ל שלא יתבייש הבעל עבירה בתוכחה זו. (אור תורה פרשת קדושים).

לפעמים יש צדיק שבגלגול הראשון חטא והחטיא, ובגלגול זה מחוייב לזכות הרבים להוכיחם ולהחזירם למוטב

לפעמים יש צדיק שבגלגול הראשון חטא והחטיא את הרבים חס ושלוי. ואז כשהוא בא בגלגול שני בא לתקן את זאת. אז הוא מחוייב בדבר מכבר להוציא את הרבים ידי חובתם. היינו לזכות את הרבים ולהוכיחם ולהחזירם למוטב שישבו בתשובה שלימה, וכו'. (שם ברמזי אגדות רז"ל).

כשמוכיחים ואין שומעין לו הוא נוטל חלק הטוב שבהם

כשהצדיק מוכיח את הדור ואינם רוצים לקבל מוסר, הוא נוטל מהם את החלק הטוב שבהם. וזשארז"ל

זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן לא דווקא בעוה"ב נאמרו הדברים, אלא אפ"י בעולם הזה נוטל את חלק הטוב שבהם, אם מוכיח אותם ואינם רוצים לקבל ואסבריה מורי לדבר זה. כי הדיבור מפי הצדיק לאוזן השומע והדיבור הוא דבר רוחני והיא מדריגה עשירית. והשמיעה ג"כ הוא דבר רוחני והיא מדריגה העליונה למעלה מהדיבור. וכשהוא שומע ואינו מקבל

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שכה

מוסר לוקח הצדיק השמועה שלו. שהדיבור של הצדיק חוזר אליו עם חלק השמיעה של השומע. וזהו שאמר איש צדיק תמים היה בדורותיו, שלקח חלק הטוב של דורותיו, במה שהוכיח אותם ולא רצו לקבל וכו'. (מאור עינים פרשת נח, ועיין עוד מענין זה גם בחידושי שבת מסכת יומא).

רצון השם יתברך הוא שיקרבו כל העולם כולו לעבודתו יתברך באמרי נועם ולא על ידי כעס

אף על פי שלפעמים צריכין לעבוד את השי"י במדת הכעס והשנאה על עוברי רצונו ולשבר מלתעות עול לעשות בהם נקמה להשפילם עד עפר, עד שבעל כרחם מוכרחים לשוב אל ה'. אעפ"י כי השם יתברך חפץ יותר שיקרבו כל העולם כולו לעבודתו ית' בתוכחת מוסר אמרי נועם המתקבלין על הלב עד שיעזוב רשע דרכו, ולא על ידי כעס וכו', כי השם יתברך הוא טוב וחפץ שהכל יתקרבו אליו על ידי טוב, כמו שכתוב דרכיה דרכי נועם וכו'. (קדושת לוי פרשת בראשית).

האותיות שהצדיק מוכיח בהם מאירים לעיני הרשע וקל לו לחזור בתשובה על ידי כן

כשהצדיק מוכיח את הרשע אזי אלו האותיות שהצדיק המוכיח מוציא מפיו מאירים לעיני הרשע ואז בקל יכול הרשע לחזור בתשובה כאשר זוכה שאותיות הצדיק עושין רושם אצלו ומאירין לפניו וכו' (פרשת וירא).

עיקר שלימות התוכחה הזכרת גודל מעלתם גודל השמחה בכל העולמות כשמקיים מצוות הבורא יתברך

יש שמוכיחים את ישראל בדברים קשים ובדברי ביושים עד שמוכרחים לעשות רצונו ית', וכו'. ועיקר השלימות להוכיחם בדברים טובים ולהזכירם גודל מעלתם ומקום מקור מחצב נשמתם, וגודל הנחת רוח אשר להבורא ית' ממעשי'ט

של כל איש מישראל וגודל השמחה אשר בכל העולמות בעשות איזה איש מישראל מצוות הבורא ית' ובזו התוכחה מטה את לב בני ישראל לעשות רצונו ית' בלבב שלם ולקבל כל איש מישראל עליו עול מלכות שמים שלימה, ובתוכחה כזו מעלה את נשמות ישראל למעלה למעלה, ומעורר גודל כחם ומעלתם עד שעל ידי זה כל הנבראים שבעולם צריכין לעשות מעצמן הרצון של ישראל שהכל נברא בשבילם וכו'. **וגם על ידי זה מאיר עיני ישראל עד שגם הם יכולים להשיג זה השכל וכו'.**

(פרשת חקת).

אם אין שומעין לדברי תוכחתו יעשה כאילו מדבר לעצמו

כשאומר תורה ומוסר יתבונן בשכלו אם ישמעו העם בדברם עמו ויקחו מוסר להטיב לכת בדרכי יושר אז מה טוב חלקו. אמנם אם לא ישמעו ולא יבינו ומוסר לא לקחו נמצא שהיו דיבוריו ללא יועיל ואך למחסור, ומי שהוא חכם ומתבונן על דרכיו מקיים בעצמו האי קרא ובבא משה אל אהל מועד שזה בחי' הדיבור כמבואר בפנים היינו שבא לדבר דברי תורה ומוסר, אז וישמע את הקול מדבר אליו היינו הוא בעצמו שומע קולו, כאלו הוא מדבר אליו בעצמו לקיים דיבורים אלה, ואז אף שהם לא ישמעו ולא יבינו את דבריו, עכ"פ תועלתו אינו נאבד, ודבריו אינם למותר חס ושלום, מאחר שעל כל פנים הוא בעצמו שומע. וזה שנאמר בלבי צפנתי אמרתך היינו הדיבורים שאני אומר בפני המון עם צפנתי אותם בלבי לתועלת עצמי וכו' וע"ש עוד מענין מה שלכאורה הי' טוב לו יותר לישב בסוד המחשבה ולייחד יחודים ולא לצאת אל בחי' הדיבור. אך שלפעמים מגיע לו תועלת גדול על ידי זה. כי על ידי שיוצא לבחי' הדיבור להורות להם דרכי יושר לבנין ונצטרפין מזה צירופי שמות הקי' של שם הוי"ה ב"ה גם על ידי זה זוכה להמשיך השגות גבוהות ורמות ביותר (עיין דיבור אות לד) וע"ש עוד מפרטי הבחינות שצריכין

שכר **שכר** **ועונש** **שכר**

להיות למי שרוצה להזהיר את העם ולהדריכם בדרך המלך
וכו'. (אור המאיר פרשת תצוה ועיין פרשת כי תשא).

הרבי ר' מיכל זירז עצמו בדברי תוכחתו

ופעם אחת שמעתי את הרב ר' מיכל וכו' שדרש ברבים
ואמר להם בבקשה לשמוע דברי. ואח"כ אמר לא
אתכם לבד אני מזהיר ומצוה, אלא גם את עצמי אני מזרז
עמכם, והבנתי מתוך דבריו הק' אפשר כיון אל האמור כנ"ל
וכו' וזהו כלל גדול, שאל יוציא דיבורים משפה ולחוץ כי אם
בהכניסו הדעת אל דיבורו, אזי דבריו נשמעים ונכנסים בלב
שומעיהם ועושים רשימה לעורר לבם בקרבם וכו' כי דברים
היוצאים מן הלב נכנסין ללב וכו'.

ופעם אחד שמעתי שאמר לנו המגיד זלה"ה בפירוש אני
אלמוד אתכם אופן היותר טוב איך לומר תורה בהיות
שאינו מרגיש אי"ע כלום, כ"א אוזן שומעת, איך שעולם
הדיבור מדבר בו ולא הוא מדבר בעצמו, ותיכף שמתחיל
לשמוע דברי עצמו יפסיק. וכמה פעמים ראו עיני ולא זר
כשפתח פיו לדבר דברי תורה היה נראה לעין כל כאלו אינו
בזה העולם כלל ושכינה מדברת מתוך גרונו. ולפעמים אפילו
באמצע ענין ובאמצע תיבה היה פוסק ושהה זמן מה והכל
מורה שצריך המשכיל להמתין על הדעת ואז יוצא הדיבור עם
הדעת וכו'. (פרשת צו).

החכם הכולל שנפשו רחבה עליו, יכול להמציא

דיבורים השווים לכל נפש בדרשותיו.

פעם א' היינו מסובין בבית המגיד זלה"ה ונאספו הרבה גווני
אנשים זקנים עם נערים ופתח פיו לדבר דברי תורה
והזכיר משל ארז"ל מי שהיו לו שתי נשים אחת ילדה ואחת
זקנה הזקנה מלקטת שחורים וילדה מלקטת לבנים ונמצא
קרח מכאן ומכאן כך הענין בדברי תורה כי ארז"ל התורה

שכח שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

ניתנה באש שחורה ע"ג אש לבנה ואש שחורה רומז לדיבורי יראה וכדומה מדברי מוסרים הנוגע לנערים אשר לא עמדו עדיין בסוד ה' וצריכין להפחידם בענייני יראות מרצועה בישא ואש לבנה רומז לענייני אהבה ורמזים וסודות התורה הנוגע דייקא לאנשים משכילים להבינם טוב טעם השגת הבורא ית' במושכלות, וכיון שבאין לדרוש פני הרב הרבה גווני בני אדם, אלו מושכין ושואלין את הרב מענין יראות הכינוי לאש שחורה, ואלו מושכין מענייני אהבות, נמצא קרח מכאן ומכאן, ואין לו פה להשיב כענין אא"כ מי שהוא חכם הכולל ונפשו רחבה עליו, ויש לו התפשטות הדעת יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש, וכ"א ואחד לפי ערכו ותבונתו, יכול להמציא מרגוע לנפשו בדרוש כוונת הרב הנוגע לבחי' עבודתו. **וע"ש עוד שהאריך בענין שצריכין לקבל מוסר מכל אדם וכו'.** (פרשת דברים).

גודל תועלת התוכחה

תועלת התוכחה הוא משני פנים, או שמטעהו היצה"ר לומר שהוא מותר, וכשמודיעין לו איסורו בבירור הוא שב מידיעתו, או שיודע שהוא אסור, אלא שכופהו יצרו לעבור בשביל הנאת גופו, וכשמודיעין לו חומר העונש וכו', אז לא ישמע ליצרו בשביל הנאה מועטת, וענין הלץ הוא שאומר בלבו שהוא למדן וצדיק. וזה מרומז באותיות לץ שהן למדן צדיק. ונדמה לו שעושה הכל לשם שמים. שזה בחי' ואשמתינו גדלה עד לשמים אז אין להוכיחו בשום פנים כמו שכתוב אל תוכח לץ כי לא יועיל לו תוכחה וכו'. (פנים יפות פרשת קדושים).

זיכוי הרבים - האדם המלמד אחרים, כל מה שהם ישכילו בדרך ה' גם אחר מותו שייך לו עד עולם.

שמעת'י אומרים ביאור המשנה אם אין אני לי מי לי וכו', דהיינו שבאמת אף אם יחיה האדם כמה מאות

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שכט

שנים אי"א לגמור המלאכה שצריך האדם לעבוד את בוראו מפני שהוא אי"ס. אך כשהאדם מלמד את בני אדם תורה ומעשי"ט והדרך אשר ילכו בה, אזי אף אחר מותו כל מה שהמה ישכילו בדרך ה' על ידו יהיה שייך לו. **וזהו אם אין אני לי ר"ל, כשאין כוונתי בהעבדות רק בשבילי, אלא שאני מורה להעם את הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשון**, אזי מי לי, ר"ל מי שיעשה איזה מצוה שייך לי. אבל כשאני לעצמי לבד ולא להורות לעם ה', אזי מה אני, פירוש, מה יועיל לי העבודה של עצמי לבד, כי אף אם אחיה אלף שנים איני באפשרי לגמור המלאכה, ואם לא עכשיו אימתי, דהרי לא המתים יהללו יי. אבל כשמורה דרך לעם והמה ידריכו לבניהם ובני בניהם, אזי עד עולם יהיו שייכים לו המצוות שנעשו על ידו ע"ד משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו וכו'. (מבשר צדק פרשת ויצא).

העצה שיכנס דברי המוכיח ללב, שיחשוב

שרק חיותו של השם יתברך מדבר בו

כשרוצה להוכיח בני אדם יחשוב במחשבתו, איך חוץ מחיותו של הבורא יתברך אי אפשר לדבר והוא רק חיות הקודש המדבר בו ואז הם דברים היוצאים מן הלב היינו מלבו של עולם ונכנסין ללב השומעין. וזהו שאמר אם תוציא יקר מזולל כשתרצה להוציא יקר מזולל ולהחזיר למוטב בני ישראל, אזי עצה היעוצה כפי תהיה, שתבין שלית לך מגרמך כלום רק מה שהשם יתברך נותן לך כח הדיבור לדבר וכו'. ואז יהיו דברים היוצאים מלבו של עולם ותפעול ותוציא יקר מזולל, כי בודאי לא יהיה בהתוכחה שום צד יצה"ר כיון שאתה יודע שאני המדבר בך וכו'. (פרשת פנחס).

**מה שפועל הצדיק על ידי תוכחתו להוסיף יראה וקדושה
לבני אדם חוזרין ונכנסין בלבו עצמו**

הצדיק שיש לו אור גדול בכדי שיוכל להזריע אור הקדושה והיראה גם בבני אדם אחרים, עליו הדבר מוטל להתאמץ בכל אופן בכל יכלתו כדי להכניס יראה בלב בני אדם וכו'. ואפילו אם בפ"א לא יפעול לעורר לבם, יחזור ויוכיח, ע"ד הוכח תוכיח, ולבד מהשכר שיש לו להצדיק על זה בעוה"ב, ולא עוד אלא שגם שכרו שהיראה והקדושה הזאת שגורם לבני אדם תשוב אליו ויוסף בו עוד יראה ואהבה ותשוקה לעבודתו ית', שזה בחי' דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב, פירוש לאותו לב עצמו שיצאו ממנו באמת, אותן הדברים חוזרין ונכנסים בלבו ומוסיפים לו עוד קדושה וכו'.
(נועם אלימלך פרשת תולדות).

אם המוכיח הוא צדיק גמור אז נכנסין גם ללב העצב

מצד העצבות אין האדם יכול לקבל דברי המוכיח אף אם הם דברים היוצאים מן הלב. אך אם המוכיח הוא צדיק גמור אז דבריו נכנסין גם ללב העצב וכו'. (פרשת וארא).

דרך הצדיק באמירת תוכחה לומר אל הכלל

דרך הצדיק כשרוצה להוכיח לאדם אחד, אז צריך להיות האמירה הזאת לכלל בני אדם ואז ממילא יוחל הדיבור גם לאיש הזה וכו'. (פרשת אמור).

**דרך הצדיק להוכיח עצמו תולה החטאים כאילו הוא עשאים
ועל ידי כן נכנס בלבם יראה גדולה לשון**

דרך הצדיק להוכיח עצמו תמיד בכל עת, ואומר בפני בני אדם תמיד שהוא מקולקל במעשיו ופורט לפנייהם החטאים שעושים אותם שאר בני אדם, והצדיק תולה בעצמו אותם החטאים כאלו עשאים הוא חס ושלו. ועל ידי זה הוא

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שלא

מכניס בלבם יראה גדולה והם שבים מעוונותיהם וגדולה תשובה שזדונות נעשין כזכיות ומאותן הבגידות עצמן עושה מהן לבושי קודש וכו'. (שם).

**הצדיק ברצותו שיכנסו דבריו ללב,
מדבר דברי המוסר לשורש נשמתו,
שאינו לקליפה אחיזה שם, למנוע כניסת הדברים.**

הצדיק הרוצה להחזיר את בני דורו למוטב ומדבר אליהם דברי מוסר תמיד, אך דבריו אין נכנסין בלבם, כי לבם לב האבן מחמת רוב העבירות שעשו ונתחברו חס ושלום בקליפה רחמנא ליצלן, עצה היעוצה לזה שידבר מוסר אל שורש נשמתם אשר אין לקליפה אחיזה שם. וזהו שאמר האזינו השמים ואדברה היינו שורש הנשמות המכונה בשם שמים, וממילא תשמע הארץ אמרי פי היינו האדם הגשמי וכו'. (עבודת ישראל פרשת האזינו - הובא גם כן בספר אוהב ישראל).

**אם שומעים דברי המוכיח בכוונה לעשות, אך שוכחים,
הקדוש ברוך הוא מזכירו על ידי הנשמה.**

אל יאמר אדם הן אמת שדברי המוכיח הם טובים מאד אך מה אעשה אני שוכח הכל, כי באמת אם שומע בכוונה לשמור ולעשות, אזי אף על פי ששוכח, אף על פי כן אחר כך כשצריך לזה כגון בשעת התפלה יזכור הכל, כי הקדוש ברוך הוא מזכירו על ידי הנשמה, כמו שישראל מוסרין נפשם על קדושת השם מפני שזוכרים מעמד הר סיני שראתה ושמעיה נשמתו של כל אחד מישראל וכו'. (אור הגנוז פרשת תבא).

ידבק עצמו לדיבור המוכיח בדחילו ורחימו

המדבר דברי תורה אל יחשוב שהוא המדבר אלא החיות שבו שהוא מהבורא ית' הוא המדבר בו וכו', וכאלו התורה עצמה מדברת כמו שכתוב כי עדותיך שיחה לי,

שלב שֵׁכר וילך - פרק נ"ב ועונש

והאומר דברי תורה ידבק עצמו בדביקות אלקות וכאלו אינו עומד בעולם הזה אלא בגן עדן חברים מקשיבים לקולו, וכאלו השומעים כלולים בו מצד הכלליות של הנשמות באדם הראשון, על ידי זה ה' אלקיו עמו ויעל אותם ויכוון שיתכבד ויתפרסם הקדושה על ידי דברי תורה אלו וכו', כששומע אחד דורש בדחילו ורחימו אזי ידבק עצמו לדיבורו מאד, ויהיה אחדות עם המוכיח כי דיבורו שהוא על ידי נשמתו נעשה אצלו מחשבה וכו'. (פרשת נצבים)

ליקוט מספר הקדוש נועם אלימלך בעניני תוכחה מורה דרך לצדיקים ומנהיגי הדור באמירת תוכחה

דרך הצדיקים שיש להם מוכיח

דרך הצדיקים שיש להם מוכיח בקרבם המוכיח אותם על כל מעשיהם אשר הם עושים מוכיח אותם על פניהם ומראה להם גם במעשיהם הטובים איך שחסרו ולא עשאום כהלכתן כראוי לעשות להבורא יתעלה. (שופטים).

גערת הצדיק פועלת שלא ישתקע בחטאו

אם הצדיק גוער באיזה אדם, גם הגערה הזאת פועל בו שלא ישתקע בחטאו, כי הצדיק בגערתו שגוער בו הוא משבר הכח הקליפה של הרשע. (פי קרח).

דרך אמירת תוכחת הצדיק שנאמרת לכלל בני אדם

דרך הצדיק כשרוצה להוכיח אדם אחד, אז צריך להיות לאמירה הזו לכלל בני אדם, ואז ממילא יוחל הדיבור לאיש הזה. (פרשת אמור).

הצדיק מוכיח את עצמו

דרך הצדיק להוכיח עצמו תמיד בכל עת, ואומר בפני בני אדם תמיד שהוא מקולקל במעשיו, והוא פורט לפניו

שכר וילך - פרק נ"ב ועונש שלג

חטאים שעושים אותם שאר בני אדם, ותולה הצדיק הזה בעצמו אותם חטאים כאלו עשאים הוא, ועייז הוא מכניס בלבם יראה גדולה והם שבים מעוונותיהם. (פרשת אמור).

המבחן אם דבריו לשם שמים כשהאנשים שאינם מהוגנים כועסים על דבריו

זה סימן לאדם הרוצה להוכיח את חבריו או לדבר דברי קדושה איך ידע שכוונתו היה רק לשמים בלי מחשבה ופניה אחרת, אם רואה בדברו לפני אנשים שאינם מהוגנים והם כועסים על דבריו, בודאי היו דבריו בכוונה שלימה לשמים לבד, ובעזה"י דבריו יעשו רושם. (פרשת שמות).

דברים היוצאים מן הלב נכנסין לאותו לב עצמו

"דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב", פי לאותו לב עצמו שיצאו ממנו באמת, אותן הדברים חוזרים ונכנסים בלבו ומוסיפים לו עוד קדושה. (תולדות).

התורה הקדושה מלמדת למי להוכיח

התורה הקדושה מלמדת לאנשים המוכיחים לבני אדם שלא יוכיחו לאנשים לצים וריקנים אשר בודאי אין דבריהם נכנסים כלל באזניהם, כמשי"ה אל תוכח לך, רק לאנשים המקשיבים לקול תוכחה ומוסר ורוצים בתשובה אליהם יגיד ויורה דרכי התשובה. (פי אמור).

שלד שכר וילך - פרק נ"ב ועונש

הצדיק שזוכה לכל המדרגות הוא מוכרח להוכיח אחרים
אחר שיזכה הצדיק לכל המדרגות (הני"ל), אזי הוא מוכרח להוכיח אחרים, והמוכיח אחרים אזי הוא דרך שהמחשבות זרות של אחרים נופלים על המוכיח הזה, ולכן אמר בלשון הזה "יוקח נא מעט מים" דהיינו כמו ע"י שליח, ולא התקרב אליהם בתוכחתו בכל גופו ומדרגתו רק היה זהיר ונשמר שלא יפול מקדושתו. (וירא).

לא ימנע עצמו מלדרוש ברבים
מפני אנשים שאינם מהוגנים

האדם הצדיק הדורש ברבים דברים קדושים ולפעמים יש ברבים ההוא בני אדם שאינם מהוגנים והם מגשמים את הקדושה, אל ימנע עצמו בשביל זה, כי הוא אינו יודע מה בלבו של חברו. (לקו"ש)



בעזרת השם יתברך

פרק נ"ג

• האזינו •

בפרק הזה יבואר בעזרת השם יתברך:

מה' מצעדי גבר כוננו - מעשה באחד שבא בגלגול על שרצה להכשיל את אחד באשת איש - מעלת וחיוב מצות תוכחה מספר פלא יועץ - כל ישראל ערבים זה לזה מי שרואה חבירו עובר עבירה ואינו מוכיחו, כאילו הוא עשאה ונענש תחילה - מי שלא הוכיח את חבירו ומת בעון ההוא חשוב כאילו הרגו - אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה, כי יפקוד השם על מצות התוכחה - מה נענה ומה נאמר - בדבר המפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אלא חייב להודיעם מלהוכיחם - מצות התוכחה אפשר לקיים גם אחר מותו על ידי חיבור ספרים - המוכיח מקיים גם מצות צדקה וחסד בזה - שמציל נפש חבירו מרדת שחת - חובה על כל אחד מישראל להוכיח את חבירו מפני שכל ישראל ערבים - תפלה מיוחדת למי שנמנע מלהוכיח.

תוכן הענינים

של פרק נ"ג

- א. שער הגלגולים - בו יבואר גודל עניני גלגולים..... שמא
- ב. מה' מצעדי גבר כוננו..... שמא
- ג. מעשה באחד שבא בגלגול על שרצה להכשיל את אחד באשת איש..... שמב
- ד. מעלת וחיוב מצות תוכחה מספר פלא יועץ..... שמז
- ה. חיוב מצות תוכחה מוטל על כל אחד ואחד מישראל יותר מעל רב העיר..... שמז
- ו. החכם הכולל שנפשו רחבה עליו, יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש בדרשותיו..... שמח
- ז. כל ישראל ערבים זה לזה מי שרואה חבירו עובר עבירה ואינו מוכיחו, כאילו הוא עשאה ונענש תחילה..... שמט
- ח. מי שלא הוכיח את חבירו ומת בעון ההוא חשוב כאילו הרגו..... שמט
- ט. ההבדל שבין מחאה שהחיוב הוא רק על ראשי הקהל לבין תוכחה שהחיוב על כל אחד ואחד..... שנ
- י. אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה, כי יפקוד השם על מצות התוכחה - מה נענה ומה נאמר..... שנ
- יא. בדבר המפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אלא חייב להודיעם מלהוכיחם..... שנא

- יב. אופן אמירת תוכחה לרבים וליחיד.....שנא
- יג. מצות התוכחה אפשר לקיים גם אחר מותו על ידי חיבור ספרים.....שנב
- יד. הוכיח תוכיח את עמיתך - מצות תוכחה כהלכתה.....שנג
- טו. המוכיח מקיים גם מצות צדקה וחסד בזה שמציל נפש חבירו מרדת שחת.....שנג
- טז. חובה על כל אחד מישראל להוכיח את חבירו - מפני שכל ישראל ערבים - תפלה מיוחדת למי שנמנע מלהוכיח.....שנד
- יז. יש לקבל תוכחה מכל אדם גם מקטן ממנו.....שנד
- יח. צריך להביט על עצם דברי התוכחה הנולד מהמוכיח ולא על המדבר.....שנה
- יט. אל יאמר המוכיח כי קטן הוא וחייב לכבד את הגדול ואיך אוכיחו.....שנה
- כ. עצם התוכחה בא מחמת אהבה לכן סמכה תורה ללא תשנא.....שנו
- כא. ישוב סתירת חז"ל בעון חורבן ירושלים - מי שאינו מוכיח חבירו שונאו.....שנו
- כב. התוכחה מועילה רק לאדם שיש לו עוד זיק אמונה בקרבנו.....שנו
- כג. לאנשים שרק אינם כופרים חובה לומר תוכחה.....שנו
- כד. אסור בראשונה להוכיח חבירו ברבים מפני שמביישו.....שנו
- כה. אופן וצורת התוכחה.....שנו
- כו. הוכח חברך, על ידי שתאמר לו תוכיח את עמיתך - על עבירה פלונית.....שנה

- כז. צורת המוסר והתוכחה של האוילים - איולת, לא תועיל מאומה. שנת
- כח. אמרות והנהגות בתוכחה. שנת
- כט. כשברי לך שאין לך כל רגש של שנאה אז תוכיח. שנת
- ל. המוכיח מחויב לשתף עצמו גם כן בתוכחה שמוכיח לאחרים - מפני שראה חבירו חוטא בחטא זה - שייך גם לו שנט
- לא. קודם שמוכיח אחרים יוכיח את עצמו, הוכח עצמך, ואחר כך תוכיח את עמיתך - צדיקים מוכיחים את עצמם, וכל שומע לוקח מוסר לעצמו. שנת
- לב. כשיש צורך בתוכחה נראה שהמוכיח עצמו לקוי באותו עון, ולכן "לא תשא רק "עליו חטא" אלא גם לעצמך יש צורך בתוכחה זו. שם
- לג. הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: (י"ט י"ז), החיוב להוכיח גם אדם רשע ולא יפחד שמא יענש מפני שלא קיבל תוכחתו מאחר ואינו יודע אם לא יקבל. שם
- לד. מי ששב על חטאו מוחלין לכל העולם כולו על הערבות הגם שלא הוכיחו. שם
- לה. הוכח תוכיח את עמיתך - הגאון הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע דורש מהגה"ק רבי הילל מקאלאמיא זי"ע שיגיד לו דברי מוסר ותוכחה. שם
- לו. איך יהי' דברי התוכחה. שם
- לז. הוכיח תוכיח את עצמך יחד עם עמיתך. שם
- לח. מי שאינו מקבל תוכחת אחרים - גם תוכחתו לא תתקבל. שם

ועונש

תוכן

שכר

שמ

לט. לא ימנע עצמו מלהוכיח שמה לא ישמע לו ויעברו על לאו
וערפכם לא תקשו עוד ויענשו על ידו, כי מיד שהחכם
יושב ודורש אכפר לעוונותיהם ולא תשא עליו חטא..... שסד

מ. מי שמוכיח העם כדי שיקבל טובת הנאה אינו יכול
להשפיע..... שסה

מא. מדוע אנו מתייחסים אחר אברהם ולא אחר נח - נח לא
דאג לאנושות לכן לא העלה על דעתו שאפשר לבטל
גזירת המבול - אברהם הקנה לעולם מידות מוסר ודעת
השם..... שסו

מב. החיוב והצורך לדאוג לאנשי דורו..... שסז



פרק נ"ג

שער הגלגולים

בו יבואר גודל עניני גלגולים

מה' מצעדי גבר כוננו

מעשה באלמנה עניה שהתפרנסה מהחזקת קרעטשמע ("מקום בו אוכלים עוברי אורח") את המקום שכרה מן הפריץ אשר לו שלמה את דמי השכירות מדי שנה בשנה. פעם שכנע יהודי אחד את הפריץ להשכיר לו את המקום. מכיון שהוסיף על דמי השכירות ניתנה לו הזכות להחזיק את הבית מרוזח ובכך נישל את האלמנה מפרנסתה. הלכה האשה ותבעה אותו לדין תורה לפני הרב, אלא שהאיש סרב ולא הגיע.

משנודע לאשה כי האיש הוא אחד מחסידיו של הרבי הקדוש ר' שר שלום מבעלז, בקשה מרב העירה לכתוב מכתב אל הרבי ובו יבקש ממנו כי יצוה על מסיג סבולה ללכת עמה לדין תורה. הרב נאות לבקשתה ונתן לה את המכתב. למרבה השתוממותה, לא התיחס הרבי למכתבו של הרב ואף לא שם ליבו לבקשתה. בפחי נפש שבה האשה לביתה ומהרה לספר לרב את הדבר, הרב לא הבין על מה ולמה התנהג כך הרבי ואף כעס עליו בטענה כי בודאי מחניף אותו איש לרבי ולכן אין הוא רוצה לפגוע בו.

זמן מה לאחר מכן, נחם הרב על מחשבתו הרעה ועל דבריו נגד קדוש ישראל והחליט לנסוע אליו, להצטדק לפניו ולבקש את סליחתו. משהגיע אל הצדיק מבעלז אמר לו הלה:

"אין לי כל טינה בליבי עליו, אך ידע נא מר כי לפני חנף לא יבוא. החרשתי מפני שידוע אני שהצדק הוא עם האיש אשר עליו תביעתה של האשה. שכן אביו זקנו של האיש החזיק את הקרעטשמע לפני זמן רב. פעם בא אבי בעלה המת של האשה, הוסיף על דמי השכירות ונטל את העסק מידו. עקב כך, מחמת צערו ועוניו עזב בעל הקרעטשמע הקודם את המקום יחד עם בני משפחתו ועקבותיו לא נודעו, וכידוע מה' מצעדי גבר כוננו, נתגלגל הדבר עד שהאיש הזה, נכדו של בעל הקרעטשמע הצליח לשכור את העסק שכבר היה מכבר בחזקת אבותיו. לפיכך ראוי לו העסק בדין ואיך אפשר להוציאו מידו. אם ירצה מר" סיים הצדיק מבעלז את ספורו "יוכל לעשות חקירה ודרישה בענין". הרב חזר לביתו, חקר ודרש בענין ומצא כי דברי הצדיק נכונים, הוא לא החסיר דבר מכל אשר אירע באמת.

(סיפורי חסידים ח"א)

מעשה באחד שבא בגלגול

על שרצה להכשיל את אחד באשת איש

שני סוחרים יהודים לקחו להם שותף שלישי. האחד היה רבי עזריאל, אחיו של הצדיק רבי יוסלי מטומשוב, והשני רבי אנשיל, שוחט ובודק באותה עיר. שניהם עסקו במסחר נוצות ועורות עגלים. רבי ישראל קנה סחורה ברוסיה ורבי אנשיל קנה סחורה בגליציה. מכיון שממונם לא הספיק להם, לקחו להם כשותף שלישי את רבי אלעזר בנו של הצדיק ר' שלום מבעלזא. ר' אלעזר היה בעל רכוש והוא הסכים לשותפות בתנאי שירכזו בידו את כל כספי הפדיון והוא אשר ירשום כל הוצאה והכנסה בספרי החשבונות. משהגיעו להסכם נכנסה השותפות לתקפה והמסחר התנהל כשורה.

לימים באו שני השותפים הראשונים אל ר' אלעזר ובקשו ממנו שתן להם את חשבון רווחיהם. להתעתם, סרב ר' אלעזר ואף לא נמק את סבת סרובו. הלכו השותפים אל

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שמג

אביו, מרן ר' שלום, והתלוננו בפניו על בנו. אמר להם הצדיק: "אביו אני ופסול אם כן לדון בענין זה שלכם". "אף על פי כן נאמן כ"ק עלינו" אמרו השניים והוסיפו: "סמוכים ובטוחים אנו שלא יטה הדין בשביל בנו". הרבי עמד בסרובו לדון בענינם באמרו: אין לי פנאי כעת, זמן מנחה עכשיו ואיני פנוי לשמוע טענת בעלי דינים, אך מוכן אני לספר לכם מעשה שהיה:

בעיר אחת גרו שני אחים - פתח מרן בספורו - אחד עשיר ואחד עני, לעשיר היתה בת שהגיעה לפרקה ולעני - בחור ירא שמים, אשר התנהג בחסידות ושמו "ישראל". שידוכים רבים הציעו לעשיר אך אף אחד מהם לא היה לשביעות רצונו. ראו השדכנים שבררן גדול הוא ואמרו לו: "הלא עשיר אתה, למה לך לבקש שידוך מעיר אחרת למה לך להכניס לביתך בחור שאינך מכיר הלא בן אחיך הוא בחור מופלג בתורה ויראת שמים, האם לא מוטב שתתקשר עמו " נכנסו הדדברים בליבו והוא הסכים לשידוך. שני האחים השתדכו ביניהם ונראה היה שהכל בא על מקומו בשלום. אלא שבמשך הזמן סר חינו של הבחור מעיני אשתו והוריה והוא לא מצא את מקומו ביניהם. באחד הימים עלה בדעתו להסתלק מביתו ומעירו ולחיות חיי שלווה בעיר אחרת. באין רואים הסתלק מביתו, יצא מהעיר והגיע לעיר אחת שבה גרו חסידים של הבעל שם טוב. מכיון שהיה תלמיד חכם, נעשה מלמד אצל אחד מתלמידי הבעל שם טוב. פעם, כשנסע החסיד אל רבו, בקש ממנו ר' ישראל כי יזכירו לפני רבו לטובה, שלא יצטרך עוד להיות נע ונד. כשחזר החסיד לביתו אמר לו: "הזכרתי אותך לפני הרבי, וכאשר שמע את שמך צוה עלי לחזור מיד ולהגיד לך, שתארוז מיד את חפציך ותחזור לביתך מבלי להתעכב אף לרגע. הרבי גם שלח לך איתי שני מטבעות כסף, שיהיו לך לעזר לעת מצוא." הפקודה אשר נשלחה אליו,

שמד שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

הפתיעה את ר' ישראל שלא הבין כלל לשם מה עליו לחזור למקום שנוא עליו.

משהביע את תמיהתו אמר לו החסיד: "הרבי צוה כך מן הסתם יש לו סבה כמוסה עמו, הרבי אמר את מה שאמר לאחר שבדק אחרי שורש נשמתך, הוא גם הוסיף כי הדבר כרוך באיסור אשת איש שעליו יש עונש מיתה". מה שייד כאן איסור אשת איש שאל ר' ישראל. "אינני יודע" השיב החסיד. "אין מהרהרים אחרי דברי הרבי, חזקה עליו שהוא יודע מה שהוא דובר". "אינני מבין דבר, אשת איש כרת למה עלי לעזוב מקום זה" מלמל ר' ישראל בחוסר שביעות רצון בולט. "גם אנו לא מבינים, אך אין לנו ספק כי יש דברים בגו" אמר החסיד. מאחר שהפצירו בו לעשות את הדבר גילה להם ר' ישראל כי אין כי אין פרוטה בכיסו להוצאות הדרך. לפיכך שכרו החסידים שבעיר כרכרה עבורו נתנו לו סכום כסף והאיצו בו לנסוע מיד לביתו.

תלאות אין קץ עברו על ר' ישראל בחזרה לביתו. הכרכרה השתרכה בעצלתיים על פני דרכים בלתי סלולות והוא ישב עליה עצוב ומכונס בתוך עצמו. הוא לא דבר עם איש כל הדרך, שכן מחשבותיו לא נתנו לו מנוח. אין זאת כי אם נפלתי לתוך חבורה של חסידים אשר החליטו להתנכל לחיי, אמר בליבו, היות וראו בי "מתנגד", בדו מליבם כל מיני מעשיות שלא היו ולא נבראו כדי לסלקני. וכי מאין מכיר אותי הרבי שלהפם. היתכן שכאשר רק שמע את שמי ושם עירי נודע לו מיד על מה שקרה עמי לסני בואי לכאן מה כאן ענין שורש נשמה שעליו דברו אין זאת כי אם חפצו לסלקני מעירם, ולכן בדו מליבם את הספור של "אשת אישי" ואיסור כרת", הוסיף ר' ישראל להגיד לעצמו ובלב כבד המשיך בדרכו.

זמן קצר לאחר שר' ישראל עזב את ביתו התחרטה אשתו על הסבל שגרמה לו שבעטיו נאלץ בעלה להסתלק מביתו

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שמה

ומעירו. צער רב הצטערה על אשר קרה אך את הנעשה אין להשיב. לימים הגיע אל העיר דרשן אחד איש רע לב ושוחר מדון ומששמע על העגונה שהיא בת לעשיר מופלג התעוררה תאות הכסף בליבו. הדרשן היה עני חסר כל ולו בן מופלג בתורה, הנה ההזדמנות להשיאו לבת איש עשיר, אמר בליבו וטכס עצה כיצד להגשים את רצונו. לאחר שמצא עצה הלך אל העשיר ואמר לו: "ראיתי בצערך ובצער בתך העגונה ובידי לעזור לכם. נוסע אני לפרנסתי מעיר לעיר, אתענין ואדרוש על חתנדשנעלם ומשאמצאנו אוציא ממנו גט פיטורין עבור בתך". העשיר שמח מאוד ואמר: "אם יעלה בידך להביא גט פיטורין לביתי אשלם לך כסף רב שכר טרחתך".

הלך הדרשן והציע לאיש אחד, רשע כמותו בשם ישראל, שיתחזה לחתן הנעלם ויעשה עצמו כנותן גט פיטורין לאשה שאף פעם לא הכירה. לאחר שהגיע עמו להסכם, בא הדרשן לפני בית דין וספר להם כי בעיר פלונית גרה אשה עגונה שבעלה נמצא כאן בעירם של הדיינים ובקש מהם שיזמינו אותו לפניהם ויכריחוהו לתת גט לאשתו. הוא נקב בשמו של האיש והדיינים הזמינוהו לפניהם. "מה שמך" שאלוהו. "ישראל" השיב האיש. אך משהוכיחוהו על שעז את אשתו עגונה, החליט משום מה להגיד את האמת והכחיש כל קשר בינו לבין האשה העגונה. הדרשן שנכת במקום התכעס מאוד סטר לאיש על לחיו וצעק: "רשע! למה אתה משקר הודה מיד על האמת!" האיש ניסה לעמוד על דעתו ואף ספר לדיינים על המזימה שרקם הדרשן יחד איתו, אלא שהדיינים לא שמעו אליו. כשמהר הדרשן והביא שני אנשים אוהבי בצע והם העידו לטובתו ולרעת אותו האיש שנתפס, אלצו הדיינים את האיש להודות שהוא אותו ישראל שעזב את אשתו ונעלם, הם גם הצליחו להוציא ממנו גט פיטורין ומסרוהו לדרשן,

שמו שר האזינו - פרק נ"ג ועונש

שקבלו בשמחה כדי להרויח את הכסף שהובטח לו מהעשיר כאשר יביא את הגט לביתו.

העשיר שמח מאוד לקראתו ושאלו מה חפצו כשר טרחה. אז עלה בדעתו של הדרשן לוותר על הכסף ולבקש במקום זאת להשיא את בנו לבת העשיר. לאחר שהעשיר ראה את הבחור ואף האשה ראתה אותו קבעו המחותרים את מועד החתונה.

שני ימים לפני המועד שבו נקבעה חתונת אשתו, הגיע ר' ישראל בעלה אל עירו. בצעדים כושלים הלך אל ביתו כשהוא עדיין תוהה למה ולשם מה שלחו הבעל שם טוב חזרה בדחיפות כה גדולה. בלב פועם מהתרגשות בדפיקות לב מועצות הסתובב סביב ביתו ולא העז להכנס. כשהציץ פנימה ראה בביתו אנשים שלא הכירם. אזר עוז ונכנס. "את מי אתה מחפש" שאלוהו" את אשתו של ר' ישראל" ענה. "את אשתו" ותמהו הלא איננה כבר אשתו. הוא גרש אותה כדת וכדין ובעוד יומיים עומדת היא להנשא לאיש אחר."

לשמע הדברים נחרד ר' ישראל עד עמקי נשמתו. בבת אחת הבין למה התכוון הבעל שם טוב הקדוש באומרו: "אשת איש" "אסור כרת". מילה לא היתה בפיו לאותם אנשים זרים, כנשוך נחש התפרץ ונמלט מהבית. מה יעשה עכשיו כיצד יציל את אשתו מן האיסור הנורא חשב בבהלה גדולה. עוברים ושבים שנתקל בהם שוחחו על חתונת בת העשיר ההולכת וקרבה ובו לא היה העוז לזעוק זעקה גדולה ומרה.

חובה עליו לפעול מיד, החליט ר' ישראל. הלך אל ראש שופטי העיר וספר לו את קורותיו. הוציא מכיסו את שני המטבעות שקבל מאת הבעל שם טוב בשעתו ומסרם לשופט ובקש את עזרתו. השופט האמין לו. "יודע אני שהצדק

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שמז

עמד" אמר לו "מכיר אני אותך ואפילו זוכר אני את יום חתונתך. אני אשתדל למענך ובינתיים עליך להסתתר עד אשר אשלח לקרוא לך."

משיצא ר' ישראל, שלח השופט לקרוא לעשיר ואסר עליו להעמיד את החופה בלעדיו. העשיר לא שמע לו והעמיד את החופה. ברגע האחרון ממש, הגיע השופט למקום בלווית שוטרים סטר לחתן ולאביו וצוה לשוטרים להוביל את השניים לבית הסוהר. לאחר מכן קרא לר' ישראל העמידו מול הדרשן ושאלו בקול רם: "האם שלחת גט פיטורין לאשתך על ידי דרשן זה?" - "לא היו דברים מעולם. איני מכיר איש זה, ולא היה לי שיג ושיח איתו מעולם". ענה ר' ישראל. אז ספר ר' ישראל את קורותיו בפני כל הנוכחים, וכיצד זה פקד עליו הבעל שם טוב הקדוש למהר לשוב לביתו כדי להציל מאיסור כרת, בלית ברירה סיפר הדרשן כיצד השיג את הגט פיטורין במרמה. החתונה האסורה לא התקימה. ר' ישראל שב לגור עם אשתו ומאז חיו בשלום ובשלוה.

עד כאן הסיפור, סיים מרן רבי שלום מבעלזא את דבריו והוסיף: "אתם, ר' אנשיל ור' עזריאל באתם בטענה על בני ר' אלעזר, שאינו רוצה כביכול, לתת לכם את חלקכם ברווחים. ובכן, בני לוקח משלו כעת הוא לוקח את המגיע לו עבור הבזיונות והצער שסבל מכם בזמן היותו נע ונד. כי אותו ר' ישראל הוא בני ר' אלעזר ומשלו הוא לוקח".

(אדמור"י בעלז ח"א)

מעלת וחיוב מצות תוכחה מספר פלא יועץ

חיוב מצות תוכחה מוטל על כל אחד ואחד מישראל
יותר מעל רב העיר

תוכחה היא אחת מרמ"ח מצוות עשה, דכתיב (ויקרא יט יז)
"הוכח תוכח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

שמח שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

וזאת המצוה מוטלת על כל ישראל, לא כמו שסוברים רבים מעמי הארץ שלא ניתנה מצוה זו אלא למי שהוא חכם העיר, לא כן הדבר, אלא כל בר ישראל חייב להוכיח את חברו בראותו שעובר עבירה או שנמנע מלקיים מצוה. ויותר יגדל החיוב על שאר עמא, שדבריהם עושים פירות יותר מדברי החכם, שאם יוכיחנו החכם, יאמרו הוא חכם, הוא חסיד ומי יוכל לעשות כמעשהו, אם היינו כולנו כמותו, היה בא המשיח, כאלו ביאת המשיח הוא דבר בלתי אפשר על ידינו. ועוד, שהחכם אינו מצוי תדיר אצל עמי-הארץ ואינו רואה במעשיהם, לא כן חברו הרגיל אצלו, וכאשר יוכיחם ויאמר להם: אל נא אחי תרעו, וגם לי לב כמוכם לעשות כמעשיכם, אך חוששני לי מחטאת, כי האלוקים יביא במשפט על כל, למה לא נחוס על כבוד קוננו ונהיה מאותם שנאמר עליהם (משלי יז כה) "כעס לאביו בן כסיל, וממר ליולדתו", ולמה לא נחוס על נפשנו ונהיה מאבדים עצמנו לדעת, כזאת וכזאת ידבר איש אל רעהו ודבריו עושים פירות. (פלא יועץ).

החכם הכולל שנפשו רחבה עליו, יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש בדרשותיו

פעם אחת היינו מסובין בבית המגיד זלה"ה ונאספו הרבה גוונים אנשים זקנים עם נערים ופתח פיו לדבר ד"ת והזכיר משל ארז"ל מי שהיו לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקנה הזקנה מלקטת שחורים וילדה מלקטת לבנים ונמצא קרח מכאן ומכאן כך הענין בד"ת כי ארז"ל התורה ניתנה באש שחורה ע"ג אש לבנה ואש שחורה רומז לדיבורי יראה וכדומה מדברי מוסרים הנוגע לנערים אשר לא עמדו עדיין בסוד ה' וצריכין להפחידם בענייני יראות מרצועה בישא ואש לבנה רומז לעניני אהבה ורמזים וסודות התורה הנוגע דייקא לאנשים משכילים להבינם טוב טעם השגת הבורא ית' במושכלות, וכיון שבאין לדרוש פני הרב הרבה גוונים בני אדם,

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שמט

אלו מושכין ושואלין את הרב מענין יראות הכינוי לאש שחורה, ואלו מושכין מענייני אהבות, נמצא קרח מכאן ומכאן, ואין לו פה להשיב כענין אא"כ מי שהוא חכם הכולל ונפשו רחבה עליו, ויש לו התפשטות הדעת יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש, וכ"א ואחד לפי ערכו ותבונתו, יכול להמציא מרגוע לנפשו בדרוש כוונת הרב הנוגע לבחי' עבודתו. **וע"ש עוד שהאריך בענין שצריכין לקבל מוסר מכל אדם וכו'.** (פרשת דברים).

כל ישראל ערבים זה לזה מי שרואה חבירו עובר עבירה ואינו מוכיחו, כאילו הוא עשאה ונענש תחילה

וידוע שכל ישראל ערבים זה לזה כדכתיב (ויקרא כו לו) "וכשלו איש באחיו" איש בעוון אחיו, ובהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק צב.) [קוף הגדל אצל הכרוב, כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו, כלומר שכני רשע לוקין עמו], ואמרו רבותינו זכרונום לברכה (עיין שבת נד:) שמי שרואה את חברו עובר עבירה ואינו מוכיחו על פניו, מעלה עליו הכתוב כאלו הוא עשאה, והוא נענש תחלה, כמו שמצינו (שבת נה.) בחורבן בית-המקדש דכתיב (יחזקאל טו) ממקדשי תחלו; ואף על פי שאמר הקדוש ברוך הוא: גלוי וידוע לפני שלא היו מקבלים מהם קטרגה מדת הדין ואמרה: אם לפניך גלוי, לפניהם מי גלוי, ונגזרה עליהם מיתה אף שקיימו את התורה מאל"ף ועד ת"י. (פלא יועץ תוכחה).

מי שלא הוכיח את חבירו ומת בעון ההוא חשוב כאילו הרגו

ובספר חסידים (סימן קנג) כתב, שמי שעובר עבירה ולא הוכיחו חברו ומת בה, חשוב כאלו הרגו, ואת דמו יבקש הקדוש ברוך הוא מידו, ואם הוכיחו ולא שמע בקולו, **מה כתיב עליו** (יחזקאל ג יט) **"ואתה כי הזהרת רשע..** הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת". **ואמרו** (ספר חסידים סימן ה) **שהמוכיח חברו ולא שמע בקולו, נוטל זכותיו ממנו.** (פלא יועץ).

ההבדל שבין מחאה שהחיוב הוא רק על ראשי הקהל לבין תוכחה שהחיוב על כל אחד ואחד

והנה מה שאמרו (שבת נד:) מי שיש בידו למחות באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו; באנשי ביתו, נתפס על אנשי ביתו, משמע שאין הדבר אמור לכל, אלא למי שיש בידו למחות. וכן אמרו על פסוק (דברים א יג) "ואשימם בראשיכם" "ואשמם" כתיב, שאשם הקהל נתון על ראשי הקהל (דברים רבה א. י) היינו לענין מחאה, דתוכחה לחוד ומחאה לחוד, דתוכחה בדברים, ומחאה בשוטים ומקלות, שזה אינו ביד כל אדם, אלא כל איש שורר בביתו, וראשי הקהלות מושלים על קהלתם, ויש לאל-ל ידם לשבר מלתעות רשע עליהם מוטלת חובת מחאה, אבל חיוב תוכחה הוא דבר השוה לכל נפש. (פלא יועץ תוכחה).

אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה,

כי יפקוד השם על מצות התוכחה - מה נענה ומה נאמר.

והן בעון גברה חנופה ואין בדור זה מי שיוכיח, ובפרט לאיש מכובד, אם רואה אותו עובר על דברי תורה, הוא בוש וירא לגשת ולומר לו: מדוע אתה עובר את מצות המלך, מלכו של עולם? וכובש פניו בקרקע ועושה עצמו אשר לא ראה ואשר לא ידע; אוי לנו מיום-הדין ומיום התוכחה, **כי יפקד השם על מצות התוכחה מה נענה ומה נאמר? כי יאמר, על כבוד הקפדת הרבה, ומה גם על כבוד אביך ואמך היית מקפיד הרבה, שאם היית רואה איש מכה אביך ואמך או מקלל אותם, היית יוצא לקראת נשק ויורד עמו עד לחייו, ולמה לא תקפיד על כבוד שמים בראותך איש עובר עבירה שהוא מיקל בכבוד שמים, וגורם צער וכעס ופגם, ונרגן מפריד אלוף, וכחנה רעות רבות, ואין איש שם על לב, הלואי שלא יהא שמח לאיד בתקלת חברו, כדי שיהא הוא נכבד וחברו נבזה. ויש שאין מוכיח מפני שאין בדור הזה מי שיקבל תוכחה, שאם ירצה**

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שנא

איזה איש להוכיח לאנשים שכמותו, יתלוצצו עליו הליצנים ויאמרו: מי שמך לאיש שר ושופט ומוכיח, ומחרפים אותו ומבזים אותו, ולאנשים כאלה, מצוה שלא להוכיחם, שהרי אמרו (יבמות סה): "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע", ואיסורא נמי איכא להוכיחם, דכתיב (משלי ט ח) "אל תוכח לץ"; אבל לא יוכל אדם לומר, קים לי בגויהו שאינם שומעים או שהם ליצנים, כי ה' יראה ללבב, ואם לפני גלוי, לפנינו מי גלוי? אם לא שברור כשמש שאינו חושש על האיסורים, ולא ישמע לקול מלחשים, שאז אמרו (ביצה ל) "מוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים". וזהו דוקא כשאין יודעים שהוא חטא, דהוה להו שוגגים, אבל אם יודעים שהוא חטא ועוברים עליו, יוכיחם על פניהם, אולי ישובו מדרכם הרעה, דלא שייך לומר, מוטב יהיו שוגגים.

(פלא יועץ תוכחה)

בדבר המפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אלא חייב להודיעם מלהוכיחם

ומיהו לדבר טוב נמי יש גבול, שאף בתוכחה לא ירבה כל-כך בדברים אם חושש שלא יקבלו, שהרי אהרן נענש על שהיה נוטל את העגל ושוחטו לפניהם, ומראה להם שאין בו ממש (ויקרא רבה רפ"ז), באופן שעשאים פושעים. וכן כתבו (או"ח סי' תרח ס"ב) שבציבור לא יוכיח אלא פעם אחת, ובצבור לא שייך מוטב שיהיו שוגגין, שידבר למאה, ואם לא, לאחד. ובדבר המפורש איסורו בתורה לא אמרינן מוטב יהיו שוגגין, אלא חייב להודיעם ולהוכיחם. (פלא יועץ תוכחה).

אופן אמירת תוכחה לרבים וליחיד

צריך זהירות באופן התוכחה שלא ישא עליו חטא, דהיינו שלא ילבין פני חברו, ולא ידבר אליו קשות באופן שיביא לידי מחלוקת וקטטה ושנאה ותחרות, אלא לשון רכה

שנב שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

תשבר גרם, בסתר. ומה מאד צריכים להזהר הדרשנים שלא לנגוע בכבוד הבריות, ושלא להזכיר חטא שעשה איזה פרטי בתוך דרושם, כי דם יחשב לדרשן ההוא, דם שפך, אלא גם כשיוכיח על עבירות שדשו בהם רבים, יכלל עצמו עמהם ויאמר: נחנו פשענו ומרינו וכדומה. וכשיוכיח לאיזה פרטי, יכבדהו וינשאהו תחלה כדי שיקבל התוכחה, וזה פרשו המפרשים פירוש הכתוב (משלי ט ח) "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך", שאל יוכח בלשון "לץ" לומר לו, אתה לץ רשע למה תעשה כך וכך, אלא יאמר, אתה חכם, איש טוב, משבח ומפאר, ולא נאה לך מעשים כאלה, תזור בך כדי שתהיה שלם בכל ויהללו בשערים מעשיך. ואם לא יקבל ברכות ולא ישוב מדרכו הרעה, ידבר קשות ויוסיף, עד להכותו, אם יש בידו למחות. והיותר טוב למי שהוא דרשן, שכשרואה שיש בני-אדם פרוצים באיזה דבר, יבקש לדרוש בספר על אותו ענין, או בעמדו בקהל אנשים יגלגל הדברים להודיע האיסור שיש בדבר ההוא וחומר שבו, השומע ישמע והחדל יחדל. (פלא יועץ תוכחה).

מצות התוכחה אפשר לקיים גם אחר מותו על ידי חיבור ספרים

ומצוה זו יכול האדם לקיים אף כי אחרי מותו לרוב דורות אם חננו השם דעת, יכתוב בספר דינים ומוסר השכל. ואף כי רבו הספרים כאלה ותורה מונחת בקרן זוית, אין דורש ואין מבקש כי אם השרידים, אף-על-פי-כן הוא יעשה ויכתוב תורתו, אולי ברוב הימים המצא ימצא שיטול ספרו בידו ויעשו לו דבריו פירות, ויבנה גם הוא ממנו ויהיו שפתותיו דובבות בקבר. ועל-כן מה טוב ומה נעים לסדר ספר מדינים ומוסר ללועזים בלעז, כי הן רבים עתה עם-הארץ, ויותר מועיל ומזכה לנפשו בעשות ספרים כאלה, מעשות ספרים בפלפולים וחדודים ודרושים, אשר ספרים כאלה רבו והם מגוללים

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שנג

בעפר, עש יאכלם, כי הספרים רבים והלומדים מועטים, ומסתפקים בספרי התלמוד ופוסקים, ומפרשים ראשונים וקצורי דינים, הלואי שיספיק לנו הזמן ללמוד אותם כתיקונם, אבל למוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.
(פלא יועץ תוכחה).

הוכיח תוכיח את עמיתך - מצות תוכחה כהלכתה

דיני ודרכי התוכחה מספר נועם המצות מצוה רל"ט, וז"ל:

מצות עשה להוכיח להחוטא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, ואמרו רז"ל הוכח תוכיח אפילו ק' פעמים, יכול אף לבייש אותו ברבים, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

על כן מתחלה ראוי להוכיחו בסתר ובלשון רכה ודברי נחת כדי שלא יתבייש, אבל אם לא יחזור ממעשיו הרעים, מכלימין אותו ברבים, ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו עד שיחזור למוטב, וחייב להוכיחו עד שישמע לו, או עד שיכהו ויאמר אינני רוצה לשמוע, ואפילו קטן לגדול חייב להוכיחו, **וכל שבידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון הזה**, אבל אם רואה כי בודאי לא ישמע לו, ע"ז אמרו רז"ל (יבמות סה:): כשם שמצוה לאמר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע, **אבל כל זמן שיש ספק אולי ישמע** ויקבל דבריו מחויב הוא להוכיחו, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקיבות.

(מ"ה)

המוכיח מקיים גם מצות צדקה וחסד בזה שמציל נפש חבירו מרדת שחת

הנה במצות התוכחה לבד כי היא בעצמה מצוה גדולה, עוד מקיים בזה מצות צדקה וחסד, אשר יעשה עם חבירו, כי יציל את נפשו מרדת שחת, ונוכל ללמוד זאת מקל וחומר ומה אם יתן לעני פרוסת לחם, אשר זאת הוא רק לחיי שעה

שנד שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

נחשבת לצדקה, כל שכן אם יתן לרעהו לחם שמים, ותוכחת חיים הנצחיים, בודאי אין לשער את גודל המצוה ורוב הצדקה אשר יעשה בזה עם רעהו.

וזה שמשבח הכתוב את משה רבינו עה"ש. (דברים לג) צדקת ה' עשה, כלומר צדקה מדברים הנוגעים לה', עשה עם ישראל, כי הוכיחם תמיד ולמדם תורת השם יתברך.

חובה על כל אחד מישראל להוכיח את חברו - מפני שכל ישראל ערבים - תפלה מיוחדת למי שנמנע מלהוכיח

אם לא הוכיח ובאמת חיוב גדול מוטל על כל אחד, להוכיח את חברו, אם רואה שיעשה דבר שאינו הגון, יען כי כל ישראל ערבים זה בזה, וזה שאנו אומרים, אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך, ואחר כך אומרים אבינו מלכינו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו, ולכאורה הכל אחד הוא, ומפרשים דתחלה אנו מבקשים שימחול הקדוש ברוך הוא על הפשעים וחטאים שעשינו בעצמינו, ואחר כך מבקשים אנתנו שימחוק הקדוש ברוך הוא השטרי חובות מחמת הערבות מהעבירות של אחרים, שמנענו מלהוכיחם, וזה שאמר הכתוב, ולא תשא עליו חטא, אם תמנע מלהוכיח אותו, תשא גם אתה החטא אשר עשה רעך, ע"כ תוכיח אותו ואז לא תשא אתה החטא רק הוא לבדו.

יש לקבל תוכחה מכל אדם גם מקטן ממנו

ובאמת צריך האדם לקבל תוכחה אף מן הקטן ממנו, כמאמרם ז"ל איזה חכם הלומד מן כל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי, כלומר דאם הי אומר לי דברים היוצאים מעצמו, אז הייתי צריך לידע מי הוא זה אשר אשמע בקולו, אבל אחרי אשר עדותיך ישיחו לי, מהתנה"ק אז נמי מחויב אני לקבלם אף ממאן דהוא, כמו אם יובא אגרת פקודה מאת המלך ע"י בית הרצים (פאסט). והשר

שכר האזינו - פרק נ"ג **ועונש** **שנה**

של בית הרצים ישלח הפקודה על ידי איש פשוט, האם בעבור זה לא יקובל פקודת המלך.

וכן אם הרופא בעצמו חולה האם לא יקובל הרפואות שלו בעבור זה.

הלא מן תולעים קטנים ממציאים משי.

צריך להביט על עצם דברי התוכחה הנולד מהמוכיח ולא על המדבר

ובזה מפרשים מאמרם ז"ל, איזהו חכם הרואה את הנולד, כלומר שלא יביט על האיש המוליד את התוכחה, רק רואה הוא את הנולד, היינו **התוכחה בעצמה הנולד מהאיש המדבר**.

וזה כונת הכתוב אם תבקשנה ככסף שנמצא תחת האדמה בין רגבי עפר, ובכל זאת לא תבזה את הכסף מחמת זה, כן אם תבקש דברי תורה ותוכחה גם ממקום שפל אז תבין יראת ה'.

אל יאמר המוכיח כי קטן הוא וחייב לכבד את הגדול ואיך אוכיחו

אך אולי יאמר הקטן הלא מחויב אנכי לכבד את הגדול ממני, ואיך אוכיח אותו שהוא נגד כבודו, ע"כ מרמז הכתוב ולא תשא עליו חטא, כלומר אף שחייב אתה לתן לו כבוד, **בכל זאת אם תראה בו דבר שאינו הגון מחויב אתה להוכיחו, ולא תשא עליו חטא מה שלא חלקת לו כבוד והוכחת אותו**, שנאמר אין עצה ואין תבונה לנגד ה' ואמרו רז"ל (ברכות יט.) כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, ואפילו תלמיד לרב צריך להוכיחו.

שנו שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

עצם התוכחה בא מחמת אהבה לכן סמכה תורה ללא תשנא

והטעם שסמכה התורה"ק מצות תוכחה להלאו דלא תשנא את אחיך, יען כי באמת התוכחה בא רק מחמת אהבה שיאהב את חבירו, ע"כ יחמול עליו להציל את נפשו מדינו של גיהנם, אבל אם ישנא אותו לא יוכיח לו, כי מה איכפת לו אם השונא שלו יענש מן השמים.

**ישוב סתירת חז"ל בעון חורבן ירושלים -
מי שאינו מוכיח חבירו שונאו**

ובזה מתרצים שני מאמרי חז"ל הנראים כסותרים זה את זה, כי בשבת קי"ט. אמרו לא תרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, וביומא ט. אמרו שחרבה בשביל שנאת חנם, אך באמת הכל אחד הוא, כי ע"י שנאת חנם אשר השתורר אצלם, לא הוכיחו איש את רעהו כנ"ל ע"כ חרבה ירושלים.

התוכחה מועילה רק לאדם שיש לו עוד זיק אמונה בקרבו

אך למי יועיל תוכחה רק להאדם אשר יש לו עוד זיק אמונה בקרבו, אך יעשה לפעמים עבירה מחמת התאוה או ההרגל הרע, אבל מי שכבה אצלו כבר רשפי האמונה, ויש לו דעות כוזבות, לאיש כזה לא יועיל לו שום תוכחה, יען כי התוכחה יש דמיון למפוח, אשר לא יכול לפעול פעולתו רק להגחלים אשר יש בהם עוד ניצוץ אש, אז יועיל המפוח לעלות להב ולעשות אש גדול, אבל אם אין בהם אף ניצוץ אש אחד אז לשוא יהי אף עשרים מפוחים, וע"כ נכתב הלשון **את עמיתך, עם שאתך בתורה ובמצות**, רק התאוה גברה עליו.

לאנשים שרק אינם כופרים חובה לומר תוכחה

ובזה מפרשים הכתוב "כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב", כלומר כמו שהשעירים והרביבים אינם מועילים

אלא לעשבים, אשר עוד לא יבשו לגמרי, אלא יש בהם מעט לחלוחית, אבל לעשבים אשר כבר יבשו לגמרי, אז לא יועיל מאומה המטר והרביבים, **כן התוכחה לא יועיל רק להאנשים אשר יש בהם עוד האמונה ורטיבת התוה"ק**, אבל להכופרים אשר כבר נחשבים כמתים כמאמרם ז"ל (ברכות יח.) רשעים בחייהם קרואים מתים, להם לא יועיל שום תוכחה להחיותם.

על כן אין החיוב להוכיח לאנשים רשעים כאלה, וע"ז רמז הכתוב "ולא תשא עליו חטא", כלומר פעמים לא תשא עליו חטא שלא תסבול את חטאו, אף אם לא תוכיח אותו וזאת דוגמת דרשת חז"ל (ב"מ ל.) על הפסוק והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם.

אסור בראשונה להוכיח חבירו ברבים מפני שמביישו

מצות לא תעשה שלא לבייש את חבירו שנאמר ולא תשא עליו חטא, כלומר לא תוכיח אותו ברבים לבייש אותו, וכ"ש שאסור לבייש שום אדם בחנם, ואמרו חז"ל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב, וכן מי שמכנה שם רע לחבירו עון גדול הוא מאד, והטעם ידוע ומובן כי צער גדול הוא לבריות מזה, על כן צותה התוה"ק לבלי לצער לשום אדם, אלא להתדבק במדות הקדוש ברוך הוא כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו. (החינוך).

אופן וצורת התוכחה

והנה הכתוב מזהיר להאדם אף שיראה כי חבירו עשה דבר רע, ג"כ לא יבייש אותו בתחלה ברבים אלא בצנעה ובדברים רכים, ונתנה התוה"ק עצה שלא יאמר לו למה עשית דבר רע כזה, כי חבירו יכעס עליו ולא יקבל תוכחתו, אלא יעשה עצמו, כמו שלא ראה את המעשה רע אשר עשה חבירו, רק יאמר לו כי ראה שפלוני ופלוני עשה עבירה זו, ואדע כי ממני לא יקבל התוכחה, אך אתה שמכירך בטח יקבל דבריך

שנה **שכר** האזינו - פרק נ"ג **ועונש**

ע"כ תוכיח אותו, כן יאמר לו, וממילא ישים אל לבו ויאמר, הלא עבירה זו עשיתי בעצמי, ואיך לא אבוש להוכיח את חברי, וקרוב לודאי כי יעזוב דרכו הרעה ויעשה תשובה.

**הוכח חברך, על ידי שתאמר לו תוכיח את עמיתך -
על עבירה פלונית**

וזה שהכפיל הכתוב, הוכח תוכיח, כלומר הוכח לחברך בזה האופן. והיינו כי תאמר לו. תוכיח את עמיתך שעשה עבירה פלונית, וממילא יעשה הוא בעצמו תשובה, ומסיים הכתוב ולא תשא עליו חטא, כלומר שלא תטיל עליו החטא, ולאמר לו למה עשית כך וכך, כי בזה תקלקל המטרה כי לא יקבל ממך התוכחה, יען כי יחזיק אותך על ידי זה לשונא.

**צורת המוסר והתוכחה של האוילים -
איולת, לא תועיל מאומה**

ועל זה המליץ החכם מכל אדם (משלי טז) מוסר אוילים אולת, כלומר התוכחה והמוסר של אוילים המיסרים לאחרים, והיינו שמביישים אותם בתוכחתם הוא רק אולת, יען כי לא תועיל מאומה לישר את דרכיהם הרעים, עכ"ל.

אמרות והנהגות בתוכחה

כשברי לך שאין לך כל רגש של שנאה אז תוכיח

לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (יט-יז)

רבי יהודה לייב זצ"ל, המוכיח מפולנאה, מתלמידי הבעש"ט זי"ע, היה מבאר את הכתוב: "לא תשנא את

* רבי יהודה לייב זצ"ל "המוכיח" מפולנאה היה תלמידו המובהק של הבעש"ט ז"ל. והבעש"ט מנה אותו למגיד ומטיף לתורת החסידות מעל במת בית המדרש. לא היתה דעת הבעש"ט נוחה מאלו הדרשנים המוכיחים בימים ההם, שהיו צווחים על עוונות הדור, ומכריזים בקולי קולות על כל נגע ופגם

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שנט

אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא",
ככה:

בראשונה מחוייב המוכיח לבדוק את עצמו היטב, אם אין לו איזו טענה כל שהוא בתוך לבו, כלפי האיש שהוא רוצה להוכיח אותו. התוכחה צריכה לבוא מתוך אהבה ולא מתוך שנאה, ומשום זה מזהירה התורה תחילה את המוכיח: "לא תשנא את אחיך בלבבך", ורק אם ברי לך הדבר שמתוך חדרי לבך אין כל רגש של שנאה לאחיך בן עמך, אז רשאי אתה להוכיח אותו.

המוכיח מחוייב לשתף עצמו גם כן בתוכחה שמוכיח לאחרים - מפני שראה חבירו חוטא בחטא זה - שייך גם לו

ואולם יש עוד תנאי אחד בתוכחה - היה רבי יהודה ליב אומר - "הוכח תוכיח את עמיתך", הוכיח תוכיח עמיתך לא נאמר, אלא את עמיתך, ללמדך כי בשעה שאתה מוכיח עמיתך צריך ומחוייב אתה המוכיח לצרף גם את עצמך בתוכחה זו, "ולא תשא עליו חטא", לא תפיל את החטא עליו בעצמו. אם אתה רואה שחברך חטא, בודאי שגם אתה בעצמך אינך נקי לגמרי מחטא זה. בודאי שותף אתה לו בעבירה זו, אם לא במעשה, לכל הפחות בהרהור ובמחשבה, וצריך אתה המוכיח לשתף גם את עצמך בתוכחת מוסר שלך ולאחרים.

**קודם שמוכיח אחרים יוכיח את עצמו,
הוכח עצמך, ואחר כך תוכיח את עמיתך -
צדיקים מוכיחים את עצמם, וכל שומע לוקח מוסר לעצמו.**

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (יט-יז)

בעם ישראל, ומפרסמים קלונה של אומתנו ברבים, אבל את רבי יהודה לייב, המוכיח מפולאנה, מצא הבעש"ט נאמן לפניו בתור מוכיח. ומסר לו את מפתח ההטפה, לפני ההמונים הרחבים, כדי לקרבם לחסידות.

הרבי ר' זושא זצ"ל, היה דורש מלת "את" עמיתך לרבות, שבטרם אדם בא להוכיח את אחרים יאמר תוכחה לעצמו, מקודם הוכח את עצמך, ואחר כך "תוכיח את עמיתך", וכך היה רבי זושא נוהג, כשהיה רואה אדם מישראל שנמנע לעזור לרעהו, היה מתראה לפניו ומדבר לעצמו: זושא, זושא, למה תחטא? הנה בא אחיך העני לקחת ממך גמילת חסד ואתה השבת פניו ריקם, השכחת שכתוב בתורה: "וחי אחיך עמך". וכשהיה רואה או שומע שאדם מישראל עובר חס ושלום עבירה, היה עובר לפניו ומייסר את עצמו: זושא, זושא, עד מתי תחטא? שוב יום אחד לפני מיתתך.

וכך היה מוכיח את עצמו, וכל השומע שוב לא יכול לחטוא וחזר בתשובה. (סי"ז)

כשיש צורך בתוכחה נראה שהמוכיח עצמו לקוי באותו עון, ולכן "לא תשא רק "עליו חטא" אלא גם לעצמך יש צורך בתוכחה זו

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך וגו': (יט"ו י"ז). כפל לשון הוכח תוכיח נדרש ע"י רבינו זצ"ל: שמקובל בידינו מאת תלמידי הבעש"ט זצ"ל, כשהצדיק רואה איזה חטא ועבירה באדם אין זה מקרה, אלא שדי הזמין לצדיק שיראה את החטא בתבירו מפני שיש לאותו צדיק איזה שמץ ופגם בדבר דומה לחטא הזה. כמו שמספרים על הבעש"ט ז"ל שראה אדם אחד שחילל את השבת בפרהסיא ועמד משתומם למה הראו לו כזאת מן השמים, ופשפש במעשיו ומצא כי בעת ששמע זילותא דתי"ח, שתק, ותלמיד חכם נקרא שבת, כידוע, ולכן הראו לו כן מן השמים, מפני שגם הוא פגם בבחינת חילול שבת ובזה אפשר לפרש הפסוק, "הוכח תוכיח" כפל הלשון, שאם אתה רואה איזה חטא באדם אחד, שאתה צריך להוכיחו, בודאי גם בך יש שמץ מן החטא הזה, ותוכיח

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש חטא

אז גם את עצמך, "ולא תשא עליו חטא" רצ"ל לא תשא רק עליו החטא, תבין שגם לך יש צורך בתוכחה.

(בני יששכר מאמר תשרי מאמר ד' סימן ר').

**הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: (י"ט י"ז),
החיוב להוכיח גם אדם רשע ולא יפחד שמא יענש
מפני שלא קיבל תוכחתו מאחר ואינו יודע אם לא יקבל**

הנה אמרו חז"ל (ויבמות מ"ה ע"ב) כשם שמצוה לאמר דבר הנשמע כן מצוה שלא לאמר דבר שלא נשמע, כמ"ש החכם, "אל תוכח לץ וגו'" (משלי ט"ו ח'), אבל הרי אין אנו יודעים מי ישמע ומי לא ישמע, לכן מחויב האדם להוכיח אפילו אדם רשע, והרשע, **השומע דבר התוכחה ואינו שב בתשובה עובר על הלאו "וערפכם לא תקשו עוד"**. (דעת הסמ"ג המונה זה בין הלאוויק). וכבר מוכח מדברי חז"ל, שכל מי שחטא חבירו על ידו הוא נענש על ידו כמו שמצינו שאמר הקדוש ברוך הוא לדוד, על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי. (סנהדרין צ"ה). ולפי זה מורא יעלה על ראש המוכיח, שמא לא יקבלו תוכחותיו, ואולי גם הוא יענש. לכן הבטיחה התורה, "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" שאף אם לא ישמע לך, לא יחשב לך לחטא, כיון שאתה קיימת מה שציווית.

**מי ששב על חטאו מוחלין לכל העולם כולו
על הערבות הגם שלא הוכיחו**

ועל פי הנזכר לעיל מפרש מרן ז"ל מ"ש הרה"ק בעל עשרה מאמרות על מחז"ל גדולה תשובה שאפילו יחיד ששב מוחלין לכל העולם כולו (ויומא פ"ו ע"ב) כלומר, שמוחלין לכל העולם הערבות. אבל זה תמוי, כיון ששב אין כאן עוד חטא.

לכן נראה לרבינו לפרש דברי חז"ל ע"פ הני"ל, דמי שאינו מוכיח לחבירו ומי שאינו מוחה בחבירו עובר על "הוכח

שסב שבר האזינו - פרק נ"ג ועונש

תוכיח", וא"כ מי ששב על חטאו מוחלים לכל העולם כולו - החטא של מניעת ההוכחה.

(בני יששכר תשרי מאמר ד' דרוש ב' סימן ד' וסימן ל"א).

הוכח תוכיח את עמיתך -

הגאון הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע דורש מהגה"ק רבי הילל מקאלאמייא זי"ע שיגיד לו דברי מוסר ותוכחה.

הצדיק רבי הלל ליכטענשטיין מקאלאמייא זי"ע היה רגיל לנסוע להערים והעירות של ישראל להוכיח את העם.

פעם אחת בא לצאנז, והגאון הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע כיבדו הרבה והשתעשע עמו בדברי תורה וחסידות. בהמשך הדברים אמר לו הרה"ק רבי חיים:

כבודו מוכיח את כל העולם, למה לא יגיד גם לי מוסר.

- באמת, אני תמה על רבנו, שאין בביתו שיור של אמה על אמה - זכר לחורבן!

מיד ציוה רבנו חיים מצנז להביא לו סולם, עלה בעצמו על הסולם וציין מקום אמה על אמה כנגד הפתח, נטל סכין וגירד את כל הצבע שבאותו מקום. משגמר את מלאכתו, אמר לר' הלל: "יישר כוחו!"

(ס"י)

איך יהי' דברי התוכחה

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. - ראיתי בשם גדול אחד שמדייק למה נאמר כאן הלשון עמיתך ולא אחיך כמו בכל התורה כולה, וגם מה הענין של לא תשא עליו חטא. וביאר בזה עפ"י דברי האלשיך הק' במשלי, על הפסוק אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך. ולכאורה יש תמיהה בדבר, שאם חכם הוא על מה יש להוכיחו. ואמר על זה

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שסג

האלשיך ז"ל, שאם אתה בא להוכיח את חברך אל תאמר לך אתה למה עשית כזאת וכזאת, שאם תדבר אליו כך לא תפעל מאומה ואדרבה עוד תגרום שחוצפה יסגי להשיב לך מי שמך שר ושופט לשמור דרכי זולתך ולהוכיח לאחרים. אבל אם תפנה אליו בדברים רכים ותאמר לו, הלא אדם כשר אתה ואיש חכם, כיצד נתפסת למעשה שכזה, אז לא יתחצף נגדך ודבריך יכנסו ללבו. וזה אל תוכח לך, היינו שלא תאמר לו שהוא לך, הוכח לחכם, היינו שהאדם שאתה בא להוכיחו יהיה חכם בעיניך, שכדאי להוכיחו, ואז הוא יקבל תוכחה. ועפ"י דברי האלשיך אלה אפשר לבאר גם את הפסוק שלפנינו, הוכח תוכיח את עמיתך, היינו שאם אתה צריך להוכיחו תוכיחו כעמיתך ורעך, ותגיד לו הלא אדם כשר אתה, רעי ועמיתי, ולמה כה תעשה לעשות הרע בעיני ה'. **ואם כך תדבר אליו אז לא תשא עליו חטא, שעי"כ יחדל חברך מחטאו.** (ס"י).

הוכיח תוכיח את עצמך יחד עם עמיתך

הוכח תוכיח את עמיתך. שמעתי בשם צדיק אחד, את לרבות את עצמו (כי אתיין וגמיין ריבויים הם). שאם בא אדם להוכיח את חברו, יוכיח קודם את עצמו, שמא יש חטא בידו ג"כ, וקשוט עצמך תחלה. או יאמר את עמיתך, עם עמיתך. שלפעמים את פירושו עם. והכוונה כנ"ל, שבשעה שאדם בא להוכיח את חברו יוכיח את עצמו שהרי אפשר שהעוולה שהוא מוצא אצל חברו נמצאת גם אצלו. (ס"י).

מי שאינו מקבל תוכחת אחרים - גם תוכחתו לא תתקבל

שיוכיח את עמיתו ולא ישא עליו חטא (ויקרא י"ט), ולעיל (סקמ"ה) כתב שמח בשמעך תוכחת כמוצא שלל רב, וכאן אמר שיוכיח הוא לחבירו, י"ל לפמ"ש התקוששו וקוששו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, והמקבל תוכחה מאחרים ומחבריו אם יוכיח לאחרים הם גם יקבלו, כיון שיודעין

שסד שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש

שכוונתו לשם שמים, אבל אם לא ישמע תוכחה וימאס בה כשישמע מאחרים, הכי נמי כשיוכיח לאחרים לא ישמעו לו, כי הא (ב"ב ס' ע"א) דר' ינאי הוה ליה אילן הנוטה לרה"ר, הוה ההוא גברא דהוה ליה נמי אילן הנוטה לרה"ר, אתו בני רה"ר הוה קא מעכבי עליה, אתא לקמי' דר' ינאי א"ל זיל האידנא ותא למחר, בליליא שדר קצייה להווא דידיה, למחר אתא לקמיה א"ל זיל קוץ, א"ל הא מר נמי אית ליה, א"ל זיל חזי אי קוץ דידי אז קוץ דידיך אי לא קוץ דידי לא תקץ, הרי שקודם שפסק ליה לקוץ אילנו קדם וקץ דיליה ותיקן קודם, והא דלא קץ עד עכשיו, אמרינן שם שר"י חשב שעוברי דרך ניתח להו דיתבי בצל האילן וכיון שמקפדינן הבין שלא אמרו לו משום כבודו מיד קבל תוכחה וקצץ אילנו.

ולכן לאחר שכתב לעיל רבינו שמח בשמעו תוכחתו, כתב אח"כ שיוכיח את עמיתו ולא ישא עליו חטא שיהיו דבריו נשמעין ולא הו"ל בכלל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין דכה"ג מוטב שלא להוכיחו דנושא עליו חטא.

עוד נראה לפי שאמר לכבד לומדי תורה בכל יכלתו ומחמת אהבתו עליהם יקלקל השורה כמ"ש אהבה מקלקלת השורה ועל כל פשעיו תכסה אהבה ויחפש בזכותו ולכן לא יאמר לו תוכחה אפילו דבר שצריך להוכיח ולכן סמך עלה שיוכיח את עמיתו וזהו חלק מאהבה לחבירו.

(דרך ישרה, משנה הלכות אות ט')

לא ימנע עצמו מלהוכיח שמא לא ישמע לו ויעברו על לאו וערפכם לא תקשו עוד ויענשו על ידו, כי מיד שהחכם יושב ודורש אכפר לעוונותיהם ולא תשא עליו חטא

והיתה לו ולזרעו אחריו וגו' תחת אשר קנא לאלוקיו וכפר על בני ישראל (במדבר כ"ה י"ג): דרשו חז"ל ראוי שתהא הכפרה הזו מכפרת והולכת עד סוף כל הדורות (סנהדרין

שכר האזינו - פרק נ"ג ועונש שסה

פרק חלק), כותב רבינו (בעל בני יששכר) זצ"ל בשם הקדוש מהר"ש מקארלין הי"ד, שיש מדרש חז"ל, שאמר אליהו (זה פנחס) רבנו של עולם, כיון שְמַדְתִּי היא שאני מקנא ולא אוכל לסבול חטא ועון, פן יהיה אבי הבן המכניס בנו לברית, בעל עבירה, ולא אוכל לסובלו. והשיב לו הקדוש ברוך הוא, אז אכפר לאבי הבן עונותיו. ואמר לו אליהו עוד, פן יהיה המוהל והעומדים שם בעלי עבירה, והשיב ד' שיכפר גם לכל העומדים שם. ולפי הדברים האלה יש לפרש הפסוק, שפנחס זה אליהו, אשר קינא לאלוקיו, הואיל והוא מקנא ולא יוכל לסבול עבירות, לכן "ויכפר על בני ישראל", יכפר ד' לכל מי שיעמוד אצל כסא של אליהו. ותבין מה שאמרו חז"ל הנ"ל שתהא הכפרה הזו מכפרת והולכת עד סוף כל הדורות.

ועל דרך זה יש לפרש הפסוק **"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"** ר"ל שלא ימנע להוכיח, ששמא לא יהיו דבריו נשמעים ויגרום לחבירו שיחטא, שיעבור על הלאו **"וערפכם לא תקשו עוד"** (לדעת הסמ"ג המונה זה בין הלאווין) וגם המוכיח יענש על שנענש חבירו על ידו. (ר"ה ט"ז ע"ב כל המוסר דין על חבירו, ברש"י שיענש חבירו על ידו). לכן אמרו חכמינו ז"ל, **כשהחכם יושב ודורש הקדוש ברוך הוא מכפר לעונותיהם של ישראל** (קהלת רבתי ט' כ"א), וזהו, "הוכח תוכיח" ולא תפחד שמא לא יהיו דבריך נשמעים ויתוסף עוד חטא על חטאם, אל תפחד מזה, כי "ולא תשא עליו חטא" לא יהיה להם ולך חטא, כי אכפר לעונותיהם תיכף בשעה שהחכם יושב ודורש. וכיון שכן נדרש בבב"ד של מטה, כן מסכימים בבב"ד של מעלה.

(ב"י מאמר חודש תשרי מאמר ד' סימן ז', ובאגרא דפרקא ס"י קמ"ו)

מי שמוכיח העם כדי שיקבל טובת הנאה אינו יכול להשפיע
אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (דברים א' א')
במדרש רבה, אילו אחר הוכיחם היו אומרים, זה מוכיחני,

משה שכתב בו, "לא חמור אחד נשאתי" לזה נאה להוכיח את ישראל. עכ"ל. כותב רבינו זצ"ל (בעל בני יששכר), מכאן תוכחת מגולה למי שנוסע ממקום למקום להמציא טרף לביתו, ולקבץ ממון, ואגב זה, הוא מוכיח את העם, כפי הנהוג ברבת המון, דבריו לא יכנסו בלב השומעים. והמבין יבין כיון שנוסע לקבץ ממון והוא רוצה להיות מקבל, אינו יכול להיות משפיע. והוא כעין אנדרוגינוס שלא הכריעו בו חכמים... והוא בריה בפני עצמו. (אגרא דפרקא השמטות סימן ט"ו).

מדוע אנו מתייחסים אחר אברהם ולא אחר נח - נח לא דאג לאנושות לכן לא העלה על דעתו שאפשר לבטל גזירת המבול - אברהם הקנה לעולם מידות מוסר ודעת השם

נח איש צדיק תמים... את האלוקים התהלך נח... מדוע איננו מתייחסים אחרי נח והיחוס שלנו מתחיל מאברהם, ואומות העולם לבדן נקראות "בני נח"? - ההסבר הוא, כי נח אמנם היה צדיק תמים, אבל לא טיפוס של צדיק יהודי, אלא צדיק מחסידי אומות העולם. "את האלוקים התהלך נח", לא עם בני אדם, עם הזולת, לא דאג לאנושות, לסביבה, צדקתו היתה לו לעצמו, בשבילו ובשביל בני ביתו. "צדיק בפרוה". נצטווה מאת ה' לבנות תיבה - בנה אותה, מסמר אחרי מסמר, קרש אחרי קרש, מאה ועשרים שנים תמימות, ולא עלה על דעתו, אולי אפשר עוד לבטל את הגזירה ולהציל את העולם מכליה.

שונה היה אברהם אבינו. "אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים", הורה לעולם מידות, מוסר ודעת השם. וכשהקדוש ברוך הוא רוצה להפוך את סדום הוא "קורע שחקים" ומתאמץ להציל את הרשעים האלה.

(האלשיך הק' פרשת נח)

אגב, את הביטוי "צדיק בפעלץ" הסביר האדמו"ר מקאצק

בדרך זו: קְשָׁקֶר בבית יש שתי אפשרויות - לחמם את הבית, או להתלבש בַּפְּעֵלָץ, בבגדים חמים. ההבדל הוא בזה, שבדרך הראשונה חם בכל הבית, ולכל הדיירים, בדרך השנייה חם רק לנושא הַפְּעֵלָץ, והאחרים מוסיפים לקפוא מקור. **יש צדיק, שכאשר הוא רואה כי "קר" בעיני יהדות, הריהו משתדל לחמם את הסביבה כולה.** ויש צדיק שמסתגר בד' אמותיו ודואג רק לו לעצמו שלא ייסחף עם הזרם.

החיוב והצורך לדאוג לאנשי דורו

ויאמר ד' לנח בא אתה וכל ביתך אל הַתְּבָה
כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (בראשית ז-א)

הצדיק רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל, היה אומר: בהפסוק הזה לא נאמר כמו בתחילת הפרשה "צדיק תמים" רק "צדיק" לבד, **"כי אותך ראיתי צדיק לפני"** - ולא נאמר כאן **"צדיק תמים"** - לפי שאחרי שהודיע לו השם יתברך שמביא מבול לשחת כל בשר, לא התפלל על דורו להצילם. אבל אצל אברהם כשאמר לו הקדוש ברוך הוא: "זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד" - ואברהם עודנו עומד לפני ד' להתפלל עליהם. מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתם של צדיקים.

ואמר הצדיק רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל: "הנוי והנצח לחי עולמים" - כי מלך בשר ודם, אם מנצחין אותו, אין זה תפארתו, אבל לחי העולמים, הנוי שלו - הוא הנצח, מה שמניח לבניו שינצחו אותו, הגאווה והגדולה לפניו יתברך ושמחה בכל העולמות, כשאומר: "נצחוני בני".

וצדיק שדואג רק שיהיה חם לו לעצמו ואינו דואג לחמם לכל העולם כולו, לאנשים זולתו, הרי הוא צדיק

בפעלץ. (נרות שבת).

בעזרת השם יתברך

פרק נ"ד

• וזאת הברכה •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

מדת הצדיקים להוכיח את הרשעים - החיוב
לעבדי ה' הנאמנים להוכיח את הרשעים -
משפט הרשעים בעולם הבא - התורה שהינוקא
אמר: "מי שרואה מעשה הרשעים ואינו
מוכיחם, עובר על שלשה לאויין", ונענש - סיפור
הרמב"ן ז"ל עם תלמידו אבנר - סיפור מרבי
אברהם תלמידו של האר"י הק' איך שהחזיר
המונים בתשובה - אם מצליח להסיר החטא
ממי שנשתרש בו הוא בכלל מזכה הרבים ושכרו
כפול ומכופל - צדיק גמור שנמצא בין רשעים
ואינו מוכיחם נענש על ידם - התועלת שבתוכחה
וגודל שכר של המחזירים בתשובה על ידי
התוכחה - לאחר מותו מוליכין נשמתו
למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה - על ידי
כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים.

תוכן הענינים

של פרק נ"ד

- א. מדת הצדיקים להוכיח את הרשעים - החיוב לעבדי ה' הנאמנים
להוכיח את הרשעים.....שעג
- ב. משפט הרשעים בעולם הבא.....שעג
- ג. תיפח רוחו של מי שמנוער ודיק מתורה.....שעד
- ד. רבי יהודא ורבי יצחק בקשו לשמוע דברי תורה מהינוקא.....שעה
- ה. הזוהר מתורגם ללשון הקודש.....שעה
- ו. התורה שהינוקא אמר: "מי שרואה מעשה הרשעים ואינו מוכיחם, עובר על שלשה לאוין", ונענש.....שעה
- ז. הקב"ה מזכה למי שמתפלל, "שיתמו חטאים ויחזרו בתשובה", אם ח"ו תפילתו אינה מתקבלת יראה להוכיחם.....שעז
- ח. סיפור הרמב"ן ז"ל עם תלמידו אבנר.....שעז
- ט. לעורר לב חבירו לעשות תשובה - כשרואה דבר מגונה אצל חבירו יוכיחו בנחת.....שעה
- י. סיפור מרבי אברהם תלמידו של האר"י הק' איך שהחזיר המונים בתשובה.....שעמ
- יא. החיוב להוכיח - הדרך איך להוכיח - מתי יוכיח.....שעמ
- יב. בתחילה להוכיח בלשון נמתר ובסתר.....שפ
- יג. אם זה לא מועיל יוכיחנו בשלום נוכח - אם אינו מועיל יוכיחנו בפרהסיא.....שפ
- יד. החכם יכלכל דבריו שלא יצא שכרו בהפסדו.....שפ

- טו.** אם מצליח להסיר החטא ממי שנשתרש בו הוא בכלל מזכה הרבים ושכרו כפול ומכופל..... שפא
- טז.** צדיק גמור שנמצא בין רשעים ואינו מוכיחם נענש על ידם..... שפג
- יז.** מי שמפחד מהרשעים להוכיחם הגם שהוא צדיק יהיה כבזיון לפני הקב"ה - נענש על ידם ויסורים יבואו עליו רח"ל..... שפד
- יח.** גם אם יראה רשע שעל ידו יוכל לבוא לידי היזק ממון אל ימנע עצמו..... שפד
- יט.** מצות הוכח תוכיח מומלת בעיקר על הרבנים ודייני עיר ועיר - כשאין מורי צדק ודיינים מומלת המצוה על כל ישראל..... שפה
- כ.** התועלת שבתוכחה וגודל שכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה..... שפה
- כא.** הקדושה מתגברת..... שפה
- כב.** כבוד הקב"ה מתעלה ומתרומם..... שפה
- כג.** לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה... שפו
- כד.** מדוע אמר ר"ע תמה אני אם יש בדור הזה מי שהוא יודע להוכיח ולא הוכיח את הרבים..... שפו
- כה.** מפני שאין להוכיח הבריות בפני רבים כדי שלא לביישן ברבים כי עונשם גדול מאוד..... שפז
- כו.** על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לכיוש הרבים..... שפז



פרק נ"ד

ממדת הצדיקים להוכיח את הרשעים -
החיוב לעבדי ה' הנאמנים להוכיח את הרשעים

גם מדת הצדיקים - להוכיח את הרשעים בראותם איזה חלול ה' או מעשיהם הרעים, אשר הם מרשיעים לבני אדם, אף שיש לחוש פן ירדפו אחר המוכיח ברדיפה מסכנת - אף על פי כן לא יראה לו פנים שוחקות, כי אם פנים זועפות, שמבין בעצמו, שמעשיו אינם ישרים בעיניו, ויצטער בלבו על מה שזה הרשע מכעיס את בוראו, ובלבבו יבקש, שיהפך הקדוש ברוך הוא לבבו ויטהו לדרך היראה. וזה חיוב לעבדי ה' הנאמנים - להוכיח את הרשעים ולהצטער ברואם או בשמעם רע מעלליהם של הרשעים.

משפט הרשעים בעולם הבא

וענין זה הוא מבאר בזהר, שם (זוהר ח"א רל"ט). וזה לשונו: רבי יהודה ורבי יצחק אזלי כחדא באורחא. אמר רבי יהודה: כתיב (משלי לא, כא): לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים. האי קרא רבי חזקיה חברנו אוקים ביה. דאמר: דינא דחיבא הוא תריסר ירחין פלגא מניהו איתדין בחמין, ופלגא מניהו בתלגא. בשעתא דעאלין לנורא, אמרו: דא היא גיהנם ודאי! עאלין לתלגא, אמרי: דא חרופא דסתוא (פרוש: קרירות החרף). והרשעים שמחין ואומרין: יש לנו נחת רוח, שבאנו אחר דין האש למקום קר; אבל הן אינן יודעין, שבתלגא, שהוא השלג, נגמר דינם, וסובלין שם ענשים קשים ומרים. יכול אף לצדיקים כן, שיהיו נדונין בשלג? תלמוד לומר: לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים. אל תקרי לבוש שנים - בקמץ, אלא שנים - מילה ופריעה; ציצית ותפלין; מזוזה - נר חנוכה וכו'.

שעד שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

מתורגם ללשון הקודש

רבי יהודה ורבי יצחק הלכו יחדו בדרך. אמר רבי יהודה: כתוב: לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים. פסוק זה פרשו חזקיה חברנו ואמר: דין הרשעים בגיהנם שנים עשר חדש. חצי הזמן נדונים הם בחמין, וחציו השני - בשלג. עם הכנסם לאש, אומרים הם: זוהי קרירות החרף; והם שמחים ואומרים: יש לנו נחת רוח, שאחרי האש באנו להתקרר במקום קר ואינם יודעים, שפה - בשלג - נגמר דינם, ועתידיהם הנם לסבל בקור ענשים קשים ומרים. ואם יעלה על דעתך, שגם הצדיקים ידונו בשלג - על זה נאמר: לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים. אל תקרא 'שנים', אלא 'שנים' - זוגות זוגות של מצוות: מילה ופריעה, ציצית ותפלין, מזוזה ונר תנוכה.

תיפח רוחו של מי שמנוער וריק מתורה

עד דהוי אזלי, פגעו בהאי ינוקא, דהוי אזיל בקסטרא דחמרא, וחד סבא רכיב (פרוש: התינוק היה מנהיג את החמור, והזקן היה יושב ורוכב על החמור). אמר האי סבא להאי ינוקא: ברי, אמר לי קרא! אמר ליה: קרא לאו חדא הוא, אלא תיב לתתא או ארכיב לקמך ואימא לך. אמר: לא בעינא, דאנא סבא, ואנת טליא, דאתקיל גרמי בהדך. אמר ליה: אי הכי, אמאי שאילת קרא? אמר: בגין דניזיל אורחא. אמר: תפח רוחא דההוא סבא! הוא רכיב, ולא ידע מלה, ואמר דלא יתקל בהדי.

מתורגם ללשון הקודש

בדרך הלכום פגעו (רבי יהודה ורבי יצחק) בילד אחד, שהיה מוביל חמור, שעליו רכב זקן אחד. פנה הזקן אל הילד ואמר: בני, פסוק לי פסוק! השיב לו הילד: איני אומר את הפסוק מתוך קלות ראש, אלא אם רצונך בכך רד מעל החמור או שתעלה אותי לרכב אתך עליו ואומר לך. ענה לו הזקן: אני

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש שעה

זקן, ואתה הנך צעיר; לא נוכל לשבת יחדו על החמור בדחק. אמר לו הילד: אם כך, מדוע בקשת ממני לומר לך פסוק? ענהו הזקן: כדי שתערב לנו הנסיעה. אמר הילד: תפח רוחו של אותו סבא, שמנוער הוא מתורה, ואין נאה לו לרכב עמי!

רבי יהודא ורבי יצחק בקשו לשמוע דברי תורה מהינוקא

אתפריש מהאי סבא ואזיל ליה לאורחא. כד מטו רבי יהודה ורבי יצחק, קריב לגביהו. ושאלו ליה, וסח להו עובדא. אמר רבי יהודה: שפיר עבדית! זיל בהדן וניתוב הכא ונשמע מלה מפומך. אמר ינוקא: לאי אנא, דלא אכילנא יומא דין. אפיקו נהמא ויהבו ליה. אתרחיש ניסא ואשכחו חד מעינא דמיא תחות אילנא ושתו מניהו.

הזהור מתורגם ללשון הקודש

עזב הילד את הסבא והלך לבדו לדרכו. כאשר הגיעו רבי יהודה ורבי יצחק, נגש אותו ילד אליהם; ומששאלו לשלומו, ספר להם את שקרהו עם אותו זקן. אמר לו רבי יהודה: טוב עשית! בוא עמנו, ונשב כאן ונשמע מפיד דברי תורה. אמר הילד: עיף ורעב אני, שעדין לא אכלתי היום. הוציאו לחם, ונתנו לו. התרחש להם נס, ומצאו מעין נובע מתחת עץ, ושתו ממנו לרויה.

התורה שהינוקא אמר: "מי שרואה מעשה הרשעים ואינו מוכיחם, עובר על שלשה לאוין", ונענש

פתח האי ינוקא ואמר: כתיב (תהלים לד, א): לדוד, אל תתחר במרעים, אל תקנא בעשי עולה - אל תפנה להסתכל במעשה הרשעים, כי שמא לא תקנא קנאת ה' צבאות, ותענש בשביל כן, כי כל מאן דחמי עובדיהון דרשיעי, ולא מוכיחן - עובר על תלת לאוין: א) על לאו "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". ב) על לאו ד"לא תעשה לך פסל ולא תשתחוה להם"

שעו שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

וגו'. ג) על לאו ד"לא תעבדם". בגין כך בעי ליה לבר נש לאתפרשא מניה ולמסטי אורחא מניה, על כן אתפרשנא וסטינא אורחא. מכאן ולהלאה דאשכחנא לכו, האי קרא אימא קמייכו. פתח ואמר: ויקרא אל משה - באל"ף זעירא; בגין דהאי קריאה לא הוי בשלימו. מאי טעמא? דלא הוי אלא בארעא דחוצה לארץ, בגין דשלימו לא אשתכח אלא בארעא קדישא. והגיד להם עוד סודות גדולות. אתו רבי יהודה ורבי יצחק ונשקו על ראשו ואמרו: בריך רחמנא, דזכינא למשמע דא; וברוך רחמנא, דלא אתאבידו בידו מלין אלין בההוא סבא.

מתורגם ללשון הקודש

פתח הילד את פיו ודרש: אומר הפסוק: לדוד, אל תתחר במרעים, אל תקנא בעושי עולה - אל תפנה להסתכל במעשי הרשעים, שמא תראה את מעשיהם הרעים, ולא תוכיחם ותענש על כך, שהרי מי שרואה את מעשי הרשעים ואינו מוכיחם - עובר על שלשה לאוין; לכן צריך האדם לפרש ולהבדל מן הרשעים. לכן פרשתי מאותו זקן וסטיתי מדרכו. מכאן ואילך, מכיון שפגשתי אתכם, אפרש לכם פסוק זה: כתוב: ויקרא אל משה; והאל"ף של "ויקרא" קטנה היא, משום שאותה קריאה, שקרא הקדוש ברוך הוא למשה, לא היתה בשלמות, שהרי היתה בחוץ לארץ, ושלמות אינה מצויה אלא בארץ הקדש. והוסיף הילד לגלות להם סודות גדולים.

נגשו רבי יהודה ורבי יצחק ונשקוהו על ראשו ואמרו: ברוך הבורא, שזיכנו לשמוע סודות אלו; וברוך הוא, שלא בזבז דברי תורה אלו על אותו זקן. (קב הישר פרק כ').

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד **ועונש** **שעז**

הקב"ה מזכה למי שמתפלל, "שיתמו חטאים ויחזרו בתשובה", אם ח"ו תפילתו אינה מתקבלת יראה להוכיחם

... **ולא** עוד שהקדוש ברוך הוא מזכה אותנו למי שיתפלל אליו בלב שלם, שהוא מזכה את אחרים, אם רואה שאר בני אדם, ומכל שכן קרוביו או בניו, שהולכים בדרך לא תמים - **שצריך להתפלל עליו תחלה, שיתמו חטאים ויחזרו בתשובה**; ואחר כך אם חס ושלום יראה, שלא הועילו תפלתו - **יראה להוכיחם**, אולי ימצא עת רצון, שהקדוש ברוך הוא יתן בלב האנשים המורדים בו, שיחזרו בתשובה; ויהיה גם כן לנחת רוח, שהקדוש ברוך הוא שומע תפלתו להשיב לב הרשע לעשות תשובה.

סיפור הרמב"ן ז"ל עם תלמידו אבנר

כדמצינו מעשה ברמב"ן, זכרונו לברכה, שהיה לו תלמיד אחד, שיצא לתרבות רעה, ושמו אבנר, ונעשה כותי; ומחמת רב חכמתו, בטמאתו, נעשה שר גדול בכותים. ויהי היום, שהיה יום כפור, שלח ליה הרמב"ן, שיבא אליו. בא לפניו, ולקח בפני הרב רמב"ן, זכרונו לברכה, חזיר אחד, ונחרו ובשלו, ואחר כך שאל לרמב"ן: רבי, על כמה כריתות עברתי היום? והשיב לו: על ארבע כריתות עברת היום. ואמר לו התלמיד, הנזכר לעיל: הלא על חמש לאוין עברתי! והתחילו לפלפל, עד שהרמב"ן הודה, שעבר על חמשה לאוין של כריתות. ושאל הרמב"ן אותו: הגד נא לי, מי הביאך אל מדה זו שכפרת בתורת משה?

והשיב לו, כי פעם אחת שמעתי שדרשת, שיש בפרשת האזינו כלולים כל המצוות וכוללים כל עניני העולם, וכלן נרמזים בפרשת האזינו, רק שצריך סייעתא דשמיא להבין כל הענינים והסודות אשר שם. ובעיני היה זה מן

שעה **שכר** וזאת הברכה - פרק נ"ד **ועונש**

הנמנע, עד שבשביל כן נקבע בלבבי החטא, שאין האמת כן, כמו שאמר הרב הרמב"ן, ויצא ופקר ונהפך לאיש אחר.

ויען הרמב"ן: עדין אני אומר כן, שדברי כן הוא, שהכל נרמז ומבואר בפרשת האזינו; אם לא תאמין - שאל, ואגיד לך! ויתמה התלמיד הכופר ההוא ואמר: אם כן כדברך - תראני, אם שמי, שהוא אבנר, בפרשת האזינו תמצא. ויתפלל הרמב"ן אל ה' בכל לבבו ונפשו - ובא פסוק בפיו: אמרתי אפאיהם, אשביתה מאנוש זכרם. אותיות שלישיות מן פסוק זה - ראשי תבות **אבנר**. וכשמע התלמיד את הדבר - חרד מאד, ויפל על פניו, ושאל לרבו הרמב"ן, אם יחזור בתשובה, יהיה לו תקון ותרופה.

והשיב לו רמב"ן: והלא שמעת להפסוק, שישבית מאנוש זכרו, ולא תועיל לו שום תרופה! ותיכף הלך אותו תלמיד ולקח ספינה בלא ספן וחבל ומלח, והלך עם הספינה באשר הוליכו, צועק במר נפשו - ועדין לא נודע ממנו מאומה. ואחר כך הרבה הרמב"ן בתפלה, שיהיה לו מקצת כפרה.

ואחר זמן רב בא להרב בחלום והחזיק לו טובה, שגרמה תפלתו להוליכו להתלמיד לגיהנם, והיו דנין אותו דינין הרבה בגיהנם, ואחר שנים עשר חדש היה לו מזור ותרופה: לא להוליכו לגן עדן ולא לדון אותו בגיהנם, כי עד אותו הפעם היה אותו התלמיד בכף הקלע. הנה ראה, שהכל הוא תלוי בתפלה, שהיה לו קצת כפרה. (קב הישר פרק כ"ג).

לעורר לב חבירו לעשות תשובה -

כשרואה דבר מגונה אצל חבירו יוכיחו בנחת

... **ואחר** כך יעורר לב חברו לעשות תשובה, ומכל שכן כשרואה בחברו דבר מגונה, צריך להוכיחו ולומר לו בנחת: אחי, ידיד נפשי! הגיע עת וזמן לתקן המעוות וליישר המסילה. שמע נא לדברי והסר ממך המכשול אשר בך, אשר

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד **ועונש** שעט

עשית מעשים אשר לא כהוגן, כי מוכרח אני להזהיר אותך. ואם ראית בי דבר שאינו הגון - אף אתה אמור לי: כך וכך עשית; כי אנשים אחרים אנחנו, ונשמותינו הם ממקום אחד - מתחת כסא הכבוד.

סיפור מרבי אברהם תלמידו של האר"י הק' איך שהחזיר המונים בתשובה

וכמו שמצינו בחסיד אחד, ושמו רבי אברהם - תלמידו של האר"י, זכרוננו לברכה - שהיה הולך בשוקים וברחובות והיה מכריז על התשובה, והיה מקהיל כנופיה של בעלי בתים, והיו הולכים לבית הכנסת של האשכנזים, ואמר להם: ממני תראו וכן תעשו לקבל ארבע מיתות בית דין! והיה נכנס לשק אחד, והיה מצוה לגררו בכל ארץ ורחב בית הכנסת כדי לבזותו ולהכניע את יצרו, ואחר כך צוה ליקח כל אחד אבן של משקל לטרא וחצי, והיו זורקין עליו. ואחר כך יצא מהשק, והיה מוכן בבית הכנסת מטה, ובתוך המטה היה מונח מין עשב, שקורין "ברען נעסטלין", והיה פושט את בגדיו ומשלח את עצמו על החרולים ערום, והיה מתגלגל תוך הברען נעסטלין, עד שנעשה בשרו כמו אבעבועות, ואחר כך היו מלקין אותו שלשים ותשע מלקות נגד הרג, ואחר כך היה טובל עצמו במקוה, כי הטבילה היא נגד חנק, ואחר כך היה אומר לאנשים שהיו שם: רבותי, מי שרוצה להנצל מדין של גיהנם, יעשה כמנהג הזה! ומיד נזדרזו כלם יחד וקבלו עליהם כל אותן היסורים באהבה ובחבה, והיו מרימים את קולם בבכיה והתודו על עוונם, ולא אזו משם, עד שנעשו כלן בעלי תשובה גמורים כל ימי חייהם. (קב הישר פרק מ"ח).

החיוב להוכיח - הדרך איך להוכיח - מתי יוכיח

אחד מדרכי היראה הוא לבלתי לשאת פנים. כשרואה באדם שעובר עברה - מחויב הרואה להוכיחו ולומר לו: אחי,

שפ שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

לא יפה אתה עושה, כי צריך לדעת, שעייני ה' משוטטים בכל הארץ, ומה תעשה ליום בוקר, אשר מחר מוכרח לתן דין וחשבון!! זהו חיוב גדול על האיש היודע להוכיח.

בתחילה להוכיח בלשון נסתר ובסתר

אכן לא יוכיחו בפרהסיא, כי אם בנסתר; ועל זה כתיב: הוכח תוכיח: תחלה "הוכח" - בלשון נסתר. רצה לומר, שיוכיחנו בסתר; ואם לאו - אזי "תוכיח" - הוא לשון נוכח; אכן גם כן לא בנגלה, כדי שלא לבייש פניו ברבים, אלא גם כן בנסתר, רק החלוק הוא, שבפעם הראשונה לא יוכיחנו בלשון נוכח ולא יאמר לו: לא יפה אתה עושה; אלא: בוא וראה ענין חטא: כשאדם חטא, ענשו גדול - דרך ספור דברים בעלמא. ואומר לו: הנה שמעתי, שמי שעושה כן - פוגם ונפגם, וענשו - כך וכך; כדי שעל ידי כך יחשב זה שהוא חטא חטא זה, ואולי יתקן.

אם זה לא מועיל יוכיחנו בשלום נוכח -
אם אינו מועיל יוכיחנו בפרהסיא

ואם אתה רואה בו, שאינו נותן אל לבו לעזב החטא, ועדין אינו משגיח בדבריך - אזי "תוכיח" - בלשון נוכח, ותאמר: למה תעשה כזאת למרד בה' אלהינו!! ואם עדין אינו משגיח לסור מרע מעלליו - אם ידוע לו, שעל ידי שיביישנו ברבים, תהיה הבושה על פניו, ושוב לא יחטא - יכול לביישו עד שישוב ועוזב החטא, ולא יחשב ה' לו עוון, להמוכיח, עבור שמבייש את החוטא.

החכם יכלכל דבריו שלא יצא שכרו בהפסדו

והכלל: החכם יכלכל דבריו ועניניו במשפט ובהשכל, שלא יצא שכרו בהפסדו, חס ושלום; ובאם הוא רואה, שאין רוצה לקבל תוכחתו, אזי טוב שלא להוכיחו. ועל זה

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד **ועונש** שפא

אמרו רבותינו, זכרונם לברכה: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

אם מצליח להסיר החטא ממי שנשתרש בו הוא בכלל מזכה הרבים ושכרו כפול ומכופל

והכלל: הרואה בחברו איזה דבר שאינו מתקן, ונשתרש בחטא - אם אפשר לעשות פעולה להסירו מחטאו, אולי חפץ ה' בידו יעלה בידו להצליח, אז הוא בכלל כל המזכה את הרבים או המזכה את חברו לדבר מצוה, אזי שכרו כפול ומכופל. וראיה מהזהר, פרשת תזריע.

רבי חייא ורבי יוסי הוי אזלי באורחא. פגעו בחד בר נש ואנפוי הוה מלא מכתשין. אמר ליה רבי חיא: מאן את? אמר ליה: יהודאי אנא. אמר לו רבי יוסי: אסתכל ביה, וחמי אנפוי סומקין באנון מכתשין (רצה לומר: פניו היה כמצורע). בודאי חטאה הוא, דאי לאו הכי - לא אתרשימו אנפוי באלין מרעין בישין; ויסורים כאלין לא מקרי יסורים של אהבה. אמר רבי חיא: הכי הוא ודאי, דיסורים של אהבה לא מקרי אלא כשהם מכוסים מראית שאר בני אדם. ומנלן דאצטריך להיות תוכחת האדם הכי? נלמד מתוכחות הקדוש ברוך הוא, דמאן דאוכח לחבריה באהבה - בעי לאוכחא יתיה בסתרא כדי דלא לכסף אותו בפרהסיא. הא תוכחה זו בפרהסיא אינו של אהבה. כך הקדוש ברוך הוא אוכח לבר נש בקדמיתא ומחי ליה בסתרא. אי הדר ביה - מוטב; ואי לאו - מחי ליה באתגליא באנפוי בגין דאסתכלון ביה וינדעון דהוא חטאה, ולאו רחימא דמריה איהו.

הזהר מתורגם ללשון הקודש

רבי חייא ורבי יוסי הלכו בדרך ופגשו באדם אחד, שבפניו נכרו נקבים נקבים. שאלו רבי חיא: מי אתה? השיב לו: יהודי אני. אמר רבי יוסי לרבי חיא: הסתכל באדם זה וראה,

שכב שטר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

כיצד פניו אדומות מפצעיו! ודאי חוטא הוא, שאלמלא כן, לא היו פניו נגועות בנגעים קשים אלו, שהרי הנגעים הללו ודאי לא יחשבו "יסורים של אהבה", שהרי גלויים הם לכל, ואלו יסורים של אהבה הנם יסורים, המכסים מעיני אדם!

גם כאשר מוכיח אדם את חברו, חייב הוא להוכיחו בסתר - וזו תוכחה של אהבה - כדי שלא לבישו בפרהסיא. ואנו לומדים זאת מתוכחתו של הקדוש ברוך הוא, שבתחלה מעניש את האדם בסתר; אם הוא חוזר בו - מוטב, ואם לאו - מענישו הקדוש ברוך הוא בפניו, כדי שכל רואיו ידעו כי חוטא הוא.

והאי גברא הוי שמע כל מלין אלין. אמר להו גברא: בקוטרא דעיטא חדא ובדבור אחד אתון אמרין עלי דברים האלה? קריב לגביהון. אמר: ודאי אתון מאנון דדיורהון הוא בבית רבי שמעון בן יוחאי, דלא דחלין מכלא. אי אתון אמרין מלי אבתראי - הני מלין יקטרגו לכוון, איך מליכו האי באתגליא! (רצה לומר, שאמר להם האיש: אי יבוא המשפט לפני הקדוש ברוך הוא - יעשה קטגוריא עמכם על שאתם מביישים אותי בגלוי אף שאני חוטא גדול.) אמרו ליה: באוריתא הכי כתוב, דכתיב (משלי א, כא): בראש הומיות תקרא, בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר - אי במלי דאוריתא און דחלין מקמך הא נשתכח בכסופא קמי הקדוש ברוך הוא. פתח האי גברא ואמר: מי אל כמוך, נושא עון ועובר על פשע וגו'. ארים קליה ובכי. אדהכי מטין בנוי. אמר בריה זעירא: סלקא דעתך הכא הכי? פתח ואמר: יש צדיק אובד בצדקו וגו'. האי צריך פרוש, איך יאבד הצדיק בצדקו.

הזהר מתורגם ללשון הקודש

שמע אותו אדם נגוע את כל דבריהם ואמר להם: בעצה אחת אתם דוברים עלי כן? התקרב אליהם והוסיף: ודאי הנכם מתלמידי ישיבתו של רבי שמעון בן יוחאי, אשר

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש שפג

אינם פוחדים מאיש; ואם אתם מדברים עלי כך- דבריתם אלו יקטרגו עליכם, מאחר שבגלוי מדברים הנכם עלי.

השיבוהו: הפסוק אומר: בראש הומיות תקרא, בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר; ואם נפחד ממך בענין הנוגע בדברי תורה, הרי עתידים הננו להתבייש בפני הקדוש ברוך הוא!

קרא אותו אדם- מי אל כמוך, נושא עון ועובר על פשע וגו'! ובכה.

בינתים הגיעו למקום בניו. אמר בנו הקטן: האם חושדים אתם באבי, שעבר עברות? הוסיף ואמר: "יש צדיק אובד בצדקו". פסוק זה צריך פרוש: הכיזד אפשר לומר, שהצדיק יאבד בצדקו! אלא הענין הוא כך...

צדיק גמור שנמצא בין רשעים ואינו מוכיחם נענש על ידם
אלא הענין כך: כשרבו החוטאים ומרבים חטאים ופשעים, וצדיק אחד הוא ביניהם, ואין מוכיח להרשעים - הצדיק נענש על ידם אף שהוא צדיק גמור, ואין חוטא כלל. וכן אבא דאתפס בחוביהו דבני מתא, דהוי כלן חצופים לנגדו, והוא לא הוי מוכיח אותן ולא גער בהון בנזיפה לביישם - לכן נענש הוא ביסורים האלה. אמר האי בר נש, דהוי אביו של האי ינוקא: ודאי הקדוש ברוך הוא אעניש לי בהא דהוי בידי יכלת למחאה בידיהו, ולא עבדית ולא אכסיפנא להוא בטמירא ולא באתגליא.

פתח בריה אחרא ואמר: נאלמתי דומיה, החשיתי מטוב, וכאבי נעכר. ראיתי עמא דאזלין בדרכי לא טובים - נאלמתי דומיה, ולא יסרתי אותם על פניהם. והחשיתי מטוב - מדברים טובים, שמסירים את האדם מדרכי הרעים לדרכי הטובים והישרים; על כן כאבי נעכר - באין יסורים מכערים באתגליא. אתו רבי חיא ורבי יוסי ונשקוהו וכו'.

שפד שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

מי שמפחד מהרשעים להוכיחם הגם שהוא צדיק יהיה
בבזיון לפני הקב"ה - נענש על ידם ויסורים יבואו עליו
רח"ל

נלמד מהנזכר לעיל: כל המתיירא להוכיח מפני בני האדם,
אז יהיה בכסופא קמיה קודשא ברוך הוא; ואף שהוא
צדיק - נענש על ידו, וכמו שכתבתי לעיל. ומקור החיים הוא
לבלתי להחניף לאדם רשע למי שיספיק בידו למעד לנגד הרשע
להתיש כחם של רשעים. ובאם שידחל מנהון, אזי יהיה בטוח,
שיבוא עליו יסורים וישיגו לו חרפות ובושות בבי דינא רבא
לפני הקדוש ברוך הוא.

גם אם יראה רשע שעל ידו יוכל לבוא לידי היזק ממון
אל ימנע עצמו

שאו למרום עיניכם ובטחו אל ה', כי הוא משבר זרוע רשע
ומהרס מצב רשעים! חזק ואמץ לנגד הרשע, ובודאי כל
פמליא של מעלה יהיו בעזרך. ותראה להתאמץ בכל איבריך
ושס"ה גידיך להתחמם כנגדו לבלתי צאת מחשבתו הרעה אל
הפועל. ואם תעשה כן - אזי נחשב בהדלקות גופך לנגד הרשע
כאלו איבריו עולה מונחים על גבי המזבח. ואף אם תראה
רשע, שבגרמא זיליה תוכל לבוא להזיק ממון, חס ושלום,
מכל מקום תראה לעשות פעולתך, כי הרבה שלוחים למקום,
ברוך הוא; ואם תחריש לו בשביל היזק ממונך - מכל מקום
לא תנצל מההיזק בכפלים, כי סוף החונף לרשע - סופו לפול
בידו. ואם תראה בדעתך, שלא תוכל לבוא בריב ומצה עם
הרשע, שאתה מוכיח אותו בעבור שהשעה משחקת לו - מכל
מקום אסור לתן להרשע כח ואומץ וחזוק לסייעו לדבר עברה,
חלילה וחס; וגם אפילו במקום חשש נזק הגוף, חס ושלום,
נראה דאסור לתן חזוק ואמוץ לרשעים, אם לא במקום שיש

שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד **ועונש** שפה

סכנת נפשות, אז יסתלק עצמו והשמטה שריא. אבל סיוע - אסור לסייע לעוברי עברה.

מצות הוכח תוכיח מוטלת בעיקר על הרבנים ודייני עיר ועיר - כשאין מורי צדק ודיינים מוטלת המצוה על כל ישראל

והמצוה של "הוכח תוכיח" מוטלת על הרבנים גאוני ארץ ועל דייני עיר ועיר; ובמקום שאין שם רב ומורה צדק ודיינים קבועים - אזי המצוה מוטלת על כל ישראל להוכיח איש את אחיו, ואז יהיה אהוב למעלה ואהוב למטה, ויקוים בו: הוכח לחכם - ויאהבך; ויזכה לשער האהבה, אמן. (קב הישר פרק ס"ב)

התועלת שבתוכחה וגודל שכר

של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה

בזוהר, פרשת תרומה, הוא מפליג מגודל שכר של המוכיחים ומזכים את הרבים, שמונעין את הרבים מן החטא ופועלין ארבעה דברים:

בראש - כי ידוע הוא, דהעולם נדון מחצה על מחצה, ועוון אחד הוא מכריע בכף חובה לכל העולם, ומצוה אחת מכריעה לכף זכות; ועל ידי התוכחות, שהמוכיח מוכיח את הבריות, אם שב אחד מישראל בתשובה שלמה, נמצא, שעל ידו העולם נדון לכף זכות, ונמצא זכות הרבים תלוי בו.

הקדושה מתגברת

שנית - המוכיח מקיים מצות עשה: הוכח תוכיח וגו', ועל ידי התוכחה מתגברת הקדושה, והסטרא אחרא מכרח להיות נכנע תחת יד הקדושה.

כבוד הקב"ה מתעלה ומתרומם

השלישית - גורם שכבוד הקדוש ברוך הוא הוא מתעלה

שפו שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

ומתרומים; ושכרו יהיה, שיזכה לראות בנים ובני בנים יראים
ושלמים.

לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה

הרביעי - כי לאחר מותו מוליכין את נשמתו בתליסר תרעי
של עולמות העליונים, ולית מאן דימחה בידיה.
ועליו נאמר: בריתי היתה אתו, החיים והשלום.

ועוד: שנוסף על שכרו שכר גדול מאד, והוא זה, כי מלאך
אחד ושמו יהודעית, ממונה על נשמתן של המוכיחין
לשמה, והוא מביא דיוקניה **דההוא מוכיח**, אשר הוא מזכה
את הרבים בתוכחתו ומכריע את העולם מכף חובה לכף זכות.

ובשעה שמביא ההוא ממונה הדיוקנא ההוא, כדין מלכא
קדישא מברך לההוא דיוקנא בכל ברכאן, דנתברך
אברהם אבינו כד קריב עובדי עבודה זרה לעבודת הקדוש
ברוך הוא, כמה דאת אמר: "ואת הנפש, אשר עשו בחרץ".
ומעלין לההוא דיוקנא בשבעין עלמין הגנוזים, דלא זכו בהו
שום בר נש אחרא, חוץ מאן דמזכה רבים על ידי התוכחה.

מדוע אמר ר"ע תמה אני אם יש בדור הזה מי שהוא יודע להוכיח ולא הוכיח את הרבים

ואם כן, אם כך גדל שכר המוכיחים הוא, קשה בעיני דאמר
רבי עקיבא: תמה אני, אם יש בדור הזה מי שהוא יודע
להוכיח. וכי רבי עקיבא לא היה יודע שכר הנזכר לעיל!! היה
לו להוכיח את הרבים כדי שיהיה זכות הרבים תלוי בו,
ולדרוש ברבים, כי הוא היה מופלג בדורו.

שכר **וזאת הברכה** - פרק נ"ד **ועונש** **שפז**

מפני שאין להוכיח הבריות בפני רבים
כדי שלא לביישן ברבים כי עונשם גדול מאוד

והנראה בעיני, דראה רבי עקיבא גודל העונש של המוכיחים, שמוכיחים שלא לשמה ומביישים את הבריות בפני רבים על פי מה דאיתא במדרש רבה, פרשת בהר: ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביה, ויגפהו ה'. אמר רבי שמואל בר נחמני: את סבור לומר, שירבעם נגף?! והלא לא נגף אלא אביה! ולמה נגף? רבי יוחנן אמר: על ידי שחשדן ברבים; הדא הוא דכתיב: ואתם המון רב, ועמכם שני עגלי הזהב, אשר עשה לכם ירבעם וכו'. ומה אם המלך, על ידי שהוכיח את המלך כמוהו, ענשו הכתוב - הדיוט, שמוכיח את הדיוט חברו - על אחת כמה וכמה! ולכן לא רצה רבי עקיבא להוכיח את הבריות בפני רבים כדי שלא לבייש אותן ברבים. וכל המבייש את חברו ברבים - אין לו חלק לעולם הבא. ולכן אמר: תמה אני, אם יודע אדם בדור הזה להוכיח.

על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים

עכשיו ראיתי מוכיחים חדשים, מקרוב באו, ועומדין ודורשים ברבים ומביישין את הבריות דרך פרט וכלל, ואינם יודעין את ענשן. והי נתן לי לשון למודים, שחברתי זה הספר, כדי שיקראו בו הבריות; ואין רוצה אני לבייש אותן ברבים, כי כל איש יודע מרת נפשו במה שעוות, ויוכיח לעצמו לתקן את הפשעים והחטאים. וכדי שלא יאמרו הבריות: אין הלומדים יודעים את מעשינו, ואין חשים לראות אותנו - דע, כי בכל קהלה וקהלה יש בני אדם, שיודעים בקלקולן של הבריות, אך מפני החנופה שגוברת אומרים: אוי לנו אם כך נאמר, ואוי לנו אם לא נאמר. לכן את אשר עם לבבי עשיתי וכתבתי קצת בדברי הגדה, שמושכין לבם של הבריות, ובדברי משל ומליצה; ואקוה לא-ל, שעל ידי הספר הזה מזכה אני את הרבים, וזכות הרבים יהיה תלוי בי. ואני

שפח שכר וזאת הברכה - פרק נ"ד ועונש

מבקש מכל היודע לקרות בזה הספר, שישים דברי כחותם על לבו ועל זרועותיו, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי. (קב הישר פרק ק"א).



בעזרת השם יתברך

שכר ועונש

• מסירת מודעה •

בפרק הזה יבואר בעזהשוי"ת:

סדר מסירת מודעה לשכיב מרע

הנוסח מבעל המחבר ספר הקדוש יסוד
ושורש העבודה (הצוואה) - נוסח מספר
הקדוש קסת יהונתן - נוסח מספר
הקדוש שבט מוסר - תקיעת שופר -
ווידוי לשכיב מרע מספר הקדוש מעבר
יבק - סדר ווידוי לשכיב מרע מהקדוש
הרמב"ן זכרונו לברכה.



תוכן הענינים של מסירת מודעה

- א. סדר מסירת מודעה - לשכיב מרע ג.
- ב. מסירת מודעה ג.
- ג. (א) נוסח יסוד ושורש העבודה (הצוואה) ג.
- ד. (ב) נוסח קפת יהונתן ה.
- ה. (ג) נוסח בעל שבט מוסר ז.
- ו. תקיעת שופר* - והבית דין היושבים יענו: י.
- ז. ווידוי לשכיב מרע מספר מעבר יבק יא.
- ח. סדר ווידוי לשכיב מרע להרמב"ן זכרונו לברכה יא.
- ט. סדר מסירת מודעה לשכיב מרע יב.



סדר מסירת מודעה

לשכיב מרע

מסירת מודעה

הבאנו שלוש נוסחאות של מסירת מודעה, מספר יסוד ושורש העבודה, קסת יהונתן, שבט סופר, ומספר מעבר יבק, וטוב להגיד כל השלושה נוסחאות, כדי להכניס ולהשריש בנו האמונה לנצח עד עולם, שזה הוא השורש והעיקר של עם ישראל.

(א) נוסח יסוד ושורש העבודה (הצוואה)

הנה על פסוק (תהלים ל"ב, ו') "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא", דרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות דף ח' ע"א) לעת מצוא זו מיתה, ובהיות כי זה כל האדם, לכן קודם כל דבר לומר:

הריני מוסר מודעה לפני עילת כל העלות וסבת כל הסבות ורצון כל הרצונים, מחוייב המציאות, ואלוקותו הנצחיית ואחדותו הנעלמת, אחד יחיד ומיוחד, ואין יחידות כמוהו בשום פנים, היה הוה ויהיה, מהוה כל הויות, איהו מלעיל כל עלמין ואיהו אסחר כל עלמין, לית אתר פנוי מיני, יוצרי ובוראי יתברך שמך ויתעלה זכרך לעד, הריני מוסר מודעה לפניך, שרצוני ודעתי חפצי ותשוקתי אליך, והריני מבטל מהיום כל המחשבות זרות ורעות שאפשר לבוא, חס ושלום, בעת הזאת עת פרידת נשמתי מגופי, מחמת טרף ובלבול דעתי, חס ושלום, הן בדבור, הן במחשבה.

לְכֹן אני מוסר מודעה לפניך, יוצרי ובוראי יתברך לעד, שיהא אותו הדבור או מחשבה בטל ומבוטל, ולא יהא ממש בדיבורי או במחשבותי או ברמיזתי, כי אתה יוצרי ובוראי יתברך יִדְעָתָּ מחשבותי ולבי, שאני מאמין באמונה שלמה ואמתית באלוקותך הקדושה ותורתך הקדושה, שאתה אלוקים אמת ותורתך אמת, והריני מקבל עלי ועל כל הדורות שיצאו מחלצי אלוקותך ואחדותך הקדושה ותורתך הקדושה.

יוצרי ובוראי, יתברך שמך לעד, מן המצר קראתי שמך הגדול, שאל תִטְרוֹף דעתי עלי את השעה, עד פרידת נשמתי מגופי, ותצילני מבלבול הדעת ומן התועים בעת הזאת. כל עוד נשמתי בי, רוח נכון חדש בקרבי, ותכין לבי ומחשבותי ורעיונותי בשעה זו ליחדך באהבה וביראה בכל לבי ובכל נפשי, ואל תאסף עם חטאים נפשי, חס ושלוש, תמות נפשי מות ישרים, כדי שאחזיר נשמתי למקום שחצבה משם, ולהיות מוכן ומזומן לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלך, ואמצא מנוחה באור החיים, צמאה נפשי לאלוקים לא-ל חי מתי אבוא ואראה פני אלוקים חיים. ואין לי להשען על זכותי ומעוט מעשי הטובים, כי יודע אני ערכי השפל, רק באתי כעני המבקש על הפתחים מתנת חנם, כן תחנני, יתברך שמך יוצרי ובוראי, יהי רצון שתהא העונה הזאת אשר אני מתפלל לפניך, עת רצון ורחמים, ותשמע תפלתי ותאזין תחנתי. ואני תפלתי לך ה' עת רצון, אלוקים ברב חסדך ענני באמת ישעך.

יוצרי ובוראי יתברך, הריני מוסר מעתה נפשי ורוחי ונשמתי אליך בלב שלם ברעותא שְלִים, על פי דעת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ורעיא מהימנא והנביאים הקדושים ועל פי דעת חכמי התנאים והאמוראים, והריני מכון כונתם על דעתם ועל דרך הידוע להם איך צריך להיות הכונה בעת פרידת נפש רוח ונשמה מהגוף. והריני מקבל עלי בלב שלם ובנפש חפצה ארבע מיתות בית דין, בכדי לתקן כל

הפגמים שפגמתי בשמך הגדול. והריני מבקש ומתחנן מעלת כל העלות וסבת כל הסבות ורצון כל הרצונים, שיתן לי בעת הזאת שכל שלם וחזק לטהר לבי לעבדו באמונה שלמה ובאמת, אמן אמן ואמן סלה.

* * *

(ב) נוסח קסת יהונתן

וזה לשון שבט מוסר (פרק כ"ז ס"ק מ"ה-מ"ו):

מצאתי מודעא לענין זרע לבטלה בספר קסת יהונתן וזה לשונו: סדר מסירת מודעא, דהיינו שצריכים להיות עדה שלימה, עשרה אנשים, מלבד אותו שמוסר מודעא, וצריכים להיות כשרים זה לזה ולאותו המוסר מודעא. ונוהגין לעשות כן בין כסה לעשור, או אף בתוך השנה מי שירצה. ונוהגין שכל אחד יתן נדבת לבו דבר מה לצדקה מקודם.

וזה לשון המודעא:

שמעו נא רבותי אמרי פי, את אשר עם לבבי: הלוא ידעתם אשר קליפה קדמה לפרי צדיק עץ חיים, ועל-כן מיום ברא אלוקים אדם הראשון לכל נוצר, תיכף בא היצר הרע, הוא השטן, הוא מלאך המות (בבא בתרא טז, א), בחלקלקות לשונו מדבר גדולות, מלין לצד עלאה ימלל, והסית אותו לאכול מעץ הדעת טוב ורע, למרות את פי אלוקי ישראל, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וברוך שמו, אחד יחיד ומיוחד בפי כל בשמים ובארץ. ואחר-כך עלה ברוח סערה ואש מתלקחת בשמים וקטרג עליו עד אשר נגזר מיתה עליו ועל כל הדורות הבאים עד ימות המשיח. ומאז ועד עתה זה דרכו כל הימים, לרבות הלילות, על משכבו סליקו רעיונים והרהורים לשמים, ויפפון לדם ישרים לבלות שאול ואוצ"ר נחם לאכזרי, וכל מעשיו להפיל את האדם מאגרא רמה לביכא עמקתא, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזר לנו, אין בידינו להתחזק עליו (קידושין ל, ב), וכל ימי חיי האדם בצער גדול. והנה בכל מקום

אשר המצא ימצא מקום מוכן לפרעון חובות ישנים וגם חדשים מקרוב שם הוא בעצמו או שלוחיו או גיכי דיליה.

והנה ידוע לכם את אשר אמרו חכמינו זכרונם לברכה, אשר בשעת הסכנה הגדולה, הלוא היא בעת אשר הוא סמוך ליציאת נשמת האדם, ואז הזמן היותר נאות להשיב הפקדון אשר הִפְקֵד אֶתוֹ כל ימי הבלו, לעשות תשובה ויתודה על עונו עד דכדוכה של נפש (ירושלמי חגיגה ב, א), ויקבל עליו עול מלכות שמים רבה, וימסור נפשו רוחו ונשמתו לאשר נתנו. והוא לא כן ידמה, הפך עליו בלהות, חלק משמן חִכּוֹ והמה פתיחות לבלות שאול ואבדון נפשו לאמור: לך עבוד אלוקים אחרים, ובזה יערב ויבושם לך, וְהִקַּל מְעַלִּיךְ עוֹל הַיְסוּרִים הַקְּשִׁים והמרים, וכל מגמתו להפילו שחת, והוא ימשל בו בגופו לעורר עליו דיני דינין קשים ומרים כלענה וראש, לשחטו בסכין פגום ולעשות טרפה, חס ושלום, מלבד שאר אַנְסִים, אשר יקצרו כמה יריעות מהכיל. והנה עם מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בבא בתרא טז, ב) אין אדם נתפס על צערו, וְאָנוּס רַחֲמָנָא פִּטְרוּ, מכל מקום אם אינו עושה קָלָה, עושה מחיצה בינו לבין אבינו שבשמים.

על כן הנני מוכן ומזומן מהיום עד אחר מיתה למסור נפשי רוחי ונשמתי לַאֲ-ל רחום, עֵילַת כֹּל הַעֲלוֹת וּסְבַת כֹּל הַסְּבוֹת, ברוך הוא וברוך שמו, ובפניכם אני מוסר כל החלקים אשר הם המה בי מנפש ורוח ונשמה להקדוש ברוך הוא, אשר בחסדו הגדול נתן אלי, וכל מה שאעשה מהיום ועד עולם נגד המסירת מודעה הזאת, הלוא המה בטלים ומבוטלים, ולא יהא ממש בדבורי ובמחשבותי או בְּרַמְיָתִי, ומכל שכן במעשה חס ושלום.

והנני מבקש מאת מעלתכם, שתצרפו עמכם השכינה הקדושה והטהורה, לבטל כל מה שאעשה מהיום עד עולם נגד מסירת המודעה הזאת, ולא יהא ממש בדבורי או

ברמיזותי או במחשבותי לבטל אפילו רגע כמימרא אחת ממצות הקדוש ברוך הוא, ומכל שכן דבר היוצא מן הכלל כלו, כי אני הנני מוסר מהיום באהבה גמורה גופי נפשי ונשמתִי לַא־ ל יחיד ומיוחד, אשר האציל וברא, יצר ועשה כל העולמות וכל הברואים. ובאם אשר יעלה על מחשבתי חס ושלוש נגד מסירת המודעה הזאת בודאי כי הוא באונס גמור והכרח גדול. ובאם המלאך המשחית יבוא לקטרג עלי מחמת אותה המחשבה, יהיו דבריו כאפס ואין ולא נחשבים כלום, ולא יעשה שום רושם כלל.

בישיבת "שער השמים" מתחילים מסירת מודעה מכאן (נוסח שבט מוסר) כפי שנדפס בסליחות שובבי"ם להרב ר' משה נחמיה כהנ"י זכר צדיק לברכה. והם מושיבים הבית דין שם.

כתב בספר מעיל שמואל (הלכות אבלות ומיתה סעיף י) כי האדם בעת שמוציאים נשמתו, השטן עומד על ימינו לשטנו, ואומר לו כנור בה' אלקי ישראל, והנשמה ממאנת, ואפשר חס ושלוש שתבוא לידי הודאה (וכן הוא בקיצור שלי"ה סדר הויודו דף ר"ס, ובשבט מוסר פרק כ"ז ס"ק מ"ג). על כן צריך להקדים בעודו בשכלו, להתפלל אל ה' עד אשר לא יבואו ימי הרעה, ובסדר אלה הדברים ימסור מודעה. (סליחות לשובבי"ם להרב משה נחמיה כהנ"י זכרונו לברכה דף י"ט):

ג) נוסח בעל שבט מוסר

יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי הַא־ל הגדול הגבור והנורא, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, שכשאגיע לאחר אריכות ימים ושנים בעבודתו יתברך שמו עת פקודתי ברצון הטוב ברחמיו וחסדיו וחמלתו ליטול ממני נשמתִי, שאהיה פְּגַת הזאת בדעת צלולה ומיושבת עלי ובשכלי כְּמֵאָז וקדם להיותי דבוק בו ובאחדותו ברוך הוא שלא לזוז מיראתו ומאהבתו עד יציאת נשמתִי, עד ועד בכלל, ומקבלת עול מלכותו עלי ה' אחד ושמו אחד. ויהי גם-כן דעתי מיושבת עלי להצדיק דינו ברוך הוא. הוא אמת וגזרותיו אמת והכל בחסד וברחמים עלי. ואעשה רצונו ברוך הוא ביראה ובאהבה כי רב ושליט הוא. ובאם שיהיה רצון הבורא ברוך הוא ורצונו הטוב והפשוט לאחר אריכות ימים ושנים בעבודתו יתברך שמו כשאגיע העת הזאת ליסרני ביסורים קשים ושיהיה לי בלבול וטירוף הדעת, חס ושלוש, הריני מצדיק את דינו הקדוש

והטהור של חסד ורחמים עלי. ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי. ובאם שיבוא חס ושלוש בעת ההיא המסית והמדיח המקטרג הגדול להסית ולהדיח ולפתות אותי, חס ושלוש חלילה וחלילה, לכפור בְּעוֹשֵׁי יוצרי ובוראי מלך מלכי המלכים, או בתורתו הקדושה, או באחת ממצוותיו, הן מצוות דאורייתא או מדברי קבלה או מדרבנן, או מאיזה סְּיֵג וגדר ומשמרת למשמרת, חס ושלוש, הריני מוסר מודעה בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתו לפניכם עדה קדושה במודעה גמורה בכל מיני מסירות מודעה שתקנו חכמינו זכרונם לברכה, שיהא הפיתוי וההסתה ההיא כאפס וכאין וכחרס הנשבר. ובאם חס ושלוש אודה לו, חלילה וחלילה, מתוך צער ובלבול וטירוף הדעת ושכלי ולבי בל עמי, ואין אדם נתפס על צערו. אבל באמת מודה אני לפניכם בהודאה גמורה, שאני מאמין באלוקי, הבורא יתברך שמו, שהוא אחד יחיד ומיוחד, ה' אחד ושמו אחד. ואני מקבל עלי על מלכותו:

לחכות לכל הקהל ולהגיד ביחד בקול רם ובהתעוררות

שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד

וה' אלוקים אמת. משה עבדו נאמן ביתו אמת. ותורתו אמת, שבכתב ובעל-פה. וכל מצוות דאורייתא ודברי קבלה מדרבנן אמת, וכל דקדוקי המצוות אמת, ואני מאמין בהם באמונה שלמה, תהלה לָא-ל, בלב שלם ובנפש חפצה. א-ל אחד אדון כל המעשים ברוך הוא אמרם, ואינני כופר חלילה וחלילה בשום מצוה מהמצוות, קטנה או גדולה, דאורייתא ודברי קבלה ודרבנן, רק את האלוקים אני ירא ואני אוהב את הבורא יתברך שמו ותורתיו ומצוותיו. ואני מאמין בשלשה עשר העקרים בכלל ובפרט, ושהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלוקים, ויש שכר טוב לצדיקים

לעולם הבא ועונש רע ומר לרשעים, ושתהיה תחית המתים בעת שיעלה רצון הבורא יתברך שמו. ובידו להמית ולהחיות ובביאת משיח ושהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא דמות הגוף והוא אור גדול ונורא מאד, אור קדוש וטהור, אור קדמון, אור צח, אור מצחצח, אור זך ונקי, אור טמיר ונעלם, אור פשוט אין סוף ברוך הוא. והוא חי וקים, מקור מים חיים ה' וממנו תוצאות החיים. ויקויים בי מקרא שכתוב ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כלכם היום. ונאמר כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים. לחיים ולשלום כתבני אלוקים חיים אמן כן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

(שבת מוסר פרק כ"ז ס"ק מ"א, סליחות לשובבי"ם הנזכר לעיל)

מושיבים עשר אנשים שהם הבית דין, וכל הציבור עומדים ואומרים ביחד ובהתעוררות גדול, כראוי לעם ישראל למסור מודעה לגלות האמונה הקדושה בלב שלם כראוי וכנכון בלי שום פקפוק חס ושלום, והבית דין לא אומרים כעת רק דוממים, ושומעים ברעדה מה שהציבור אומרים:

גם אבקש ממעלתכם, מאחר שאין צדיק בארץ בזמן הזה, אשר לא קרה לו מקרה בלתי טהור בהוצאת זרע לבטלה, יהיה באיזה אופן שיהיה, ואותן הטיפות המה חושבין אותי להם לאב ורוצים להנות ממני וממטתי אחר מיתתי באמרם כי אתה אבינו, בכך אבקש ממעלתכם מחילה שתעזרוני לבקש את פני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא להכניס לקדושה כל אותן הטיפין שיצאו ממני לבטלה, הן באונס הן ברצון הן בשוגג הן במזיד הן ער הן ישן, על ידי שם הקדוש היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו בשלוב שם הוי"ה בנקוד שורוק (כזה: יחהבוה ויזהר שלא יוציא השם מפיו). גם הנני מחרים ומנדה אותם המזיקים ושדין ורוחין ולילין שנבראו מטפות קרי וזרע שלי כולם בכלל שלא יגעו בי או במטתי או בבגדי ולא ילון אותי לקברי. ואתם גם אתם תצרפו עמכם השכינה ותחרימו אותם

באופן שלא יהיה להם כח לילך אחר מטתי ומכל שכן ליגע בי
ובבגדי או בגופי או בנפשי:

תקיעת שופר^ט - והבית דין היושבים יענו:

בצירוף: קודשא בריך הוא ושכינתיה קבלנו המסירות
מודעה אשר מסרתם גופכם ונפשכם רוחכם
ונשמתכם לעלת כל העלות וסבת כל הסבות וכל מה שתעשו
מהיום נגד מסירת המודעה הזאת הן במעשה הן בדבור הן
במחשבה אנחנו מבטלים אותו המעשה בצירוף קודשא בריך
הוא ושכינתיה ולא יעשו בכם שום רושם כלל:

גם מחרימים אנחנו בית דין בצרוף קודשא בריך הוא
ושכינתה כל טיפות זרע שיצאו מכם לבטלה מעולם עד
היום הזה, גם אשר יצאו ממנו בגלגולים הקודמים, גם אשר
יצא מכם לבטלה מהיום עד אחר מיתתכם שלא יגעו בכם
בעצמכם או בגופכם או בנפשכם הן בבגדיכם הן במטתכם ולא
ילוו אתכם לקבריכם, וצדק לפניו יהלך וכבוד ה' יאספהו
ותנחו על משכבכם בשלום אמן סלה.

(קסת יהונתן, שבט מוסר שם, סליחות לשובבי"ם הנזכר לעיל):

ואומרים כולם ביחד:

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים פְּלִכֶם הַיּוֹם:

אחר כך עומדים הבית דין ומושיבים עשרה אנשים אחרים
לבית דין, והם עומדים עכשיו ואומרים "גם אבקש
ממעלתכם כנזכר לעיל:

^ט הובא בשל"ה (מהדורת "מכון שערי זיו" חלק ב, מסכת פסחים פרק
נר מצוה ס"ק טא בהגה"ה), וזה לשונו: "באם בחייו מחריים בשופר,
עם עשרה תלמידי חכמים ששום אחד מבניו לא ילוהו, יותר טוב"
עד כאן לשונו הקדוש.

ווידוי לשכיב מרע מספר מעבר יבק

מי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר חמת מלך וגוי ואיש חכם יכפרנה (מה שהוסיף הרמ"א תיבת שבעיר הוא מני"י פרק י"נ שהולך להרב כו') (בבא בתרא קט"ז ע"א):

יפה תפלת החולה לעצמו יותר מכל (רבות בראשית פרק נ"ג דכתבי באשר הוא שם):

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי בידך ומיתתני בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלמה ואם אמות תהי מיתתני כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים:

ואם ירצה להאריך אפילו כוידוי יוהכ"פ הרשות בידו.
(שולחן ערוך יורה דעה סימן של"ח)

סדר ווידוי לשכיב מרע להרמב"ן זכרונו לברכה

כתב הרמב"ן סדר ווידוי של שכיב מרע כן קבלנו מחסידים ואנשי מעשה וזה נוסחו. ראוי לכל שכיב מרע שיעשה צוואה ויבקש מחילה לכל מי שחטא ויבקש מרבים שיעזרוהו בתפלה ויעשה תשובה שלימה ויטול ידיו ויתעטף בציצית. ויאמר ה' אלוקים אמת ותורתו אמת ומשה נביאו אמת וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ויקרא אשרי יושבי ביתך עד סוף המזמור. ומזמור תפלה לדוד הטה ה' אזניך סימן פ"ו ויאמר בקראי ענני סימן ד'. שיר למעלות אשא עיני סימן קכ"א.

ויאמר אחר כך וידוי של שכיב מרע בכוונה גדולה, וכן קבלנוהו מחסידים ואנשי מעשה, וזה נוסחו:

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב אלהי האלוקים ואדוני האדונים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. עושה שמים וארץ. עושה חסד משפט וצדקה בארץ. היה והוה ויהיה. מחוה את הכל. שרפואתי בידך ומיתתי בידך. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתרפאני רפואה שלמה כי אתה אל רופא רחמן. ואם בר מינן אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאתי ועונותי ופשעי שחטאתי ושעויותי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בתורתך ובגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים ואני מודה ומאמין כי אתה נמצא מציאות גמורה. ואתה אחד ולא ככל האחדים. וראש לכל הנמצאים. ואינך גוף ולא כח בגוף. ולא ישיגוך משיגי הגוף ומקריו. ואין בך דבר מתוארי הגופים. ואתה קדמון לכל הנמצאים. ואתה ראוי להעבד ולהרים. ואתה הנותן נבואה בפי כל הנביאים. ונבואת משה עבדך נביאך למעלה מכל הנביאים. ואתה נתת לנו על ידו מן השמים תורה שלמה ומשיבת נפש. והיא זאת התורה הקדושה המצויה בינינו. והגיעה אליו מפי הגבורה. ולא תהיה זאת התורה נעדרת ולא נסוחה. ואתה יודע מחשבות בני אדם ולא תתרשל בהם. ודרכך לגמול טוב לצדיקים ולהעניש לרשעים. ותביא משיחנו האהוב ותחיה מתנינו: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפני ה' צורי וגואלי:

ואם השעה דחוקה עליו יזקוף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ויאמר:

רבנו של עולם יהי רצון מלפניך שיהיה שלום מנוחתי:
ויכוין בשם יתברך ויחודו ובמעמד הר סיני הגדול והנורא,
ואחר סיום הוידוי יאמר אל מלך:

סדר מסירת מודעה לשכיב מרע

כתבו המקובלים כי האדם בעת יציאת נשמתו השטן עומד על ימינו לשטנו ואומר לו כפור בה' אלהי ישראל, והנשמה ממאנת, ואפשר שחס ושלום מחמת הטירוף תבא לידי הודאה, על כן צריך להקדים בעודו בשכלו להתפלל אל ה' עד אשר לא יבואו ימי הרעה. וכסדר אלה הדברים ימסור מודעה:

שמעו רבותי הרי אני מוסר מודעה בפניכם באם שיבא השטן או כת דיליה להסית אותי לעבור על אחת ממצות ה' הן מצות עשה הן מצות לא תעשה הן מצות שחיבין עליהן כריתות או מיתות בית דין או גדרים או סיגים או על הכלל כלו חס ושלום ובפרט באם שיבוא עת פקדתי להשיב הפקדון אשר הפקד אתי יסית וידיח אתי ומחמת אימה ורעד וטרוף ובלבול דעת אני מודה לו חלילה וחלילה הן במחשבה הן בדבור או בכל מה שהפה יוכל לדבר ולב לחשב אף על פי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אין אדם נתפס על צערו. אם אין עשה כלה עשה מחיצה בינו לבין אבינו שבשמים. בכן אני מוסר מודעה בפניכם שיהיה אותו דבור או מחשבה בטל ומבטל כחרס הנשבר ולא יהיה ממש בדבורי או במחשבתי או ברמיזתי כי אני מאמין בשמך הגדול שאתה אמת ומשה עבדך אמת ותורתו אמת ואתה יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוך בשום פנים היה הוה ויהיה ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד: ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: כי אין כמוך באלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. ברוך הוא וברוך שמו לעד. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

והיושבים יענו ויאמרו:

בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה קבלנו המסירות אשר מסר (פלוגי בן פלוגי) גופו ונפשו ורוחו ונשמתו

יד שחר מסירת מודעה - ועונש

לעילת כל העילות וסיבת כל הסיבות וכל מה שיעשה מהיום
נגד מסירת המודעה הזאת הן במעשה הן בדבור הן במחשבה
אנחנו מבטלים אותו המעשה בצירוף קודשא בריך הוא
ושכינתיה ולא יעשה (בפלוני בן פלוני) שום רושם כלל:



בעזרת השם יתברך

מפתח

• תוכן העניינים •

לפי סדר הפרקים

של ספר דברים



במפתח הזה מובא בעזהשי"ת:

ראשי פרקים

מהעניינים המבוארים

בכל פרק ופרק



הספר נדפס לזכות הרבים

ומתחלק בחנם לכל דורש ומבקש

תּוֹכַן הַעֲנִינִים - שֶׁל כָּל הַפְּרָקִים

מִפְתַּח

הַקְּדָמָה - פֶּתַח דָּבָר

- א. אִי אִפְשֶׁר לְקַיֵּם מִצְוֹת וְאִרְבֵּת לְרַעַךְ כַּמּוֹךְ
אִם לֹא מוֹדִיעַ לְחִבְרֹו עֵינַי שֶׁכֵּר עֲוֹנָשׁ..... ט
- ב. רַבִּינוּ הַקְּדוֹשׁ בְּעַל אֹזֶר הַחַיִּים מוֹכִיחַ וּמְחַוֵּר
בְּתִשְׁבּוּבָה אֲנִישִׁים פְּשׁוּטִים..... י
- ג. הַתּוֹעֵלֶת שֶׁבְּתוֹכָהּ תִּגְדַּל שֶׁכֵּר שֶׁל
הַמַּחְזִירִים בְּתִשְׁבּוּבָה עַל יַד הַתּוֹכָהּ..... י
- ד. הַקְּדוֹשָׁה מִתְנַבְּרָת..... יא
- ה. כְּבוֹד הַקִּבְיָ"ה מִתְעַלָּה וּמִתְרוֹמֵם..... יא
- ו. לְאַחַר מוֹתוֹ מוֹלִיכִין נִשְׁמָתוֹ לְמַקּוֹמוֹת שְׁשׁוּם
אִדָּם אַחַר אֵינוֹ זוֹכֵה..... יא
- ז. עַל יַד כְּתִיבַת הַתּוֹכָהּ כִּסְפָר אֵין לְחַוֵּשׁ
לְכִיּוֹשׁ הַרְבִּים..... יא
- ח. גִּדּוֹל הַשֵּׁכַר לְמִי שֶׁמְעוֹדֵד אַתְרִים לִירֵאת
שָׁמַיִם..... יג
- ט. כָּל שֶׁמוֹפְלֵג בְּתוֹרָה וּבִידוֹ לְהוֹכִיחַ נִקְרָא
תַּלְמִיד חֹכֵם..... יג
- י. וְאֵין לֹמַר שְׁלוֹם עַלֵי נַפְשִׁי מֵאַחַר וּבְכָל עֵיד
וְעֵדָה יֵשׁ בִּי"ד שֶׁנִּתְמַנּוּ עַל יַד הַקֹּדֶל, וְלִכְן
אֵין הַחַיּוֹב מוֹטֵל עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט
בְּמַקּוֹמוֹת שֶׁשׁ רַבִּינִים רָאִישֵׁי הַקֹּדֶל אֵל נֹאמַר
שְׁעֵלִיהֶם מוֹטֵל הַדָּבָר, כִּי עַל כָּל אִדָּם
מִיִּשְׂרָאֵל הַחַיּוֹב לְמַחֲוֹת וּלְפַגּוֹעַ בְּעוֹבְרֵי
עֲבִירָה וְאִסּוּר הַלְעֵלִים עֵין מְעוֹבְרֵי עֲבִירָה,
דְּדָבָר זֶה מוֹטֵל עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וּבֵית דִּין
שְׁלִיחֹתָם דְּכָל יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵי וְעַל יַד זֶה
נִפְטָרוּ כָּל אַחַד וְאֶחָד מִלְּהַשְׁגִּיחַ, אֲבָל כִּשְׂאֵן
בֵּית דִּין עוֹשֶׂה שְׁלִיחֹתָם דִּישְׂרָאֵל, שׁוֹנֵה הֵלָּה
הַחֹבֶה כּוֹה עַל כָּל אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל כַּמִּשָּׁ
הַתַּחֲ"ם בְּתִשְׁבּוּבוֹתָיו..... יז
- יא. הִרִי אֵת נַפְשֵׁנוּ אֲנוּ תוֹכְעִים וְרוֹצִים לְהַצִּיל
וְכֵן אֵת נַפְשׁוֹת בְּנֵי כִּיתֵנוּ הַיְקָרִים לָנוּ שֶׁאֲנוּ
חֹסִים עֲלֵיהֶם בְּנַפְשֵׁנוּ לְהַצִּילָן, הָאֵם כַּמְצַב
כּוֹה שְׁטוֹכְעִים בְּסַפִּינָה בְּלִבֵּי יָם בְּגַלֵּל
שְׁהוֹלֵת קֹדֶה כּוֹה חוֹר שִׁיד בְּכָלֵל לֹמַר

- שִׁמְפָּאת פְּחִיחַת עֲרִכְנוּ אֵין אֲנוּ חַיִּיבִים
לְחַתּוּקָםס נְגִדוּ רַק נְעֻמָּד מְגַדֵּר כְּלֵי מַעֲשֵׁ,
הֵלָּא פְתִי הוּא זֶה שְׂאוֹמֵר כֵּן אִו אִפִּילוּ חוֹשֵׁב
כֵּן..... יב
- יב. חַיִּיבִים לְהִכְנֵם בְּמַחְלֻקַּת כְּדִי לְמַחֲוֹת בִּידֵי
עוֹבְרֵי עֲבִירָה..... יב
- יג. הָאֵשׁ בּוֹעֵר..... יב
- יד. הַשׁוֹמֵר לֹא חִבְרֵי בְּלִבֵּ שְׁלָם..... יב
- טו. הַחַיּוֹב עֲלֵינוּ כּוֹה כָּלֵל מִזֵּי דְרִכִּים לְסַבֵּב
וְלֵיכָךְ בְּכָל הַעִיָּרוֹת לְהוֹכִיחַ וּלְלַמַּד אֵת הָעָם
דַּעַת ה', רָאָה מִזֶּה שֶׁכָּתֵב כּוֹה הַגְּהָ"ק רַבִּי
הֵלֵל מִקְּאֵלֵאמַיִיא זִ"ע"ן בְּהַתְנַצְלוֹת (בְּתַחֲלִיל
הַסֵּפֶר) מִשְׁכִּיל אֵל דֵּל וְהִ"ל שֵׁם:..... יב
- טז. תַּלְמִידִים כְּאֵלוֹ נִתְמַעְשׂוּ הַמַּחְזִיקֵין יַדֵי יִשְׂרָאֵל
לְהַחְזִירָן לְמוֹטֵב..... יג
- יז. לְהַדְפִּים דְּבָרֵי הַתּוֹכָהּ - כַּעֲנִינֵי שֶׁכֵּר עֲוֹנָשׁ
וְעוֹד - לְשַׁחַר פְּנֵי נְדִיבִים שֶׁתְּרַמּוּ הַהֲצָאוֹת
- שִׁדְפִּיסוּ וְיִשְׁלַחוּ וְיִפְצְצוּ הַסֵּפֶרִים שֶׁל שֶׁכֵּר
וְעוֹנָשׁ לְאַלְפִים וּלְרַבְבוֹת..... יד
- יח. מִי שֶׁנִּזְחַן מִן הַשָּׁמַיִם כַּכֵּה הַכְּתִיבָה, הַחַיּוֹב
עֲלָיו לְכַתּוֹב וּלְעַרְךָ הַכֵּל כַּכֵּתֵב, וְאֵם אֵין
בִּידוֹ וּבְאִפְשָׁרוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַהֲצָאוֹת עַל זֶה
הַחַיּוֹב עֲלָיו לְחַוֵּר עַל פְּתָחֵי נְדִיבִים לְבַקֵּשׁ
עוֹד שִׁיכָּל לְהַדְפִּים וּלְשַׁלּוֹחַ עַל פְּנֵי חֲצוֹת
כְּמוֹ שֶׁכָּתֵב הַגְּהָ"ק רַבִּי הֵלֵל מִקְּאֵלֵאמַיִיעַ
זִ"ע"ן וְהִ"ק:..... יד
- יט. חַיּוֹב לִיְמֹד וּלְפָרֵסֵם עֵינַי שֶׁל הַשֵּׁכַר וְהַעֲוֹנָשׁ
וְחַיּוֹב הָעֲרֻבוֹת..... יד
- כ. כֹּא וְדֹאָה כַּמָּה גִדּוֹל שֶׁכֵּר הַמַּחְזִיר בְּתִשְׁבּוּבָה... לו
- כא. הַחֹבֶה לְהוֹדִיר אֵת אַחֲרִים..... לו
- כב. וְאִמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין (דָּף צ"ט:); [וְעִי"ע כ"מ
פּה: סַנְהֶדְרִין ט:]; כָּל הַמְלַמֵּד בֵּן חִבְרֹו
תּוֹרָה מְעַלָּה עֲלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוֹ עֲשֹׂאוּ
שְׁנֵאמַר "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עֲשׂוּ בְּרִדְךָ"..... לו

מ. המשיב את חבירו על ידי התוכחה - בענין שכר ועונש - יטול שכר מצוות חבירו כמו העושה עצמו. **מט**
 מא. גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש ככתב. **נ**

זכרים - פרק מד

א. שער יראת שמים - בו יכואר גודל הענין של לימוד עניני יראת שמים כמו שאמרו חז"ל (שבת לב:): אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו שנאמר (קהלת ג) והאלקים עשה שיראו מלפניו, וכן אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גניז אלא אוצר של יראת שמים שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו (ברכות לג:). **סא**

ב. למה נבראו רעמים. **סא**
 ג. גודל הענין של חלום רע. **סא**
 ד. סגולה לנצח היצר הרע - יזכר לו יום המיתתו. **סב**
 ה. כפי ראשך כדי שתהיה עליך יראת שמים. **סב**
 ו. החילוק בין העובד מאהבה לעובד מיראה. **סג**
 ז. לימוד יראת תמא מבתולה. **סד**
 ח. כל העולם נברא רק בשביל יראת שמים. **סד**
 ט. מי שיש בו יראת שמים וזכה לאריכות ימים. **סה**
 י. שער מצוות התוכחה בעניני שכר ועונש ויראת שמים. **סז**

יא. בו יכואר מחו"ל על גודל מצות התוכחה בשכר ועונש ושהוא חיוב על כל אחד ואחד מישראל והחומר שבדבר, התועלת הרבה להודיע למחות ולהוכיח ביד עוברי עבירה בזה ובכא. **סז**

יב. לקטנו מש"ס בבלי ירושלמי מדרשים וזה"ק ספרי הראשונים וגדולי אחרונים. **סז**
 יג. מנין שהרואה בחבירו דבר שאינו הגון - גם כשאין בזה שום איסור תורה - שחייב להוכיחו. **סז**
 יד. חורבן ירושלים על שלא הוכיחו זה את זה. **סז**
 טו. העונש להעניש ולהתפס בעון הוגלת תלוי במדת האפשרות למחות. **סז**
 טז. ראש הגולה נתפס על כל העולם. **סח**
 יז. רב ומורה החביב על ערתו - אינו סימן יפה. **סח**

כג. ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטוונו על זה? ראה מש"כ החפץ חיים הק' י"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בודיוות - מואהבת את ה' אלקך. **לז**

כד. כמה עמל ויגיעה רבה חייבים להתיגע להשיב נפש ישראלי התועה מן הדרך. **לח**
 כה. מאלה שה' נתן בלבם חכמה ותבונה והיה בכוחם להציל ההמון על ידי הדרשה ברבים יתבקשו נפשות האובדות. **לח**

כו. והורעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמנו (בזמן הח"ח) רק תועים כשה אובר - מצוה רבה לדרש עליהם להשיבם לבעליהם. **לט**
 כז. גודל החיוב בזה מטעם לא תעמוד. **לט**
 כח. מדין ערבות כמה צריך להשתדל בזה. **לט**
 כט. בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות

כחפצי עצמו. **מ**
 ל. אסור לדחות הצלת הכלל מיום ליום - הרוצים נקראים בשם מרצחים. **מ**
 לא. מה נמתקו מאד דברי החפץ חיים י"ע כהקדמתו לספרו שמירת הלשון בענין שאם אין מקיים מצוה אחת ממצוות התורה הרי הוא מחוסר אבר זה שהוא כנגד מצוה זו. **מא**

לב. החפץ חיים מתאר הענין ביותר שאדם בלי איברים באמת לא יהיה לו במה לקום בעת התחיה וז"ל: בהקדמתו למשנה ברורה ה' שבת: **מב**

לג. כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח איברים. **מג**
 לד. ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה. **מד**
 לה. העצה שצוינו בענין הדפסת ספרים. **מד**
 לו. הכלל קרב הכי הטובים והמצויינים ביותר. **מד**

לז. להוכיח חבירו בעניני שכר ועונש. **מז**
 לח. מצוה גדולה זו של תוכחה אשר היא כה רבה שמביאה לאדם כל כך הרבה זכויות ומסירה ממנו כל העוונות של כל בית ישראל, אין לה דורשין וכמת מצוה חשובה על כל החיוב לדון אחר' לקימה כמו שכתב הספר חסידים סעיף כ"ה וז"ל: **מז**

לט. דעות בפוסקים במצות תוכחה. **מח**

מג. מי שאינו מוכיח את בנו נמצא כמתמיו ואין מספיקן בידו לעשות תשובה כמבואר ברמב"ם ה' תשובה (פ"ד ה"א) ז"ל:..... עז	יח. מנין שגם התלמיד לרב חייב להוכיח מה שמשמע מתיבת הוכח? אפילו מאה פעמים. טח
מד. מי שאינו מוכיח נתפס באותו עון..... עז	יט. זכה למלכות..... טח
מז. המוכיח חבירו שהזויר בו למוטב מקבל ברכות, וחבירו אם קיבל תוכחתו וחזר למוטב גם כן מקבל ברכות..... עח	כ. עונש בכפליים..... טט
מזו. מי ששמע לתוכחת משה הלך בשלום ובה בשלום, אותן שלא שמעו נכשלו לבסוף..... עח	כא. מי שיש בידו למחות ולהוכיח נתפס על עון הזולת..... טט
מזז. העונש שבא לישראל לגלות מעל ארצם מפני שאין מוכיחין לישראל..... עט	כב. עונשים ופגעים קשים ומרים למי שאינו מוכיח..... טט
מח. היודע להוכיח ומוכיח מה גורם לקונו, היודע להוכיח ומוכיח מהו גורם להמוכית, למקבל התוכחה..... עט	כג. על מניעת תוכחה באים נעמים..... טט
מט. הוכח את עמיתך, אפילו כשאין אתה יודע שאינו שונאך, כדברים שבינו ובינו יאמר לו..... עט	כד. אחד מהמ"ח דברים שהתורה ניקיית בהן הוא: ובשכר זה מגלין לו רזי תורה..... טט
נ. אם אין אמירת תוכחה יש תוכחה (קללות שכתורה) בעולם..... פ	כה. בלאהוב את התוכחות כלל התנא שני הדברים השייכים בוהו הם:..... טע
נא. ידיו של חקב"ה פרושות לקבל שבנים ואומר מתי יעשו תשובה ואקבל אותם כתשובה שלימה..... פ	כו. חיוב התוכחה מן התורה - ואך..... טע
נב. גם הצדיק אם אין מוכיח את העם יש מקום למרה"ד להפך על ראשו..... פ	כז. עד כמה הוא חיוב התוכחה..... טע
נג. החיוב להוכיח גם אם יש ספק שיקבלו דבריו..... פא	כח. רבי עקיבא שמח בקבלת תוכחה ומוסיף אהבה על אהבה למי שגרם לו שזיכיתוהו..... עא
נד. אדרין הוא אשם בעון עשיית העגל מפני שהיה צריך להוכיחם..... פא	כט. אופן אמירת התוכחה שלא להלכין פניו..... עא
נה. השונא את התוכחות אין מספיקן בידו לעשות תשובה - צריך להעמיד מוכיח ככל קהל וקהל מישראל שיהא מוכיח לרבים..... פא	ל. מעלות המוכיח והגוראות שעצם התוכחה גורמת לעולם. ובהעדר כשאין תוכחה בעולם אתה שומע מכלל הן לאו..... עא
נו. מי שאינו מוכיח ויש בידו להוכיח - אין מספיקן בידו לעשות תשובה..... פב	לא. שכר המוכיח לשם שמים שזוכה להיות בתוך מחיצתו של מקום, ומושבין עליו חוט של חסד..... עג
נז. דיני והלכות תוכחה ברמב"ם הלכות דעות פרק ו'..... פב	לב. נח הצדיק הוכיח את בני דורו..... עג
נח. יש לסבול ביונות ולהוכיח..... פז	לג. המוכיחין כאמת, מקבלין את השבים ומלמדין אותן שלא ישוּבו לסרחונן, עליהם נאמר או יבקע כשחר אורך..... עד
נט. האומר די לי אם אשמור את עצמי מלחטוא ומה איכפת לי ממה שזולתי חוטא, זה היפך התורה..... פז	לד. לאהוב את המוכיח..... עד
ס. הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים - יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו המא..... פה	לה. מי שסיפק בידו להחזיק על ידי תוכחה ולא החזיק הרי הוא בכלל ארור..... עד
סא. מצות תוכחה כפי שביאר החינך ז"ל:..... פה	לו. מי שיש בידו למחות ולא מוחה הרי הוא בכלל ארור..... עד
	לז. תוכחה מביאה לידי אהבה, תוכחה מביאה לידי שלום..... עה
	לח. זוכים להתייחס אם מקבלים תוכחות..... עה
	לט. צדיקים מקבלים תוכחה ושותקים..... עה
	מ. מצות עשה: של ומלחם את ערלת לבבכם, לא תעשה; וערפכם לא תקשו עוד..... עו
	מא. המקבל תוכחה ראוי לברכה, זוכה לברכה..... עו
	מב. מי שמוכיח את בנו נקרא אהבו..... עו

שכר תוכן העניינים - מפתח ועונש ה

- עז. בעל תשובה צריך שישכר רבים מעון..... **צז**
 עח. סגולה לרפאות חולי הנפש..... **צח**
 עט. חיוב תוכחה: באיסור המפורש בתורה אפילו ק' פעמים גם אם ברור שלא יקבל וכו', באיסור שאינו מפורש בתורה ובאיסור דרבנן: אם ברור לו שלא יקבל או אל תוכח לך..... **צח**
 פ. כשמוכיח - לא יזכיר העבירה בפירוש ודווקא בפעם הראשונה..... **צח**
 פא. אל תיסר חבירך בפני אשתו..... **צח**
 פב. אהבת התוכחה הוא אות ומופת על טוב המדות וכו', החיים דבקים עם התוכחה, והמיתה עם מי ששונא התוכחה, המוכיח ראוי שיגלה אליו כל מצפונו אמת, ואינו ראוי להתנף לו - השפל מקבל תוכחה מכל..... **צח**
 פג. גדול כח המקבל תוכחה יותר מן המוכיח..... **ק**
 פד. תוכחה מביאה את האדם לדרך חיים..... **ק**
 פה. מדות תוכחה אין לה שיעור. מצו"ע לאהוב התוכחה, ל"ת שלא לשנוא התוכחה..... **ק**
 פו. הימים שעברו שלא כראוי מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות (א, טו)..... **קא**
 פז. למרות שהוא מעוות לא יוכל לתקן החיוב עליו להוכיח אחרים..... **קא**
 פח. אפילו שהעולם מעוות לא יוכל לתקן, בכל זאת אוכיחם כיון שאני גרמתי בין החכמים..... **קא**
 פט. מצוה להוכיח לאלו ההולכים אחרי הרבל מחמת דרוק פרנסתם דמונים הם, גורם רעה לכל העולם - מביאים עניות על עצמם ועל כל העולם..... **קב**
 צ. תוכחה לעשירים כדברי הוזה"ק הנוראים שאוי ואבוי להם מקול המסכנים העניים המבקשים מהם שיתן להם לחם, שהשי"ת יפרע מהם..... **קב**
 צא. מי שחטא באיזה חטא הנוגע לממון לא יזכה לו הצלחה באותו ממון..... **קג**
 צב. תוכחת אב לבנים החיוב ביותר גם בעבירות שבין אדם לחבירו..... **קד**
- ואתחנן - פרק מה**
- א. שער יראת שמים..... **קט**
 ב. חכמה בלי יראה אינו כלום..... **קט**
 ג. יראת שמים זו בושעה..... **קי**

- סב. הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים..... **פו**
 סג. התוכחה גורמת לחזור בתשובה..... **פו**
 סד. אילו הנהנו השגנות בלי להוכיח עליהם היו מוסיפין שגנות על שגנות ותפול התורה מעט מעט - מוטב שידו שגונן רק כשכולם שגונין..... **פו**
 סה. ההבדל בין תיבת הוכחה לבין תיבת תוכחה..... **פו**
 סו. חייב להוכיח על עוברי עבירה בשוגג או כמודד - אפילו אם ברור לו שלא יקבל - ואם לא הוכיח עבר על מצות עשה של הוכיח תוכיח ויקבל עונשו..... **פו**
 סז. דברים נוראים ומפחידים מבעל שו"ת בנימין זאב תשובה (סימן רפב) בענין תוכחה ומחאה..... **פח**
 סח. רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים..... **צב**
 סט. המנוע מהוכחה מבטל של"ת של ולא תשא עליו חטא, שלא ישאר בו החטא (ויק' ט, יז. ראשון לציון, משלי ר"ה גמ)..... **צד**
 ע. האוה"ח הק' כתב דמי שאינו מוכיח המון העם עובר בעשה ולא תעשה..... **צד**
 עא. בין אדם לחבירו..... **צה**
 עב. הוכח תוכיח... ולא תישא עליו חטא פי': לא תחליט ברעתך שמה שנמכר מאחריך כרשע עשאו ועוררו עומד בחטאו עמוס על שכמו, אלא תהיה דן אותו לכף זכות ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מבי דברים. או יתן אמתלא להגנעשה ואין חטא, או יתחרט על הגנעשה וישוב לכל עשות כדבר הזה והרי הוא כרעי כאח לך..... **צה**
 עג. לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השארת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הגרשת בערך אחוה ושיעורו זה כל שדחיקתו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אחת והרי הוא עובר משום לא תשנא..... **צה**
 עד. ע"י התוכחה יזכה הצדיק שלא יתפס בעון הדרו, אפי' אי לא ישמעו ח"ו כקולו..... **צו**
 עה. אילו היו יודעים בני העולם גדול השכר להחזיר חבירו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף והב..... **צז**
 עו. חיוב תוכחה - גם לעיר אחרת..... **צז**

ו שכר תוכן העיניים - מפתח ועונש

פרשת עקב פרק מ"ו

- א. יסוד היסודות ועמוד היהדות היא האמונה הפשוטה של כל יהודי - כהתחייב שלאחר המוות..... **קלה**
- ב. נשמה שנחת כי מהורה היא - נשמת חיים **קלה** צירת האדם..... **קלה**
- ד. הנפש של האדם הוא מן השמים - שאר בעלי החיים נפשם וגופם מן הארץ..... **קלו**
- ה. העולם הזה - הוא בית מלון קטן של האדם, אבל העולם הבא - הוא הבית האמיתי של האדם. (מועד קטן מ, ב)..... **קלו**
- ו. יסוד היסודות ועיקר העיקרים של האמונה **קלו** כאמונה זו תלויים כל יסודות התורה ועיקרי תורת האמונה של עם ישראל..... **קלו**
- ח. עצה לצדיק שאינו רוצה לבא בגלגול..... **קלו**
- ט. צריכים ללמוד מן אלו שרודפים אחר התאות..... **קלה**
- י. גודל זכות מוכה את הרבים ומורה דרך לעם ה'..... **קלה**
- יא. סדר התוכחה בלימוד עניני שכר ועונש..... **קמ**
- יב. להשיב הרבים מעון - ועד כמה..... **קמ**
- יג. מעיקרי התשובה להשיב רבים מעון אם לא יוכיחו יענש על חמאיו..... **קמ**
- יד. הוכח תוכיח גם עשה כמו כל שאר העשין שמי שאינו מקיימן הוא מן הרשעים..... **קמא**
- טו. מצות עשה של הוכח תוכיח הוא מן החמורות ואדם חייב לשקוד בעמל נפשו על תקנת חבירו..... **קמא**
- טז. כל העדה יענשו אם לא יוכיחו בשבט מוסרם..... **קמב**
- יז. מן החיוב להעמיד אנשים נאמנים אנשי חיל להשגיח ולהוכיח..... **קמב**
- יח. מי שאינו מוכיח עובר גם על עשה של ובערת הרע מקרבך..... **קמג**
- יט. גם כשלא יודעים אם יקבלו תוכחה יש חיוב לנסות להוכיח כי גם אז עונוו ישא ובעיקר הצדיקים שבידם למחות..... **קמג**
- כ. אם הוכיחו כסתר ולא קיבל - מותר לביישו ולהליכן פניו ברבים עד שיקבל..... **קמד**
- כא. גודל השכר של השומר שבת - והעונש של המחלל שבת..... **קמד**

- ד. יראת שמים - וקידוש שם שמים..... **קיא**
- ה. הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, - יראת שמים תלוי בבחירה..... **קיב**
- ו. ראשית הכמה היא יראת שמים..... **קיב**
- ז. תורה בלי יראת שמים אינה שוה כלום..... **קיג**
- ח. אל תירשו פעמיים גיהנום..... **קיג**
- ט. יראת ה' היא אמצו של הקדוש ברוך הוא. **קיד** מה שוה ליום הדין הגדול והגורא..... **קיד**
- יא. העיקר הוא תורה עם מעשים טובים..... **קטו**
- יב. ה' יראה ללבב - ה' רוצה את כונת הלב..... **קטז**
- יג. סוד ה' ליראיו..... **קיו**
- יד. חכם וירא חמא..... **קיו**
- טז. גבור ומיווין..... **קיו**
- טז. שער שכר והעונש..... **קיש**
- יז. גודל העונש של המפסיק ומרבר באמצע אמירת דברי שירות ותשבחות כמו אמירת תהלים או באמצע התפלה, ומעשה נורא באיש שרעה לומר תהלים בשבת..... **קיש**
- יח. שני בני אדם לבושם שחור, צורתם משונה, באים אליו..... **קכ**
- יט. מקבל על עצמו לעשות תשובה שלימה, - אופן התשובה..... **קכא**
- כ. ליקוט מספר הוזה"ק, וזרד חרש, יסוד ושוררה העבודה, ועוד, בגודל השכר המקיים מצות תוכחה, וחיובה, וגודל מעלת שכר המוכיחים כזה וכבא..... **קכג**
- כא. מי שמחיר את הרבים בתשובה כחוכרתו מה גודם לעולם ולנפשו..... **קכד**
- כב. וזרד מתורגם ללשון הקודש..... **קכה**
- כג. כוא ודאח כמה גדול שכוו של אדם הפועל בתוכחה לחורה בתשובה..... **קכה**
- כד. מה מכריזין על האדם המוכה את הרבים בתוכחה בשמים..... **קכו**
- כה. המוכיח את הרבים ומשיכם בתשובה הוא הרוסן הכי גדול בשמים..... **קכו**
- כז. הונתה הראיה בתוכחה כרצו..... **קכו**
- כז. וזרד הקדוש מתורגם ללשון הקודש..... **קכו**
- כח. "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך"..... **קכו**
- כט. מצות התוכחה היא חובה ביותר על רועי ישראל, המנהיגים, דיני העיד..... **קכט**

כ. במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי' שוגגין - ומוכיחין ומענישין עור שפורש מן העין. **קסט**

כא. חיוב מיוחד על המנהיגים והפרנסים בתוכחה. **קע**

כב. הנהגת הפרנס והמנהיג כדי שרבריהם יהיו נשמעים. **קעא**

כג. הכל תלוי בפרנס, הפרנס הוא הדוד והדוד הוא הפרנס והקולר תלוי בהם אך ינהיגו את העם, מה חובתם. **קעב**

כד. חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה. **קעג**

כה. גודל העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מוחה. **קעד**

כו. מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך למימון וניטלת השררה ממנו. **קעה**

כז. הערבות היא לטובת ישראל כדי שויכחו ולא יאזיקו נענש בשבילו. **קעד**

כח. מצוה לקבל התוכחה - שכר התוכחה - עיקר התוכחה לדרוש וללמוד בספרי מוסר ותוכחה. **קעד**

כט. גם אם אחד מהכלל יקבל המוסר - דבר גדול פעל - ולא יסור מתוכחתו. **קעד**

ל. עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישבו מדרבם הרעה. **קעה**

לא. כדי שרבריו יכנסו ללב השומעים תלוי במשמיע. **קעה**

פרשת שופטים פרק מ"ח

א. מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה דרכה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשום, ראשית הדין ומשפט הוא חיובת הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, חורקים את הנשמה בכף הקלע וכו', ועל ידי זה נהרהר לקיים מצות ומעשים טובים. **קפא**

ב. האשה מספרת לבעלה אך שהתנהגו אהר בבית דין של מעלה. **קפג**

ג. הדין תורה בבית דין של מעלה. **קפד**

ד. הלכות ודיני תוכחה וערבות מבעל יערות ויבש וצ"ל. **קפה**

כב. חשיבות לימוד הלכות שבת ובגדל הווהרות הנצרכת לשמירת שבת קדשינו, מדברי רבוה"ק ז"ע. **קנ**

כג. חשיבות לימוד הלכות שבת כרבים. **קנא**

פרשת ראה פרק מ"ז

א. גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מרוד המלך עליו השלום שהומין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביהו נושא מים שהרבה באמירת תהלים. **קנט**

ב. העושר מכזה את העני האומר תהלים. **קס**

ג. רוח סערה נושא את העושר כמה פריסאות וזורק אורו ומעמידו במדבר. **קס**

ד. הדין תורה בבית דין של מעלה. **קסב**

ה. מתי הוא הזמן של השכר והגמול האמיתי. **קסג**

ו. ענין גן עדן וגינהם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון. **קסד**

ז. הישארות הנפש, היא מהרברים שנמסרו למשה בסיני. **קסד**

ח. עיקר העבודה של היצר הרע שמבקש להטיל באדם ספיקות באמונה בהישארות הנפש. **קסד**

ט. העולם הזה דומה למערה תחת הארץ. **קסד**

י. האם הצדיקים בגן עדן רואים אחד את השני. **קסה**

יא. בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים. **קסה**

יב. ביאר ענין היחיל החמישי בו נמצאות הנשמות של בעלי תשובה, - הבעלי התשובה רואים אחד את חבריו. **קסו**

יג. ראיית הנשמות אחת את רעותה בגן עדן. **קסז**

יד. העתקנו כאן הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור שלי"ה וצלה"ה. **קסז**

טו. התוכחה היא מצות עשה להוכיח ער גויפה בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות. **קסז**

טז. פירוש נר מצוה ותורה אור קודם חייב לראת להשלים עצמו. **קסז**

יז. ענין חיוב התוכחה והמוסר לאלות. **קסח**

יח. מצות התוכחה. **קסח**

יט. דיני ודרכי הוכחה ענשה שכרה וכותה. **קסח**

ח שכר תוכן הענינים - מפתח ועונש

ה. לענין עונש עבד ערבות אין הברל בין עיריות
 - וכל ישראל במסקדה אחת נסקרים קפו
 ה. העובר עבירה יחד עם חבירו ושבו על עונו
 וחבירו לא שב, מי ששב אינו עונש על עון
 חבירו, ומי שלא שב עונש גם על עון חבירו
 הגם שהחבירו כבר שב על עון זה. קפו
 ז. חיוב התוכחה על כל אחד התועלת
 בתוכחת חבירו. קפח
 ח. המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה
 מתים אמת. קפח
 ט. המוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע. קפט
 י. שנאת התוכחה שלא להשמע לעצת היצר
 המשגיח את המוכיח. קצ
 יא. התוכחה היא תועלת לשני דברים: א.
 שמתחבר עם היצ"ט ומכריע את היצה"ר. ב.
 להיות שאין אדם רואה נגיע עצמו, ועל ידי
 יב. לא לישא פני איש בתוכחה ועל ידי כך
 תוכחתו נשמעת - תוכחה גם בדברים שבין
 אדם לחבירו. קצא
 יג. שלא יזכח כל זמן שהוא בעצמו אינו נקי
 מראש ועון אך אם ימתין לכך יוגע המצב
 יש להוכיח גרדי התוכחה. קצב
 יד. גם כשמדת הדין מתורה יש להוכיח את
 העם בזמן שמדת הדין מתגברת יותר. קצג
 טו. בדברים לכד בענין החטאים נכנעו לבו. קצד
 טז. הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשר את כל
 מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואך שיעשה
 תשובה שלימה. קצה
 יז. גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם
 לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך
 לבוא בגלגול הרבה פעמים. רא

פרשת כי-תצא פרק מ"ט

א. העונש הקשה למו שאינו נוטל דיו לסעודה
 כנדרש: ריא
 ב. השכר הגדול לאלו שנוטלים יריהם כראוי -
 סגולה לעשירות ולאריכות ימים: ריג
 ג. להתכונן לנטילה: ריג
 ד. סדר הנטילה: רטו
 ה. עוד דינים חשובים: רטז
 ו. גודל השכר של אמירת תהלים: רטז

ז. על ידי אמירת תהלים של איש כפרי פשוט -
 הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב אחד
 מישראל. ריז
 ח. הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד אמר כל יום
 תהלים כשהיה מלוכב עם תכריכים ושוכב
 בקבר וזכה לבן קדוש שצדיק הדור אמרו
 עליו שהוא משיח בן דוד. ריח
 ט. רבי מנחם מענדיל מקאסוב ז"ע - הוא
 משיח בן דוד. ריט
 י. סדר עונש הנפש. ריט
 יא. יש עבירות שבעבורם נפרעין מן האדם
 בדברים ידועים. ריט
 יב. בניס חס ושלום בעון מזוה, ציצית,
 נדרים, ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של
 אדם. רכ
 יג. בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים
 והיוקר הווה והשכר אבד. רכא
 יד. בעון שבעות שוא ושבעות שקר וחילול השם
 וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה
 ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים. רכב
 טו. קדושת ארץ ישראל גבוה מאוד שצריך
 להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא
 בחוץ לארץ, וצריך לדעת כי בבית המלך
 הוא יושב. רכג
 טז. עלינו לעסוק ברפואות הציל הנפשות מיד
 בלי דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על
 איש צעיר לימים. רכז
 יז. האנשים המרפים לב המשתדלים בחזוק
 הדת הם שלוחי דסמרא אחרא. רכח
 יח. ההברל בין דורינו לדורות שעברו עלינו
 ללמוד מהם. רכט
 יט. המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים
 על כלל ישראל מחרון אף בעולם. רלא
 כ. גם המתרפה במלאכתו את הוא לבעל
 משחית. רלב
 כא. הכל תלוי בהדרגת המנהג. רלג
 כב. אם המנהג מקצד לעצמו עבוד בני דורו
 אשרי לו ואשרי לדורו. אבל אם המנהג אינו
 מקצד לעצמו או כל הפירצות שנתהו ע"כ,
 על ידו הם, ועל שמו נקראים. רלג
 כג. תוכחה למנהגים שאינם משגיחים על עדה
 ה' כראוי. רלד

כא. האדם מחוייב בתוכחת עצמו על ידי לימוד ספרי מוסר. רמח

כב. להטיף דברי מוסר וסיפורי אבוה"ק בשולחן שבת וי"ט לילדים וצאצאים. רמח

כג. כדי להוכיח צדיק התחכמות. רמח

כד. יוכיח בנחת וברכות כאילו מוכיח את רבו. רמח

כה. להוכיח כאמרי נועם פעם אחר פעם עד שיכנסו הדברים. רמט

כו. חלק מהדרשות ברכים יהי תוכחת מוסר ויראת שמים. רמט

כז. להיות זהיר כמצות תוכחה. רמט

כח. להשתדל לתקן גם חבירו בדרך הראוי. רמט

כט. יהווה על כבוד קונו ולא יחוס על כבודו בתוכחה. רנ

ל. להוכיח אנשי ביתו יום אחד בשבוע חצי שעה. רנ

לא. להוכיח אחרים שגם הם יוכיחו לאחרים להיות זריז מאוד בדברים הללו. רנ

לב. תוכחה כל המקבל יש להוכיחו. רנא

לג. להוכיח בינו לבין עצמכם, לומר שאתה אהבו וכל רצונך להרחיקו מנוק ולהגניסו תחת כנפי השכינה. רנא

לד. לשמוח בשמיעת תוכחה. רנא

לה. להוכיח עמיתו. רנא

לז. מדיני תוכחה. רנב

לז. שער הגלגלים. רנג

לח. הבעל שם טוב מוזהר וזה על פי סוד הגלגול רנג

לט. הבעל שם טוב לוקח לביתו ילד כדי לגדלו ולהנכו. רנג

מ. הבעל שם טוב ממציא לנער שידוך תמוה. רנג

מא. הבעל שם טוב מצלה את עברו של הנער בגלגול הקודם. רנה

מב. מעשה נורא בכלל שנתגלגל בו. רנז

מג. מעשה נורא שנשמה שנתלחה מהעולם העליון, להחזיר טובה לזוג צעיר, להצילם ממות לחיים מאניה ששבעה במצולות. רנח

מד. בן למרן ליהודי עשיר משתוקק לנסוע לקושטא הברירה. רנח

מה. הנער גמיע לקושטא ומציל נשמת מת מביוזינט מו. הנער חוזר לביתו ולחלמורו. רס

מז. חברי הנער משכנעים אותו לנסוע שוב לעיר קושטא. רסא

פרשת כי תבא פרק נ

א. שער האמונה ויראת שמים. רמא

ב. המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים! האמונה אינה יודעת ממותה! הנפטר - חי הוא! רמא

ג. הסברה להאמונה בהשגרת הנפש. רמא

ד. הנפש קיימת לעולם, על ידי מעשה המצוות והיא מקבלת שכר נצחי. רמב

ה. ההבדל בין האדם לשאר בעלי החיים - ומותר האדם מן הבהמה... (קהלת ג, יט) קיים הבדל מהותי בין האדם לשאר בעלי החיים. רמג

ו. השכר והעונש בעולם הבא. רמג

ז. הדרך הנכון בלימוד עניני שכר ועונש להרבים. רמד

ח. מביל ליקוט מהנהגות וצוואת צדיק יסודי עולם מוסרי דור ודור אשר באורם נראה אור המאיר ומבדוק לוקינים עם נערים, הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו כעניני תוכחה בשכר ועונש וזכיו הרבים. רמד

ט. התוכחה לרבים יהי באופן שיכלול עצמו גם כן. רמד

י. להתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה וירגילו להוכיח זה את זה. רמה

יא. להוכיח את חבירו גם אם אין דבריו נשמעים יעשה את שלו. רמה

יב. להוכיח רק בלשון רכה. רמה

יג. לאהוב מאד את המוכיחים. רמה

יד. להוכיחו בינו לבין עצמו. רמו

טו. הגם שיתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה, יוכיח אחר את השני על הרשעתם. רמו

טז. הנהגות טובות מרכיני הקדוש רבי חיים פאלאגי. רמו

יז. להוכיח רק בדרך פיוס ובחשאי שלא ישמע אדם וזלחו. רמו

יח. להוציא השנאה מהלב והוא בכלל מצות תוכחה להוכיח את חבירו מדוע עשה לו ככה. רמו

יט. להוכיח את חבירו על עוול שעשה לו, ככתר בנחת ובלשון רכה. רמז

כ. הדרך להוכיח ומה יוכיח. רמז

שכר תוכן העניינים - מפתח ועונש

- יא. הרבי מספר לאחותו כי ילד זה היה איצה בגלגול הקודם, האישה שהציק מאוד למשפחה. **רפד**
- יב. איצע הכשיל את הנערה באיסור יחוד ועל זה התגלגל ב' פעמים. **רפד**
- יג. הדרך הנכון לעזור הציבור בעניני שכר ועונש לשם שמים. **רפו**
- יד. גדול עונש הפרנס המטיל אימה יחידה על הציבור שלא לשם שמים. **רפו**
- טו. עד כמה צריך הפרנס להתרחק מלהטיל אימה יחידה על הציבור. **רפז**
- טז. אך צריך להיות התוכחת מוסר של הרב הדיין המוכיח. **רפח**
- יז. גדול הסבל שהפרנס הדיין המנהיג צריך לסבול מהציבור. **רפט**
- יח. בזה שהמנהיגים מוחלים על כבודם מקרבין הנאולה. **רפט**
- יט. צא וראה מה שכתב רבינו הקדוש רבי חיים פאלאני זכותו יגן עלינו, בספרו תוכחת חיים (פרשת וארא) אך צריך מנהיג ישראל למסור עצמו עבור הציבור. **רצ**
- כ. כל כמה יותר שמקללין ומבזין את הפרנס מצותו ושכרו יותר גדול ולא יקפידו על זה כי כן צריך להיות המנהיג לישראל. **רצא**
- כא. גדול החיוב להודיר בכבוד המנהיגים חרבינים הדיינים הגם שהם מצווים להיות סבלנים. **רצב**
- כב. מי שאינו מגלה דעתו בדבר שחייב לגלות, עונשו גדול מאד גם על שתיקתו. **רצד**
- כג. אסור להתחסד ולעמוד מנגד במחלוקת שיש חילול ה' והתורה, כי העושה כן נקרא חסיד שוטה. **רצה**
- כד. תוכחה מגלה שהת"ח הנהנים מבעלי בתים לא ישאו להם פנים ע"כ שלא להוכיחן. **רצו**
- כה. כשרב מעיד אחרת אומר תוכחה היא מתקבלת יותר. **רצו**
- כו. כששומעין לתוכחת רב העיר הסימן הוא שזה מצד אהבתם אותו והעוונות נהפכין לזכות. **רצז**
- כז. אסור להוכיח רביכם, לומר שהוא חסא. **רצח**
- כח. על ידי שמעית האוזן כל הגוף מקבל חיים **רצח**

- מח. הנער פודה שבויה בעיר קישמא. **רסא**
- מט. הנער חוזר לביתו עם הנערה שפדה, היא מספרת על עברה ומתגידת. **רסב**
- נ. הנער חפץ בנערה שפדה לקחתה לו לאשה, אך רוצה לקבל רשות מהורי הנערה. **רסג**
- נא. הנער - החתן, והנערה - הכלה, נוסעים לפגוש את הורי הנערה וברוך נצלים מטביעה. **רסג**
- נב. הנער והנערה מגיעים לפגוש, כפי שמצילים הנחה אוחם. שם הוא אומר מה עליהם לעשות הלאה. **רסד**
- נג. הנער והנערה עושים כל מה שצוה עליהם מצילים ופוגשים במלך ובמלכה הורי הנערה. **רסה**
- נד. הנער והנערה מתחתנים ובאותו לילה יוצאים לעשות את רצון מצילים, ועל ידי כך נצלים מי הוא היה. **רסו**

פרשת נציבים פרק נ"א

- א. שער הגלגולים - בו יבואר גדול עניני גלגולים. **רעג**
- ב. האר"ל מגלה סודות הגלגול בשני שותפים, שבאו לעולם בפעם השניה לחקן גלגולם הקודם. **רעג**
- ג. הנערה "בכל" אינה חפצה להנשא לשום בחור. **רעג**
- ד. הסכא מתגלה ל"בכל" בחלום ומצוה עליה לקחת את הבחור העובד באטליו לחתן. **רעג**
- ה. הנערה מתקדשת לבחור כסתור, אך בשמים לא מסתפקים בכך. **רעה**
- ו. האר"ל הקדוש מצוה לאדם את הבחורה לבחור העובד באטליו והוא עורך את החתונה. **רעז**
- ז. האשה הצעירה הלכה לעולמה אחרי יסורים קשים ומרים. **רעה**
- ח. האר"ל הקדוש מגלה מרות גבור כך בשמים ומעודר את בעלה של האשה. **רעט**
- ט. הצדיק הקדוש ממשערנאבעל מגדל יתומים בביתו ומתקן נשמותיהם - הרבי הקדוש רבי מרדכי ממשערנאבעל ז"ע לוקח יתום ומגדלו בביתו. **רפב**
- י. אחות הרבי הנעוה לבית הרבי וראתה את היום המחפיר, אשר הילד יתום וכה לה, וריחמת עליו. **רפג**

שכר תוכן העניינים - מפתח ועונש לא

כב. עיקר שלימות התוכחה הזכרת גודל מעלתם גודל השמחה בכל העולמות כשמקיים מצוות הבורא יתברך... **שכה**

כג. אם אין שומעין לדברי תוכחתו יעשה כאילו מדבר לעצמו... **שכו**

כד. הרבי ר' מיכל זרזו עצמו ברברי תוכחתו... **שכז**

כה. החכם הכולל שנפשו רחבה עליו, יכול להמציא דיבורים השווים לכל נפש בדרשותיו... **שכח**

כו. גודל תועלת התוכחה... **שכח**

כז. זיכוי הרבים - האדם המלמד אחרים, כל מה שהם יזכילו בדרך ה' גם אחר מתו שיד לו ער עולם... **שכח**

כח. העצה שיכנסו דברי המוכיח ללב, שיחשוב שרק חיותו של השם יתברך מברכת בו... **שכט**

כט. מה שפועל הצדיק על ידי תוכחתו להוסיף יראה וקדושה לבני אדם חורין ונכנסין בלבו עצמו... **של**

ל. אם המוכיח הוא צדיק גמור או נכנסין גם ללב העצב... **של**

לא. דרך הצדיק באמירת תוכחה לומר אל הכלל... **של**

לב. דרך הצדיק להוכיח עצמו תולה הרמאים כאילו הוא עשאים ועל ידי כן נכנס בלבם יראה גדולה לשוב... **של**

לג. הצדיק ברצונו שיכנסו דבריו ללב, מרוב דברי המוסר לשרוש נשמתו, שאין לקליפה אחיזה שם, למנוע כניסת הרברים... **שלא**

לד. אם שומעים דברי המוכיח בכזונה לעשות, אך שוכחים, הקדוש ברוך הוא מוכירו על ידי הנשמה... **שלא**

לה. דבק עצמו לדיבור המוכיח ברחילו ורחימו... **שלא**

לו. ליקוט מספר הקדוש נתנם אלימלך בעניני תוכחה מורה דרך לצדיקים ומנהיגי הדור באמירת תוכחה... **שלב**

לז. דרך הצדיקים שיש להם מוכיח... **שלב**

לח. נערת הצדיק פועלת שלא ישתקע בחטאו... **שלב**

לט. דרך אמירת תוכחה הצדיק שנאמרת לכלל בני אדם... **שלב**

מ. הצדיק מוכיח את עצמו... **שלב**

מא. המבחן אם דבריו לשם שמים כשהאנשים שאינם מהתגים כועסים על דבריו... **שלב**

כט. אין ממנים לשררה רק למי שהוא חכם כחכמת התורה - כל שררה הוא רק אם היא כדן תורה ואם לאו אין שררותו שררה... **רצט**

פרשת וילך פרק נ"ב

א. מעשה באיש ואשה שכאו בגלגול על שעברו עבירה אחת כשגנו... **שז**

ב. ר' ברנא פוזי ואשתו חנה מתפרנסים ביושר ובכבוד... **שז**

ג. שורדים מתנפלים על השירה... **שח**

ד. מנהל השירה מעיד על ר' ברנא שאכן מתשט... **שח**

ה. שורדים תופסים את ר' ברנא... **שי**

ו. ר' ברנא נדיה ארון על כל רכוש ארונו והלך להפש את אשתו... **שיא**

ז. ר' ברנא קונה לו עבד... **שיג**

ח. ר' ברנא הורג את העבד... **שיד**

ט. ר' ברנא ואשתו מתים ביום אחד... **שיד**

י. שתי הגשמות נצבות לדין בפני בית דין של מעלה... **שטו**

יא. פסק הדין... **שז**

יב. אליהו הנביא מוריד שתי גשמות אלו: גשמת הבעל בתיווך וגשמת האשה בתיווך... **שז**

יג. אליהו הנביא מוזהר הזיווג... **שיט**

יד. שאול מתנהג וחנה יוצאים בדרך לחימן ושאלו מתנהג נמכר לעבד... **שכא**

טו. אליהו הנביא מחזיר את שאול מתנהג לביתו... **שכג**

טז. דרכי הצדיקים באמירת תוכחה ופעולותם על ידי תוכחתם מתלמדי בעל שם טוב הקדוש ז"ע... **שכד**

יז. דרך תוכחה של צדיקים להוכיח את עמיתו בתורה ובמעשים טובים... **שכד**

יח. לפעמים יש צדיק שבגלגול הראשון חטא והחטיא, ובגלגול זה מתחייב לזכות הרבים להוכיחם ולהחזירם למוטב... **שכד**

יט. כשמוכיחים ואין שומעין לו הוא נטפל חלק הטוב שבהם... **שכד**

כ. צונו השם יתברך הוא שיקרבו כל העולם כולו לעבודתו יתברך באמרי נתנם ולא על ידי כעס... **שכה**

כא. האותיות שהצדיק מוכיח בהם מאירים לעיני הרשע וקל לו לחזור בתשובה על ידי כן... **שכה**

שכר תוכן העניינים - מפתח ועונש יג

ט. לעורר לב חבירו לעשות תשובה - כשרואה דבר מגונה אצל חבירו ויכתוב בנחת..... **שעח**
 י. סיפור מרבי אברהם תלמידו של האר"ק אך שהחזיר המונים בתשובה..... **שעט**
 יא. החיוב להוכיח - הדרך אך להוכיח - מתי יוכיח..... **שעט**
 יב. בתחילה להוכיח בלשון נסתר ובסתר..... **שפ**
 יג. אם זה לא מועיל יוכיחנו בשלום נוכח - אם אינו מועיל יוכיחנו כפרהסיא..... **שפ**
 יד. החכם יכלול דבריו שלא יאז שבו כדפסדו..... **שפ**
 טו. אם מצליח להסיר הרמא ממי שנשחרש בו הוא כבלל מוכה הרבים ושכרו כפול ומכופל..... **שפא**
 טז. צדיק גמור שנמצא בין רשעים ואינו מוכיחם נענש על דם..... **שפג**
 יז. מי שמפחד מהרשעים להוכיחם הגם שהוא צדיק יהיה בבזיון לפני הקב"ה - נענש על דם ויסורים יבואו עליו רח"ל..... **שפד**
 יח. גם אם יראה רשע שעל ידו יוכל לבוא לידי הרוק ממון אל ימנע עצמו..... **שפד**
 יט. מצות הוכח תוכיח מוטלת בעיקר על הרבנים ודייני עיר ועיר - כשאין מורי צדק ודיינים מוטלת המצוה על כל ישראל..... **שפה**
 כ. התועלת שבתוכחה וגורל שכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה..... **שפה**
 כא. הקדושה מתגברת..... **שפה**
 כב. כבוד הקב"ה מתעלה ומתרוםם..... **שפה**
 כג. לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה..... **שפו**
 כד. מרוע אמר ר"ע תמה אני אם יש ברור הזה מי שהוא יודע להוכיח ולא הוכיח את הרבים..... **שפו**
 כה. מפני שאין להוכיח הבריות בפני רבים כדי שלא לבייש ברבים כי עונשם גדול מאוד..... **שפו**
 כו. על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לכיוש הרבים..... **שפז**

לה. אך יהי דברי התוכחה..... **ששב**
 לו. הוכיח תוכיח את עצמך יחד עם עמיתך..... **שסג**
 לז. מי שאינו מקבל תוכחת אחרים - גם תוכחתו לא תתקבל..... **שסג**
 לח. לא ימנע עצמו מלהוכיח שמא לא ישמע לו ויעברו על לאו ועורפכם לא תקשו עוד ויענישו על ידו, כי מיד שהחכם יושב ודורש אכפר לעוונותיהם ולא תשא עליו חטא..... **שסד**
 לט. והיתה לו ולרעו אחריו וגו' תחת אשר קנא לאלוקיו ויכפר על בני ישראל (כ"ה י"ג):..... **שסה**
 מ. מי שמוכיח העם כדי שיקבל מובת הגאון אינו יכול להשפיע - אלה הרבנים אשר דבר משה אל כל ישראל: (א' א')..... **שסה**
 מא. מרועו אנו מתייחסים אחר אברהם ולא אחר נח - נח לא דאג לאנושות לכן לא העלה על דעתו שאפשר לבטל גירת המבול - אברהם הקנה לעולם מידות מוסר ודעת השם..... **שסו**
 מב. החיוב והצורך לראו לאנשי רורו - ויאמר ר' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני ברור הוה..... **שסז**
פרשת וזאת הברכה - פרק נ"ד
 א. מדת הצדיקים להוכיח את הרשעים - החיוב לעבדי ה' הנאמנים להוכיח את הרשעים..... **שעג**
 ב. משפט הרשעים בעולם הבא..... **שעג**
 ג. תיפח רוחו של מי שמנוער וריק מתורה..... **שעד**
 ד. רבי יהודה ורבי יצחק בקשו לשמוע דברי תורה מדינוקא..... **שעה**
 ה. תורה מתורגם ללשון הקודש..... **שעה**
 ו. התורה שחינוקא אמר: "מי שרואה מעשה הרשעים ואינו מוכיחם, עובר על שלשה לאוין", ונענש..... **שעה**
 ז. הקב"ה מוכה למי שמתפלל, "שחמו חמאים ויחזרו בתשובה", אם ח"ו תפלתו אינה מתקבלת יראה להוכיחם..... **שעה**
 ח. סיפור הרמב"ן ו'ל עם תלמדו אבנר..... **שעז**



הספר שבר ועונש נחלק לפרקים לפי
סדר פרשיות התורה לכל השנה, כדי
שיוכלו ללמוד הספר הזה מדי שבוע
בשבוע, לכל שבוע פרק אחד.



הדפסנו אותו כל סדר בחלק אחד כדי שכל אחד
יוכל להחזיקו בנים הטלית או התפילין שלו, וכך
יוכל להשלים חוקו מיד אחר התפלה מדי יום ביזמו



לוח הפרקים לפי סדר הפרשיות של חלק חמישי

= סדר דברים =

7. כי-תבא..... פרק נ'

8. נצבים..... פרק נ"א

9. וילך..... פרק נ"ב

10. האזינו..... פרק נ"ג

11. ברכה..... פרק נ"ד

1. דברים..... פרק מ"ד

2. ואתחנן..... פרק מ"ה

3. עקב..... פרק מ"ו

4. ראה..... פרק מ"ז

5. שופטים..... פרק מ"ח

6. כי-תצא..... פרק מ"ט